

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 และ 3

การศึกษาแนวทางการ การบริหารจัดการเงินทุน ของเกษตรกรรายย่อย

ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนและ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

(13 จังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน
ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย
พะเยา อุดรธานี เลย
หนองบัวลำภู หนองคาย
บึงกาฬ สกลนคร นครพนม)

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 และ 3
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
กันยายน 2567

REGIONAL OFFICE OF AGRICULTURAL ECONOMICS 1 AND 3
OFFICE OF AGRICULTURAL ECONOMICS
MINISTRY OF AGRICULTURE AND COOPERATIVES
SEPTEMBER 2024

การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย
ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน
(13 จังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา
อุดรธานี เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร นครพนม)

โดย

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 และ 3

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

บทคัดย่อ

การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (13 จังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา อุตรดิตถ์ เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร และนครพนม) เป็นการศึกษารูปแบบและพฤติกรรมการใช้เงินทุนของเกษตรกรรายย่อย ปี 2566 และจัดทำแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อย โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ทางการเกษตร (เอกสารสิทธิ์) น้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ไร่ ในพื้นที่ 13 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 1,233 ราย รวมทั้งมีการระดมความคิดเห็น (Focus Group) จากเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และนำมาจัดทำแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

ผลการศึกษา พบว่า 1) **สภาพเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรรายย่อย** พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน มีรายได้ในและนอกภาคเกษตร จำนวน 239,066 บาท รายจ่ายในและนอกภาคเกษตร จำนวน 210,408 บาท ส่งผลให้มีเงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้ จำนวน 52,851 บาท เงินออมหรือเงินฝาก จำนวน 77,011 บาท และหนี้สินคงเหลือปลายปี จำนวน 244,187 บาท ขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีรายได้ในและนอกภาคเกษตร จำนวน 254,267 บาท รายจ่ายในและนอกภาคเกษตร จำนวน 201,416 บาท ส่งผลให้มีเงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้ จำนวน 52,851 บาท เงินออมหรือเงินฝาก จำนวน 48,900 บาท และหนี้สินคงเหลือปลายปี จำนวน 244,187 บาท 2) **เงินออมหรือเงินฝากและเงินสดพร้อมใช้** พบว่า ทั้งสองกลุ่มจังหวัด มีแหล่งเงินออมหรือเงินฝากที่สำคัญ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) โดยกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน เป็นเงินฝากค้ำประกันเงินกู้ ขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เป็นเงินฝากสามารถเบิกถอนได้ และทั้งสองกลุ่มจังหวัดมีเงินสดพร้อมใช้ ใช้ได้นานเพียง 1 เดือน แหล่งที่มาของเงินสดพร้อมใช้ ส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตรและรับจ้าง 3) **แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้และเงินกู้หรือหนี้สิน** พบว่า แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้ในภาคเกษตรของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน มีวัตถุประสงค์ เพื่อซื้อเป็นเงินทุนทำเกษตร รองลงมา คือ ใช้จ่ายประจำวัน และส่วนใหญ่เห็นว่า รายได้ในภาคเกษตรสามารถนำมาลดภาระหนี้สินของครัวเรือนได้ ร้อยละ 56.97 ขณะที่แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้ในภาคเกษตรของกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีวัตถุประสงค์ เพื่อซื้อปัจจัยการผลิต รองลงมา คือ เงินทุนทำเกษตร และส่วนใหญ่เห็นว่า รายได้ในภาคเกษตรไม่สามารถนำมาลดภาระหนี้สินของครัวเรือนได้ ร้อยละ 69.37 ทั้งนี้ เนื่องมาจากราคาสินค้าเกษตรตกต่ำและปัญหาการขายที่เพิ่มขึ้นจากต้นทุนการผลิตสูงขึ้นด้านรายได้นอกภาคเกษตรและเงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือนของทั้งสองกลุ่มจังหวัด มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้จ่ายประจำวัน นอกจากนี้ ทั้งสองกลุ่มจังหวัดมีแหล่งเงินทุนที่เป็นเงินกู้หรือหนี้สิน ส่วนใหญ่มาจาก ธ.ก.ส. โดยกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน มีเงินกู้หรือหนี้สินจาก ธ.ก.ส. จำนวน 274,501 บาท มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเงินทุนทำเกษตร รองลงมา คือ ซื้อหรือเช่าซื้อที่ดิน ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ชำระเงินกู้หรือหนี้สินตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ในขณะที่กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน มีเงินกู้หรือหนี้สินจาก ธ.ก.ส. จำนวน 306,364 บาท มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้จ่ายประจำวัน รองลงมา คือ เงินทุนทำเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ชำระชำระเงินกู้หรือหนี้สินตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย อย่างไรก็ตาม ปี 2566 ทั้งสองกลุ่มจังหวัดส่วนใหญ่เห็นว่า เงินกู้หรือหนี้สินจาก ธ.ก.ส. เพียงพอต่อการใช้ แต่มีเกษตรกรบางส่วนที่มีความเห็นว่า ปี 2566 เงินกู้หรือหนี้สินที่ได้มาจาก ธ.ก.ส. ไม่เพียงพอต่อการใช้ในครัวเรือน มีวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ คือ การหางานทำและกู้ยืมระบบเพิ่ม 4) **ความต้องการเงินทุนหมุนเวียน** พบว่า ทั้งสองกลุ่มจังหวัดส่วนใหญ่ ไม่ต้องการเงินทุนหมุนเวียน โดยกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน เห็นว่า เป็นเพราะเกษตรกรอายุมาก และขาดแคลนแรงงานเกษตร

จึงไม่สามารถทำกิจกรรมทางการเกษตรได้เต็มที่ ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน เห็นว่าไม่ต้องการเป็นหนี้หรือไม่อยากมีหนี้สินเพิ่มขึ้น หากมีหนี้สินเพิ่มขึ้น เกรงว่าไม่สามารถชำระหนี้สินได้ตรงตามเวลา

ปัญหาและอุปสรรค ประกอบด้วย 2 ด้าน ได้แก่ 1) **การบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย** พบว่า ส่วนใหญ่ เกษตรกรมีพื้นที่มีจำกัดอยู่นอกเขตชลประทาน และปลูกพืชเกษตรเชิงเดี่ยว รวมทั้งเป็นแรงงานสูงวัย ขณะที่ยังประสบปัญหาต้นทุนการผลิตสูง และผลผลิตยังไม่ได้มาตรฐาน จึงขายได้ราคาต่ำ ไม่มีรายได้เพียงพอมาใช้ในครัวเรือนและชำระหนี้สิน ส่งผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่พึ่งพารายได้นอกภาคเกษตรเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ มีการใช้เงินกู้ยืมผิดวัตถุประสงค์ และทัศนคติและพฤติกรรมการใช้เงินที่ส่อไปในด้านลบ ไม่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรเอง โดยเฉพาะการใช้จ่ายเงินสำหรับเครื่องคัมที่มีแอลกอฮอล์และยาสูบ และการใช้จ่ายเพื่อสังคมและนันทนาการของเกษตรกร เช่น ค่าห้วย ค่าชิงโชค เป็นต้น (กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน คิดเป็นร้อยละ 10.01 ของรายจ่ายรวม และกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน คิดเป็นร้อยละ 10.53 ของรายจ่ายรวม) หรือทัศนคติที่ว่า ต้องกู้หนี้ทุกปี เพื่อรักษาสิทธิ์ การมีหนี้ติดตัวดีกว่าเอาทรัพย์สินไปชำระหนี้ และการกู้หนี้ใหม่ไปใช้หนี้เก่า รวมทั้งขาดความตระหนักการจัดทำบัญชีครัวเรือน ทำให้เกิดวงจรปัญหาหนี้สินสะสม การเรื้อรัง การหมุนหนี้เก่าไปหาหนี้ใหม่ หรือการผัดผ่อนชำระ 2) **การเข้าถึงกองทุน/เงินทุนหมุนเวียนในกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.)** พบว่า ขาดการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหรือประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกองทุน ฯ ให้ทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ เกษตรกรส่วนใหญ่ ยังไม่รู้จักกองทุน/เงินทุนหมุนเวียนในกำกับของ กษ. ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการขอใช้เงินกองทุน รวมทั้งขาดทักษะในการจัดทำแผนธุรกิจทางการเกษตร นอกจากนี้ การขอใช้เงินกองทุน ส่วนใหญ่ให้เสนอในนามกลุ่มเกษตรกร ดังนั้น ถ้าเกษตรกรไม่มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งและการบริหารจัดการธุรกิจเกษตรที่ดี จะไม่สามารถมีเงินมาชำระคืนกองทุนได้

แนวทางการพัฒนาหลัก ประกอบด้วย 2 ด้าน ได้แก่ 1) **การบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย** ใช้แนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยส่งเสริมให้เกษตรกรลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต คู่ขนานกับการสร้างจุดใจในการทำบัญชีครัวเรือน การสร้างทัศนคติ วินัยและความรู้ที่ดีในการใช้เงินและชำระหนี้สิน การพัฒนาที่ดิน และจัดหาแหล่งน้ำนอกเขตชลประทาน การอนุรักษ์ดินและน้ำ การส่งเสริมการผลิตตามระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และรองรับการเปลี่ยนแปลงผลกระทบจากสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) รวมทั้งการผลิตตามมาตรฐานความปลอดภัย ตลอดจนส่งเสริมการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรทดแทนแรงงานและพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร และส่งเสริมการแปรรูปและการสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตเกษตร (การทำนอย ได้มาก) โดยใช้ตลาดนำการผลิต 2) **การเข้าถึงกองทุน/เงินทุนหมุนเวียนในกำกับ กษ.** การสนับสนุนการเข้าถึงกองทุนของ กษ. โดยจัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์เงินกองทุน และการยกระดับการพัฒนาการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตร ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาทักษะกลุ่มเกษตรกรในการจัดทำแผนธุรกิจเกษตรครบวงจรสู่ความสำเร็จ การสนับสนุนแหล่งเงินทุนการศึกษา สำหรับลูกหลานเกษตรกรรุ่นใหม่ ส่งเสริมรากฐานเกษตรให้เข้มแข็ง และการพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกร (วิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร) โดยการส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายเกษตรกร เพื่อการผลิตและบริหารสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน ทำให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกองทุน ฯ และชำระหนี้กองทุน ฯ ได้

คำนำ

การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ทำการศึกษาในพื้นที่ 13 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา อุตรดิตถ์ เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร และนครพนม จัดทำขึ้นเพื่อให้หน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เกษตรกร และผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้รับทราบรูปแบบและพฤติกรรมการใช้เงินทุนของเกษตรกรรายย่อย เกิดความเข้าใจเงื่อนไข ปัญหา และอุปสรรคของการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและการสนับสนุนสินเชื่อสำหรับเกษตรกรรายย่อย ตลอดจนผู้บริหารหน่วยงานในจังหวัด และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการบริหารจัดการเงินทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อยต่อไป

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 3 ขอขอบคุณหน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอกสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และกลุ่มเกษตรกรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ 13 จังหวัดข้างต้น ที่กรุณาให้ข้อมูลสำคัญต่อการศึกษารั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าเอกสารวิชาการฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่เกษตรกร ผู้ประกอบการ หน่วยงานภาครัฐ และผู้ทำที่เกี่ยวข้อง หากเอกสารฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใดต้องขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 และ 3
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กันยายน 2567

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ข
คำนำ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฅ
สารบัญแผนภูมิ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของการศึกษา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	3
1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
1.5 วิธีการศึกษา	6
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี	8
2.1 การตรวจเอกสาร	8
2.2 แนวคิดและทฤษฎี	14
บทที่ 3 ข้อมูลทั่วไป	41
3.1 ข้อมูลพื้นฐาน	41
3.2 ข้อมูลการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ	61
3.3 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา	67
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์	74
4.1 รูปแบบและพฤติกรรมการใช้เงินทุนของเกษตรกรรายย่อย	74
4.2 ระดับความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนที่มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อย	121
4.3 ปัญหาและอุปสรรค	126
4.4 สรุปภาพรวมการศึกษาโครงการแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย ในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	129
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	135
5.1 สรุป	135
5.2 ข้อเสนอแนะ	140
บรรณานุกรม	142
ภาคผนวก	144

สารบัญตาราง

	หน้า	
ตารางที่ 1.1	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	4
ตารางที่ 2.1	สรุปรายงานการรับและจ่ายเงินของกองทุน/เงินทุนหมุนเวียน	24
ตารางที่ 3.1	เนื้อที่และการใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ปี พ.ศ. 2565	41
ตารางที่ 3.2	ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด ณ ราคาประจำปี	42
ตารางที่ 3.3	ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อประชากร (GPP per Capita)	43
ตารางที่ 3.4	รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน 13 จังหวัด ปี 256 - 2566	49
ตารางที่ 3.5	ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนเกษตร ข้อมูลปีเพาะปลูก 2563/64	51
ตารางที่ 3.6	ข้อมูลรายได้-รายจ่าย หนี้สิน และทรัพย์สิน ปีเพาะปลูก 2564/65	53
ตารางที่ 3.7	พื้นที่ชลประทานที่สร้างเสร็จ (ปีงบประมาณ 2562-2566)	60
ตารางที่ 3.8	เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิตข้าวนาปี ปีเพาะปลูก 2562/63-2566/67 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา	61
ตารางที่ 3.9	เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิตข้าวนาปรัง ปีเพาะปลูก 2563-2567 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา	62
ตารางที่ 3.10	เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิตอ้อยโรงงาน ปีเพาะปลูก 2562/63-2566/67 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา	63
ตารางที่ 3.11	เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิตมันสำปะหลัง ปีเพาะปลูก 2562/63-2566/67 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา	64
ตารางที่ 3.12	เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รวมรุ่น 1 และรุ่น 2 ปีเพาะปลูก 2562-2566 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา	65
ตารางที่ 3.13	เนื้อที่ยืนต้น เนื้อที่กรีดยางได้ และผลผลิตยางพารา ปีเพาะปลูก 2562 - 2566 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา	65
ตารางที่ 3.14	เนื้อที่ยืนต้น เนื้อที่ให้ผล และผลผลิตลำไย ปีเพาะปลูก 2562-2566 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา	66
ตารางที่ 3.15	ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกรรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	68
ตารางที่ 3.16	ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกรรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	72
ตารางที่ 4.1	รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	75
ตารางที่ 4.2	รายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	77
ตารางที่ 4.3	เงินออมหรือเงินฝากของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	79
ตารางที่ 4.4	จำนวนเงินออมหรือเงินฝากของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	80
ตารางที่ 4.5	เงินสดพร้อมใช้ของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	81

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.6 แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้และวัตถุประสงค์ในการใช้เงินทุนของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	83
ตารางที่ 4.7 การใช้เงินทุนที่เป็นรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	84
ตารางที่ 4.8 การมีเงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	85
ตารางที่ 4.9 จำนวนเงินกู้คงเหลือหรือหนี้สินค้างชำระของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	86
ตารางที่ 4.10 วัตถุประสงค์ในการใช้เงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	89
ตารางที่ 4.11 การใช้เงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	90
ตารางที่ 4.12 สถานภาพการชำระเงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	91
ตารางที่ 4.13 รายได้จากการทำการเกษตรของครัวเรือนในปัจจุบันสามารถส่งผลให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	92
ตารางที่ 4.14 สาเหตุของปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	93
ตารางที่ 4.15 ความต้องการเงินทุนหมุนเวียนของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อย ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	94
ตารางที่ 4.16 จำนวนความต้องการเงินทุนหมุนเวียนของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	95
ตารางที่ 4.17 สรุปรายได้ รายจ่าย เงินฝาก/เงินออม และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	96
ตารางที่ 4.18 รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	98
ตารางที่ 4.19 รายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	100
ตารางที่ 4.20 เงินออมหรือเงินฝากของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	102
ตารางที่ 4.21 จำนวนเงินออมหรือเงินฝากของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	103
ตารางที่ 4.22 เงินสดพร้อมใช้ของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	104

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.23 แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้และวัตถุประสงค์ในการใช้เงินทุนของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	107
ตารางที่ 4.24 การใช้เงินทุนที่เป็นรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	108
ตารางที่ 4.25 การมีเงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	109
ตารางที่ 4.26 จำนวนเงินกู้คงเหลือหรือหนี้สินค้างชำระของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	110
ตารางที่ 4.27 วัตถุประสงค์ในการใช้เงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	112
ตารางที่ 4.28 การใช้เงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	113
ตารางที่ 4.29 วัตถุประสงค์ในการใช้เงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	115
ตารางที่ 4.30 รายได้จากการทำการเกษตรของครัวเรือนในปัจจุบันสามารถส่งผลให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	116
ตารางที่ 4.31 สาเหตุของปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	117
ตารางที่ 4.32 ความต้องการเงินทุนหมุนเวียนของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	118
ตารางที่ 4.33 จำนวนความต้องการเงินทุนหมุนเวียนของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	119
ตารางที่ 4.34 สรุปรายได้ รายจ่าย เงินฝาก/เงินออม และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	120
ตารางที่ 4.35 ระดับความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน	122
ตารางที่ 4.36 ระดับความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	125
ตารางที่ 4.37 สรุปภาพรวมการศึกษาโครงการแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย พื้นที่ 13 จังหวัด	129

สารบัญญภาพ

ภาพที่ 2.1	วงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980)	หน้า 30
------------	---	------------

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 3.1 รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือนทั่วประเทศ ปี 2556 – 2566	44
แผนภูมิที่ 3.2 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนทั่วประเทศ จำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้ ปี 2566	45
แผนภูมิที่ 3.3 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนทั่วประเทศ จำแนกตามประเภทค่าใช้จ่าย ปี 2566	45
แผนภูมิที่ 3.4 หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งสิ้นในประเทศไทย จำแนกตามวัตถุประสงค์ของหนี้ ปี 2566	46
แผนภูมิที่ 3.5 ร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้ และหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน ในประเทศไทย จำแนกตามประเภทของหนี้ ปี 2566	47
แผนภูมิที่ 3.6 รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2556 – 2566	48

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของการศึกษา

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 – 2580) เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เพื่อการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็น ประเทศรายได้สูง ที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเอง ได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพ และความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพฤติกรรม และด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร และการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนที่ผ่านมา ปัญหาด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความยากจน และความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรรายย่อยและแรงงานทั่วไป ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยและไม่มั่นคง ในปี 2564 ครัวเรือนเกษตรกรคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 25.11 ของครัวเรือนยากจนทั้งหมด และครัวเรือนไม่มีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ (ครัวเรือนที่มีรายได้หลักจากแหล่งอื่นที่ไม่ใช่การทำงาน) ร้อยละ 33.99 ของครัวเรือนยากจนทั้งหมด โดยส่วนมากประสบปัญหาการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงที่ดินทำกิน การเข้าถึงแหล่งทุน ขาดองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับการวางแผนการพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ รวมทั้งยังมีพฤติกรรมขาดการออม และมีแนวโน้มจะมีหนี้สินที่สะสมเรื้อรัง

ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือนของประเทศไทย ในช่วง 6 เดือนแรกของปี 2564 โดยสำนักสถิติแห่งชาติ พบสาเหตุของการก่อหนี้ที่สำคัญของเกษตรกร คือ หนี้สินจากต้นทุนทางการเกษตร โดยครัวเรือนเกษตรกรทั่วประเทศ มากกว่าครึ่งเป็นครัวเรือนที่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 52.7 โดยมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ย 208,733 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการก่อหนี้เพื่อใช้ในครัวเรือน 157,234 บาท ประกอบด้วยหนี้เพื่อใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค 80,695 บาท หนี้เพื่อซื้อ/เช่าซื้อบ้านและ/หรือที่ดิน 72,822 บาท และหนี้เพื่อใช้ในการศึกษามีเพียง 3,717 บาท เท่านั้น ในขณะที่หนี้เพื่อใช้ในการลงทุนและอื่น ๆ มีจำนวน 51,499 บาท นั้น ส่วนใหญ่เป็นหนี้ที่ใช้ทำการเกษตร 31,063 บาท รองลงมา เป็นหนี้เพื่อใช้ทำธุรกิจ 18,983 บาท และหนี้อื่น ๆ 1,454 บาท สอดคล้องกับข้อมูลการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรในช่วงหลายปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน เกษตรกรมีการใช้เงินทุนเป็นปัจจัยสำคัญในทุกกระบวนการผลิตของตนเอง ส่งผลให้ครัวเรือนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นครัวเรือนเกษตรกรยังเผชิญปัญหาหนี้สินที่เกิดจากการประกอบอาชีพเกษตร โดยข้อมูลภาระหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในปี 2564 เฉลี่ย 262,317 บาทต่อครัวเรือน เพิ่มขึ้นร้อยละ 16.5 เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา และหลังการระบาดของโควิด-19 หนี้สินเกษตรกรเพิ่มขึ้นร้อยละ 74 เมื่อเทียบกับปีที่ไม่เกิดโรคระบาด ซึ่งมีหนี้สินเฉลี่ย 150,636 บาทต่อครัวเรือน ขณะที่ความสามารถของเกษตรกรในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบของเกษตรกร

มีน้อยและค่อนข้างจำกัด รายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2565 โดยสำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ เมื่อดูจากสัดส่วนคนจนจำแนกรายภูมิภาค ภูมิภาคที่มีปัญหาความยากจนรุนแรงมากที่สุด ได้แก่ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ตามลำดับ แต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีคนจนมากที่สุด และมีรายได้ต่อหัวต่ำสุดมาโดยตลอด ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรมซึ่งมีผลิตภาพแรงงานต่ำ

จากปัญหาตามที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า แนวทางการพัฒนาตามแผนแม่บทย่อยเศรษฐกิจฐานราก คือ การส่งเสริมและพัฒนากลไกและโครงสร้างอุตสาหกรรมค่าทางเศรษฐกิจและการกระจาย รายได้กลับสู่ชุมชน เพื่อสร้างการเติบโตและการหมุนเวียนของเศรษฐกิจฐานราก ผ่านการรวมตัวของสมาชิก ในชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่าง ๆ และจัดให้มีนวัตกรรมทางการเงินเพื่อสนับสนุนแหล่งทุนให้กับเศรษฐกิจชุมชน อาทิ ตลาดทุนในการทำหน้าที่เป็นกลไกในการจัดสรรทรัพยากรด้านเงินทุน เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ระดมเงินทุนและผู้ลงทุน ผ่านเครื่องมือทางการเงินที่หลากหลายที่สามารถพัฒนาขึ้นให้มีความเหมาะสมกับความต้องการระดมทุนในจำนวน เงื่อนไขเวลา และต้นทุนที่เหมาะสมกับความต้องการของผู้ระดมเงินทุนและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการใช้รูปแบบสินเชื่อบริการรูปแบบใหม่ ๆ ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเศรษฐกิจชุมชน เพราะเงินทุนหรือแหล่งทุน ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อครัวเรือนเกษตรกร อีกทั้งในปัจจุบันความต้องการและการเข้าถึงแหล่งทุนของเกษตรกรเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของแหล่งทุนที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน โดยมีทั้งเงินทุนที่เป็นของตนเอง และครอบครัว หรือเป็นการกู้เงินจากแหล่งทุนที่มีการให้บริการอยู่แล้ว ทั้งที่เป็นของสถาบันการเงินของรัฐ และเอกชน และแหล่งทุนที่อยู่ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กองทุนเพื่อการผลิตของกลุ่มเกษตรกรเอง การให้ยืมพันธบัตรหรือปุ๋ยเคมี การให้เครดิตล่วงหน้าของผู้ประกอบการหรือเงินกู้้นอกระบบ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม แหล่งทุนหลากหลายประเภทเหล่านี้ ถือเป็นทั้งช่องทางที่สามารถจะทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากขึ้น หากมีการบริหารเงินทุนเพื่อทำการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในทางตรงกันข้าม หากมีการบริหารจัดการเงินทุนที่ไม่มีประสิทธิภาพ จะส่งผลให้เกษตรกรตกอยู่ในวังวนความยากจนมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 (สศท.1) และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 3 (สศท.3) ซึ่งมีภารกิจสำคัญในการเสนอแนะนโยบาย และจัดทำแนวทาง มาตรการทางการเกษตร รวมทั้งจัดทำและบริการข้อมูลสารสนเทศ เพื่อสนับสนุนการดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตร ทั้งในระดับพื้นที่ ภูมิภาค และประเทศ จึงได้จัดทำโครงการศึกษาและพฤติกรรมการใช้เงินทุนของเกษตรกร รายย่อย เพื่อทำให้หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะกระทรวงเกษตรหรือแก้ไขปัญหาด้านการบริหารเงินทุนของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบและพฤติกรรมการใช้เงินทุนของเกษตรกรรายย่อย

1.2.2 เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อย

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

1.3.1 **พื้นที่ศึกษา** ได้แก่ เกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ทางการเกษตร (เอกสารสิทธิ์) น้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ไร่ ในพื้นที่จังหวัดที่รับผิดชอบ 13 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา อุดรธานี เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร และนครพนม และเป็นเกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ทางการเกษตร (เอกสารสิทธิ์) น้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ไร่ ในปี พ.ศ. 2566 จากฐานข้อมูลเกษตรกรกลาง (Farmer ONE)

1.3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1) เกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน (เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา) คำนวณกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน Krejcie and Morgan (1970) จากจำนวนประชากรในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน ทั้งหมด 57,345 คน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2567) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 567 ราย จากการเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ผลการศึกษา มีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือมากขึ้น และทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ในพื้นที่จังหวัดที่รับผิดชอบ

2) เกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (อุดรธานี เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร และนครพนม) คำนวณกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกน Krejcie and Morgan (1970) จากจำนวนประชากรในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ทั้งหมด 586,875 คน (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2567) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 666 ราย จากการเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้ผลการศึกษา มีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือมากขึ้น และทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ในพื้นที่จังหวัดที่รับผิดชอบ

ดังแสดงในตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ภาค/จังหวัด	ประชากร	สัดส่วน	กลุ่มตัวอย่าง จากการคำนวณ	กลุ่มตัวอย่าง จากการสำรวจ
ภาคเหนือตอนบน				
เชียงใหม่	11,456	19.98	76	104
ลำพูน	4,046	7.06	27	41
ลำปาง	6,186	10.79	41	64
แม่ฮ่องสอน	2,670	4.66	18	35
เชียงราย	22,192	38.70	148	211
พะเยา	10,795	18.82	72	112
รวม	57,345	100.00	382	567
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน				
อุดรธานี	144,899	24.69	95	100
เลย	54,528	9.29	36	100
หนองบัวลำภู	48,527	8.27	32	100
หนองคาย	48,247	8.22	32	100
บึงกาฬ	38,503	6.56	25	100
สกลนคร	152,774	26.03	100	100
นครพนม	99,397	16.94	65	66
รวม	586,875	100.00	384	666

ที่มา: จากการคำนวณ

1.3.3 ระยะเวลาข้อมูล ข้อมูลการผลิตปี 2566 (มกราคม-ธันวาคม พ.ศ. 2566)

1.4 นิยามศัพท์เฉพาะ

เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่มีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจร ทั้งในด้านการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตอาหารและความจำเป็นพื้นฐานต่าง ๆ สำหรับคนในพื้นที่อย่างเพียงพอ และเป็นระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และหลีกเลี่ยงการก่อหนี้ที่ไม่มีผลตอบแทนที่ไม่คุ้มค่า (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2561)

เกษตรกรรายย่อย หมายถึง กลุ่มของเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเองหรือมีพื้นที่ทำกินน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ไร่ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2560)

เงินทุนของเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกร หมายถึง ทรัพยากรทางการเงินที่ใช้ในการลงทุนหรือการดำเนินงาน เงินทุนเหล่านี้อาจมาจากรายได้ เงินออม เงินกู้ยืม หรือเงินสนับสนุนจากภาครัฐ (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2545)

สถาบันการเงินของรัฐเพื่อเกษตรกร หมายถึง สถาบันการเงินของภาครัฐที่มีจุดประสงค์ในการจัดตั้งขึ้นมา เพื่อให้เกษตรกรมีเงินทุนหมุนเวียนในภาคการผลิต การรับซื้อสินค้าที่เป็นผลผลิตทางการเกษตรของภาครัฐ รวมไปถึงการจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565)

กองทุนหรือกองทุนหมุนเวียน หมายถึง กองทุนหรือกองทุนหมุนเวียนที่ให้การสนับสนุนทางด้านเกษตรในลักษณะต่าง ๆ กองทุนหมุนเวียนเพื่อการกู้ยืมแก่เกษตรกรที่ก่อให้เกิดประโยชน์หรือเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565)

รายได้ หมายถึง รายได้จากผลผลิตทางการเกษตรและรายได้จากแหล่งอื่น ๆ ที่ได้รับทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน ประกอบด้วย รายได้ในภาคเกษตรและรายได้นอกภาคเกษตรของครัวเรือนต่อปี (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2564)

หนี้ หมายถึง เงินที่บุคคลหนึ่งติดค้างอยู่ จะต้องชดใช้ให้แก่อีกบุคคลหนึ่ง เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป ซึ่งฝ่ายหนึ่งเรียกว่า เจ้าหนี้ มีสิทธิที่จะบังคับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ลูกหนี้ ให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า การชำระหนี้ บ่อยครั้งที่หนี้มักจะเป็นตัวเงิน จึงเรียกว่าหนี้สิน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

หนี้สิน หมายถึง หนี้ที่กู้ยืมจากแหล่งเงินทุนต่าง ๆ ในปีที่ผ่านมา ทั้งที่เป็นสถาบันการเงิน บุคคล และสถาบันต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ธนาคารหรือสถาบันการเงินที่ถูกต้องตามกฎหมาย เช่น นายทุน พ่อค้า ประกอบด้วย หนี้สินในภาคเกษตร และหนี้สินนอกภาคเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2564)

หนี้สินในภาคเกษตร หมายถึง การกู้ยืมเงินมาเพื่อการลงทุนในการประกอบกิจกรรมการเกษตร (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2564)

หนี้สินนอกภาคเกษตร หมายถึง การกู้ยืมมาเพื่อเป็นประโยชน์นอกเหนือจากการลงทุนในการประกอบกิจกรรมการเกษตร เช่น การประกอบอาชีพอื่น ๆ การบริโภค การศึกษา เป็นต้น (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2564)

แหล่งเงินกู้ในระบบ หมายถึง แหล่งเงินกู้ในระบบที่มีการดำเนินธุรกิจโดยสถาบันภายในขอบเขตของกฎหมายและจดทะเบียนตามกฎหมาย หรืออยู่ภายใต้การกำกับดูแลของหน่วยงานรัฐ และมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่ปฏิบัติแตกต่างกันไป เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ธนาคารออมสิน ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน เป็นต้น (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2566)

พฤติกรรม หมายถึง การศึกษาพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ในหน่วยงานอย่างเป็นระบบ สามารถแบ่งเป็นพฤติกรรมระดับบุคคล พฤติกรรมระดับกลุ่ม และพฤติกรรมระดับองค์การ โดยใช้ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์ ซึ่งสามารถนำไปเพิ่มประสิทธิผลของทั้งองค์กร (Kotler and Keller, 2016)

1.5 วิธีการศึกษา

1.5.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ มีการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) ข้อมูลปฐมภูมิ

1.1) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์เกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ทางการเกษตร (เอกสารสิทธิ์) น้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ไร่ ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ในพื้นที่จังหวัดที่รับผิดชอบ 13 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา อุดรธานี เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร และนครพนม รวมทั้งสิ้น 1,233 ราย โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ใช้การคำนวณตัวอย่าง จากตารางสำเร็จรูปของเครซี่และมอร์แกน Krejcie and Morgan (1970) จากจำนวนประชากร 13 จังหวัด

1.2) เก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ในพื้นที่ 13 จังหวัด (จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา อุดรธานี เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร และนครพนม) เพื่อระดมความคิดเห็นผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมหาแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อย รวมทั้งสิ้น 484 ราย ประกอบด้วย หน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอกสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และกลุ่มเกษตรกรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

2) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการรวบรวมจากงานวิจัยของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ งานวิจัยของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน รวมทั้งข้อมูล จากหนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และการค้นคว้าข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต

1.5.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

1) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative analysis) โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา เพื่อหาความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร รายได้และรายจ่ายภาคการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร เงินออม เงินฝาก หรือเงินสดพร้อมใช้ของครัวเรือนเกษตรกร แหล่งเงินทุน ภาวะหนี้สิน และเงินเชื่อของครัวเรือนเกษตรกร และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อยและชุมชน

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative analysis) จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อนำเสนอแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อย

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 หน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เกษตรกร และผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้รับทราบรูปแบบและพฤติกรรมการใช้เงินทุนของเกษตรกรรายย่อย

1.6.2 หน่วยงานกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เกษตรกร และผู้ที่เกี่ยวข้อง มีความเข้าใจเงื่อนไขปัญหา และอุปสรรคของการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและการสนับสนุนสินเชื่อสำหรับเกษตรกรรายย่อย

1.6.3 ผู้บริหารหน่วยงานในจังหวัด และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการบริหารจัดการเงินกู้ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อย

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร แนวคิด และทฤษฎี

2.1 การตรวจเอกสาร

การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ 13 จังหวัด (ภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน) คือ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา อุดรธานี เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร และนครพนม โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 และ 3 ในครั้งนี้ ได้นำผลการศึกษาผลงานวิจัยหลายฉบับจากหลายภาคส่วน ที่มีประเด็นการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาการเกษตรมาพิจารณา ทั้งในด้านรายได้และรายจ่าย ภาคการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร เงินออม เงินฝาก หรือเงินสดพร้อมใช้ของครัวเรือนเกษตรกร แหล่งเงินทุน ภาวะหนี้สิน และเงินเชื่อของครัวเรือนเกษตรกร และแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อยและชุมชน ซึ่งในการศึกษาในครั้งนี้ มีการตรวจเอกสารวิชาการ เอกสารวิจัยที่อ้างอิงจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ 1) แหล่งเงินทุนและการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และ 2) หนี้สินครัวเรือน ดังนี้

2.1.1 แหล่งเงินทุน และการเข้าถึงแหล่งเงินทุน

ศศินันท์ ศาสตรสาร และกอบชัย เมฆดี (2564) ได้ศึกษาการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแหล่งที่มาปัญหาในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและแนวทางแก้ปัญหาในการเข้าถึงแหล่งที่มาของเงินทุนของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อเปรียบเทียบปัจจัยปัญหาในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามแหล่งที่มาของแหล่งเงินทุน 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนกับแนวทางแก้ไขปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ วิสาหกิจชุมชน 232 กลุ่ม หน่วยงานภาครัฐและสถาบันการเงิน 4 ท่าน มีสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (one-way ANOVA) และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของ Pearson ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน คือ การขาดความรู้และความเข้าใจในเงื่อนไขของการให้กู้จากสถาบันการเงิน การทำระบบบัญชีไม่ชัดเจน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของการขอสินเชื่อไม่ชัดเจน แนวทางในการแก้ไขปัญหา คือ การสร้างความเข้าใจในเงื่อนไขการให้กู้ การเพิ่มทักษะในการบริหารจัดการ การเขียนแผนธุรกิจ เพื่อให้สามารถเข้าใจเงื่อนไขการขอสินเชื่อจากแหล่งเงินทุน 2) การเปรียบเทียบปัจจัยปัญหาในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนกรณีใช้ทุนตนเองในสัดส่วนที่แตกต่างกัน มีปัญหาในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เงินกู้จากแหล่งต่าง ๆ ในสัดส่วนที่แตกต่างกัน มีปัญหาในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผู้ประกอบการที่เคยกู้เงินนอกระบบกับผู้ไม่เคยกู้เงินนอกระบบ มีปัญหาในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3) ความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุน

กับแนวทางแก้ไขปัญหา พบว่า ปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนมีความสัมพันธ์กันแนวทางแก้ไขปัญหา การเข้าถึงแหล่งเงินทุน

สงกรานต์ สมบุญ และคณะ (2565) ได้ศึกษาโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของเกษตรกร ชวนากับประสิทธิภาพการดำเนินงานสินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร การศึกษามีวัตถุประสงค์หลักเพื่อวิเคราะห์ระดับการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของเกษตรกรที่เป็นชวนากับประสิทธิภาพในการดำเนินงานพอร์ตสินเชื่อข้าวของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ซึ่งเป็นสถาบันการเงินภาคการเกษตรที่สำคัญของไทย วิธีการศึกษาใช้การสร้างแบบจำลองคำนวณหากำไรก่อนหักค่าความเสี่ยงของพอร์ตสินเชื่อ และแบบจำลองคำนวณหาค่าผลตอบแทนต่อส่วนทุน หลังปรับค่าความเสี่ยงเฉลี่ยของพอร์ตสินเชื่อมาวิเคราะห์ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า แบบจำลองสามารถระบุได้ถึงระดับที่เหมาะสมสองระดับ คือ ระดับที่พอร์ตสินเชื่อข้าวทำกำไรสูงสุด และระดับของค่าความเสี่ยงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นเป็นไปได้สูงสุดที่ยังทำให้ผลการดำเนินงานของพอร์ตสินเชื่อข้าว ธ.ก.ส. ไม่เกิดผลขาดทุน และยังสามารถขยายโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของเกษตรกรชวนาได้ โดยระดับที่เหมาะสมทั้งสองระดับสามารถนำมาคำนวณหาขนาดของการยอมรับได้ถึงผลตอบแทนที่ลดลงของ ธ.ก.ส. เพื่อแลกกับจำนวนเกษตรกรชวนาที่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้เพิ่มขึ้น ซึ่ง ธ.ก.ส. สามารถใช้แบบจำลองทั้งสองนี้มาช่วยในการตัดสินใจสำหรับการบริหารพอร์ตสินเชื่อข้าวของธนาคารได้

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2566) ได้ศึกษาการเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมข้อมูลข่าวสาร และแหล่งเงินทุนในภาคเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมข้อมูลข่าวสาร และแหล่งเงินทุนในภาคเกษตร เพื่อเป็นแนวทางให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นำไปส่งเสริมพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมให้แก่เกษตรกรที่ยังขาดแคลนเครื่องมือ เครื่องจักรทางการเกษตร ส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรและแหล่งเงินทุนได้ทุกพื้นที่ โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรและผู้นำเกษตรกรโดยใช้แบบสอบถาม จำนวน 10 จังหวัดในทุกภาคของประเทศ ได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 400 ราย การสนทนากลุ่มย่อย จำนวน 10 ครั้ง และการสัมภาษณ์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้ค่าสถิติร้อยละ และค่าเฉลี่ย รวมถึงการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

ผลการศึกษา พบว่า สถานการณ์การเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมในปัจจุบันที่ปรากฏอย่างชัดเจน คือ ภาคการทำนา นั้น เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและมีแนวโน้มมากขึ้น ขาดทักษะในการใช้งานเทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมถึงขาดความสนใจในเทคโนโลยีและนวัตกรรม เนื่องจาก เทคโนโลยีและนวัตกรรมนั้นมีราคาสูงใช้งานยาก มีความซับซ้อน โดยเฉพาะเทคโนโลยีระดับสูง และเทคโนโลยี นวัตกรรมสมัยใหม่ เช่น รถเกี่ยวนาข้าว โดรนเพื่อการเกษตร จำนวนพื้นที่ถือครองเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรม เพราะเกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่มีพื้นที่ถือครองน้อย หากลงทุนซื้อ เครื่องจักรที่ราคาสูง ทำให้ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน รวมทั้งเกษตรกรบางรายไม่ปรับเปลี่ยนทัศนคติ และมีความเชื่อในการทำเกษตรแบบเดิม อีกทั้งขาดแคลนเกษตรกรรุ่นใหม่รับช่วงต่อ ดังนั้น ทั้งภาครัฐ และเกษตรกรควรหาแนวทางสร้างแรงจูงใจในการปลูกข้าวเพื่อดึงดูดเกษตรกรรุ่นใหม่เข้ามาในระบบ เช่น การสร้างระบบสวัสดิการแก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าว การสนับสนุนองค์ความรู้ เครื่องมือ เครื่องจักร

แก่เกษตรกรรายย่อยที่ต้องการริเริ่มการปลูกข้าว แต่ขาดประสบการณ์และขาดแคลนทุนทรัพย์ ส่งเสริมการรวมกลุ่ม หรือสร้างตลาดการให้บริการและการเช่าเครื่องจักรกลทางการเกษตรอย่างทั่วถึง เพื่อเป็นกลไกในการส่งผ่านเครื่องจักรสมัยใหม่และเทคโนโลยีไปสู่เกษตรกรรายย่อย

สถานการณ์การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นสูงอายุ โดยมีปัญหาในการมองเห็น การพิมพ์อักษรบนมือถือ เกษตรกรบางรายมีข้อจำกัดด้านทักษะและความรู้ในการเข้าใจ ข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งศัพท์และสัญลักษณ์ในสื่อออนไลน์ ตลอดจนยังไม่สามารถประยุกต์ใช้ข้อมูลข่าวสารที่ตนเองได้รับนำมาปรับใช้ในกิจกรรมทางการเกษตรของตนเอง อีกทั้ง การขาดทักษะในการค้นหาข้อมูลออนไลน์ การไม่ทราบถึงข้อมูลแอปพลิเคชันในด้านการเกษตร รวมไปถึงข้อจำกัดด้านภาษาอังกฤษ นอกจากนี้อินเทอร์เน็ตเป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลต่อการค้นหาข้อมูลข่าวสาร ทั้งเรื่องสัญญาณที่ไม่ครอบคลุม ประมวลผลช้า ค่าบริการมีราคาสูง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการให้ความรู้กระตุ้นการใช้ สื่อออนไลน์ที่เหมาะสมแก่เกษตรกร ถึงแม้เกษตรกรผู้สูงอายุสามารถใช้สื่อออนไลน์ แต่ข่าวสารในปัจจุบันนั้นมีทั้งข้อมูลที่เชื่อถือได้และเชื่อถือไม่ได้ ดังนั้น จำเป็นต้องมีผู้ให้ความรู้เรื่องการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสมอย่างจริงจัง โดยต้องสะท้อนให้เกษตรกรเห็นถึงความสำคัญของสื่อออนไลน์ที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ในอนาคต

สถานการณ์การเข้าถึงแหล่งเงินทุน คือ เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของระเบียบเงื่อนไข และกฎเกณฑ์ในการขอสินเชื่อ การบริหารจัดการการเงิน รวมถึงปัญหาการขาดหลักทรัพย์ค้ำประกัน และวงเงินสินเชื่อที่ได้ไม่เพียงพอกับความต้องการ ทำให้เกษตรกรต้องกู้จากแหล่งเงินทุนอื่น ทั้งนี้สาเหตุหนึ่งที่สินเชื่อไม่เพียงพอ นั้น มาจากการใช้เงินผิดวัตถุประสงค์ของการกู้ ดังนั้น ควรอบรมให้ความรู้ให้ข้อมูลแก่เกษตรกรเกี่ยวกับระเบียบ เงื่อนไข กฎเกณฑ์การขอสินเชื่ออย่างละเอียดและต่อเนื่อง รวมทั้งการเรียนรู้บริหารจัดการด้านการเงิน

2.1.2 หนี้สินของเกษตรกร

ปาริชาติ รัตนกิจ (2551) ได้ศึกษาปัญหาหนี้สินเกษตรกรรายย่อย ศึกษากรณีเกษตรกรหมู่บ้านสมานมิตร ตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจสาเหตุและปัจจัย ที่ทำให้เกษตรกรรายย่อยในหมู่บ้านสมานมิตรเป็นหนี้สิน กระบวนการที่ทำให้เกษตรกรรายย่อยมีหนี้สิน วิธีการในการจัดการปัญหาหนี้สินและทางเลือกในการจัดการปัญหาทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล 10 ราย และการสัมภาษณ์กลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ และกลุ่มสตรีในหมู่บ้าน และการสังเกตในขณะที่ผู้ศึกษาอยู่ในชุมชน ลักษณะเนื้อหาในการศึกษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับสาเหตุที่ชาวบ้านอพยพโยกย้ายถิ่นจากภาคอีสาน มาตั้งรกรากทางภาคเหนือ ประวัติความเป็นมา พัฒนาการของหมู่บ้าน สาเหตุและปัจจัย ที่ก่อให้เกิดหนี้สินของเกษตรกรรายย่อย ทางเลือกในการบรรเทาภาระหนี้สิน โดยใช้ทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ปัญหาหนี้สิน ทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม ผลการศึกษา พบว่า สาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเป็นหนี้สินของเกษตรกรรายย่อย คือ

1. เกษตรกรเริ่มมีหนี้สินตอนที่ย้ายเข้ามาบ้านสมานมิตร เนื่องจาก ไม่มีที่ดินทำกินต้องซื้อที่ดินเพื่อทำการเกษตร และลงทุนซื้อเครื่องจักรกลทางการเกษตร บางรายมีที่ดินทำกินจำนวนจำกัด จึงต้องเช่าที่นาเพิ่ม และการทำการผลิตแบบสมัยใหม่มีต้นทุนการผลิตสูง เช่น มีการลงทุนซื้อรถไถ เสียค่าเช่านา ค่าเช่าเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยว ค่าซื้อปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช และการจ้างแรงงานรับจ้าง

2. เกษตรกรต้องพึ่งแหล่งน้ำจากธรรมชาติ บางปีน้ำท่วม ขาดทุน และเป็นหนี้เงินกู้ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยเฉพาะต้องจ่ายดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบแพงมาก บางรายต้องขายที่นาตัวเองเพื่อปลดหนี้ และกลายเป็นแรงงานรับจ้างภาคเกษตร บางครอบครัวขายที่ดินทั้งหมด ช่วงที่ดินราคาดี และย้ายออกไปอยู่จังหวัดอื่นแต่ไม่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ จึงย้ายกลับมาใหม่ ไม่มีที่ดินทำกิน และเป็นแรงงานรับจ้างภาคเกษตร

3. การบริโภคนิยม การสร้างบ้านใหม่ การซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกเข้าบ้าน เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ ทีวีไอ พัดลม รถจักรยานยนต์ ฯลฯ ทั้งเงินสดและเงินผ่อน

4. การลงทุนเรื่องการศึกษาลูกในระดับสูงขึ้นในระดับอนุปริญญา หรือปริญญา เกษตรกรจึงส่งลูกไปเรียนในตัวเมือง ทำให้มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น เช่น ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายส่วนตัวของลูก ค่าซื้อรถจักรยานยนต์ให้ลูก ค่าโทรศัพท์มือถือ ฯลฯ

5. การจัดงานศพตามประเพณีอีสาน ซึ่งจัดงานที่บ้านเป็นเวลาสามวันสามคืน มีการนิมนต์พระมาสวดที่บ้าน และเลี้ยงอาหารแขกที่มางานทำให้ต้องกู้เงินจากเพื่อนบ้าน

6. ความชราภาพ ความเจ็บป่วย และขาดแรงงานในครัวเรือน เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินสะสม เพราะต้องดูแลหลานที่อยู่ในวัยเรียนทำให้มีรายจ่ายในครัวเรือนสูง ในขณะที่รายได้ต่ำ

การศึกษา พบว่า เกษตรกรทุกรายมีหนี้สินสะสมอยู่ระหว่าง 12,000-400,000 บาท แหล่งเงินกู้ที่สำคัญ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรฯ สหกรณ์การเกษตร เงินกู้นอกระบบ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชน ฯลฯ หนี้สินผูกพันระยะยาวแบบใหม่ คือ การลงทุนเรื่องการศึกษา ลูก การแก้ปัญหาหนี้สินในระดับปัจเจก คือ การกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ทั้งในระบบและนอกระบบ และการหารายได้เสริมจากอาชีพประมง ซึ่งชาวบ้านสามารถนำทุนทางสังคมในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ (ปลา กุ้ง พืชผัก และสัตว์จากป่าชุมชน) และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมง และการผลิตอุปกรณ์การจับปลา และการแปรรูปอาหาร แบบอีสาน คือ การทำปลา ร้า ปลา ส้ม เป็นต้น ไว้บริโภคในครัวเรือนและขาย ส่วนการแก้ปัญหาหนี้สินระดับกลุ่ม ชาวบ้านสามารถนำบทเรียนในการรวมกลุ่ม ที่หลากหลายมาวิเคราะห์โดยมีส่วนร่วมของชุมชน และดึงทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับปัจเจกมาต่อยอดและขยายผลให้เกิดการรวมกลุ่มทำกิจกรรม เพื่อประโยชน์ของชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า ธนาคารข้าว ร้านค้าชุมชน เป็นต้น ซึ่งกลุ่มเหล่านี้เป็นแหล่งสวัสดิการทางสังคมที่แท้จริงของชุมชนและคนยากจน มีความเข้มแข็งและยั่งยืน เนื่องจากชาวบ้านมีความไว้วางใจกัน มีการพึ่งพาอาศัยกันในชุมชน อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มอาชีพสามารถช่วยลดปัญหาหนี้สินเกษตรกรได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ยังไม่สามารถช่วยปลดหนี้สินได้ เนื่องจาก ปัญหาหนี้สินเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เรื้อรังสะสมมาเป็นเวลานาน

ส่วนบทบาทหญิงชายในการแก้ปัญหาหนี้สิน พบว่า ผู้หญิงมีความสามารถในการทำงาน ทั้งในบ้านและนอกบ้านพอกับผู้ชาย ดังนั้น ผู้นำชุมชนและผู้ชายควรให้โอกาสผู้หญิง เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการงานพัฒนาชุมชนมากขึ้น เพื่อเป็นการยกระดับและส่งเสริมสถานภาพสตรีให้เป็นที่ยอมรับของคนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ประเด็นบทบาทหญิงชายเป็นประเด็นสำคัญที่ชุมชนควรตระหนักและเรียนรู้เพิ่มเติม เพื่อจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยั่งยืนในชุมชน ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รัฐบาลควรกำหนดให้ปัญหาหนี้สินเกษตรกร เป็นวาระแห่งชาติที่จำเป็นเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหา โดยต้องมองว่า ปัญหาหนี้เป็นปัญหาเชิงนโยบายไม่ใช่ปัญหาของเกษตรกรแต่เพียงฝ่ายเดียว และควรยกเลิกหนี้สินเกษตรกรที่เกิดขึ้นจากโครงการส่งเสริมการเกษตรจากภาครัฐแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ รัฐบาลควรเร่งดำเนินนโยบายการปฏิรูปที่ดินและการเวนคืนที่ดินเอกชนอย่างเป็นรูปธรรม ตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร 2518 รัฐบาลควรมีการปรับเปลี่ยนนโยบายการแก้ปัญหาความยากจนที่ล้มเหลว

นอกจากนี้ รัฐบาลควรมีนโยบายส่งเสริมค่านิยมของคนในสังคม ให้ตระหนักถึงแบบแผนการบริโภคที่เรียบง่ายและพอเพียง และส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงต่อเกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีงบประมาณสนับสนุนในการทำเกษตรกรรมทางเลือก ส่วนข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้สิน เกษตรกรเองควรมีความรู้จักพอเพียง และต้องพยายามปรับเปลี่ยนการบริโภคในครัวเรือน และควรสร้างวินัยในการใช้จ่ายในครัวเรือน ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต และควรปรับเปลี่ยนการทำเกษตรเชิงเดี่ยวมาทำเกษตรกรรมทางเลือก นอกจากนี้ คนในชุมชนทั้งหญิงและชายควรมีการร่วมกันวางแผนแม่บทชุมชน โดยการสร้างความเชื่อมโยงของกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วในชุมชน และนำทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ และเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดและพึ่งตนเองได้ ชุมชนควรมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และควรชักจูงให้เยาวชนให้อยู่ในท้องถิ่น นอกจากนี้ โรงเรียนควรมีการสอดแทรกความรู้เรื่องวัฒนธรรมชุมชน ทุนทางสังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนได้เห็นคุณค่าและไม่ถูกคุกคามวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ และชุมชนควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเป็นองค์รวม ส่วนการต่อสู้ของเครือข่ายองค์กรประชาชน เพื่อกระจายการถือครองที่ดินเอกชนไปสู่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน กลุ่มเครือข่ายควรชูประเด็นการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ว่า ที่ดินไม่ใช่ "สินค้า" แต่เป็นฐานความมั่นคงทางอาหาร เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชน

คณางค์ จันท์ศรี (2565) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการศักยภาพการชำระหนี้สินของเกษตรกรสมาชิกสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดอุดรดิษฐ์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการบริหารจัดการของเกษตรกรสมาชิกที่ได้รับการจัดการหนี้แทนต่อสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดอุดรดิษฐ์ และศึกษาแนวทางการบริหารจัดการศักยภาพการชำระหนี้สินของเกษตรกรที่ได้รับการจัดการหนี้แทนต่อสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดอุดรดิษฐ์ ประชากร คือ เกษตรกรที่ได้รับการ จัดการหนี้แทน จำนวน 686 คน ผู้บริหาร พนักงาน และคณะอนุกรรมการจังหวัด จำนวน 20 คน กลุ่มตัวอย่าง คือ เกษตรกรที่ได้รับการจัดการหนี้แทน จำนวน 252 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย ข้อมูลเชิงลึกได้มาโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ผู้บริหาร พนักงาน และคณะอนุกรรมการ จังหวัด จำนวน 10 คน ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการ

วิจัย ได้แก่ คือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการของเกษตรกรที่ได้รับการจัดการหนี้แทนต่อ สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดอุดรดิตถ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการเงินและการบัญชีมีระดับการบริหารจัดการมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านการตลาด และด้านการผลิตมีระดับการบริหารจัดการน้อยที่สุด สำหรับแนวทางการบริหาร จัดการศักยภาพการชำระหนี้สินของเกษตรกรสมาชิกสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร จังหวัดอุดรดิตถ์พบว่า ด้านการผลิต ควรส่งเสริมให้ความรู้ทางด้านการคิดสรรเมถ์ต้นทุนต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ด้านการตลาด ควรส่งเสริมช่องทางตลาดให้แก่เกษตรกรโดยผ่านพ่อค้าคนกลางเข้ามารับผลผลิตในพื้นที่ ด้านการเงินและบัญชีควรส่งเสริมการจัดทำบัญชีต้นทุนและการวางแผนการทำเกษตรกรรม โดยพยายามลดต้นทุนในการซื้อปุ๋ยซื้อยาที่เป็นสารเคมีและใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทน ด้านเศรษฐกิจ ควรสนับสนุนในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร ให้มีการใช้ประโยชน์จากที่ดินให้ได้มากที่สุดและให้คำแนะนำในการวิเคราะห์ เพื่อที่เกษตรกรจะสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้

ศศิพัทธ์ สันกลกิจ และคณะ (2566) แนวปฏิบัติลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้การแก้ไข ปัญหาหนี้สิน เพื่อขจัดความยากจนระดับฐานรากของประเทศไทย งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการระดับชุมชนที่ใช้เงินทุนจากองค์กรทางการเงินระดับชุมชน มุ่งหวังให้องค์กรทางการเงินระดับชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อนการสร้างรายได้ ลดรายจ่าย กลไกการแก้ไขปัญหานี้สิน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมของประเทศไทยต่อไป ด้วยวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้ประกอบการในพื้นที่และสมาชิกองค์กรทางการเงินระดับชุมชน ข้อมูลดังกล่าวจะนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาและอัตราร้อยละ ผลการศึกษาวิจัย พบว่า องค์กรทางการเงินระดับชุมชน ส่วนใหญ่มีสถานะเป็นกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินชุมชน มีสมาชิกอยู่ในช่วงอายุ 51 - 60 ปีขึ้นไป การศึกษาระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพ รับจ้างทั่วไป ทำธุรกิจค้าขาย และเกษตรกร ไม่ได้ประกอบอาชีพเสริม มีสถานะทางการเงินโดยเฉลี่ยรายได้พอๆ กับรายจ่ายต่อเดือน ด้านหนี้สินรวมของสมาชิกองค์กรทางการเงินระดับชุมชน ส่วนใหญ่ไม่เกิน 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 23.05 รองลงมา 10,001-30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.27 ระยะเวลาการชำระหนี้ส่วนใหญ่ คือ 1 ปี ไม่เกิน 3 ปี การใช้บริการกู้ยืมเงินขององค์กรทางการเงินระดับชุมชนมีต้นทุนทางการเงินต่ำกว่าแหล่งทุนอื่น อีกทั้งมีมาตรการช่วยเหลือผ่อนปรนการชำระหนี้ ช่วยบรรเทาปัญหานี้สินจากภายนอกได้อย่างมีนัยสำคัญ วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเงินจากองค์กรทางการเงิน ส่วนใหญ่นำไปใช้ในการประกอบอาชีพ คิดเป็นร้อยละ 31.05 รองลงมา มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน คิดเป็นร้อยละ 16.99 วัตถุประสงค์ เพื่อการศึกษาของคนในชุมชน คิดเป็นร้อยละ 8.59 การกู้ยืมเพื่อจ่ายชำระหนี้สินเงินกู้อื่นจากแหล่งภายนอกคิดเป็นร้อยละ 2.34 จะเห็นได้ว่าองค์กรทางการเงินระดับชุมชนมีศักยภาพด้านการเป็นกลไกลดความเหลื่อมล้ำของโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนของผู้ประกอบการระดับชุมชนได้ขยายการจ้างงาน กระจายรายได้ในชุมชน อีกทั้งส่งเสริมด้านการศึกษาและสวัสดิภาพทางสังคมด้วย

วริศรา रामสูต (2566) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาการค้างชำระหนี้ของภาคครัวเรือนกรณีศึกษา สถาบันการเงินชุมชน ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการก่อหนี้ครัวเรือนและปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาการค้างชำระหนี้ภาคครัวเรือนภายในชุมชน รวมทั้งมีการศึกษาการแก้ไขปัญหาการค้างชำระหนี้ภาคครัวเรือน โดยองค์การการเงินชุมชนต่าง ๆ จากกรณีศึกษาทั้งในและต่างประเทศ การศึกษานี้ใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครัวเรือนในพื้นที่ชุมชนตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 240 ครัวเรือน มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ การทดสอบไคสแควร์ การทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของประชากร 2 กลุ่ม และแบบจำลองโพรบิท ผลการศึกษา พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร การศึกษาอยู่ที่ชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีรายได้และรายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท และส่วนใหญ่ครัวเรือนมีจำนวนหนี้สินอยู่ที่ 90,001 บาทขึ้นไป โดยมีแหล่งเงินทุนที่กู้ยืมเงินมาจากกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง รวมทั้งครัวเรือนส่วนใหญ่ที่มีปัญหาหนี้ค้างชำระหนี้มีความรู้ด้านการเงินในระดับต่ำซึ่งปัจจัยที่จะลดโอกาสเกิดปัญหาค้างชำระหนี้ภาคครัวเรือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การมีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนสูงขึ้น จำนวนเงินออมมากขึ้น และการมีความรู้ทางการเงินเพิ่มขึ้น ขณะที่ปัจจัยที่จะเพิ่มโอกาสเกิดปัญหาค้างชำระหนี้ครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ การมีหัวหน้าครัวเรือนที่เกษียณอายุ และการที่ครัวเรือนมีการกู้เงินเพิ่มขึ้น โดยมีแหล่งเงินกู้จากสถาบันการเงินชุมชน หนี้นอกระบบ และแหล่งเงินทุนที่กู้ยืมเงินอื่น ๆ เช่น ญาติพี่น้อง เป็นต้น สำหรับข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ สถาบันการเงินชุมชนตำบลหนองสาหร่ายควรมีแนวทางในการแก้ปัญหา ดังนี้ ควรเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน ควรเพิ่มความรู้ทางการเงิน และนวัตกรรมทางการเกษตรให้กับครัวเรือนและควรเพิ่มเงินทุนให้กับสถาบันการเงินชุมชน

2.2 แนวคิดและทฤษฎี

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้รวบรวมทฤษฎีมาใช้ประกอบการศึกษาทั้งหมด 7 ทฤษฎี คือ

2.2.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (2561) ให้ความหมายของเศรษฐกิจฐานรากไว้ ดังนี้ “เศรษฐกิจฐานราก คือ ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันมีคุณธรรมและเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาต่างๆ ในพื้นที่ ทั้งสังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้ เศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตอาหารและความจำเป็นพื้นฐานต่างๆ สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียงและพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือเป็นธุรกิจของชุมชน” ระบบฐานรากเศรษฐกิจจะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐานการแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหารและความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันสำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียงและพัฒนาเป็นวิสาหกิจ เพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชนมิติของการเกื้อกูล เอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่างๆ ทั้งขนาดย่อม

หรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่ และมี การพัฒนาให้ทันสมัยพร้อมกับมีเทคนิควิทยาการ และความรู้เทคโนโลยีมาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับ ตลาดหรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง ได้มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่างๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบ เศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีความหลากหลายพอเพียง เพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มวัยสามารถ มีพื้นที่และมีโอกาสในการรวมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบ เศรษฐกิจอื่นๆ ได้อย่างดี อย่างมีฉันทมิตรเป็นธรรม และมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม องค์ประกอบสำคัญ ของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็ง (คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, 2565) มีดังนี้

- 1) มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังและความสามารถในการทำงานและเจรจาต่อรอง รวมทั้ง การประสานงานทั้งภายในและกับภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชน ที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชน และของคนในชุมชน
- 3) มีระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม ทุนคน ฟื้นฟูทรัพยากร วิถีวัฒนธรรมภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์
- 4) มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบ ของท้องถิ่น อาชีพ รายได้ รายจ่าย การผลิตฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ข้อมูลความรู้ ระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องภายนอก เป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการตัดสินใจ การติดตามวัดผลและรายงานผล
- 5) มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐานและก้าวหน้าที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่ม และสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้
- 6) สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมาย และสัมพันธ์ภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ประเด็นต่างๆ ได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยว โดยชุมชน เครือข่ายภูมินิเวศน์วิถี วัฒนธรรม หรือการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น
- 7) มีระบบการอยู่รวมกันหรือเคารพกติกา จารีตประเพณีใน การอยู่ร่วมกัน ระบบ สวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูล
- 8) มีคุณธรรมและจริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบ กิจการ ทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม หรือการดำรงชีวิต
- 9) ความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนรวมทุนรวม กิจกรรมหรือกิจการ ในการ พัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน

10) คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่นๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด

คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก (2565) กล่าวถึง กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากระดับกลุ่ม ชุมชน และตำบล ดังนี้ กลุ่ม ชุมชน ตำบล ถือเป็นหน่วยปฏิบัติการในระดับพื้นที่ ซึ่งเป็นที่รวมของทุกอาชีพ ทุกกลุ่มอาชีพ และการพัฒนาทุกกลุ่มอาชีพกลุ่มต่างๆ หรือเครือข่ายต่างๆ ที่ทำเรื่องเดียวกันมารวมกันจัดความสัมพันธ์และสร้างความร่วมมือกัน โดยมีกระบวนการขับเคลื่อนที่เป็น รูปธรรม ดังนี้

1) สร้างความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคน พัฒนาระบบการจัดทำแผน และการทำงานรวม โดย

(1) สสำรวจข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือนและระดับกลุ่ม เพื่อการจัดทำระบบฐานข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือนสมาชิกและระดับกลุ่มที่เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไฟล์ข้อมูลที่ต้องครบถ้วน

(2) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหาทุนด้านต่างๆ ของชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีระบบข้อมูล และชุดความรู้ศักยภาพของชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

(3) จัดหาแผนชีวิตชุมชนหรือแผนแม่บทชุมชน พัฒนาไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาตำบลทุกมิติ (สังคม วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง เป็นต้น) ครอบคลุมด้านปัจจัยสี่ โดยกำหนดเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ที่มาจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

(4) นำแผนไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคน พัฒนา อาชีพ พัฒนาสวัสดิการ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ที่เป็นรูปธรรมในชุมชน เช่น มีการผลิต แลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันปัจจัย การผลิต/ผลผลิต และหรือเชื่อมโยงปัจจัยการผลิต/ ผลผลิตกับตลาดภายนอกได้ เป็นต้น ไปสู่การพัฒนาด้านอื่นๆ

(5) มีการทบทวนระบบข้อมูลกลุ่ม ชุมชน ตำบลทุกปี เพื่อเชื่อมโยงแผน

2) สร้างกลไกการทำงานในระดับตำบลให้เป็นกลไกการจัดการรวม

(1) สร้างกลไกการจัดการรวม โดยมีองค์ประกอบจากหลากหลายกลุ่ม หลากหลายอาชีพ หลากหลายช่วงวัยที่มีในพื้นที่ โดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกกลางในการเชื่อมโยง ประสานงาน เป็นเวทีกลางของตำบล มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการวางแผนรวม จัดการรวมประกาศอัตลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะ มีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

(2) จัดตั้งหรือประสานให้เกิดศูนย์กลางการรวบรวม ผลผลิต วัตถุดิบ การซื้อขาย กระจายสินค้า เชื่อมโยงการตลาดและเจรจาทางการค้าทั้งในระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด โดยอาจใช้ระบบสหกรณ์

(3) พัฒนาระบบการผลิตและการตลาดของศูนย์กลาง หรือสหกรณ์

3) สร้างกองทุนระดับตำบลที่เป็นนิติบุคคล โดยคนในตำบลเป็นเจ้าของ ซึ่ง “กองทุนระดับตำบล หมายถึง การบูรณาการทุนในระดับตำบลที่อาจทำหน้าที่แตกต่างกัน แต่มีความเข้าใจในการทำงาน และมีข้อมูลภาพรวมของกลุ่มต่างๆ หรือมีการลงหุ้นรวมในนามของกลุ่มหรือการมีธนาคารของคนในตำบล เป็นธนาคารกลางของชุมชน เพื่อจัดการการเงินทั้งระบบรวมกัน”

4) พัฒนาและสร้างระบบการเชื่อมโยงเครือข่ายระดับตำบล โดย

(1) เชื่อมโยงกลุ่มการผลิต การแปรรูป และการบริการในชุมชน เป็นเครือข่ายระดับตำบล เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้า ความรู้การต่อรอง เป็นต้น

(2) เชื่อมโยงกลุ่ม/เครือข่ายการผลิต การแปรรูปและการบริการเป็นเครือข่ายระหว่างตำบล หรือคลัสเตอร์ เพื่อการหนุนเสริมช่วยเหลือกันและกัน

(3) จัดความสัมพันธ์ในระดับตำบล เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนร่วมกันในระดับจังหวัด

5) มีเวทีเรียนรู้ สรุบบทเรียน และถอดความรู้จากการทำงาน เพื่อยกระดับงาน ขยายผลงานในเชิงพื้นที่และนโยบาย

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับกองทุนในการกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

การดำเนินการนโยบายภาครัฐที่เน้นการบริหารงานในรูปการบูรณาการ เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ท้องถิ่น และเกษตรกร ในการพัฒนาการเกษตร กองทุนต่างๆ สำหรับเกษตรกรจึงตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรผู้มีทุนน้อย แต่มีความตั้งใจในการประกอบอาชีพ โดยอาจให้เกษตรกรเป็นสมาชิก มีการรวมกลุ่ม และนำเงินกองทุนไปใช้ในการประกอบอาชีพ และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความมั่นคงและมีความสุข การดำเนินงานกองทุนในการกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่

1) กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์) ในสมัยรัฐบาล ฯพณฯ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรีสมัยที่ 2 ได้แถลงนโยบายที่จะจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์เกษตรกรขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานด้านการให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรดำเนินไปด้วยดี และมีประสิทธิภาพ ซึ่งต่อมาได้เสนอให้มีการตราพระราชบัญญัติขึ้นเสนอต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว เรียกว่า "พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ. 2517" และต่อมาได้ปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติดังกล่าวในปี พ.ศ. 2554 เป็น "พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ. 2554" ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 18 มีนาคม 2554 เป็นต้นไป

วัตถุประสงค์ของกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนและใช้จ่ายช่วยเหลือหรือส่งเสริมเกษตรกรตามกิจการในมาตรา ๗ แห่งพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร พ.ศ. 2554 ได้แก่

1.1) การส่งเสริมการผลิตผลเกษตรกรรมขั้นต้นหรือแปรรูปผลิตภัณฑ์

1.2) การส่งเสริมการตรวจสอบ และรับรองมาตรฐานคุณภาพของผลิตผลเกษตรและผลิตภัณฑ์

1.3) การรักษาเสถียรภาพของราคา และการจำหน่ายผลิตผลเกษตรและผลิตภัณฑ์

1.4) การดำเนินการที่จำเป็นและเร่งด่วนเพื่อป้องกัน และขจัดภัยอันจะเป็นผลเสียหายแก่เกษตรกร

1.5) การศึกษาวิจัย เพื่อการพัฒนาการผลิต การแปรรูปหรือการตลาดซึ่งผลิตผลเกษตรหรือผลิตภัณฑ์ โดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

1.6) การติดตามผลการดำเนินการตามโครงการที่ได้รับการช่วยเหลือหรือส่งเสริมจากกองทุน

2) กองทุนหมุนเวียนเพื่อการกู้ยืมแก่เกษตรกรและผู้ยากจน (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) มีวัตถุประสงค์ให้ความช่วยเหลือเกษตรกรหรือผู้ยากจน เพื่อชำระหนี้สินหรือเพื่อไถ่ถอนที่ดินจากการสัญญากู้เงิน สัญญาจำนอง หรือสัญญาขายฝาก โดยนำเอกสารสิทธิในที่ดิน (โฉนดที่ดิน, นส.3, นส.3ก เท่านั้น) ให้เจ้าหนี้ยึดถือไว้เป็นประกัน เพื่อซื้อคืนที่ดินซึ่งสูญเสียดินไป เนื่องจาก การทำสัญญากู้เงิน สัญญาจำนอง หรือสัญญาขายฝาก เพื่อซื้อที่ดินตามสิทธิแห่งกฎหมายว่าด้วยการเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพของผู้กู้ยืมให้มีรายได้สูงขึ้น โดยลักษณะหน้าที่กองทุนหมุนเวียนฯ ให้ความช่วยเหลือมีหลักเกณฑ์

(1) กรณีเจ้าหนี้เป็นบุคคลทั่วไป ต้องเป็นหนี้ตามคำพิพากษา หรือหนี้ที่ผ่านกระบวนการประนอมหนี้ หรือกระบวนการไกล่เกลี่ยแล้ว

(2) กรณีเจ้าหนี้เป็นนิติบุคคล หมายถึง ธนาคารพาณิชย์ตามกฎหมายว่าด้วยธนาคารพาณิชย์ บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนจำกัดที่จดทะเบียนกระทรวงพาณิชย์และมีวัตถุประสงค์ในการให้กู้ยืมเงิน และเจ้าหนี้ซึ่งเป็นสหกรณ์ที่มีวัตถุประสงค์ในการให้กู้ยืมเงินตามกฎหมายว่าด้วยการสหกรณ์ และหนี้นั้นต้องเป็นหนี้ที่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ชำระหนี้แล้วเท่านั้น

วงเงินที่กู้สูงสุดไม่เกินรายละ 2,500,000 บาท ขึ้นอยู่กับวงเงินสินเชื่อที่ได้กำหนดไว้ในสัญญาขายฝาก หรือวงเงินที่สรุปผลตามการไกล่เกลี่ยหรือตามคำพิพากษา

3) เงินทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตและขยายพันธุ์พืช (กรมการข้าว) เงินทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตและขยายพันธุ์พืชจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2537 ประเภทเพื่อการจำหน่ายและการผลิต มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำมาใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการผลิตและขยายพันธุ์พืชคุณภาพสูงไปสู่เกษตรกรในท้องถิ่นต่าง ๆ ภายใต้การดำเนินงานของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2537 ได้รับงบประมาณจำนวน 130 ล้านบาท และในปี พ.ศ. 2539ได้รับอีก 100 ล้านบาท รวมทั้งสิ้น 230 ล้านบาท และด้วยความเห็นชอบของกระทรวงการคลังได้กำหนดระเบียบกรมส่งเสริมการเกษตรว่าด้วยเงินทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตและขยายพันธุ์พืช พ.ศ. 2536 เพื่อให้เงินทุนหมุนเวียนถือปฏิบัติและคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม 2544 อนุมัติให้กรมส่งเสริมการเกษตรรวมเงินทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์พืชตามโครงการผลิตและขยายพันธุ์พืชภายใต้เงินกู้จากญี่ปุ่นและเงินทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์พืชตามโครงการผลิตและขยายพันธุ์พืชภายใต้เงินกู้จากสหรัฐอเมริกา ระยะที่ 2 รวมกันเป็นเงินทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตและขยายพันธุ์พืช ดังนั้น เงินทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตและขยายพันธุ์พืชจึงเริ่มดำเนินการตั้งแต่ 1 สิงหาคม 2544 เป็นต้นมาและในปี พ.ศ. 2549 ได้โอนไปสังกัดกรมการข้าวจนถึงปัจจุบัน เป้าหมายการผลิต/จำหน่าย คือ

(1) ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพได้มาตรฐานอย่างมีประสิทธิภาพปีละไม่น้อยกว่าร้อยละ 88 ของเป้าหมายการผลิต

(2) จำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีให้ชาวนาได้นำไปเพาะปลูกอย่างทั่วถึง พันธุ์ข้าวไม่ไวต่อช่วงแสงไม่น้อยกว่าร้อยละ 82 และพันธุ์ข้าวไม่ไวต่อช่วงแสงไม่น้อยกว่าร้อยละ 97

ลักษณะการดำเนินงาน

(1) ศึกษา พัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุงระบบการผลิตและจัดการเมล็ดพันธุ์พืช

(2) กำหนดแผนและดำเนินการผลิตเมล็ดพันธุ์เศรษฐกิจ

(3) ส่งเสริมสนับสนุนภาคเอกชนและสถาบันเกษตรกรในการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้มาตรฐาน

(4) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

4) เงินทุนหมุนเวียนเพื่อการชลประทาน (กรมชลประทาน) เงินทุนหมุนเวียนเพื่อการชลประทาน จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. 2518 (ฉบับที่ 4) มาตรา 8 ทวิที่กำหนดให้กรมชลประทานจัดตั้งทุนหมุนเวียนขึ้นในกรมชลประทาน เรียกว่า “เงินทุนหมุนเวียนเพื่อการชลประทาน”

เงินทุนหมุนเวียนเพื่อการชลประทาน ดำเนินการบริหารรูปแบบของคณะกรรมการ เรียกว่า “คณะกรรมการเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการชลประทาน” โดยลักษณะการดำเนินงานเป็นไปในแนวกิจการธุรกิจและได้เริ่มจดทะเบียนเข้าสู่ระบบภาษีมูลค่าเพิ่ม เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2542 มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการในการกัก เก็บ รักษา ควบคุม ส่ง ระบาย หรือแบ่งน้ำเพื่อเกษตรกรรม การพลังงาน การสาธารณสุข การอุตสาหกรรม และการป้องกันความเสียหายแก่การเพาะปลูกอันเกิดจากน้ำ รวมถึงการซ่อมแซมเสริมพลัง คันกั้นน้ำ อาคารชลประทาน และการขุดลอกทางน้ำชลประทาน และมีพันธกิจ คือ การบริหารจัดการทุนหมุนเวียนเพื่อการชลประทานอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการจัดเก็บค่าชลประทานในการใช้น้ำเพื่อกิจการโรงงาน การประปา การอุตสาหกรรมหรือกิจการอื่นให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ตามศักยภาพของแหล่งน้ำ และรักษาสมดุลในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ด้านประเพณียุทธศาสตร์ประกอบด้วย การบริหารเงินทุนหมุนเวียนให้มีความมั่นคง การจัดเก็บค่าชลประทานและบริหารจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพ และการยกระดับบริหารจัดการสู่เงินทุนอัจฉริยะ

5) กองทุนจัดรูปที่ดิน (กรมชลประทาน) โครงการจัดรูปที่ดินในประเทศไทย เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2512 โดย ก่อสร้างเป็นแปลงตัวอย่างที่ ตำบลพักทัน อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ อยู่ในเขตชลประทานโครงการเจ้าพระยาใหญ่ซึ่งได้รับความช่วยเหลือทางด้านวิชาการและการเงินจากรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ ต่อมาได้ขยายพื้นที่ไปในเขตโครงการชลประทานอื่นๆ เกือบทุกภาคของประเทศ การดำเนินงานโครงการจัดรูปที่ดินตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2529 เป็นโครงการที่อยู่ในแผนงานของรัฐบาลดำเนินงานก่อสร้างโดยอาศัยเงินกู้จากต่างประเทศส่วนหนึ่ง

และสมทบกับเงินงบประมาณอีกส่วนหนึ่งในระหว่างที่ดำเนินการนั้น พื้นที่ของเกษตรกรที่อยู่นอกแผนงานของทางราชการ เห็นประโยชน์ของการดำเนินงานจัดรูปที่ดิน จึงได้ร้องขอให้ทางราชการดำเนินการให้บ้าง โดยยินดีที่จะจ่ายค่าก่อสร้างเองทั้งหมด ซึ่งเรียกว่า โครงการจัดรูปที่ดินแบบประชาอาสา งานในรูปแบบนี้ได้ขยายเพิ่มขึ้นบ้างตามที่ราษฎรเจ้าของที่ดินต้องการ แต่ก็ไม่สามารถขยายงานออกไปได้อย่างกว้างขวาง เนื่องจาก ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างทั้งหมดเจ้าของที่ดินต้องจ่ายเอง ซึ่งในเขตพื้นที่หนึ่งๆ ที่ร้องขอมา กำลังความสามารถด้านเงินทุนของเกษตรกรแต่ละรายไม่เท่ากัน ทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานตามโครงการ ซึ่งรัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่ารูปแบบโครงการจัดรูปที่ดินแบบประชอาสา น่าจะดำเนินงานต่อไปได้ และเพื่อขยายงานจัดรูปที่ดินเป็นไปอย่างกว้างขวางทันกับความต้องการของเกษตรกร จึงเห็นสมควรจะให้มีกองทุนหนึ่งเรียกว่า “กองทุนจัดรูปที่ดิน” เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนในการดำเนินงาน ดังนั้นรัฐบาลจึงได้แก้ไขพระราชบัญญัติจัดรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2517 จัดตั้งกองทุนจัดรูปที่ดิน ซึ่งได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2534

ในปัจจุบัน โครงการจัดรูปที่ดินได้ดำเนินการไปแล้วในท้องที่จังหวัดต่างๆ รวม 27 จังหวัด คือ พิจิตร พิษณุโลก ลำปาง ราชบุรี สุพรรณบุรี ชัยนาท สิงห์บุรี กาญจนบุรี อ่างทอง เพชรบุรี นครสวรรค์ ลพบุรี สระบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นครปฐม สกลนคร ขอนแก่น เลย บุรีรัมย์ สุรินทร์ มหาสารคาม อุบลราชธานี หนองคาย อุดรธานี นครศรีธรรมราช ปัตตานี และอยู่ในเขตการรับน้ำของโครงการชลประทาน 8 โครงการ คือ โครงการเจ้าพระยาใหญ่ โครงการพิษณุโลก โครงการแม่กลองใหญ่ โครงการหนองหวาย โครงการน้ำอูน โครงการแม่วังแก้วลม โครงการชลประทานเลย โครงการอ่างเก็บน้ำอำปิล และพื้นที่อยู่ในเขตการรับน้ำของโครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าอีก 1 โครงการ คือ โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้าจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมพื้นที่จัดรูปที่ดินทั้งหมดประมาณ 1.7 ล้านไร่

6) เงินทุนหมุนเวียนในการผลิตพันธุ์ปลา พันธุ์กุ้ง และพันธุ์สัตว์น้ำอื่นๆ (กรมประมง)

เงินทุนหมุนเวียนในการผลิตพันธุ์ปลา พันธุ์กุ้ง และพันธุ์สัตว์น้ำอื่น ๆ จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2523 โดยดำเนินการตามระเบียบกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ว่าด้วยเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตพันธุ์ปลา พันธุ์กุ้ง และพันธุ์สัตว์น้ำอื่น ๆ พ.ศ. 2523 มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้จ่ายเป็นทุนหมุนเวียนในการจัดหาพ่อแม่พันธุ์สัตว์น้ำ เพื่อผลิตพันธุ์สัตว์น้ำที่ได้ทำการผลิตขึ้นเอง และที่ได้มาจากการรวบรวมพันธุ์สัตว์น้ำจากธรรมชาติโดยส่วนราชการของกรมประมง เพื่อจำหน่ายให้แก่ราษฎร มิได้มีวัตถุประสงค์ผลิตเพื่อสร้างผลกำไรเหมือนภาคเอกชน เนื่องจากกิจกรรมการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ จำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้และชำนาญ จึงจะสามารถดำเนินการได้สำเร็จ ดังนั้นในระหว่างที่ภาคเอกชนยังไม่มีความพร้อมและความเข้มแข็ง กรมประมงจึงเป็นผู้ผลิตพันธุ์สัตว์น้ำให้เกษตรกรนำไปเลี้ยงเพื่อยังชีพและสร้างรายได้ต่อไป

การบริหารงานของเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตพันธุ์ปลา พันธุ์กุ้ง และพันธุ์สัตว์น้ำอื่น ๆ เป็นการบริหารงานในลักษณะของคณะกรรมการบริหารเงินทุนหมุนเวียนฯ เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารงาน และการติดตามประเมินผล เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ซึ่งในปัจจุบันในการบริหารงานจำเป็นต้องมีแผนยุทธศาสตร์ เพื่อกำหนดทิศทางและแนวทางการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้นคณะกรรมการบริหารเงินทุนหมุนเวียนฯ จึงได้มอบหมายให้คณะอนุกรรมการเงินทุนหมุนเวียนฯ ไปดำเนินการทบทวนแผนยุทธศาสตร์

รวมทั้งจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปีของเงินทุน โดยในการทบทวนแผนยุทธศาสตร์ของเงินทุนหมุนเวียนฯ ในครั้งนี้ มีการวิเคราะห์ให้เห็นถึงสถานภาพปัจจุบันของเงินทุนหมุนเวียนฯ สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก การกำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ และกลยุทธ์เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงานของเงินทุนหมุนเวียนฯ ในปัจจุบันให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

7) เงินทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตวัคซีนจำหน่าย (กรมปศุสัตว์) เงินทุนหมุนเวียน เพื่อผลิตวัคซีนจำหน่ายตั้งขึ้นโดยมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2523 ตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2524 ให้กรมปศุสัตว์นำเงินรายได้จากการจำหน่ายวัคซีนไปใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการขยายการผลิตวัคซีนให้เพียงพอกับความต้องการของเกษตรกร เป็นกองทุนที่ดำเนินการสนับสนุนเงินทุนเพื่อใช้จ่ายในการผลิตวัคซีนเพื่อจำหน่ายและใช้ควบคุม ป้องกันโรคระบาดสัตว์ในประเทศ ภายใต้กรมปศุสัตว์ โดยมีผู้แทนจากสำนักเทคโนโลยีชีวภัณฑ์สัตว์และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารเงินทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตวัคซีนจำหน่าย เพื่อกำหนดแนวทางการบริหาร หลักเกณฑ์วิธีการ เงื่อนไขการใช้จ่ายเงินทุน ตลอดจนแนวทางในการติดตามและประเมินผล เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

วัตถุประสงค์ของเงินทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตวัคซีนจำหน่าย เพื่อใช้จ่ายในการผลิตวัคซีนชนิดต่าง ๆ สำหรับจำหน่ายใช้ป้องกันกำจัดโรคระบาดสัตว์และดำเนินการตามแผนการป้องกันและกำจัดโรคของกรมปศุสัตว์

8) เงินทุนหมุนเวียนยางพารา (กรมวิชาการเกษตร) เงินทุนหมุนเวียนยางพารา กองการยาง กรมวิชาการเกษตร เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2495 ด้วยทุนเพียง 1,000,000 บาท โดยได้รับอนุมัติเงินจากกระทรวงการคลัง ปี พ.ศ. 2498 จำนวน 1,000,000 บาท และในปี พ.ศ. 2503 ได้รับอนุมัติเงินเพิ่มเติมอีก 1,200,000 บาท รวมเป็นทุนทั้งสิ้น 3,200,000 บาท ดำเนินงานมาจนถึงปัจจุบัน วัตถุประสงค์หลักของเงินทุนหมุนเวียนยางพารา เพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรและผู้ประกอบการชาวสวนยางได้ปลูกยางพันธุ์ดี รวมทั้งยังสนับสนุนงานวิจัยของนักวิจัยในงานที่เกี่ยวกับยางพาราและสนับสนุนปัจจัยที่ใช้ในการผลิตยางให้แก่เกษตรกร ซึ่งเป็นการดำเนินงานโดยมิได้มุ่งผลกำไรแต่อย่างใด อาทิเช่น โครงการสนับสนุนสินเชื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนแก่สถาบันเกษตรกรเพื่อรวบรวมยางพารา ภายใต้แนวทางพัฒนายางพาราทั้งระบบ และโครงการสนับสนุนสินเชื่อเป็นเงินทุนหมุนเวียนแก่ผู้ประกอบการไม้ยางและผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

9) เงินทุนหมุนเวียนในการผลิตเชื้อไรโซเบียม (กรมวิชาการเกษตร) กรมวิชาการเกษตร ได้จัดตั้งเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตเชื้อไรโซเบียม เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2522 ตามพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2522 โดยมีวัตถุประสงค์การจัดตั้ง เพื่อนำมาใช้จ่ายเป็นเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตจำหน่ายและตรวจสอบคุณภาพเชื้อไรโซเบียมที่ได้ทำการผลิตขึ้นเอง เพื่อจำหน่ายให้แก่องค์การตลาดเพื่อเกษตรกรและกรมส่งเสริมการเกษตรตาม โครงการผลิตและขยายพันธุ์พืช ภายใต้โครงการเงินกู้จากสหรัฐอเมริกาและหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจ และสถาบันอื่น ๆ ตลอดจนบริษัทห้างร้านของเอกชนและเกษตรกร เพื่อนำไปจำหน่ายและใช้เพิ่มผลผลิตให้แก่พืชตระกูลถั่ว เนื่องจาก ไรโซเบียมเป็นแบคทีเรีย

ที่มีคุณสมบัติพิเศษสามารถเข้าสร้างปมที่รากพืชตระกูลถั่ว และตรึงไนโตรเจนจากอากาศมาสร้างเป็นสารประกอบไนโตรเจนที่นำไปใช้ในการเจริญเติบโตและเพิ่มผลผลิตได้ ดังนั้นเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตเชื้อโรโซเปียม มีภารกิจดังนี้

- (1) เพื่อบริหารเงินทุนหมุนเวียนในการผลิตปุ๋ยชีวภาพโรโซเปียมให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุด
- (2) เพื่อผลิตปุ๋ยชีวภาพโรโซเปียมที่มีคุณภาพสูงให้กับเกษตรกร โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรใช้ทดแทนปุ๋ยเคมีไนโตรเจนในการผลิตพืชตระกูลถั่ว

10) กองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช (กรมวิชาการเกษตร) กองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 มาตรา 54 ให้จัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่งเรียกว่า “กองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช” ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เพื่อเป็นทุนใช้จ่ายในการช่วยเหลือและอุดหนุนกิจการที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ การวิจัย และการพัฒนาพันธุ์พืช ประกอบด้วย เงินและทรัพย์สินที่เกิดจากรายได้จากข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ตามมาตรา 52 เงินหรือทรัพย์สินที่ได้รับจากการจดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืช เงินอุดหนุนจากรัฐบาล เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้ ดอกผลและผลประโยชน์อื่นใดที่เกิดจากกองทุนโดยมีกรมบัญชีกลางเป็นผู้นำหน้าที่ ประเมินผลการดำเนินงานของกองทุนด้านต่าง ๆ ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการบริหารทุนหมุนเวียนประกาศกำหนด

นับตั้งแต่จัดตั้งกองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช ในปีพ.ศ. 2542 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2565 กองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช มีรายได้ตามที่พระราชบัญญัติคุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ 3 แหล่งดังนี้

- (1) เงินหรือทรัพย์สินที่ได้รับจากการจดทะเบียนคุ้มครองพันธุ์พืช จำนวน 5,751,000 บาท
- (2) เงินและทรัพย์สินที่เกิดจากรายได้จากข้อตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ตามมาตรา 52 จำนวน 41,895.25 บาท
- (3) เงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้อุทิศให้ จำนวน 10,650 บาท

11) กองทุนพัฒนาสหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์) ในปี พ.ศ. 2483 รัฐบาลได้ตั้งงบประมาณให้ไว้เป็นทุนช่วยเหลือสหกรณ์ประเภทต่าง ๆ เช่น สหกรณ์ขายข้าวและพืชผลร้านสหกรณ์ และสหกรณ์นิคมกสิกรรม เป็นต้น โดยมอบให้กรมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรธิการเป็นผู้พิจารณาจัดสรรให้สหกรณ์ประเภทต่างๆ กู้เพื่อเป็นทุน เรียกว่า “ทุนส่งเสริมการสหกรณ์” โดยให้สหกรณ์ประเภทต่าง ๆ นอกจากสหกรณ์ประเภทหาทุนกู้ไปขยายกิจการให้กว้างขวางยิ่งขึ้น สหกรณ์ที่ได้รับความช่วยเหลือนี้ส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์ที่ดินและสหกรณ์พาณิชย์ ต่อมาการจัดตั้ง “เงินกองทุนพัฒนาสหกรณ์ (กพส.)” ได้ตั้งขึ้นในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 เมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2542 โดยมีเงินทุนแรกตั้ง จำนวน 2,286.350 ล้านบาท ซึ่งมีที่มาของเงินทุนจากแหล่งต่าง ๆ นอกจากนี้เงินกองทุนพัฒนาสหกรณ์ยังได้รับเงินบริจาคจากสหกรณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับความช่วยเหลือด้านเงินทุนภายใต้โครงการเงินกู้ เพื่อปรับโครงสร้างภาคเกษตร (Agricultural Sector Program Loan : ASPL) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 - 2554 รวมเป็นเงิน 484.322 ล้านบาท

กองทุนพัฒนาสหกรณ์ นับเป็นแหล่งเงินทุนที่สนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์ทุกประเภท ในการให้สินเชื่อแก่สหกรณ์ในการดำเนินธุรกิจ เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนในการให้เงินกู้แก่สมาชิก การรวบรวมผลผลิต การจัดหาสินค้ามาจำหน่าย เป็นเงินกู้ระยะสั้น 1 ปี การลงทุนในสินทรัพย์เป็นเงินกู้ระยะยาวไม่เกิน 15 ปี อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1.5 - 5.5 ต่อปี ตามชั้นลูกหนี้ ซึ่งจะมีการจัดชั้นทุกปี และโครงการพิเศษอื่นอีกในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อปี สหกรณ์ทุกประเภทสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้

12) กองทุนปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม หรือ ส.ป.ก.) กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นทุนหมุนเวียนและใช้จ่ายในการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จัดตั้งขึ้นในกระทรวงการคลัง ตามมาตรา 9 แห่งพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 ประกอบด้วย เงินและทรัพย์สินตามมาตรา 10 ได้แก่ (1) เงินที่ได้รับจากงบประมาณแผ่นดิน (2) เงินหรือทรัพย์สินอื่นที่ได้รับจากรัฐบาลหรือจากแหล่งต่าง ๆ ภายในประเทศ หรือต่างประเทศ หรือองค์การระหว่างประเทศ หรือบุคคลอื่น (3) เงินที่ได้รับจากกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร ตามกฎหมายว่าด้วยกองทุนสงเคราะห์เกษตรกร และ (4) เงินดอกผลหรือผลประโยชน์ใดๆ ที่ ส.ป.ก. ได้รับเกี่ยวกับการดำเนินการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยรายได้ที่ ส.ป.ก. ได้รับจากการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ให้นำส่งเข้าบัญชีกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม โดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดินและการใช้จ่ายเงินให้กระทำได้เฉพาะ เพื่อการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตามระเบียบรัฐมนตรีกำหนดโดยความเห็นชอบจากกระทรวงการคลัง ให้กระทรวงการคลังเป็นผู้เก็บรักษาเงินและเบิกจ่ายเงินจากกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และตามมาตรา 19 กำหนดให้คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการกำหนดนโยบายมาตรการ ข้อบังคับหรือระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานการปฏิรูปที่ดินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) ตลอดจนการควบคุมการบริหารงานของ ส.ป.ก.

13) กองทุนปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร) การที่รัฐบาลมีนโยบายเปิดการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA) ทั้งในกรอบทวิภาคีและพหุภาคี อาทิ เขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) เขตการค้าเสรีไทย จีน เขตการค้าเสรีไทย ออสเตรเลีย เขตการค้าเสรีไทย นิวซีแลนด์ เขตการค้าเสรีไทย ญี่ปุ่น เขตการค้าเสรีอาเซียน จีน แต่จะมีสินค้าบางชนิดได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะสินค้าเกษตรบางกลุ่มของไทย อาทิ ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว ผล ข้าว ชา กาแฟ โคเนื้อ ไก่เนื้อ เป็นต้น ซึ่งระดับความรุนแรงของผลกระทบต่อสินค้าเกษตรแต่ละชนิดแตกต่างกันไป ตามความสามารถในการแข่งขันของชนิดสินค้า ดังนั้น เพื่อให้เกษตรกรมีการปรับตัวโดยผลิตสินค้าที่มีศักยภาพมากขึ้น เพิ่มผลผลิตต่อหน่วย ผลิตสินค้าที่มีคุณภาพได้มาตรฐานและเพิ่มมูลค่าจากสินค้าราคาถูกไปสู่การผลิตสินค้ามูลค่าสูง รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการตลาด

ดังนั้น คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติ เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2547 ให้จัดตั้งกองทุนปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศ ขึ้นที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้ดำเนินการปรับโครงสร้างสินค้าเกษตรและเยียวยาเกษตรกรที่ได้รับ

ผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการค้าทุกข้อตกลงเช่น องค์การการค้าโลก (WTO) เขตการค้าเสรี (FTA) เขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) เป็นต้น โดยสนับสนุนเงินทุนช่วยเหลือเกษตรกรให้ปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตร ปฏิรูปผลิตผลทางการเกษตร เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพัฒนาคุณภาพ ตลอดจนการแปรรูป การสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าเกษตรและอาหารและช่วยเหลือให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตจากสินค้าที่ไม่มีศักยภาพสู่สินค้าที่มีศักยภาพ วัตถุประสงค์ (1) เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตร ปฏิรูปผลิตผลทางการเกษตร เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตร (2) เพื่อแปรรูป สร้างมูลค่าเพิ่ม สินค้าเกษตร และอาหาร และ (3) เพื่อช่วยเหลือให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนการผลิตจากสินค้าเกษตรที่ไม่ได้ ศักยภาพสู่สินค้าที่มีศักยภาพ

14) กองทุนเพื่อพัฒนาการผลิตถั่วเหลือง (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร) ประเทศไทย มีความต้องการใช้ถั่วเหลืองในอุตสาหกรรมการสกัดน้ำมันพืชการแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารและเป็นวัตถุดิบอาหารสัตว์โดยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องแต่การผลิตถั่วเหลืองของไทยผลิตได้ประมาณปีละ 40,000-45,000 ตัน และมีแนวโน้มลดลงจึงจำเป็นต้องพึ่งพาการนำเข้าประมาณร้อยละ 98 ของความต้องการใช้ในประเทศ ดังนั้น การส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกถั่วเหลืองภายในประเทศ จึงมีความสำคัญเพื่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาหาร (Food Security) ประกอบกับถั่วเหลืองที่ปลูกในประเทศไทยเป็นสายพันธุ์ธรรมชาติ (NonGMOs) เป็นที่ต้องการของตลาดอาหารปลอดภัย (Food Safety) คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2535 ให้มีการจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการผลิตถั่วเหลือง ณ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตถั่วเหลืองลดต้นทุนการผลิต ปรับปรุงประสิทธิภาพการตลาดการแปรรูป การถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสม และเร่งรัดขยายการผลิต ถั่วเหลืองเพิ่มขึ้น ให้เพียงพอกับความต้องการใช้ภายในประเทศ

15) กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร) ตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 ได้มีข้อบัญญัติเกี่ยวกับกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร คณะกรรมการกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร คณะกรรมการบริหารกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร คณะกรรมการจัดการหนี้ของเกษตรกร สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เลขาธิการสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ไว้ดังนี้ ตามมาตรา 5 ให้จัดตั้งกองทุนขึ้นกองทุนหนึ่ง เรียกว่า “กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร” ให้กองทุนเป็นนิติบุคคล มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

(1) ส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกร ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร

(2) ส่งเสริมและสนับสนุนการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกรรวมของเกษตรกร

(3) พัฒนาคความรู้ในด้านเกษตรกรรมหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรเกษตรกร

(4) พัฒนาศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างเกษตรกร

ในอดีตกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรได้ถือกำเนิดมาตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542 ภายใต้อิทธิพลที่ว่า การพัฒนาการเกษตรที่ผ่านมาเป็นการกำหนด

นโยบายโดยทางราชการ ซึ่งมีได้เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่และการประกอบเกษตรกรรมของตนเอง จึงทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของเกษตรกรอย่างแท้จริง

ด้วยเหตุดังกล่าว จำเป็นต้องจัดตั้งองค์กรที่รับผิดชอบในการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรอย่างต่อเนื่องและเป็นอิสระโดยประสานความร่วมมือระหว่างข้าราชการในระดับกำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติ นักวิชาการ และเกษตรกรเป็นผู้กำหนดนโยบายในการบริหารกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร และเปิดโอกาสให้เกษตรกรที่ขาดปัจจัยในการประกอบอาชีพรวมตัวกันเป็นองค์กรเกษตรกร เพื่อทำแผนและโครงการในการขอรับการสนับสนุนจากกองทุน ซึ่งจะมีการจัดระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินการเพื่อให้การฟื้นฟูและพัฒนาสภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกรสัมฤทธิ์ผลตามความมุ่งหมายของการจัดให้มีกองทุน จากเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่ของเกษตรกร ภายใต้แนวคิด ให้มีการจัดตั้งองค์กรที่รับผิดชอบในการพัฒนาเกษตรกรอย่างต่อเนื่องและเป็นอิสระ โดยการรวมตัวกันเป็นองค์กรเกษตรกร ภายใต้วัตถุประสงค์ เพื่อทำแผนหรือโครงการและขอรับการสนับสนุนจากกองทุน ซึ่งแผนหรือโครงการจะมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การดำเนินงานส่งผลให้เกษตรกรได้รับการฟื้นฟูและพัฒนาสภาพชีวิตและความเป็นอยู่อันเป็นจุดมุ่งหมายหลักของพระราชบัญญัติดังกล่าวสาระสำคัญตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542 ประกอบกับ พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 จึงต้องทำการศึกษาในส่วนของเกษตรกรที่มีหนี้สิน ดังนี้

“หนี้” หมายความว่าหนี้อันเนื่องมาจากการประกอบเกษตรกรรมของเกษตรกรซึ่งเป็นสมาชิกขององค์กรเกษตรกร

“หนี้ในระบบ” หมายความว่า

- (1) หนี้ที่เกิดขึ้นจากโครงการส่งเสริมของรัฐ
- (2) หนี้ที่เกิดขึ้นจากการกู้ยืมจากสถาบันการเงิน
- (3) หนี้ที่เกิดขึ้นจากการกู้ยืมจากสถาบันเกษตรกร

“โครงการส่งเสริมของรัฐ” หมายความว่า โครงการของกระทรวง ทบวง กรม ราชการ ส่วนภูมิภาค หรือรัฐวิสาหกิจ

“สถาบันการเงิน” หมายความว่า

- (1) ธนาคารพาณิชย์ตามกฎหมายว่าด้วยการธนาคารพาณิชย์
- (2) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรตามกฎหมายว่าด้วยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

- (3) นิติบุคคลตามที่คณะกรรมการกำหนด

“สถาบันเกษตรกร” หมายความว่า นิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์

“เกษตรกรรม” หมายความว่า การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การจับสัตว์น้ำ การใช้และบำรุงรักษา ทรัพยากรจากที่ดิน น้ำ และป่าไม้อย่างยั่งยืน และให้หมายความรวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่ม การแปรรูป การจำหน่าย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การจับสัตว์ การใช้

และบำรุงรักษาทรัพยากรจากที่ดิน น้ำ และป่าไม้อย่างยั่งยืน และการอื่นตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด ในราชกิจจานุเบกษา

“เกษตรกร” หมายความว่า บุคคลธรรมดาซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

“องค์กรเกษตรกร” หมายความว่า กลุ่มหรือคณะของเกษตรกรที่มาวมกัน เพื่อวัตถุประสงค์ในการประกอบเกษตรกรรมร่วมกัน โดยจะเป็นหรือไม่เป็นนิติบุคคลก็ได้และได้ขึ้นทะเบียน ต่อสำนักงานหรือสำนักงานสาขา

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรนอกจากจะต้องศึกษา เกี่ยวกับคำนิยามตามมาตรา 3 ประกอบมาตรา 37/1 แห่งพระราชบัญญัตินี้แล้วยัง ต้องศึกษาเกี่ยวกับ วิธีการที่ให้เกษตรกรจัดการตนเองโดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้สนับสนุน ซึ่งในเบื้องต้นเกษตรกรจะต้อง จัดทำแผนหรือโครงการเพื่อขอรับเงินสนับสนุนจากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรซึ่งเป็นหน่วยงาน ของรัฐภายใต้หลักเกณฑ์ดังนี้ แบ่งออกเป็น 2 กรณี

(1) ในกรณีที่เกษตรกรซึ่งเป็นหนึ่งในระบบตามโครงการส่งเสริมของรัฐ (อาทิ กองทุน หมู่บ้าน) โครงการใดที่คณะกรรมการเห็นว่าไม่ประสบความสำเร็จ โดยมีใช้ความผิดของเกษตรกร ให้พิจารณาช่วยเหลือโดยให้กองทุน รับภาระชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของเกษตรกรทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ โดยจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีก่อน ส่วนการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้ให้ชำระ เป็นเงินสด พันธบัตรรัฐบาล หรือตัวเงินตาม หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนดให้ จัดสรรงบประมาณแผ่นดินเข้าสมทบกองทุนสำหรับการดำเนินการ ผลจากการดำเนินการดังกล่าว เกษตรกรจะได้รับการยกเลิกหนี้ทั้งหมดหรือบางส่วนจากคณะกรรมการ โดยเข้ากระบวนการฟื้นฟู และพัฒนาเกษตรกรตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด

(2) ในกรณีที่เกษตรกรซึ่งเป็นหนึ่งในระบบตามที่มีใช้โครงการส่งเสริมของรัฐ (อาทิ หนี้ ที่เกิดจากการกู้ยืมกับธนาคารพาณิชย์) เมื่อคณะกรรมการจัดการหนี้ของเกษตรกรอนุมัติโดยความเห็นชอบ ของคณะกรรมการให้มีอำนาจหน้าที่จัดการหนี้ของเกษตรกรรายใดแล้ว ให้คณะกรรมการจัดการหนี้ ของเกษตรกรมีอำนาจชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของเกษตรกรทั้งหมดหรือบางส่วนได้โดยการจ่ายเป็นเงินสด พันธบัตรรัฐบาล หรือตัวเงิน ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด เมื่อกองทุน รับภาระชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ของเกษตรกร ผลคือ ให้ทรัพย์สินของเกษตรกรที่ใช้เป็นหลักประกันการชำระ หนี้ตกเป็นของกองทุน และเกษตรกรจะได้รับทรัพย์สินคืนไป จากกองทุนได้โดยการเช่าซื้อ หรือซื้อ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด และให้คณะกรรมการมีอำนาจผ่อนผัน การชำระหนี้ลดหนี้ปลดหนี้ให้แก่เกษตรกรได้ โฉนตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และรัฐพึงจัดสรรงบประมาณ อุดหนุนในส่วนที่กองทุนต้องรับภาระค่าใช้จ่ายนี้

หมายเหตุ กองทุนและเกษตรกรที่เกี่ยวข้องในกิจการใดที่กฎหมายกำหนดให้ จดทะเบียนในอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินอื่นเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ตามพระราชบัญญัตินี้ให้กองทุน และเกษตรกรได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมและภาษีอากรในการจดทะเบียนนั้น ไม่ว่าจะ เป็นในฐานะผู้โอน

หรือผู้รับโอนก็ตาม การยกเว้นภาษีอากรให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกาตามประมวลรัษฎากร โดยจะกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขไว้

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542 ประกอบกับ พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2544 ยังคงไม่สามารถแก้ไขปัญหานี้สิน เกษตรกรได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ดังนั้นในวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ.2560 จึงมีการประกาศคำสั่งหัวหน้า คณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 26/2560 เรื่อง การแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรสาเหตุที่ต้องประกาศคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 26/2560 เรื่อง การแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร อันเนื่องมาจากการที่กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรได้ให้ความช่วยเหลือเกษตรกรโดยการรับซื้อหนี้สินจากเกษตรกรนั้น ในขณะที่มีความจำเป็นต้องเร่งดำเนินการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะกรณีที่เป็นหนี้สินเร่งด่วนอันเกิดจากหนี้ที่เกษตรกรถูกฟ้องล้มละลาย หนี้ที่เกิดจากการปรับโครงสร้าง หนี้ และบังคับคดี และหนี้ที่อยู่ระหว่างการดำเนินคดี แต่ด้วยเหตุที่การดำเนินการที่ผ่านมาของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรไม่อาจบริหารจัดการได้ อันเนื่องมาจากปัญหาความโปร่งใสในการบริหารจัดการกองทุน ความเป็นเอกภาพในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการ รวมไปถึงปัญหาการแต่งตั้งคณะกรรมการที่ไม่อาจดำเนินการได้ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ปัญหาเหล่านี้ได้สะสมมาเป็นเวลานาน ทำให้การแก้ไขปัญหานี้สินเกษตรกรของกองทุน ฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรหยุดชะงัก และไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างทันท่วงที เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรให้เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจภาคการเกษตร ซึ่งเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของการปฏิรูปเศรษฐกิจของประเทศโดยรวม

การจะแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องเข้าใจปัญหาที่เกษตรกรกำลังเผชิญอยู่เสียก่อน จากการทบทวนการศึกษาในอดีต พบว่า เกษตรกรโดยเฉพาะเกษตรกรที่ยากจนประสบกับปัญหา 3 ประการสำคัญ คือ

(1) เกษตรกรเข้าไม่ถึงปัจจัยการผลิต เงินทุน ความรู้และทักษะด้านต่างๆ (Lack of access) เช่น เกษตรกรยากจนเข้าไม่ถึงสินเชื่อและไม่มีเงินออม จึงทำให้ไม่มีเงินทุนสำหรับลงทุนในการทำการเกษตร ส่งผลทำให้ภาครัฐต้องยื่นมือเข้าช่วยเหลือด้วยการสนับสนุนสินเชื่อแก่เกษตรกร เช่น การปล่อยสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ เป็นต้น การที่ภาครัฐมักให้ความช่วยเหลือในลักษณะนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากมายาคติที่ว่าเกษตรกร (โดยเฉพาะเกษตรกรยากจน) เข้าไม่ถึงแหล่งสินเชื่อในระบบ จึงต้องกู้ยืมเงินจากนายทุนนอกระบบที่คิดดอกเบี้ยในอัตราที่สูงมาก หรืออาจเป็นเหตุผลทางการเมืองเพื่อให้ได้คะแนนเสียงสนับสนุน เป็นต้น

(2) เกษตรกรขาดศักยภาพ (lack of capacity) ด้านต่างๆ เช่น ขาดความสามารถด้านการเพาะปลูก ด้านการจัดการความเสี่ยงภาคเกษตร เป็นต้น ตัวอย่างเช่น เกษตรกรยากจนบางกลุ่มที่สามารถเข้าถึงสินเชื่อได้อยู่แล้วแต่กลับไม่สามารถชำระคืนเงินต้นและดอกเบี้ยได้ ซึ่งอาจเกิดจากการที่เกษตรกรไม่มีความสามารถในการจัดการความเสี่ยงด้านต่างๆ เช่น ความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติที่มีผลต่อปริมาณผลผลิต ความเสี่ยงด้านราคาผลผลิต เป็นต้น

(3) มาตรการขาดความพยายาม (lack of effort) เช่น มาตรการยกรายแต่ไม่ยอมทำงานหนัก โดยเกิดได้จากหลายสาเหตุ อนึ่ง การดำเนินมาตรการหรือนโยบายของรัฐที่ช่วยเหลือคนล้มเหลวตลอดมา ทำให้คนกลุ่มนี้มีความหวังและความเชื่อที่ภาครัฐจะยื่นมือเข้าช่วยเหลือ ในอดีตที่ผ่านมา ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวทำให้ภาครัฐต้องยื่นมือเข้าช่วยเหลือเพื่อแก้ปัญหา เช่น การดำเนินนโยบายรับจำนำข้าว การปล่อยสินเชื่อเพิ่มเติมแก่เกษตรกรโดยตรง หรือโดยอ้อมผ่านกลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร รวมถึงการปรับโครงสร้างหนี้ทั้งในรูปของการพักชำระหนี้ การยืดเวลาในการชำระหนี้ การลดเงินต้นและ/หรือดอกเบี้ย เป็นต้น

16) รายงานสภาพและผลการดำเนินงานกองทุน/เงินทุนหมุนเวียนในกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ไปพลางก่อน ณ สิ้นไตรมาสที่ 2 (1 ตุลาคม 2566 – 31 มีนาคม 2567)

ตารางที่ 2.1 สรุปรายงานการรับและจ่ายเงินของกองทุน/เงินทุนหมุนเวียน

กองทุน/เงินทุนหมุนเวียน	หน่วย : ล้านบาท	
	รายรับ*	รายจ่าย
1. กองทุนสงเคราะห์เกษตรกร (สป.กษ.)	38.01	34.54
2. กองทุนหมุนเวียนเพื่อการกู้ยืมแก่เกษตรกรและผู้ยากจน (สป.กษ.)	139.34	161.96
3. เงินทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตและขยายพันธุ์พืช (กช.)	543.45	540.08
4. เงินทุนหมุนเวียนเพื่อการชลประทาน (ชป.)	1,213.30	928.96
5. กองทุนจัดรูปที่ดิน (ชป.)	2.32	21.51
6. เงินทุนหมุนเวียนในการผลิตพันธุ์ปลา พันธุ์กุ้ง และพันธุ์สัตว์น้ำอื่นๆ (กป.)	37.80	31.30
7. เงินทุนหมุนเวียนเพื่อผลิตวัคซีนจำหน่าย (ปศ.)	163.69	175.38
8. เงินทุนหมุนเวียนยางพารา (วก.)	8.35	8.19
9. เงินทุนหมุนเวียนในการผลิตเชื้อโรโซเปียม (วก.)	0.96	1.80
10. กองทุนคุ้มครองพันธุ์พืช (วก.)	0.43	-
11. กองทุนพัฒนาสหกรณ์ (กสส.)	1,977.59	1,768.16
12. กองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)	192.60	209.38
13. กองทุนปรับโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการ	17.51	10.75
14. กองทุนเพื่อพัฒนาการผลิตถั่วเหลือง (สศก.)	-	-
15. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (กฟก.)	7.69	211.11
รวม	4,343.04	4,103.13

ที่มา: ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ไปพลางก่อน (1 ต.ค. 2566 – 31 มี.ค. 2567)

หมายเหตุ: *ไม่รวมงบที่ได้รับจัดสรรประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

2.2.3 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการบริหารสถาบันการเงินของรัฐในชุมชน

1) ความหมายของการมีส่วนร่วม

ถวิลวดี บุรีกุล (2551) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เป็นต้นมา และรัฐได้ใช้การมีส่วนร่วมนี้เป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการของรัฐ โดยที่คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมมีจำนวนมาก แต่ก็ไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งในแง่การเมืองการปกครองที่เห็นว่า การเข้ามามีส่วนร่วมของชาวบ้าน เป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยิ่งอาจเป็นการปูพื้นฐานมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย และได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องและสนใจเป็นเรื่อง ๆ ไป ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านี้จะต้องสัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน ดังนั้นการมีส่วนร่วม คือ การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่าง ๆ ในสภาพสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการและความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่าง ๆ

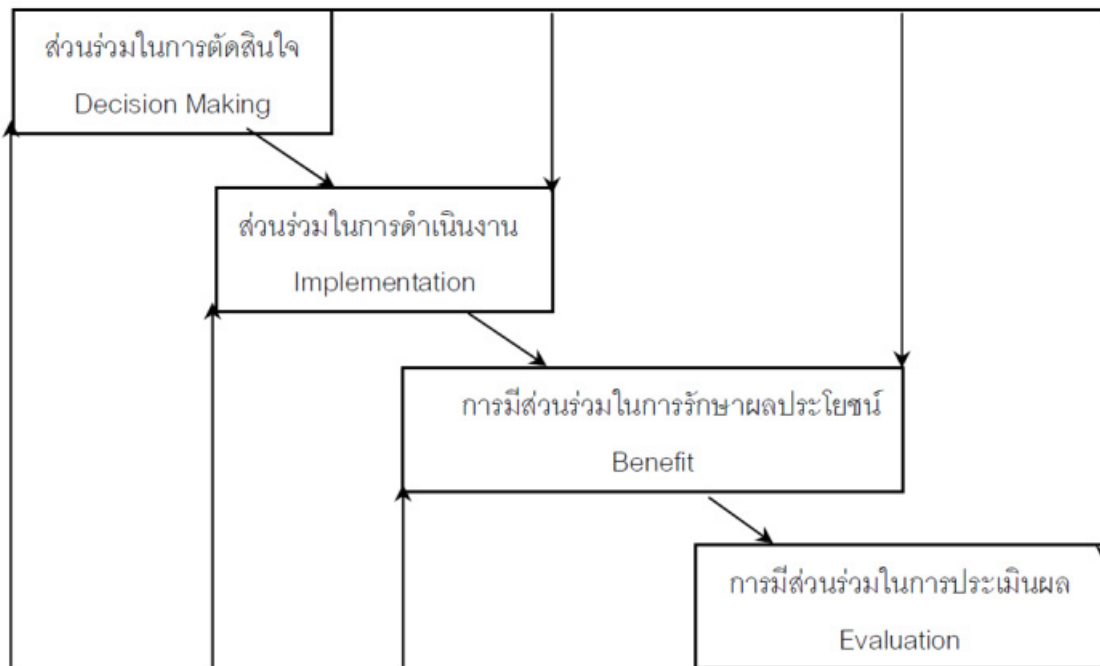
Creighton (2005) การมีส่วนร่วมของประชาชน จัดเป็นรูปแบบหนึ่งของแนวความคิดในการกระจายอำนาจจากส่วนกลางมาสู่ส่วนท้องถิ่น เพราะประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้ที่รู้ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นตนเองดีกว่าผู้อื่น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นการเปิดกว้างในความคิดเห็นโดยการสื่อสารสองทางในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ซึ่งในแต่ละประเด็นนั้นไม่สามารถใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งมาตัดสินใจได้เหมือนกัน เงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 3 ประการ คือ มีอิสรภาพ มีความเสมอภาค และมีความสามารถ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีอยู่ในเกือบทุกกิจกรรมของสังคมขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นในการพิจารณา แต่มีเงื่อนไขพื้นฐานในการมีส่วนร่วมว่าประชาชน คือ ต้องมีอิสรภาพ ความเสมอภาคและความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย ต้องมีกิจกรรมเป้าหมายและต้องมีกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ระบบชั้นและเครื่องมือของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ระดับชั้นของการมีส่วนร่วมมีหลายระดับ และนักวิชาการต่าง ๆ ได้กำหนดไว้หลากหลาย แต่ในสาระสำคัญมีความคล้ายกันซึ่งจะขอนำเสนอโดยสังเขป ดังนี้

Cohen and Uphoff (1981) ได้จำแนกการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ระดับ คือ

- (1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making)
- (2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation)
- (3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefit)
- (4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

ภาพที่ 2.1 วงจรการมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (1980)

2) ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

อรรถัย เกริกผล (2552) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ว่าในหน่วยงานใดก็ตามเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา เพราะการมีส่วนร่วมมีคุณประโยชน์หลากหลายประการ อย่างไรก็ตาม ประโยชน์ที่จะได้จากการมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นอยู่กับความจริงใจและความจริงจังในการดำเนินการด้วยประโยชน์โดยทั่วไป คือ

(1) เพิ่มคุณภาพการตัดสินใจ การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นต่างๆ จะช่วยให้ได้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่ครบถ้วนรอบคอบมากขึ้น นอกจากนั้นยังช่วยให้เกิดทางเลือกใหม่ ทำให้การตัดสินใจรอบคอบและได้รับการยอมรับมากขึ้น โดยเฉพาะการตัดสินใจที่กระทบกับประชาชนโดยตรง

(2) ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เมื่อการตัดสินใจนั้นได้รับการยอมรับประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น รับทราบข้อมูลคำอธิบายต่าง ๆ เห็นประโยชน์ส่วนรวมที่จะได้รับ จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างการนำไปปฏิบัติ แน่นนอนว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมีค่าใช้จ่ายและใช้ระยะเวลา แต่เมื่อประชาชนยอมรับการนำโครงการไปสู่การปฏิบัติจะรวดเร็วยิ่งขึ้น

(3) การสร้างฉันทามติ สำหรับสถานการณ์ปัจจุบันการสร้างฉันทามติ อาจเป็นเรื่องยาก สังคมเรากลายร่างเป็นพหุลักษณะและต้องยอมรับความหลากหลายแตกต่างทางความคิด กลไกที่จะช่วยให้ความแตกต่างได้มีการแลกเปลี่ยน คือ กลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน

(4) การสร้างความร่วมมือเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้เกิดกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนเมื่อประสบความสำเร็จ จะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

(5) ช่วยให้ผู้บริหารท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกับประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดความใกล้ชิด สร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความรู้สึกว่าองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นของประชาชน ไม่ใช่เป็นของนักการเมืองเท่านั้น นอกจากนี้ความใกล้ชิดผู้บริหารท้องถิ่นจะไวต่อความรู้สึกห่วงกังวลของประชาชน และเกิดความตระหนักในการตอบสนองความกังวลของประชาชน

(6) ช่วยพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณะ การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการให้การศึกษาแก่ประชาชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการตัดสินใจและเป็นเวทีฝึกผู้นำชุมชน

(7) ช่วยให้ประชาชนสนใจประเด็นสาธารณะมากขึ้น การมีส่วนร่วมเป็นการเพิ่มทุนทางสังคมและช่วยเสริมสร้างให้ประชาชนเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้นสอดคล้องกับการปกครองตามหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

3) แนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารสถาบันการเงินของรัฐในชุมชน

ถวิลวดี บุรีกุล (2551) กล่าวว่า ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจ ประชาชนมีส่วนร่วม ประชาชน เป็นที่ปรึกษา ประชาชนแสดงความคิดเห็นประชาชนรับทราบ และรัฐบาลใช้อำนาจวิธีการแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ การแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแบ่งได้จากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด ออกเป็น 7 ระดับ และจำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมในแต่ละระดับจะเป็นปฏิภาคกับระดับของการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามีส่วนร่วมที่จะลดลงตามลำดับ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน เรียงตามลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

(1) ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการกับประชาชน

(2) ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการต่าง ๆ และการบรรยายให้ประชาชนฟังเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ แล้วขอความคิดเห็นจากผู้ฟัง เป็นต้น อนึ่ง การรับฟังความคิดเห็นนี้ จะกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ก็ต่อเมื่อประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีข้อมูลที่ถูกต้องและพอเพียง

(3) ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงกว่าการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชนเป็นการเจรจากันอย่างเป็นทางการระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่าง ๆ

เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ตลอดจน การเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น โดยใช้รูปแบบต่าง ๆ อาทิ การสนทนากลุ่ม และประชาเสวนา เป็นต้น

(4) ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ กล่าวคือ เป็นเรื่องที่มีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการเหมาะสมที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยาก ซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก

(5) ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับขั้นที่สูงถัดไปจากระดับการวางแผนร่วมกัน คือ เป็นขั้นการนำนโยบายไปปฏิบัติร่วมกันดำเนินตามหรือโครงการร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

(6) ร่วมติดตามตรวจสอบประเมินผล เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่มีผู้เข้าร่วมน้อย แต่มี ประโยชน์ที่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบสามารถติดตามการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ได้

(7) ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น

2.2.4 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจสังคมและครัวเรือน

1) ภาวะเศรษฐกิจสังคมและครัวเรือน

สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2562) ได้จัดทำการศึกษาภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ ค่าใช้จ่าย ภาวะหนี้สิน และทรัพย์สินของครัวเรือน ตลอดจนลักษณะที่อยู่อาศัย โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทุกเดือน (มกราคม-ธันวาคม) จากครัวเรือนตัวอย่างในทุกจังหวัด และให้คำจำกัดความองค์ประกอบของภาวะเศรษฐกิจสังคมและครัวเรือน ดังนี้

1.1) สถานภาพการทำงาน หมายถึง สถานะของบุคคลในการทำงานในเชิงเศรษฐกิจทุกประเภท ได้แก่

(1) นายจ้าง หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง (ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินงาน และมีความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ ค่าตอบแทนขึ้นอยู่กับผลกำไรที่ทำ เพื่อหวังผลกำไรหรือส่วนแบ่ง และได้จ้างบุคคลตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป มาทำงานให้ธุรกิจในฐานะ "ลูกจ้าง" โดยเป็นการจ้างงานบนพื้นฐานของความต่อเนื่อง

(2) ทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเอง (ผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินงาน และมีความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ ค่าตอบแทนขึ้นอยู่กับผลกำไรที่ทำ เพื่อหวังผลกำไรหรือส่วนแบ่ง และไม่มีการจ้าง "ลูกจ้าง" (ที่เป็นการจ้างงานบนพื้นฐานของความต่อเนื่อง) แต่อาจมีสมาชิกในครัวเรือนหรือผู้ฝึกงานมาช่วยทำงานโดย ไม่ได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนในลักษณะการจ้างงาน

(3) ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง หมายถึง ผู้ที่ช่วยทำธุรกิจหรือการเกษตร ของสมาชิกในครัวเรือนเป็นประจำ โดยไม่ได้รับค่าจ้าง และไม่ได้อยู่ในฐานะ "หุ้นส่วน" หรืออาจจะได้รับค่าตอบแทนบ้างแต่ไม่ใช่ลักษณะของการจ้างงาน

(4) ลูกจ้าง หมายถึง ผู้ที่ทำงานโดยได้รับค่าจ้าง ที่เป็นการจ้างงานบนพื้นฐานของความต่อเนื่อง ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินงาน ค่าจ้างที่ได้รับอาจเป็น รายเดือน รายวัน รายชั่วโมง รายชิ้น หรือเหมาจ่าย ซึ่งอาจจะเป็นตัวเงินหรือสิ่งของก็ได้

(5) การรวมกลุ่ม หมายถึง กลุ่มคนที่มาร่วมกันทำงานในเชิงเศรษฐกิจ (ผลิตสินค้าและบริการ) โดยสมาชิกแต่ละคนมีส่วนร่วมเท่าเทียมกันในการตัดสินใจดำเนินการทุกขั้นตอน ตลอดจนการแบ่งรายได้ให้แก่สมาชิกตามที่ตกลงกัน การรวมกลุ่มดังกล่าวอาจจะมีการ "จดทะเบียน จัดตั้งในรูปนิติบุคคล" หรือไม่ก็ได้

1.2) รายได้ของครัวเรือน หมายถึง "เงินหรือสิ่งของ" ที่ครัวเรือน ได้รับมาจากการทำงานหรือผลิตเอง หรือจากทรัพย์สินหรือได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่น

(1) รายได้ประจำ ได้แก่

(1.1) รายได้ที่เกิดจากการทำงานหรือผลิตเอง

- ค่าจ้างและเงินเดือน (รวมค่าตอบแทนอื่นๆ ที่ได้จากการทำงาน) (ก่อนหักภาษี/เงินสมทบกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ/เงินประกันสังคม เป็นต้น)

- รายได้จากการประกอบธุรกิจอุตสาหกรรม วิชาชีพ (ที่ไม่ใช่การเกษตร) (รายรับเบื้องต้น บวก มูลค่าสินค้า/บริการของธุรกิจที่นำมาอุปโภคบริโภคในครัวเรือน ลบ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ)

- รายได้จากการประกอบการเกษตร (มูลค่าผลผลิตการเกษตรทั้งหมด ลบ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ)

(1.2) รายได้จากแหล่งอื่นๆ ไม่ใช่จากการทำงาน

- เงินบำนาญ/บำนาญ เงินประโยชน์ทดแทนต่างๆ (เกิดอุบัติเหตุ/การเจ็บป่วยจากการทำงาน)

- เงินชดเชยการออกจากงาน

- เงินและสิ่งของที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคล นอกครัวเรือน/รัฐ/องค์กรต่าง ๆ

- รายได้จากทรัพย์สิน เช่น ค่าเช่า ที่ดิน บ้าน ค่าลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตร

ดอกเบี้ยย

- การลงทุน (ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน) เช่น การซื้อ/ขายหุ้น การลงทุนแล้ว ได้รับเงินปันผล เป็นต้น รวม (ประเมิน) ค่าเช่าบ้านที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของและอยู่เองหรือที่อยู่อาศัยที่บุคคลอื่นให้อยู่ฟรี

(2) รายได้ไม่ประจำ ได้แก่ ได้แก่ เงินที่ได้รับเป็นเงินรางวัล เงินถูกสลากกินแบ่งเงินมรดกของขวัญ เงินได้รับการประกันสุขภาพ อุบัติเหตุ ไฟไหม้ หรือค่านายหน้า (ในกรณีที่ไม่ได้ประกอบเป็นธุรกิจ)

1.3) ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน หมายถึง การใช้จ่ายเกี่ยวกับ "สิ่งของหรือการบริการด้านต่างๆ" ที่จำเป็นต่อการครองชีพที่ครัวเรือนต้องขอ/จ่ายด้วยเงิน หรือได้มาโดยไม่ได้ซื้อ/จ่าย (ผลิตเอง ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น/รัฐเป็นสวัสดิการจากการทำงาน หรือเบิกได้จากนายจ้าง)

(1) ค่าใช้จ่ายสินค้าและบริการ ได้แก่

(1.1) ค่าใช้จ่ายอุปโภคและบริโภคของครัวเรือน

- ที่อยู่อาศัย
- เครื่องแต่งบ้าน เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด และการดำเนินการในครัวเรือน
- ค่าจ้างบุคคลที่ให้บริการแก่ครัวเรือน
- เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย รองเท้า ของใช้/บริการส่วนบุคคล
- เวชภัณฑ์และค่ารักษาพยาบาล
- การเดินทางและการสื่อสาร
- การศึกษา
- การบันเทิง การอ่าน และกิจกรรมทางศาสนา

(1.2) ค่าใช้จ่ายไม่เกี่ยวกับอุปโภคบริโภคของครัวเรือน

- ภาษี (ทุกประเภท) ค่าบริการทางการคืน ค่าปรับทางกฎหมาย
- ค่าสมาชิกกลุ่มอาชีพ
- เงิน/สิ่งของ ที่ส่งให้บุคคลนอกครัวเรือน
- เงินบริจาค เงินทำบุญ/ช่วยงาน
- เบี้ยประกันภัย/ทรัพย์สิน/ประกันชีวิต (ไม่ใช่ประเภทสะสมทรัพย์)
- ชื้อสลากกินแบ่ง/หวย การพนัน
- ดอกเบี้ยจ่าย/ดอกเบี้ยแชร์ และอื่น ๆ (ค่าขนย้ายบ้าน เป็นต้น)

(2) ค่าใช้จ่ายอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ ได้แก่ อาหารทุกประเภท (อาหารสด อาหารแห้ง อาหารสำเร็จรูป เครื่องปรุงรส เป็นต้น) เครื่องดื่ม (มี/ไม่มี แอลกอฮอล์) และยาสูบ (ยาเส้น ยาฉุน หมาก ยานัตถ์ เป็นต้น)

1.4) สถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ในการเสนอผลของการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้จัดแบ่งครัวเรือนเป็นกลุ่มตามฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม โดยพิจารณาจากแหล่งรายได้ส่วนใหญ่ของครัวเรือน สถานภาพการทำงาน ประเภทของกิจกรรมในเชิงเศรษฐกิจ และอาชีพเป็นหลัก

ครัวเรือนตามสถานะทางเศรษฐกิจสังคมแบ่งเป็น 10 กลุ่ม คือ

(1) ผู้ถือครองทำการเกษตร การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่ดิน

(2) ผู้ถือครองทำการเกษตร การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ส่วนใหญ่เช่าที่ดิน/ทำฟรี

(3) ผู้ทำการประมง ป่าไม้ ล่าสัตว์ หาของป่า และบริการทางการเกษตร

- (4) ผู้ประกอบธุรกิจของตนเองที่ไม่ใช่การเกษตร
- (5) ผู้จัดการ นักวิชาการ และผู้ปฏิบัติงานวิชาชีพ
- (6) คนงานเกษตร ป่าไม้ และประมง
- (7) คนงานด้านการขนส่ง และงานพื้นฐาน
- (8) เสมียน พนักงานขายและให้บริการ
- (9) ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการผลิต ก่อสร้าง และเหมืองแร่
- (10) ผู้ไม่ได้ปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐกิจ (เช่น บำเหน็จ บำนาญ เงินช่วยเหลือ รายได้

จากทรัพย์สิน)

1.5) หนี้สินของครัวเรือน หมายถึง เงินกู้ยืมที่ค้างชำระทั้งจากสถาบันการเงินและบุคคลอื่นนอกครัวเรือน รวมทั้งหนี้ที่เกิดจากการเช่าซื้อ การซื้อสินค้าเงินผ่อน การซื้อเชื่อสินค้าจากร้านค้า การจำหน่าย การจำนองและเงินส่งแชร์ตาย (แชร์ที่เปียร์แล้ว) เป็นต้น

1.6) หนี้สินในระบบ หมายถึง หนี้สินที่กู้ยืมจากธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ หรือเป็นสวัสดิการของสำนักงาน หรือดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ (เช่น กองทุนหมู่บ้าน) โดยมีอัตราดอกเบี้ยไม่เกินที่กฎหมายกำหนด

1.7) หนี้สินนอกระบบ หมายถึง หนี้สินที่กู้ยืมจากบุคคลธรรมดา เช่น นายทุนเงินกู้พ่อค้าคนกลาง ญาติ เพื่อนบ้าน โดยมีอัตราดอกเบี้ยเป็นไปตามที่ผู้ให้กู้กำหนด

1.8) เงินออมของครัวเรือน หมายถึง รายได้หักค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต้องใช้ในการยังชีพแล้วรายได้ส่วนที่เหลืออยู่ซึ่งไม่ได้ถูกใช้สอยออกไปนี้ เรียกว่าเงินออม โดยรูปแบบการออมของครัวเรือนมีวิธีการออมหลายรูปแบบด้วยกัน ได้แก่ ออมไว้เองที่บ้านเป็นเงินสด ฝากธนาคาร หรือนำไปลงทุนหาผลประโยชน์ต่างๆ เช่น ซื้อพันธบัตร หุ้นกู้ สลากออมสิน/ธกส. ทอง อัญมณี เป็นต้น

2) ภาวะเศรษฐกิจสังคมและครัวเรือนเกษตรกร

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2566) เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบในการจัดทำและเสนอแนะนโยบายในการพัฒนาด้านการเกษตรของประเทศ ให้สอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมถึงยุทธศาสตร์ชาติในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อให้การพัฒนาการเกษตรบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในการยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้สูงขึ้น โดยการวิเคราะห์จากสถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเกษตรกร โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายได้เงินสดทางการเกษตรเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญ ซึ่งใช้วัดประสิทธิภาพของผลการดำเนินงานจากมาตรการและนโยบายด้านการเกษตรของรัฐบาล ทั้งนี้ในระดับพื้นฐานครัวเรือนเกษตรกรถือเป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมทั้งเป็นฐานของทรัพยากรแรงงานที่สำคัญของประเทศดังนั้นข้อมูลภาวะเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนและแรงงานเกษตรกรจึงเป็นข้อมูลที่สะท้อนถึงชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร รวมถึงประชากรในภาคชนบท นอกจากนี้ สถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในรอบปีเฉพาะปลูกที่เป็นปัจจุบัน สามารถสะท้อนถึงปัญหาเศรษฐกิจของสังคมในชนบท เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำของรายได้ การมีหนี้สิน สภาพคล่องของครัวเรือน การเคลื่อนย้ายแรงงาน ตลอดจนการถือครองและการกระจายการถือครองทรัพยากรของครัวเรือน เป็นต้น คำจำกัดความและรายละเอียด ดังนี้

หมวดที่ 1 การถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ศึกษาลักษณะการถือครองที่ดินของที่ดินทุกแปลงของเกษตรกร ซึ่งอาจใช้ประโยชน์ในการประกอบกิจกรรมการเกษตร ทั้งที่เป็นของตนเองที่เช่าผู้อื่น และที่ได้ทำฟรี โดยหมายรวมถึงที่ดินแปลงที่ครัวเรือนเกษตรกรถือครองสิทธิ์ทำกินแต่ไม่ได้ทำประโยชน์เองและไม่ได้ให้สิทธิ์ผู้อื่นทำประโยชน์เช่นกัน (ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์) และที่ใช้ประโยชน์นอกการเกษตรของครัวเรือน

หมวดที่ 2 การปลูกพืชและการกระจายผลผลิตทางพืช ศึกษาว่าในหนึ่งรอบปีครัวเรือนเกษตรกรมีผลผลิตทางพืชแต่ละชนิดทั้งที่ได้รับจากการผลิตเองและที่ได้รับมาฟรีจากที่อื่นรวมกันแล้วเป็นจำนวนเท่าใด แล้วจำนวนดังกล่าวถูกขายไปในปริมาณเท่าใด ราคาขายต่อหน่วยเป็นเท่าใด มีมูลค่ารวมเท่าใด และส่วนใหญ่มีลักษณะการขายอย่างไร นอกจากผลผลิตที่ถูกขายไปแล้ว ผลผลิตที่มียังถูกแบ่งไปใช้ประโยชน์ได้หลายทาง เช่น จ่ายเป็นค่าเช่า ให้นำนี้ให้แก่ผู้อื่น ใช้เลี้ยงสัตว์ ใช้บริโภคในครัวเรือน ใช้เพื่อแปรรูป ให้ฟรีแก่ผู้อื่น ทำพันธุ์ หรือเก็บไว้เพื่อเป็นสต็อกในปีถัดไปอีกเท่าใด

หมวดที่ 3 การเลี้ยงสัตว์และการกระจายผลผลิตทางสัตว์ ศึกษาว่าในหนึ่งรอบปีครัวเรือนเกษตรกรมีผลผลิตทางสัตว์แต่ละชนิด (ปศุสัตว์ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ) ทั้งหมดเท่าใด ทั้งที่ผลิตได้เอง/ที่เกิดใหม่ ที่ได้รับมาฟรีจากที่อื่น และที่ซื้อมาเพิ่ม และผลผลิตทางสัตว์ดังกล่าวถูกขายและกระจายไปในทางช่องทางใดบ้างและมีคงเหลือ ณ ปลายปีอยู่เท่าใด

หมวดที่ 4 รายจ่ายเงินสดเกษตรกรทางพืช ศึกษาค่าใช้จ่ายที่เป็นเงินสดทั้งหมดที่จ่ายจริงในการผลิตผลผลิตทางพืช ทั้งในส่วนของค่าจ้างแรงงานและค่าวัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตรต่างๆ รวมทั้งศึกษาอัตราค่าจ้างแรงงานและชนิดของแรงงานที่ใช้ในแต่ละกิจกรรมการผลิต เพื่อวิเคราะห์ถึงประสิทธิภาพในการผลิตผลผลิตทางพืชแต่ละชนิดต่อไป

หมวดที่ 5 รายจ่ายเงินสดเกษตรกรทางสัตว์ มีแนวทางการศึกษาเช่นเดียวกับรายจ่ายเงินสดเกษตรกรทางพืช เพียงแต่แยกศึกษาเฉพาะผลผลิตทางสัตว์ซึ่งก็คือ การเลี้ยงปศุสัตว์และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

หมวดที่ 6 รายได้เงินสดจากการเกษตรอื่นๆ และนอกการเกษตร ศึกษาว่านอกจากครัวเรือนเกษตรกรจะมีรายได้เงินสดที่ได้จากการผลิตผลผลิตทางพืชและสัตว์ที่ลงในหมวดที่ 2 และหมวดที่ 3 ตามลำดับแล้ว ครัวเรือนเกษตรกรหรือสมาชิกในครัวเรือนยังมีรายได้เงินสดจากช่องทางอื่นเท่าใด ทั้งรายได้จากการเกษตรอื่นๆ และรายได้นอกการเกษตร

หมวดที่ 7 รายจ่ายเงินสดเกษตรกรในฟาร์ม และรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค ศึกษาว่านอกจากครัวเรือนเกษตรกรจะมีรายจ่ายเงินสดที่ใช้ในการผลิตผลผลิตทางพืชและสัตว์ที่ลงในหมวดที่ 4 และหมวดที่ 5 ตามลำดับแล้ว ครัวเรือนเกษตรกรหรือสมาชิกในครัวเรือนยังมีรายจ่ายทางการเกษตรที่เป็นเงินสดในช่องทางอื่นเท่าใด และรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคของครัวเรือนเท่าใด

หมวดที่ 8 ภาวะหนี้สิน สินเชื่อ และการชำระคืนของครัวเรือนเกษตรกร ศึกษาว่าครัวเรือนเกษตรกรมีจำนวนหนี้สินอยู่เท่าไร ณ ต้นปีเพาะปลูก กู้ยืมมาจากแหล่งใดบ้าง กู้ยืมมาด้วยวัตถุประสงค์ใด และในระหว่างปีเพาะปลูกครัวเรือนได้กู้ยืมเพิ่มเติมหรือได้ชำระหนี้คืนหรือไม่อย่างไร และ ณ สิ้นปีเพาะปลูก ครัวเรือนยังคงมีหนี้สินค้างชำระอยู่หรือไม่เท่าใด

หมวดที่ 9 ทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร ศึกษาว่าครัวเรือนเกษตรกรมีมูลค่าทรัพย์สินที่ถือครองทั้งหมดเท่าใด โดยวัดจากมูลค่าทรัพย์สิน ณ สิ้นปีเพาะปลูก รวมถึงจำนวนเครื่องจักรกลการเกษตรที่ครัวเรือนเกษตรกรครอบครอง

หมวดที่ 10 ข้อมูลส่วนบุคคล การเคลื่อนย้ายและการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร ศึกษาจำนวนประชากรและแรงงานที่มีอยู่ในภาคเกษตร ข้อมูลส่วนบุคคล การเคลื่อนย้ายแรงงานและการประกอบอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรแต่ละคน ศึกษาจากสมาชิกทั้งที่มีและไม่มีรายชื่ออยู่ใน สำมะโนครัว/ทะเบียนบ้านของครัวเรือนเกษตรกร โดยที่สมาชิกคนดังกล่าวอาจจะอยู่หรือไม่อยู่ในครัวเรือนตลอดช่วงปีเพาะปลูกก็ได้ อาจมีการย้ายเข้าหรือย้ายออกจากครัวเรือนระหว่างปีเพาะปลูกก็ได้ โดยให้ยึดการอาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนและการมีภาระผูกพันร่วมกันกับครัวเรือนเป็นสำคัญ และให้ยึดเจตนาที่แท้จริงของสมาชิกเป็นสำคัญ

2.2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับมูลเหตุของการค้างชำระหนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับมูลเหตุของการค้างชำระหนี้ โดยชนินทร์ พิทยาวิวิช (2534) ได้กล่าวว่า การค้างชำระหนี้ของลูกหนี้นั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก ถึงแม้ว่าได้รับการตรวจสอบคุณภาพสมบัติของผู้กู้แล้วก็ตาม แต่ยังมีปัจจัยที่ส่งผลให้ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้คืนได้ตามที่ระบุไว้ในสัญญา ซึ่งมูลเหตุการค้างชำระหนี้พอสรุปได้ดังนี้ (ศิขริน ศิริอ่อน, 2554 อ้างอิงจาก ชนินทร์ พิทยาวิวิช, 2534)

1) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ ปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้ ซึ่งหากปัจจัยดังกล่าวเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลกระทบต่อตัวลูกหนี้ ได้แก่

1.1) ภาวะเศรษฐกิจ เป็นปัญหาที่สำคัญของการประกอบธุรกิจ หากภาวะเศรษฐกิจดี ย่อมส่งผลให้การประกอบธุรกิจมีการขยายตัวและเจริญรุ่งเรือง และหากสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหรือซบเซา ย่อมส่งผลทำให้เกิดการชะลอตัวทำให้ทางธุรกิจและการจ้างงานน้อยลง รายได้ของบุคคลลดลงตาม ซึ่งในบางธุรกิจอาจจะประสบปัญหารุนแรงถึงขั้นล้มละลายได้

1.2) นโยบายของรัฐบาล การดำเนินธุรกิจย่อมต้องเป็นไปในขอบเขตแห่งกฎหมายธุรกิจ บางชนิดรัฐบาลอาจเห็นความจำเป็นต่อการครองชีพของประชาชนก็อาจจะกำหนดให้มีการควบคุมราคา เช่น ปูนซีเมนต์ น้ำตาล เป็นต้น การกระทำเช่นนี้ย่อมเป็นผลดีต่อผู้บริโภค แต่ถ้ามีปัจจัยอื่นเปลี่ยนแปลง รัฐบาลจะต้องพิจารณาปรับนโยบายให้เหมาะสม เช่น ถ้าต้นทุนของสินค้าที่ถูกควบคุม ราคาสูง ก็ต้องขยับราคาควบคุมให้สูงขึ้นบ้าง ถ้าผู้ประกอบการไม่มีกำไรอาจทำให้ไม่มีกำลังใจจะขยายการผลิต เพื่อผลิตสินค้าเพิ่มขึ้นไว้รับความต้องการที่จะสูงขึ้นในอนาคตในด้านภาษีอากร ถ้ามีการปรับปรุงระบบภาษีอากรให้ทันต่อสภาวะการณ์ ก็จะเป็นการช่วยเหลือธุรกิจ เช่น การที่ตั้งกำแพง ภาษีเพื่อช่วยเหลืออุตสาหกรรมภายในประเทศ นโยบายมาตรการทางการเงินที่ช่วยเหลือ ผู้ประกอบการ ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง เป็นต้น

1.3) เทคโนโลยีและค่านิยม เมื่อผู้บริโภคมีค่านิยมเปลี่ยนแปลงไปหรือทางด้านเทคโนโลยี เช่น อุตสาหกรรมประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในราคาถูกลงและคุณภาพที่ดีขึ้น ก็อาจจะทำให้ธุรกิจบางประเภทเกิดปัญหาขึ้นได้ โดยเฉพาะธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับแฟชั่น

1.4) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดหรือภัยธรรมชาติ เช่น อุบัติเหตุ ไฟไหม้ ภัยจากน้ำท่วม ซึ่งภัยที่เกิดขึ้นทำให้ผลผลิตได้รับความเสียหายจากภัยธรรมชาติ

2) ปัจจัยภายใน ส่วนใหญ่เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายในธนาคารที่เป็นผู้ปล่อยสินเชื่อเอง และสามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงได้ ได้แก่

2.1) การเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ย อาจทำให้ผู้กู้รับภาระดอกเบี้ยที่เปลี่ยนไปด้วยหากอัตราดอกเบี้ยสูงขึ้น ภาระดอกเบี้ยก็จะเพิ่มขึ้น ผู้กู้ต้องใช้เวลามากกว่าเดิมในการชำระหนี้ให้หมดไป ความเสี่ยงต่อการค้างชำระยิ่งสูงขึ้น

2.2) การประเมินราคาหลักทรัพย์ไม่เหมาะสม เช่น การประเมินราคาหลักประกันที่สูงเกินไป หลักทรัพย์ค้ำประกันไม่มีสภาพคล่อง ทำให้ผู้กู้ได้รับการอนุมัติวงเงินที่หลักทรัพย์ค้ำประกันไม่คุ้มกับมูลหนี้ เกินความจำเป็นหรือเกินความสามารถในการชำระหนี้ ทำให้ผู้กู้ไม่คำนึงถึงการสูญเสียหลักทรัพย์ที่ค้ำประกันไว้

2.3) ระบบการติดตามและควบคุมหนี้ของธนาคารไม่มีประสิทธิภาพ

2.4) การอำนวยการสินเชื่อของธนาคารที่ไม่มีการกลั่นกรองที่ดี เช่น เจ้าหน้าที่ขาดประสบการณ์การดำเนินงานที่เน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ

3) ปัจจัยที่เกิดจากตัวลูกหนี้ ได้แก่

3.1) การที่ผู้กู้นำเงินไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ของการกู้ยืม เช่น การนำไปแก่งกำไรในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์เมื่อภาวะเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลง ผลประโยชน์หรือกำไรที่ผู้กู้แก่งไว้เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

3.2) การย้ายถิ่นที่อยู่ การเปลี่ยนงาน การถูกเลิกจ้างงาน ทำให้ไม่สามารถรับภาระหนี้ที่มีอยู่ได้

3.3) ผู้กู้ถึงแก่กรรมหรือเจ็บป่วยเรื้อรัง ทูพพลภาพ สภาพครอบครัวหย่าร้าง ทำให้ภาระการใช้จ่ายในการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงได้

3.4) ผู้กู้ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และมีหนี้สินภายนอกมาก

3.5) ผู้กู้การค่าเกินตัว หรือหวังผลกำไรในธุรกิจมากเกินไป ภาระเงินงวดที่คาดไว้อาจเกินความสามารถในการชำระหนี้ได้

3.6) การเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร เป็นผลทำให้การดำเนินงานของธุรกิจหยุดชะงัก การตัดสินใจในการดำเนินงานต่างๆ ไม่รวดเร็ว

3.7) การทุจริตของผู้บริหารกิจการ คิดถึงผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวมสภาพธุรกิจแท้จริงไม่เปิดเผย จึงยากต่อการแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ทันเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

3.8) ลูกหนี้เจตนาบิดพลิ้วไม่ยอมชำระหนี้ หรือนำเงินไปชำระหนี้ภายนอกก่อนนำเงินไปชำระหนี้คืนธนาคาร

2.2.6 ทฤษฎีความพอใจสภาพคล่อง (Theory Liquidity Preference)

ทฤษฎีนี้ถูกเสนอขึ้นโดยนักเศรษฐศาสตร์ คือ John Maynard Keynes เสนอว่าอัตราดอกเบี้ยในท้องตลาดถูกกำหนดจากดุลยภาพระหว่างความต้องการในการถือเงินและอุปทานของเงิน (ซึ่งถูกกำหนด

จากธนาคารกลาง) เคยได้สรุปว่า ความต้องการในการถือเงินของบุคคล ประกอบด้วย (สำนักสถิติพยากรณ์และสำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554)

1) การถือเงินเพื่อการใช้จ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวัน อาทิเช่น การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคและสิ้นทนการ เป็นต้น

2) การถือเงินเพื่อการใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน อาทิเช่น ค่าใช้จ่ายในยามเจ็บไข้ได้ป่วยหรือ ค่าใช้จ่ายที่ไม่ได้วางแผนมาก่อน

3) การถือเงินเพื่อการเก็งกำไร อาทิเช่น การถือเงินเพื่อการลงทุน เพื่อแสวงหาส่วนต่างจาก ราคาพันธบัตร (Capital Gain) เป็นต้น โดยที่ความต้องการในการถือเงินเพื่อการใช้จ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวันและความต้องการในการถือเงินจะขึ้นอยู่กับรายได้เพื่อใช้จ่ายในยามฉุกเฉินขึ้นอยู่กับรายได้ ส่วนความต้องการในการถือเงินเพื่อการเก็งกำไรผูกผันกับอัตราดอกเบี้ยพื้นฐาน

แนวคิดข้างต้น บุคคลจะถือเงินโดยคำนึงถึงค่าเสียโอกาสของเงินด้วย กล่าวคือ หากบุคคลเลือกที่จะถือเงินสด เพื่อดำรงสภาพคล่องย่อมต้องเสียสละดอกเบี้ยซึ่งถือเป็นค่าเสียโอกาสหรือเป็นผลตอบแทนจากการถือสินทรัพย์อื่นที่มีใช้เงิน ดังนั้นอุปสงค์หรือความต้องการในการถือเงินจึงมีความผูกผันกับอัตราดอกเบี้ย

เหตุที่อัตราดอกเบี้ยมีความผูกผันกับความต้องการในการถือเงินเพราะหากอัตราดอกเบี้ยสูง ย่อมมีผลให้ค่าเสียโอกาสในการถือเงินสูงขึ้น บุคคลย่อมเลือกถือหลักทรัพย์ นอกจากราคาจะต่ำแล้ว ยังให้ผลตอบแทนสูงอีกด้วย ในขณะที่เดียวกันหากอัตราดอกเบี้ยมีแนวโน้มลดต่ำลง ราคาหลักทรัพย์ย่อมมีแนวโน้มสูงขึ้น ผู้ถือหลักทรัพย์ย่อมได้ผลต่างของส่วนทุน (Capital Gains) โดยที่บุคคลจะเทขายหลักทรัพย์เพราะได้กำไร และหากอัตราดอกเบี้ยลดลงไปเรื่อย ๆ อีก และบุคคลไม่ยอมขายหลักทรัพย์ออกไปจะได้ผลตอบแทนลดลง ดังนั้น เมื่ออัตราดอกเบี้ยลดลงบุคคลจะขายหลักทรัพย์และหันมาถือเงินสดมากขึ้นๆ

บทที่ 3 ข้อมูลทั่วไป

การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (13 จังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา อุตรดิตถ์ เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร นครพนม) มีรายละเอียดข้อมูลทั่วไป 3 ด้าน ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ และข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ที่ทำการศึกษารายละเอียดดังนี้

3.1 ข้อมูลพื้นฐาน

3.1.1 เนื้อที่และการใช้ประโยชน์ที่ดิน

1) กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (6 จังหวัด)

เนื้อที่และการใช้ประโยชน์ที่ดิน จากการสำรวจเนื้อที่และการใช้ประโยชน์ที่ดินรายจังหวัด ในปี พ.ศ. 2565 โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พบว่า จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่มากที่สุด คือ 5,573.31 ตารางกิโลเมตร หรือ 3,483,316.84 ไร่ รองลงมาคือ จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ 5,081.42 ตร.กม. หรือ 3,175,889.06 ไร่ จังหวัดลำปาง มีพื้นที่ 3,422.32 ตร.กม. หรือ 2,138,948.71 ไร่ จังหวัดพะเยา มีพื้นที่ 2,550.89 ตร.กม. หรือ 1,594,308.07 ไร่ จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ 2,273.63 ตร.กม. หรือ 1,421,021.30 ไร่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่ 1,283.99 ตร.กม. หรือ 802,493.08 ไร่ ตามลำดับ โดยในส่วนของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรนั้น พบว่าส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพาะปลูกนาข้าว ประมาณ 5,572,424.92 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 44.17 ของพื้นที่ถือครองทางการเกษตรทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นา ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 55.83 เป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ (ข้าวโพด อ้อย ยางพารา) สวนไม้ผล/ไม้ยืนต้น สวนผัก/ไม้ดอกไม้ประดับและการเกษตรอื่นๆ เป็นต้น

2) กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (7 จังหวัด)

เนื้อที่และการใช้ประโยชน์ที่ดิน จากการสำรวจเนื้อที่และการใช้ประโยชน์ที่ดินรายจังหวัด ในปี พ.ศ. 2565 โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร พบว่า จังหวัดอุดรธานีมีพื้นที่มากที่สุด คือ 11,730.30 ตารางกิโลเมตร หรือ 7,331,439 ไร่ รองลงมา คือ จังหวัดเลย (11,424.61 ตรม./7,140,382 ไร่) จังหวัดสกลนคร (9,605.76 ตรม./6,003,602 ไร่) จังหวัดนครพนม (5,512.67 ตรม./3,445,418 ไร่) จังหวัดบึงกาฬ (4,305 ตรม./2,690,625 ไร่) จังหวัดหนองบัวลำภู (3,859.09 ตรม./2,411,929 ไร่) และจังหวัดหนองคาย (3,027.28 ตรม./1,892,050 ไร่) ตามลำดับ ในส่วนของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตรนั้น พบว่าส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เพาะปลูกนาข้าว ประมาณ 8,092,077 ไร่ ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 47.71 ของพื้นที่ถือครองทางการเกษตรทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่นา ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 52.29 เป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชไร่ (ข้าวโพด อ้อย ยางพารา) สวนไม้ผล/ไม้ยืนต้น สวนผัก/ไม้ดอกไม้ประดับและการเกษตรอื่นๆ เป็นต้น

ดังแสดงในตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 เนื้อที่และการใช้ประโยชน์ทางการเกษตร ปี พ.ศ. 2565

ประเทศ/ภาค/ จังหวัด	เนื้อที่ทั้งหมด	เนื้อที่ ประโยชน์ทาง การเกษตร	เนื้อที่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตร (ไร่)				
			นาข้าว	พืชไร่	สวนไม้ผล/ ไม้ยืนต้น	สวนผัก/ไม้ ดอก/ไม้ ประดับ	การเกษตร อื่นๆ
ทั่วประเทศ	320,696,888	147,727,451	64,076,157	29,623,668	40,069,113	1,083,744	12,874,769
ภาคเหนือตอนบน							
เชียงใหม่	3,483,317	3,483,317	1,207,105	306,821	1,746,698	62,290	160,403
ลำพูน	1,421,021	1,421,022	102,053	109,405	1,037,077	116,439	56,048
ลำปาง	2,138,949	2,138,948	1,068,250	491,239	421,295	2,146	156,018
แม่ฮ่องสอน	802,493	802,494	273,909	360,600	96,368	61,809	9,808
เชียงราย	3,175,889	3,175,889	1,797,160	228,748	910,518	14,949	224,514
พะเยา	1,594,308	1,594,308	1,123,949	187,542	181,031	28,713	73,073
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน							
อุดรธานี	7,331,439	4,438,844	2069,646	1,134,425	695,751	7,513	531,509
เลย	7,140,382	2,654,793	436,087	1,005,877	1,059,076	4,677	149,076
หนองคาย	1,892,050	1,300,224	607,751	130,707	410,849	8,935	141,982
หนองบัวลำภู	2,411,929	1,454,074	761,529	453,675	161,424	1,392	76,054
บึงกาฬ	2,690,625	1,638,847	545,429	16,699	975,184	2,933	98,602
สกลนคร	6,003,602	3,279,379	2,182,588	266,656	491,860	12,442	325,833
นครพนม	3,445,418	2,193,598	1,489,047	75,563	401,729	9,893	217,366
ภาพรวม 13 จังหวัด	45,531,422	29,575,737	13,664,503	4,767,957	8,588,860	334,131	2,220,286
สัดส่วน (ร้อยละ)	100.00	67.94					
สัดส่วน (ร้อยละ)		100.00	46.20	16.12	29.04	1.13	7.51

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 2567

การใช้ประโยชน์ที่ดินของ 13 จังหวัด ประกอบด้วย การใช้เพื่อการเกษตรร้อยละ 67.94 การใช้ประโยชน์ที่ดินในภาคการเกษตรเป็นนาข้าวสูงสุด ร้อยละ 46.20 สวนไม้ผล ไม้ยืนต้น ร้อยละ 29.04 และพืชไร่ร้อยละ 16.12 เป็นต้น

3.1.2 ข้อมูลเศรษฐกิจระดับจังหวัด

1) ผลผลิตภัณฑัวมวลรวมจังหวัด ณ ราคาประจำปี

ในปี พ.ศ. 2565 (p) จังหวัดที่มีผลผลิตภัณฑัวมวลรวมจังหวัด ณ ราคาประจำปี สูงสุด 3 ลำดับแรกในพื้นที่ 13 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่ (244,210 ล้านบาท) มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 3.2 รองลงมา คือ จังหวัดอุดรธานี (120,539 ล้านบาท) มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 5.2 และจังหวัดเชียงราย (107,306 ล้านบาท) มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 4.4 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 ผลผลิตภัณฑัวมวลรวมจังหวัด ณ ราคาประจำปี

ประเทศ/ภาค/ จังหวัด	มูลค่า (ล้านบาท)					อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	
	2561	2562	2563	2564(r)	2565(p)	2564	2565
ประเทศ	16,373,340	16,889,169	15,661,294	16,188,611	17,378,017	3.4	7.3
ภาคเหนือ	1,272,593	1,304,695	1,235,481	1,251,489	1,315,813	1.3	5.1
เชียงใหม่	249,992	264,067	242,088	236,733	244,210	-2.2	3.2
ลำพูน	82,862	82,348	81,919	86,776	90,388	5.9	4.2
ลำปาง	71,446	71,975	71,421	73,873	74,915	3.4	1.4
แม่ฮ่องสอน	13,802	15,716	15,313	15,752	15,670	2.9	-0.5
เชียงราย	105,211	107,078	102,552	102,742	107,306	0.2	4.4
พะเยา	35,325	36,126	35,073	35,093	36,377	0.1	3.7
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1,568,619	1,580,912	1,606,451	1,681,323	1,755,393	4.7	4.4
อุดรธานี	109,689	111,792	109,491	114,596	120,539	4.7	5.2
เลย	55,097	54,612	52,922	56,960	61,176	7.6	7.4
หนองคาย	39,573	41,402	41,794	44,262	47,315	5.9	6.9
หนองบัวลำภู	29,097	28,662	28,243	30,444	31,696	7.8	4.1
บึงกาฬ	24,287	25,678	25,534	28,755	31,755	12.6	10.4
สกลนคร	59,502	60,481	64,481	66,195	70,457	2.7	6.4
นครพนม	42,247	44,242	45,698	47,732	50,217	4.5	5.2

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2567

2) **ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อประชากร (GPP per Capita)** ในปี พ.ศ. 2565 (p) จังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อประชากร (GPP per Capita) หรือรายได้ต่อปีสูงสุด 3 ลำดับแรก ในพื้นที่ 13 จังหวัด คือ จังหวัดลำพูน (232,559 ล้านบาท) มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 4.9 รองลงมา คือ จังหวัดเชียงใหม่ (136,043 ล้านบาท) มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 3.4 และจังหวัดเลย (114,156 ล้านบาท) มีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 7.8 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 ผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อประชากร (GPP per Capita)

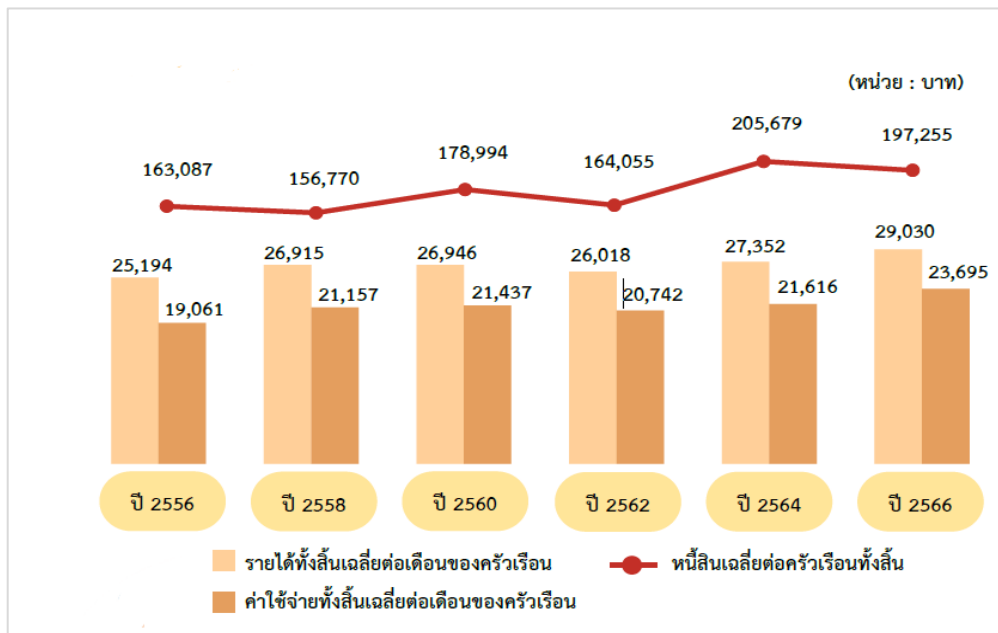
ประเทศ/ภาค/ จังหวัด	มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อหัว (บาทต่อปี)					อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	
	2561	2562	2563	2564(r)	2565(p)	2564	2565
ประเทศ	236,927	243,658	225,313	232,302	248,789	3.1	7.1
ภาคเหนือ	111,416	114,714	109,105	111,020	117,276	1.8	5.6
เชียงใหม่	138,513	146,433	134,402	131,629	136,043	-2.1	3.4
ลำพูน	207,648	207,697	207,971	221,766	232,559	6.6	4.9
ลำปาง	100,003	101,498	101,481	105,773	108,106	4.2	2.2
แม่ฮ่องสอน	58,683	66,300	64,110	65,463	64,665	2.1	-1.2
เชียงราย	91,045	93,019	89,442	89,977	94,375	0.6	4.9
พะเยา	92,158	95,638	94,214	95,645	100,588	1.5	5.2
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	84,359	85,351	87,077	91,510	95,948	5.1	4.8
อุดรธานี	86,656	88,608	87,078	91,456	96,546	5.0	5.6
เลย	101,400	100,839	98,051	105,903	114,156	8.0	7.8
หนองคาย	86,721	90,820	91,782	97,321	104,175	6.0	7.0
หนองบัวลำภู	60,867	60,185	59,538	64,435	67,363	8.2	4.5
บึงกาฬ	67,383	71,417	71,199	80,398	89,033	12.9	10.7
สกลนคร	64,305	65,622	70,247	72,415	77,408	3.1	6.9
นครพนม	75,348	79,499	82,741	87,092	92,347	5.3	6.0

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2567

3) ภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน

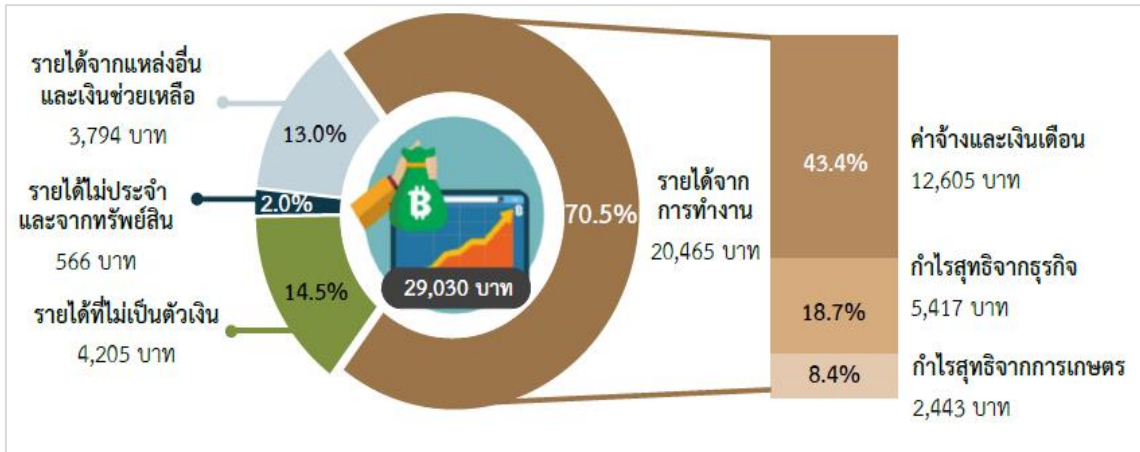
3.1) แนวโน้มของรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือนในประเทศไทย

(1) รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2556 ถึงปี 2566 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2567) พบว่า ครัวเรือนทั่วประเทศ มีรายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 25,194 บาท ในปี 2556 เป็น 29,030 บาท ในปี 2566 เช่นเดียวกันกับค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 19,061 บาท ในปี 2556 เป็น 23,695 บาท ในปี 2566 ส่วนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งสิ้น ในช่วงปี 2556 จนถึง 2564 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยเพิ่มจาก 163,087 บาท ในปี 2556 เป็น 205,679 บาท ในปี 2564 และลดลงเป็น 197,255 บาท ในปี 2566 โดยค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นต้องใช้ในการยังชีพ โดยไม่รวม ค่าใช้จ่ายประเภทสะสมทุน เช่น การซื้อบ้าน/ที่ดิน และเงินออม เป็นต้น และหนี้สินที่ยังมีอยู่ (ณ ปัจจุบัน)

แผนภูมิที่ 3.1 รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือนทั่วประเทศ ปี 2556 – 2566
(ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

(2) แหล่งรายได้ของครัวเรือนในประเทศไทย ในปี 2566 ครัวเรือนทั่วประเทศ มีรายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยเดือนละ 29,030 บาท ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการทำงาน 20,465 บาท ซึ่งได้แก่ ค่าจ้างและเงินเดือน 12,605 บาท กำไรสุทธิจากการทำธุรกิจ 5,417 บาท และกำไรสุทธิจากการทำเกษตร 2,443 บาท ส่วนรายได้ที่ไม่เป็นตัวเงินซึ่งอยู่ในรูปสวัสดิการ/สินค้าบริการต่าง ๆ ที่ได้รับมา ได้แก่ อาหาร เครื่องดื่ม สินค้าและบริการ โดยไม่ต้องซื้อ (รวมประเมินค่าเช่าบ้าน/บ้านของตนเอง) 4,205 บาท รายได้ที่ไม่ได้เกิดจากการทำงาน ได้แก่ บำเหน็จ/บำนาญ เงินชดเชยการออกจากงานเงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน เงินช่วยเหลือจากรัฐ 3,794 บาท และส่วนรายได้ไม่ประจำและจากทรัพย์สิน 566 บาท

แผนภูมิที่ 3.2 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนทั่วประเทศ จำแนกตามแหล่งที่มาของรายได้ ปี 2566 (ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

(3) แหล่งค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในประเทศไทย ในปี 2566 ครัวเรือนทั่วประเทศ มีค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยเดือนละ 23,695 บาท โดยเป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค 20,645 บาท ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายหมวดอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ สูงสุดถึง 8,371 บาท รองลงมา เป็นค่าที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ภายในบ้าน 5,185 บาท ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะและการเดินทาง 3,803 บาท ตามลำดับ ส่วนค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค (เช่น ค่าภาษี ของขวัญ เบี้ยประกันภัย ชื้อสลากกินแบ่ง/หวย ดอกเบี้ย เป็นต้น) 3,050 บาท

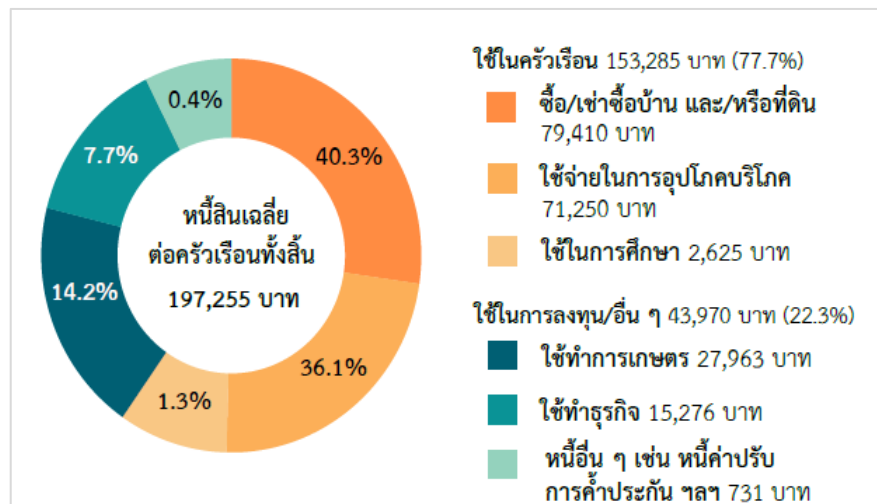

แผนภูมิที่ 3.3 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนทั่วประเทศ จำแนกตามประเภทค่าใช้จ่าย ปี 2566 (ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

(4) แหล่งหนี้สินของครัวเรือนในประเทศไทย ในปี 2566 พบว่า มีครัวเรือนที่ไม่มีหนี้สินร้อยละ 52.1 และครัวเรือนที่มีหนี้สินร้อยละ 47.9 โดยมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งสิ้นอยู่ที่ครัวเรือนละ 197,255 บาท ส่วนใหญ่เป็นหนี้สินที่ใช้ในครัวเรือน 153,285 บาท คิดเป็นร้อยละ 77.7 ของหนี้สินรวม ส่วนหนี้สินที่ใช้ในการลงทุน และอื่น ๆ 43,970 บาท คิดเป็นร้อยละ 22.3 ของหนี้สินรวม

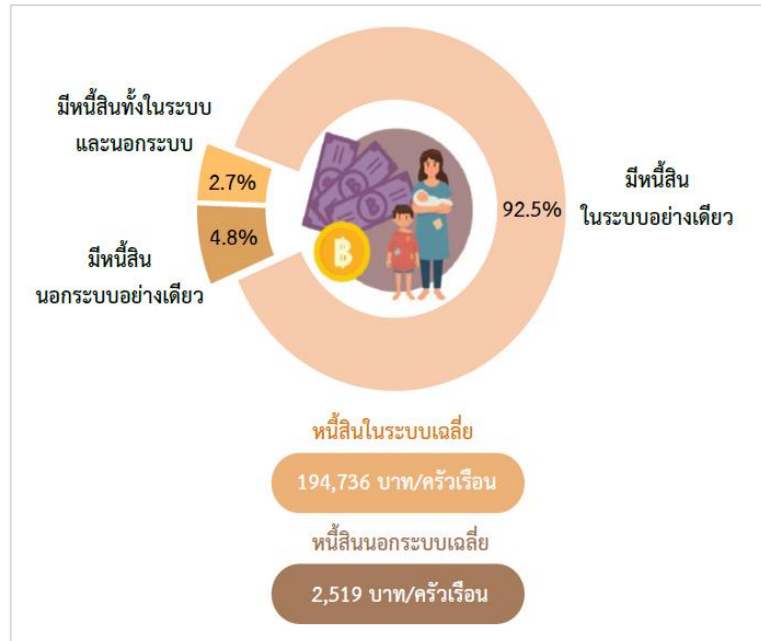
หนี้สินที่ใช้ในครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นการซื้อ/เช่าซื้อบ้าน และ/หรือที่ดิน 79,410 บาท คิดเป็นร้อยละ 40.3 ของหนี้สินรวม รองลงมา คือ ใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค 71,250 บาท คิดเป็นร้อยละ 36.1 ของหนี้สินรวม และใช้ในการศึกษา 2,625 บาท คิดเป็นร้อยละ 1.3 ของหนี้สินรวม ตามลำดับ

หนี้สินที่ใช้ในการลงทุน และอื่น ๆ ส่วนใหญ่ใช้ทำการเกษตร 27,963 บาท คิดเป็นร้อยละ 14.2 ของหนี้สินรวม รองลงมา คือ ใช้ทำธุรกิจ 15,276 บาท คิดเป็นร้อยละ 7.7 ของหนี้สินรวม และหนี้อื่น ๆ เช่น หนี้ค่าปรับ การค้าประกัน เป็นต้น 731 บาท คิดเป็นร้อยละ 0.4 ของหนี้สินรวม ตามลำดับ

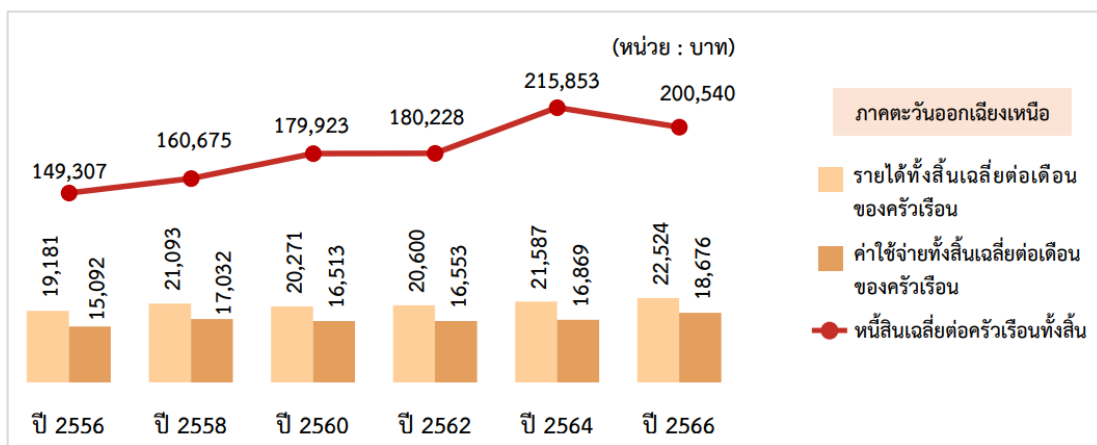
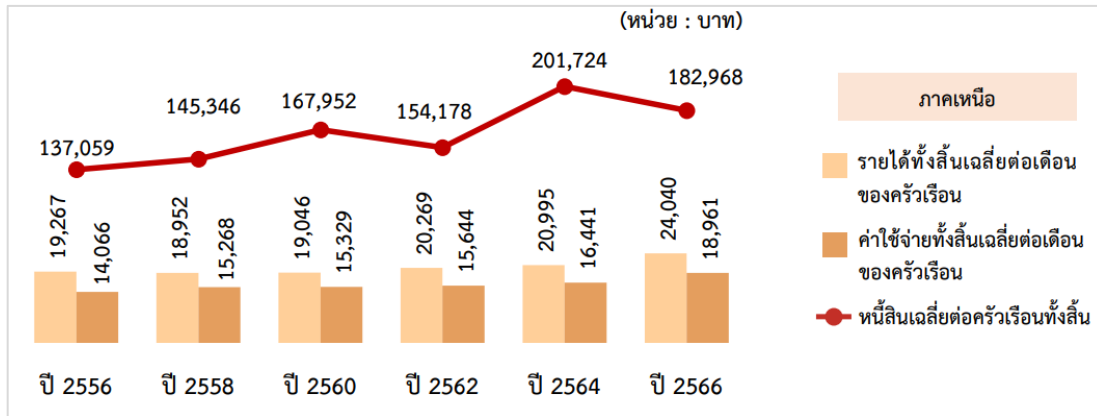
แผนภูมิที่ 3.4 หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งสิ้นในประเทศไทย จำแนกตามวัตถุประสงค์ของหนี้ ปี 2566
(ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

(5) ประเภทของหนี้สินครัวเรือน ในปี 2566 ครัวเรือนที่มีหนี้สิน ส่วนใหญ่เป็นครัวเรือนที่มีหนี้สินในระบบอย่างเดียว ร้อยละ 92.5 ขณะที่ครัวเรือนที่มีหนี้สินนอกระบบอย่างเดียว มีร้อยละ 4.8 ส่วนครัวเรือนที่มีทั้งหนี้สินในระบบและหนี้สินนอกระบบ มีเพียงร้อยละ 2.7 และพบว่าหนี้สินในระบบสูงกว่าหนี้สินนอกระบบถึง 77.3 เท่า (194,736 บาท และ 2,519 บาท ตามลำดับ)

แผนภูมิที่ 3.5 ร้อยละของครัวเรือนที่มีBitcoin และBitcoinเฉลี่ยต่อครัวเรือน ในประเทศไทย
 จำแนกตามประเภทของBitcoin ปี 2566
 (ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

3.2) แนวโน้มของรายได้ ค่าใช้จ่าย และBitcoinของครัวเรือนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่ปี 2556 ถึงปี 2566 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2567) พบว่า รายได้และค่าใช้จ่ายในปี 2566 มีทิศทางเพิ่มขึ้นจากปี 2564 ขณะที่Bitcoinมีแนวโน้มลดลง โดยรายได้ทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนในภาคเหนือ เท่ากับ 24,040 บาท สูงกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีรายได้ 22,524 บาท และค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนในภาคเหนือ เท่ากับ 18,961 บาท สูงกว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีค่าใช้จ่าย 18,676 บาท ในขณะที่Bitcoinเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งสิ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เท่ากับ 200,540 บาท สูงกว่าภาคเหนือ ซึ่งมีBitcoin 182,968 บาท

แผนภูมิที่ 3.6 รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2556 – 2566

(ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567)

3.3) แนวโน้มของรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน 13 จังหวัด

รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน 13 จังหวัด พบว่า

(1) ในปี 2566 จังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเชียงใหม่ (29,252 บาท) รองลงมา คือ จังหวัดหนองคาย (26,201 บาท) และจังหวัดลำพูน (25,535 บาท) ตามลำดับ

(2) ในปี 2566 จังหวัดที่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดบึงกาฬ (23,541 บาท) รองลงมา คือ จังหวัดหนองคาย (22,691 บาท) และจังหวัดเชียงใหม่ (22,658 บาท) ตามลำดับ

(3) ในปี 2566 จังหวัดที่มีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดหนองบัวลำภู (260,061 บาท) รองลงมา คือ จังหวัดเลย (257,883 บาท) และจังหวัดสกลนคร (221,537 บาท) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 รายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน 13 จังหวัด ปี 2556 - 2566

	หน่วย : บาท					
ประเทศ/ภาค/จังหวัด	2556	2558	2560	2562	2564	2566
รายได้โดยเฉลี่ยต่อเดือนต่อครัวเรือน						
ทั่วราชอาณาจักร	25,194	26,915	26,946	26,018	27,352	29,030
ภาคเหนือ	19,267	18,952	19,046	20,270	20,995	24,040
เชียงใหม่	14,393	14,950	18,970	20,443	22,963	29,252
ลำพูน	22,505	23,834	24,468	23,600	25,377	25,535
ลำปาง	19,262	20,466	21,034	23,929	19,858	24,039
แม่ฮ่องสอน	8,821	15,119	15,617	13,971	15,496	18,509
เชียงราย	13,510	13,497	11,809	15,056	15,619	15,745
พะเยา	15,491	17,673	14,594	14,354	16,338	17,391
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	19,181	21,094	20,271	20,600	21,587	22,524
อุดรธานี	25,966	22,817	20,718	25,767	22,607	21,212
เลย	16,338	20,990	21,077	25,422	26,532	23,766
หนองคาย	18,058	21,207	21,175	20,580	21,575	26,201
หนองบัวลำภู	15,390	22,553	22,648	18,745	23,867	24,491
บึงกาฬ	20,207	23,767	22,668	22,787	24,345	25,137
สกลนคร	16,854	19,281	17,820	18,452	22,508	20,652
นครพนม	14,310	15,804	15,834	23,431	18,525	22,099
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน						
ทั่วราชอาณาจักร	19,061	21,157	21,437	20,742	21,616	23,695
ภาคเหนือ	14,066	15,268	15,329	15,644	16,441	18,961
เชียงใหม่	11,704	11,864	15,207	15,659	17,573	22,658
ลำพูน	20,381	20,550	20,056	19,115	19,930	21,351
ลำปาง	15,102	15,315	16,642	17,613	15,948	18,889
แม่ฮ่องสอน	7,405	12,131	12,243	11,243	12,214	14,926
เชียงราย	11,068	12,075	10,441	12,635	12,908	13,341
พะเยา	11,245	13,783	12,293	12,916	12,552	15,079

ตารางที่ 3.4 (ต่อ)

	หน่วย : บาท					
ประเทศ/ภาค/จังหวัด	2556	2558	2560	2562	2564	2566
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	15,092	17,032	16,513	16,553	16,869	18,676
อุดรธานี	21,439	22,535	20,015	22,577	19,747	17,489
เลย	14,916	16,232	19,103	19,220	21,013	19,278
หนองคาย	15,670	19,278	18,815	19,104	17,903	22,691
หนองบัวลำภู	13,664	18,761	19,043	16,008	17,841	19,529
บึงกาฬ	20,283	23,697	19,662	22,225	19,540	23,541
สกลนคร	13,021	14,549	15,159	14,841	16,758	17,171
นครพนม	11,447	13,973	13,325	16,234	15,605	20,287
หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน						
ทั่วราชอาณาจักร	163,087	156,770	178,994	164,055	205,679	197,255
ภาคเหนือตอนบน	137,059	145,346	167,952	154,178	201,724	182,968
เชียงใหม่	39,182	31,196	115,220	112,077	179,777	144,064
ลำพูน	188,174	231,587	228,039	192,726	211,632	217,442
ลำปาง	174,046	119,216	197,836	153,688	144,054	132,739
แม่ฮ่องสอน	38,341	123,172	122,602	74,586	123,698	170,824
เชียงราย	44,956	73,166	30,608	99,624	103,165	60,071
พะเยา	80,663	148,001	150,059	84,865	134,028	123,866
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	149,307	160,675	179,923	180,228	215,853	200,540
อุดรธานี	167,665	197,757	171,114	238,094	259,888	105,266
เลย	103,670	169,523	148,124	244,140	261,667	257,883
หนองคาย	80,636	107,736	98,463	77,924	89,741	193,443
หนองบัวลำภู	96,118	140,079	187,626	143,822	292,898	260,061
บึงกาฬ	69,432	257,989	212,781	220,843	197,869	189,019
สกลนคร	157,855	164,190	197,078	174,896	295,867	221,537
นครพนม	90,411	102,816	192,868	234,936	204,805	193,929

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567

4) เศรษฐกิจสังคมและครัวเรือนเกษตร

4.1) ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนเกษตร

ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนเกษตร 13 จังหวัด พบว่า

(1) ในปีเพาะปลูก 2563/2564 จังหวัดที่มีจำนวนครัวเรือนเกษตรสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดอุดรธานี (228,118 ครัวเรือน) รองลงมา คือ จังหวัดสกลนคร (219,368 ครัวเรือน) และจังหวัดเชียงราย (191,700 ครัวเรือน) ตามลำดับ

(2) ในปีเพาะปลูก 2563/2564 จังหวัดที่มีขนาดครัวเรือนเกษตรสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดบึงกาฬ (4.34 คนต่อครัวเรือน) รองลงมา คือ จังหวัดเลย (4.32 คนต่อครัวเรือน) และจังหวัดหนองบัวลำภู (4.24 คนต่อครัวเรือน) ตามลำดับ

(3) ในปีเพาะปลูก 2563/2564 จังหวัดที่มีจำนวนประชากรเกษตรสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดอุดรธานี (918,669 คน) รองลงมา คือ จังหวัดสกลนคร (848,546 คน) และจังหวัดเชียงใหม่ (774,159 คน) ตามลำดับ

(4) ในปีเพาะปลูก 2563/2564 จังหวัดที่มีจำนวนแรงงานเกษตร อายุระหว่าง 15-64 ปี สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดอุดรธานี (653,484 คน) รองลงมา คือ จังหวัดสกลนคร (612,716 คน) และจังหวัดเชียงใหม่ (468,516 คน) ตามลำดับ

(5) ในปีเพาะปลูก 2563/2564 จังหวัดที่มีแรงงานเกษตรสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดนครพนม (3.29 คนต่อครัวเรือน) รองลงมา คือ จังหวัดเลย (3.22 คนต่อครัวเรือน) และจังหวัดแม่ฮ่องสอน (3.19 คนต่อครัวเรือน) ตามลำดับ

(6) ในปีเพาะปลูก 2563/2564 จังหวัดที่มีการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเลย (32.06 ไร่ต่อครัวเรือน) รองลงมา คือ จังหวัดบึงกาฬ (31.96 ไร่ต่อครัวเรือน) และจังหวัดเชียงใหม่ (28.26 ไร่ต่อครัวเรือน) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 3.5

ตารางที่ 3.5 ข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนเกษตร ข้อมูลปีเพาะปลูก 2563/64

ประเทศ/ ภาค/จังหวัด	จำนวน ครัวเรือนเกษตร (ครัวเรือน)	ขนาด ครัวเรือนเกษตร (คนต่อ ครัวเรือน)	จำนวน ประชากร เกษตร (คน)	แรงงาน เกษตร อายุ 15-64 ปี (คน)	ขนาด แรงงานเกษตร (คนต่อ ครัวเรือน)	การถือครอง และการใช้ ประโยชน์ที่ดิน (ไร่ต่อครัวเรือน)
ระดับประเทศ	8,105,156	3.88	31,089,679	20,980,890	2.57	22.49
ภาคเหนือ	1,775,774	3.52	6,716,784	4,557,981	2.47	24.89
เชียงใหม่	188,094	3.84	774,159	468,516	2.33	28.26
ลำพูน	72,077	3.34	256,905	158,442	2.06	18.60
ลำปาง	115,464	3.46	416,886	277,824	2.30	8.78
แม่ฮ่องสอน	46,748	3.83	175,319	145,830	3.19	17.20
เชียงราย	191,700	3.49	673,823	457,069	2.37	18.43
พะเยา	90,503	3.45	315,047	244,071	2.67	12.85

ตารางที่ 3.5 (ต่อ)

ประเทศ/ ภาค/จังหวัด	จำนวน ครัวเรือนเกษตร (ครัวเรือน)	ขนาด ครัวเรือนเกษตร (คนต่อ ครัวเรือน)	จำนวน ประชากร เกษตร (คน)	แรงงาน เกษตร อายุ 15-64 ปี (คน)	ขนาด แรงงานเกษตร (คนต่อ ครัวเรือน)	การถือครอง และการใช้ ประโยชน์ที่ดิน (ไร่ต่อครัวเรือน)
<i>ภาค</i>						
<i>ตะวันออก</i>	3,759,128	3.88	14,492,338	9,661,760	2.57	19.96
<i>เฉิงเหนือ</i>						
อุดรธานี	228,118	4.03	918,669	653,484	2.86	21.08
เลย	115,455	4.32	499,084	371,657	3.22	32.06
หนองคาย	75,057	3.72	279,324	206,096	2.75	24.75
หนองบัวลำภู	81,055	4.24	343,942	244,197	3.01	22.03
บึงกาฬ	72,916	4.34	316,169	203,131	2.79	31.96
สกลนคร	219,368	3.87	848,546	612,716	2.79	18.97
นครพนม	136,166	3.98	542,340	447,774	3.29	16.04

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2566

4.2) ข้อมูลรายได้-รายจ่าย หนี้สิน และทรัพย์สิน

ข้อมูลรายได้-รายจ่าย หนี้สิน และทรัพย์สิน 13 จังหวัด พบว่า

(1) ในปีเพาะปลูก 2564/2565 จังหวัดที่มีรายได้เงินสดสุทธิครัวเรือนสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเลย (342,207 บาท) รองลงมา คือ จังหวัดลำพูน (311,125 บาท) และจังหวัดเชียงใหม่ (282,110 บาท) ตามลำดับ

(2) ในปีเพาะปลูก 2564/2565 จังหวัดที่มีรายจ่ายเงินสดทางการเกษตรสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดลำพูน (125,956 บาท) รองลงมา คือ จังหวัดเชียงใหม่ (104,184 บาท) และจังหวัดบึงกาฬ (103,179 บาท) ตามลำดับ

(3) ในปีเพาะปลูก 2564/2565 จังหวัดที่มีรายจ่ายเงินสดนอกการเกษตรสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเชียงใหม่ (209,522 บาท) รองลงมา คือ จังหวัดลำพูน (183,256 บาท) และจังหวัดหนองคาย (176,217 บาท) ตามลำดับ

(4) ในปีเพาะปลูก 2564/2565 จังหวัดที่มีเงินสดคงเหลือก่อนหักชำระหนี้สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเลย (178,885 บาท) รองลงมา คือ จังหวัดบึงกาฬ (136,575 บาท) และจังหวัดลำพูน (127,869 บาท) ตามลำดับ

(5) ในปีเพาะปลูก 2564/2565 จังหวัดที่มีหนี้สินปลายปีสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดหนองบัวลำภู (346,724 บาท) รองลงมา คือ จังหวัดพะเยา (261,583 บาท) และจังหวัดหนองคาย (261,331 บาท) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 3.6

ตารางที่ 3.6 ข้อมูลรายได้-รายจ่าย หนี้สิน และทรัพย์สิน ปีเพาะปลูก 2564/65

ประเทศ/ภาค/ จังหวัด	รายได้ เงินสด ทาง การเกษตร	รายจ่าย เงินสด ทาง การเกษตร	รายได้ เงินสดสุทธิ ทาง การเกษตร	รายได้ เงินสด นอก การเกษตร	รายได้ เงินสด สุทธิ ครัวเรือน	รายจ่าย เงินสด นอก การเกษตร	เงินสด คงเหลือ ก่อนหัก ชำระหนี้	หนี้สิน ปลายปี
ระดับประเทศ	191,011	133,131	57,880	219,493	277,373	175,864	101,509	234,431
ภาคเหนือ	183,634	131,722	51,912	165,821	217,733	154,513	63,220	256,208
เชียงใหม่	181,652	104,184	77,468	204,642	282,110	209,522	72,588	187,182
ลำพูน	233,553	125,956	107,597	203,528	311,125	183,256	127,869	181,349
ลำปาง	109,629	71,341	38,288	154,477	192,765	132,773	59,992	133,212
แม่ฮ่องสอน	87,477	55,328	32,149	103,564	135,713	101,873	33,840	111,425
เชียงราย	118,319	100,175	18,144	154,205	172,349	152,560	19,789	212,496
พะเยา	112,237	66,901	45,336	140,365	185,701	119,036	66,665	261,583
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	94,159	63,411	30,748	188,627	219,375	133,175	86,200	213,388
อุดรธานี	104,508	71,504	33,004	186,991	219,995	134,626	85,369	209,729
เลย	213,120	97,075	116,045	226,162	342,207	163,322	178,885	219,213
หนองคาย	145,455	79,570	65,885	199,548	265,433	176,217	89,216	261,331
หนองบัวลำภู	100,575	71,979	28,596	218,134	246,730	128,598	118,132	346,724
บึงกาฬ	170,514	103,179	67,335	186,463	253,798	117,223	136,575	204,899
สกลนคร	60,552	48,972	11,580	192,167	203,747	129,622	74,125	205,507
นครพนม	77,574	58,716	18,858	190,919	209,777	111,437	98,340	163,278

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2566

3.3.4 แหล่งน้ำและการชลประทาน

(1) แหล่งน้ำ

(1.1) แหล่งน้ำสำคัญ พื้นที่ 6 จังหวัด ภาคเหนือ

แม่น้ำสายสำคัญในภาคเหนือ แบ่งออกเป็น 3 พวก ได้แก่ 1. พวกที่ไหลจากเหนือลงใต้ ได้แก่ แม่น้ำปิง แม่น้ำแจ่ม แม่น้ำตืน แม่น้ำจืด แม่น้ำกวง แม่น้ำทา แม่น้ำวัง แม่น้ำจาง แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน และแม่น้ำปาด 2. พวกที่ไหลจากใต้ขึ้นเหนือ ได้แก่ แม่น้ำอิง แม่น้ำลาว แม่น้ำกก แม่น้ำจัน และแม่น้ำลี้ และ 3. พวกที่ไหลไปลงทางด้านพม่า ได้แก่ แม่น้ำเมย แม่น้ำยวม และแม่น้ำปาย ซึ่งไหลบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน พื้นที่ 6 จังหวัด ภาคเหนือ มีแหล่งน้ำสำคัญ ดังนี้

ลุ่มน้ำกก อยู่บริเวณทิศเหนือของจังหวัด ได้แก่บริเวณพื้นที่ของอำเภอแม่เอย และอำเภอฝาง มีแม่น้ำที่สำคัญ คือแม่น้ำกก มีต้นกำเนิดมาจากภูเขาทางเหนือในรัฐเชียงตุงสหภาพเมียนมาร์ไหลเข้าสู่ประเทศไทยที่ช่องน้ำกก อำเภอแม่เอย จังหวัดเชียงใหม่ แล้วไหลไปทางทิศตะวันออกผ่าน อำเภอแม่เอยเข้าสู่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จากนั้นไหลไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เข้าสู่อำเภอเชียงแสน

แล้วไหลสู่มแม่น้ำโขง ที่บ้านสบกก ตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังมีลำน้ำสาขาของแม่น้ำกก ลำน้ำสาขาที่สำคัญ ได้แก่แม่น้ำฝาง

ลุ่มน้ำปิง เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัด ได้แก่บริเวณตอนเหนือจนถึงใต้ของจังหวัดครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอเมืองเชียงใหม่ อำเภอจอมทอง อำเภอแม่แจ่ม อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอแม่แตง อำเภอแมริม อำเภอสะเมิง อำเภอพร้าว อำเภอสันป่าตอง อำเภอสันกำแพง อำเภอสันทราย อำเภอหางดง อำเภอดอยเต่า อำเภอสารภี อำเภอเวียงแหง อำเภอแม่วาง อำเภอแม่ออน อำเภอดอยหล่อ และอำเภอกัลยาณิวัฒนา พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอเชียงดาว อำเภอฮอด และอำเภออมก๋อย มีแม่น้ำที่สำคัญ คือแม่น้ำปิงซึ่งไหลทอดตัวยาวลงมาตั้งแต่ทิศเหนือสู่ทิศใต้ รวมความยาวที่ไหลผ่านจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 350 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีลำน้ำสาขาของแม่น้ำปิงลำน้ำสาขาที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำแม่แตง แม่น้ำแม่จัด แม่น้ำแม่กวง แม่น้ำแมริม แม่น้ำกลางแม่น้ำแม่หาดและแม่น้ำแม่ตื่น

ลุ่มน้ำสาละวิน อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดบริเวณบางส่วนของพื้นที่อำเภอฮอด และอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

แม่น้ำปิง เป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลอยู่ในหุบเขาระหว่างทิวเขานนธงชัยกลางกับทิวเขาผีปันน้ำตะวันตก มีต้นน้ำอยู่ที่ดอยถั่ว ในเทือกเขาแดนลาว เขตตำบลเมืองนะอำเภอเชียงดาว จังหวัดจากต้นกำเนิดแม่น้ำปิงไหลลงมาทิศใต้ผ่านเมืองเชียงใหม่ลำพูนและไหลเข้าเขตจังหวัดตากไปบรรจบกับแม่น้ำวังที่อำเภอบ้านตาก จังหวัดตากแล้วไหลต่อลงไปทางใต้ผ่านอำเภอเมืองกำแพงเพชร บรรจบกับแม่น้ำน่านที่จังหวัดนครสวรรค์รวมเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 715 กิโลเมตร ระยะทางที่แม่น้ำปิงไหลผ่านพื้นที่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่มีความยาวประมาณ 335 กม.และเป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน ลงไปทางทิศใต้เป็นระยะทางยาวประมาณ 70 กม.ในจังหวัดลำพูน น้ำที่ไหลลงสู่มแม่น้ำปิงโดยเรียงจากเหนือจดใต้คือ น้ำแม่ทา น้ำแม่กวง แม่น้ำลี้ ห้วยแม่ตาล ห้วยแม่หาด และแม่น้ำก้อ นอกจากนี้ยังมีลำน้ำที่ไม่มีชื่ออีกเป็นจำนวนมาก ที่ไหลลงสู่มแม่น้ำปิง แม่น้ำปิงมีพื้นที่รับน้ำ ประมาณ 6,355 ตารางกิโลเมตร

น้ำแม่กวง มีต้นน้ำอยู่ที่ดอยผีปันน้ำ (หรือดอยนางแก้ว) ดอยมด แล้วไหลไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ลงสู่ที่ราบเชียงใหม่-ลำพูน ผ่านอำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสันทรายแล้วไหลต่อลงไปทางใต้ผ่านอำเภอเมืองลำพูนแล้วบรรจบกับแม่น้ำปิงที่บ้านสบทา อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน น้ำแม่กวงมีความยาวประมาณ 110 กิโลเมตร น้ำแม่กวง เป็นแม่น้ำที่สำคัญอีกสายหนึ่งใน บริเวณที่ราบเชียงใหม่-ลำพูน มีลำน้ำสาขาที่สำคัญคือน้ำแม่ทาและห้วยแม่สะแงะ น้ำแม่กวงมีพื้นที่รับน้ำ ประมาณ 1,740 ตารางกิโลเมตร

น้ำแม่ทา น้ำแม่ทามีต้นน้ำอยู่ที่ดอยขุนทา ในเทือกเขาผีปันน้ำตะวันตก กิ่งอำเภอแม่ออนจังหวัดเชียงใหม่ ไหลผ่านที่ราบซึ่งขนานไปด้วยภูเขา ไปสู่อำเภอแม่ทาทางทิศใต้แล้วไหลวกขึ้นไปทางเหนือผ่านที่ราบเชียงใหม่-ลำพูนผ่านอำเภอป่าซาง แล้วบรรจบกับแม่น้ำกวงที่บ้านแม่ทา เขตต่อระหว่างอำเภอเมืองลำพูนกับอำเภอป่าซางนอกจากนี้ น้ำแม่ทายังได้หล่อเลี้ยงพื้นที่ทำการเกษตรของชุมชนหลายตำบลในกิ่งอำเภอแม่ออน อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนน้ำแม่ทา มีความยาวประมาณ 90 กม.

แม่น้ำลี้ แม่น้ำลี้ต้นน้ำอยู่ที่ดอยสบเทิม อำเภอทุ่งหัวช้างจังหวัดลำพูน ไหลลงไปทางใต้จนถึงบริเวณใกล้อำเภอลี้ จึงค่อยไหลวกกลับไปทางเหนือเป็นรูปตัวยู ผ่านอำเภอลี้ อำเภอบ้านโฮ่ง แล้วไหลต่อไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ บรรจบกับแม่น้ำปิงที่บ้านวังสะแกง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัด

ลำพูน แม่น้ำลี้มีความยาวประมาณ 180 กม. แม่น้ำลี้มีพื้นที่รับน้ำ ประมาณ 315 ตารางกิโลเมตรนอกจากลำน้ำสำคัญที่กล่าวถึงแล้ว ยังมีลำธาร ลำห้วยจำนวนมากตามอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดลำพูน ได้แก่ น้ำสาน ไหลผ่านอำเภอเมืองลำพูน น้ำเย็น ไหลผ่านอำเภอบ้านโฮ่งน้ำแมธิ ไหลผ่านอำเภอบ้านธิ น้ำขนาด ไหลผ่านอำเภอแม่ทา น้ำแวน ไหลผ่านอำเภอลี้ น้ำเมย ไหลผ่านอำเภอแม่ทา น้ำก้อ ไหลผ่านอำเภอลี้ น้ำแม่สะปาด ไหลผ่านอำเภอแม่ทา น้ำออบ ไหลผ่านอำเภอบ้านโฮ่งและ น้ำแม่ตูด ไหลผ่านอำเภอแม่ทา และมีลำธารเล็กๆ อีกจำนวนมากซึ่งเป็นทางน้ำที่มีน้ำเฉพาะในฤดูฝน

ลุ่มน้ำสาขาปาย แม่น้ำปายมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาตอยลิตีและตอยธาตุ ซึ่งเป็นเส้นกั้นพรมแดนประเทศไทย และสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ในเขตอำเภอปาย ลักษณะโดยทั่วไปเป็นภูเขาสูง มีที่ราบลุ่มน้ำบริเวณอำเภอปาย และเมืองแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่ไม่ใหญ่มากนัก แม่น้ำปายมีทิศทางไหลจากทางทิศเหนือลงมาทิศใต้แล้วไหลจากทิศตะวันออกไปทางทิศตะวันตก ผ่านจังหวัดแม่ฮ่องสอน และออกจากเขตประเทศไทย ที่บ้านน้ำเพียงดิน ซึ่งอยู่ห่างจากจุดบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน ในเขตสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ประมาณ 60 กม. รวมความยาวของลำน้ำโดยประมาณ 230 กม. (ความยาวลำน้ำในเขตประเทศไทยประมาณ 180 กม.) ลำน้ำสาขาที่สำคัญของแม่น้ำปาย ได้แก่ ห้วยแม่สา น้ำของน้ำแม่สะงา น้ำแม่สุริน และน้ำแม่สะมาด เป็นต้น มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวม 5,894.8 ตร.กม. (ในเขตประเทศไทย) ประกอบด้วย 6 ลุ่มน้ำสาขา

ลุ่มน้ำสาขายวม อยู่บริเวณตอนกลางฝั่งตะวันออกของลุ่มน้ำสาละวิน แม่น้ำยวมมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาตอยประตู่เวียง และตอยน้ำพอง ในเขตอำเภอขุนยวม แม่น้ำมีทิศทางไหลจากเหนือลงใต้แม่น้ำยวม ไหลผ่านอำเภอขุนยวม แม่ลาน้อยและแม่สะเรียง เมื่อบรรจบกับน้ำแม่เงา ที่บ้านสบเงาแล้วมีทิศทางไหลไปทางตะวันตกลงสู่แม่น้ำเมย เหนือน้ำของจุดบรรจบแม่น้ำเมย และแม่น้ำสาละวินเล็กน้อย ลักษณะภูมิประเทศของกลุ่มลุ่มน้ำสาขายวม มีลักษณะเรียวยาวในแนวเหนือ - ใต้เทือกเขาด้านตะวันออกเป็นเส้นกั้นระหว่างกลุ่มลุ่มน้ำสาขายวม และลุ่มน้ำแม่แจ่ม ซึ่งเป็นลุ่มน้ำสาขาของแม่น้ำปิง แม่น้ำยวมมีความยาวลำน้ำประมาณ 240 กม. ลำน้ำสาขาที่สำคัญ ของแม่น้ำยวม ได้แก่ น้ำแม่ลาเกะ น้ำแม่ลาหลวง น้ำแม่สะเรียง น้ำแม่ริดและน้ำแม่เงา มีพื้นที่ลุ่มน้ำรวม 4,335.12 ตร.กม. ประกอบด้วย 6 ลุ่มน้ำสาขา

ลุ่มน้ำสาขาสาละวิน อยู่บริเวณตอนกลางฝั่งตะวันตกของลุ่มน้ำสาละวิน ลักษณะพื้นที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน อยู่ในเขตอำเภอแม่สะเรียง และสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลำน้ำสาขาที่สำคัญคือ แม่น้ำเงาไหลจากเหนือลงใต้ลักษณะภูมิประเทศมีลักษณะเรียวยาวในแนวเหนือ-ใต้มีพื้นที่ลุ่มน้ำ 1,726.7 ตร.กม. ประกอบด้วย 2 ลุ่มน้ำสาขา

น้ำแม่สอย มีพื้นที่ประมาณ 743 ตารางกิโลเมตร เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำวัง มีแหล่งต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดลำปางซึ่งแนวเขตแดนจังหวัดลำปางกับเชียงใหม่ ไหลผ่านครอบคลุมอำเภอแจ้ห่ม และอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง มีลำน้ำสาขาน้ำย่อยที่สำคัญคือ น้ำแม่ปาน และน้ำแม่มอน

น้ำแม่ต๋อย มีพื้นที่รับน้ำประมาณ 801 ตารางกิโลเมตร มีความยาวประมาณ 60 กิโลเมตร เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำวัง มีแหล่งต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาในเขตอำเภอเมืองปาน ไหลผ่านครอบคลุมพื้นที่ 3 อำเภอได้แก่อำเภอเมืองปาน อำเภอห้างฉัตรและอำเภอเมืองลำปาง ไหลจากทิศเหนือลงมาทางทิศใต้เข้าเขตอำเภอเมืองลำปางก่อนไปบรรจบกับแม่น้ำวัง มีลำน้ำสาขาย่อยที่สำคัญได้แก่ น้ำแม่ไพร น้ำแม่เฟือง น้ำแม่ค่อม และน้ำแม่กอม

น้ำแม่จาง พื้นที่ประมาณ 1,599 ตารางกิโลเมตร เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำวัง มีต้นกำเนิดมาจากสันแนวตอยหลวงกับตอยผาแดงซึ่งเป็นแนวสันปันน้ำกับลุ่มน้ำจาว ไหลผ่านครอบคลุมพื้นที่อำเภอแม่ทะกับอำเภอแม่เมาะ อำเภอเกาะคาและอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง บางส่วนไหลจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ไปบรรจบกับแม่น้ำวังที่บ้านสบจาง ในเขตอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีลำน้ำสาขาย่อยที่สำคัญ คือลำน้ำแม่เมาะ ลำน้ำแม่ทะ ลำน้ำแม่วะ มีต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภองาว ไหลผ่านอำเภอแม่ทะ แม่เมาะและมาบรรจบแม่น้ำวังที่อำเภอเกาะคา มีความยาวประมาณ 127 กิโลเมตร

น้ำแม่ต๋ำ มีพื้นที่ประมาณ 738 ตารางกิโลเมตร เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำวัง มีแหล่งต้นกำเนิดมาจากเทือกเขาเขตอำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปางกับอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ไหลผ่านครอบคลุมพื้นที่อำเภอเสริมงาม และไหลลงบรรจบกับแม่น้ำวังในเขตอำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง มีลำน้ำสาขาย่อยที่สำคัญคือ น้ำแม่เลี้ยงและน้ำแม่เสริม

น้ำแม่ยาว เป็นลำน้ำสาขาของแม่น้ำวัง มีต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภอเมืองยาวจังหวัดลำปาง ไหลผ่านอำเภอห้างฉัตร อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ไหลไปบรรจบแม่น้ำวังในเขตอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีความยาวประมาณ 38 กิโลเมตร

แม่น้ำลาว ต้นกำเนิดจากภูเขาในเขตอำเภอเวียงป่าเป้า แล้วไหลผ่านอำเภอแม่สรวย อำเภอพาน อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอเวียงชัย ไปบรรจบกับ แม่น้ำกกที่อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย มีความยาวประมาณ 137 กิโลเมตร

แม่น้ำอิง ต้นน้ำเกิดจากหนองเล็งทรายก่อนเข้ากว๊านพะเยา ไหลผ่านอำเภอเทิง แล้วไหลไปบรรจบแม่น้ำโขงที่อำเภอเชียงของ ส่วนที่ไหลผ่าน จังหวัดเชียงราย ยาว ประมาณ 136 กิโลเมตร

แม่น้ำจัน ต้นน้ำเกิดจากภูเขาสามเส้า ทางด้านทิศตะวันตกของอำเภอแม่จันติดกับรัฐฉานประเทศพม่า แล้วไหลไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ร่วมกับแม่น้ำคำไหลไปบรรจบแม่น้ำโขง มีความยาวประมาณ 100 กิโลเมตร

แม่น้ำโขง มีต้นกำเนิดจากภูเขาคินาลาย ไหลเข้าสู่ประเทศไทยที่หมู่ที่ 1 บ้านสบรวก ตำบลเวียงอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย แล้วไหลผ่านอำเภอเชียงของ และอำเภอเวียงแก่น รวมความยาวที่ผ่านจังหวัดเชียงราย ประมาณ 94 กิโลเมตร

แม่น้ำคำ ต้นน้ำเกิดจากภูเขาในเขตอำเภอแม่ฟ้าหลวง แล้วไหลผ่านอำเภอแม่จัน อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่สาย แล้วไหลไปบรรจบแม่น้ำโขงที่หมู่ที่ 5 บ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีความยาวทั้งสิ้น ประมาณ 85 กิโลเมตร

แม่น้ำรวก มีต้นกำเนิดจากประเทศพม่า ไหลผ่านอำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงแสน โดยกั้นอาณาเขตระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า แล้วไหลไปบรรจบกับแม่น้ำโขงที่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน (บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ)

น้ำแม่สาย ใช้เป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า ในเขตจังหวัดเชียงราย เป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ประมาณ 31 กิโลเมตร มีน้ำไหลตลอดปี

จังหวัดพะเยา มีพื้นที่ลุ่มน้ำที่สำคัญ ๆ 2 ลุ่มน้ำ คือ พื้นที่ลุ่มน้ำโขง (อิง) ครอบคลุม อำเภอเมือง กิ่งอำเภอภูกามยาว อำเภอแม่ใจ อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน อำเภอเชียงคำ และกิ่งอำเภอภูซาง กับลุ่มน้ำยม ครอบคลุม อำเภอปง และ อำเภอเชียงม่วน โดยแยกเป็นลุ่มน้ำย่อย 7 ลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำแม่พุง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย มีพื้นที่ประมาณ 45.824 ตารางกิโลเมตรลุ่มน้ำอิงตอนบน อำเภอ

แม่ใจ อำเภอเมือง มีพื้นที่ประมาณ 1,104.73 ตารางกิโลเมตร กลุ่มน้ำอิงตอนกลาง อำเภอดอกคำใต้ อำเภอจุน มีพื้นที่ประมาณ 1,610.28 ตารางกิโลเมตร กลุ่มน้ำลาว อำเภอเชียงคำ กิ่งอำเภอภูซาง มีพื้นที่ประมาณ 1,007.06 ตารางกิโลเมตร กลุ่มน้ำยมตอนบน อำเภอปง มีพื้นที่ประมาณ 1,440.48 ตารางกิโลเมตร กลุ่มน้ำควน อำเภอปง มีพื้นที่ประมาณ 822.44 ตารางกิโลเมตร และกลุ่มน้ำปี อำเภอติยฆวนมีพื้นที่ประมาณ 280.23 ตารางกิโลเมตร

(1.2) แหล่งน้ำสำคัญ พื้นที่ 7 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลุ่มน้ำขนาดใหญ่ 3 ลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำชี และลุ่มน้ำมูล ครอบคลุมพื้นที่ 110.371 ล้านไร่ ลำน้ำหลักที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ลำน้ำมูล มีความยาวประมาณ 641 กิโลเมตร และลำน้ำชี มีความยาวประมาณ 765 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำที่ยาวที่สุดในประเทศไทย นอกจากนี้ ยังมีลำน้ำสาขาย่อย ได้แก่ ลำน้ำปาว ลำน้ำอูน ลำน้ำสงคราม ลำน้ำเสียว ลำน้ำเลย ลำน้ำพอง และลำตะคอง รวมทั้งบึงขนาดใหญ่ที่กระจายอยู่ในพื้นที่ที่เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติหลักของภาค พื้นที่ 7 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีแหล่งน้ำสำคัญ ดังนี้

ลำน้ำเลย ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดเลย เนื่องจากในปัจจุบันภัยธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับน้ำนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะพื้นที่ลุ่มน้ำเลย ซึ่งประสบปัญหาทั้งภัยแล้งและอุทกภัย กรมชลประทานในฐานะหน่วยงานหลักแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงได้ดำเนินการศึกษาความเหมาะสม ออกแบบรายละเอียดประตุน้ำศรีสองรัก อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย เพื่อแก้ไขปัญหาภัยแล้งและอุทกภัยในพื้นที่ลุ่มน้ำเลย อย่างยั่งยืนตลอดไป

จากสภาพปัญหาทั้งภัยแล้งและอุทกภัยที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเลย โดยเฉพาะลุ่มน้ำเลย ซึ่งมีแม่น้ำเลยไหลผ่านตัวเมืองด้วยแล้วนั้น พบว่า ยังไม่มีแหล่งเก็บกักน้ำขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ในพื้นที่ลุ่มน้ำเลยซึ่งถ้ามีจะช่วยบรรเทาปัญหาทั้งสองในระดับหนึ่ง กรมชลประทานได้พิจารณาดำเนินการศึกษาคความเหมาะสมและสำรวจออกแบบโครงการประตุน้ำศรีสองรัก จังหวัดเลย เป็นการเร่งด่วนเพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาภัยแล้งและอุทกภัยที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดเลย

ลุ่มน้ำห้วยหลวง ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด คือ จังหวัดอุดรธานี หนองบัวลำภู และหนองคาย โดยพื้นที่ส่วนใหญ่ของลุ่มน้ำอยู่ในจังหวัดอุดรธานี เป็นเขื่อนดิน สูง 12.50 เมตร สันเขื่อนยาว 4.9 กิโลเมตร เก็บน้ำได้ 128 ล้านลูกบาศก์เมตร มีปริมาณน้ำไหลเข้าอ่างเฉลี่ยปีละ 161 ล้านลูกบาศก์เมตร สามารถส่งน้ำให้แก่พื้นที่ชลประทานจำนวน 94,830 ไร่ ในฤดูฝน และ 30,000 ไร่ ในฤดูแล้งและยังเป็นแหล่งน้ำดิบสำหรับใช้ผลิตน้ำประปาในจังหวัดอุดรธานี

แหล่งน้ำหนองหาน อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี เป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ มีพื้นที่กว้างถึง 22,500 ไร่ อยู่บริเวณตอนเหนือของอำเภอกุมภวาปี มีลำห้วยไหลลงสู่หนองหาน 6 สาย และหนองหานยังเป็นต้นกำเนิดสำคัญของลำน้ำปาวไหลผ่านอำเภอกุมภวาปีไปทางทิศใต้แล้วผ่าน จังหวัดกาฬสินธุ์ เลยไปลงแม่น้ำชี ปัจจุบันหนองหาน ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ โดยมีการทำคันดิน ขนาดกว้าง 10 เมตรยาว 80 กิโลเมตร ล้อมรอบหนองหานและสร้างฝายกั้นลำปาว บริเวณบ้านท่าม่วง ตำบลเวียงคำ อำเภอกุมภวาปี และได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย

หนองหาน นอกจากจะเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ปลา พันธุ์นก และพืชน้ำ นานาชนิดจำนวนมาก ซึ่งนอกจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่โดยรอบหนองหานได้พึ่งพาเป็นแหล่งอาหาร แล้วยังมีระบบนิเวศที่เป็นเอกลักษณ์ ซึ่งเป็นที่สนใจของนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยในประเทศและต่างประเทศได้มาศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่อง

ลุ่มน้ำโอมง ซึ่งเป็นลุ่มน้ำสาขาของน้ำโขง พบว่า มีพื้นที่ 1,685,789 ไร่ (2,697.29 ตร.กม.) ครอบคลุม 4 จังหวัด คือ ต้นน้ำโอมงเกิดจากภูเขาในเขตอำเภอนาดุ้ง จังหวัดเลย บริเวณภูเขาใหญ่ และภูเขา ในเขตอำเภอสวรรณคูหา และอำเภอนากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ลำน้ำสายหลัก คือ ลำน้ำบน ห้วยโคโล่ห้วยโอมง ห้วยคะน่าน รวมตัวกันเป็นน้ำโอมงบริเวณสันเขาภูพาน ทิศทางน้ำไหลจากทิศตะวันตก ไปทิศตะวันออกแล้วเบี่ยงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเขตอำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี ผ่านอำเภอโพธิ์ตาก แล้วไหลลงสู่น้ำโขงเหนือตัวอำเภอบำเพ็ญ จังหวัดหนองคาย มีปริมาณน้ำท่า 774 ล้านลูกบาศก์เมตร (ร้อยละ 3 ของปริมาณน้ำท่าตามธรรมชาติทั้งหมดของลุ่มน้ำอีสาน)

ลุ่มน้ำลำพะเนียง เป็นแม่น้ำสายสำคัญของจังหวัดหนองบัวลำภู มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาในเขตอำเภอนาดุ้ง จังหวัดเลย ก่อนจะไหลผ่านที่ราบกลางหุบเขาไปบรรจบกับลำน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ไหลจากทิศเหนือของจังหวัดไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ไหลผ่านอำเภอนาวัง อำเภอนากลาง อำเภอเมือง อำเภอโนนสังและอำเภอศรีบุญเรือง แล้วไหลลงสู่เขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 1,847 ตร.กม. ประกอบด้วยลำห้วย 116 ลำห้วย ระยะทาง 879.50 กม. และเป็นดั่งเส้นเลือดหล่อเลี้ยงชีวิตเกษตรกร และชาวประมงพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ริมฝั่งน้ำ

บึงโขงหลง ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดบึงกาฬ เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีนกน้ำและสัตว์น้ำอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก กรมป่าไม้ได้เข้ามาสำรวจและจัดตั้งเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ในปี พ.ศ. 2525 อยู่ในเขตรอยต่อระหว่าง 2 อำเภอ คือ อำเภอเซกา และอำเภอบึงโขงหลง และในปัจจุบันบึงโขงหลง ได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำโลก ลำดับที่ 1098 จากคณะกรรมการพื้นที่ชุ่มน้ำโลก ดังนั้น บึงโขงหลงจึงเป็นทั้งเขตห้ามล่าสัตว์ป่า และพื้นที่ชุ่มน้ำโลกในพื้นที่เดียวกัน บึงโขงหลงเป็นแหล่งน้ำจัดปิดรูปเขาวัวแคบๆ เกิดขึ้นจากคลองและลำธารหลายสายไหลมารวมกัน บึงมีความยาวประมาณ 13 กิโลเมตร มีความลึกเฉลี่ย 50-100 เซนติเมตร มีพื้นที่ 18.97 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นพื้นที่ 11,858 ไร่ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบแม่น้ำสงคราม ซึ่งเป็นบริเวณที่น้ำไหลออกจากบึงก่อนไหลลงสู่แม่น้ำโขง ในบึงมีเกาะแก่งอยู่มากมาย เป็นป่าดิบแล้งที่อุดมสมบูรณ์ พื้นที่โดยรอบส่วนใหญ่เป็นที่ราบ

แม่น้ำโขง จังหวัดนครพนมและจังหวัดมุกดาหาร มีแหล่งกำเนิดจากประเทศจีน เป็นเส้นกันเขตแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยถือร่องน้ำลึกเป็นแนวเขตเป็นแม่น้ำขนาดใหญ่ที่มีความลึกและยาวมาก มีปริมาณน้ำไหลมากตลอดปีไหลผ่านของจังหวัดนครพนมในอำเภอบ้านแพง อำเภอบ้านแพง อำเภอบ้านแพง อำเภอเมือง และอำเภอธาตุพนม และจังหวัดนครพนมผ่านอำเภอน้ำโสม อำเภอเมือง และอำเภอดอนตาล เป็นระยะทางประมาณ 229 กิโลเมตร แล้วไหลลงไปทางใต้ผ่านจังหวัดอุบลราชธานี เข้าสู่ประเทศสาธารณรัฐกัมพูชาและออกสู่ทะเลที่ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามจึงนับได้ว่าเป็นแม่น้ำสำคัญทั้งทางเกษตร เศรษฐกิจและการเมืองของจังหวัดนครพนมและจังหวัดมุกดาหาร

แม่น้ำสงคราม มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูพานเขตอำเภอสว่างสามหมอก จังหวัดอุดรธานี มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 420 กิโลเมตรที่เกิดจากการรวมตัวของลำน้ำสาขาหลายสายจากป่าดงพญาไฟ-ป่าดงพระเจ้า อุทยานแห่งชาติภูผาเหล็ก อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร รวมถึงฝั่งตะวันตกของตาดภูวงบริเวณเขาลาดต่ำ ขอบภูพานแม่น้ำสงครามจะไหลขึ้นทิศเหนือ ผ่านอำเภอนองหาน อำเภอบ้านดุง จังหวัดอุดรธานีและเฉียดเข้าไปในเขตอำเภอบ้านม่วง อำเภอคำตากล้า จังหวัดสกลนคร จากนั้นเปลี่ยนทิศทางไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านอำเภอพรเจริญ อำเภอเซกา จังหวัดหนองคาย แล้ววกไปทางทิศตะวันออกเข้าเขตอำเภอศรีสงคราม ผ่านตำบลสามผง ตำบลท่าบ่อสงคราม และตำบลนาเดื่อ ไปออกแม่น้ำ

โขงไหลตลอดปี จึงมีความสำคัญไม่น้อยในด้านการเพาะปลูกและน้ำกินน้ำใช้ของชาวนครพนม นอกจากนี้แม่น้ำสงครามยังมีลำน้ำสาขาสายหลักหลายสาย เช่น ลำน้ำหาม ลำน้ำอูน ลำน้ำเมา ลำน้ำซาง โดยมีภูทอกภูสิงห์ภูลังกาและเทือกเขาภูพานด้านทิศเหนือเป็นแนวบังคับ ซึ่งขยายออกมาเป็น ลำน้ำสงคราม เป็นลำน้ำค่อนข้างใหญ่มีปริมาณน้ำมาก ต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูพานในเขตอำเภอส่องดาว ไหลผ่านอำเภอสว่างแดนดิน อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร ไปบรรจบลำน้ำโขง ที่อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม มีความยาวประมาณ 180 กิโลเมตร

ลำน้ำพุง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาภูพาน ในเขตอำเภอกุดบาก ช่วงตอนต้นน้ำพื้นที่ค่อนข้างชันทำให้มีน้ำตกอยู่หลายแห่ง ลำน้ำพุงไหลผ่าน ท้องที่อำเภอกุดบาก ลงสู่เขื่อนน้ำพุงของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ความจุ 165 ล้านลูกบาศก์เมตร ไหลผ่าน อำเภอภูพาน อำเภอเต่างอย อำเภอโคกศรีสุพรรณ แล้วไหลลงสู่หนองหาน ที่บ้านดอนยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร มีความยาว ประมาณ 90 กิโลเมตร

ลำน้ำยาม จังหวัดสกลนครเป็นลำน้ำขนาดเล็ก ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาภูพานในเขตอำเภวาริชภูมิ ไหลผ่านอำเภอส่องดาว อำเภอสว่างแดนดิน อำเภอเจริญศิลป์ อำเภอวานรนิวาส อำเภอพรรณานิคมและอำเภออากาศอำนวย แล้วไหลไปบรรจบลำน้ำสงคราม มีความยาว ประมาณ 70 กิโลเมตร

จังหวัดนครพนมมีต้นกำเนิดที่จังหวัดสกลนคร ไหลผ่านอำเภอศรีสงครามมาบรรจบกับลำน้ำสงครามที่บ้านปากยาม ตำบลสามผง อำเภอธาตุพนม และยังมีลำห้วย และหนองบึงต่าง ๆ ที่สำคัญ สามารถพัฒนาแหล่งน้ำเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ได้ เช่น

- (1) หนองญาติ เป็นหนองน้ำประวัตินาศาสตร์ หรือหนองหาน 2 เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ อยู่ริมถนนคนละฟากกับหนองญาติ บนถนนสายนครพนม - นาแก ห่างจากตัวจังหวัดเพียง 6 กิโลเมตร
- (2) ห้วยบังกอ มีต้นกำเนิดในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ท้องที่ตำบลกรูคู ไหลผ่านตำบลกรูคู บ้านฝ้างหนองญาติ แล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่ตำบลท่าค้อ มีความยาวประมาณ 50 กิโลเมตร
- (3) ห้วยบัวฮวก มีต้นน้ำกำเนิดในเขตจังหวัดนครพนม ตำบลปลาปาก อำเภอปลาปาก ไหลผ่านตำบล คำเตย ตำบลบ้านกลาง มีความยาวประมาณ 32 กิโลเมตร
- (4) ห้วยบังขันธ์ ต้นกำเนิดจากห้วยหินชะแนนในเขตอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ฤดูแล้งน้ำจะลดลงมาก บางตอนจะแห้งเหือด ฤดูฝนน้ำจะไหลเชี่ยวลงสู่ลำน้ำที่บ้านปากบึง ตำบลพิมาน อำเภอนาแก และยังมีลำน้ำยมห้วยลังกาห้วยทวยห้วยบ่อห้วยหนองเขา ห้วยกระเบา หนองไชยวาน หนองสาหร่าย ลำน้ำเมา ห้วยเซกาใหญ่ เป็นต้นแหล่งน้ำดังกล่าวนี้มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก

ลำน้ำห้วยปลาหาง เป็นลำน้ำขนาดเล็กต้นน้ำอยู่ในเขตอำเภวาริชภูมิ ไหลผ่านอำเภอสว่างแดนดิน อำเภอพังโคน และไปบรรจบลำน้ำอูน ในเขตอำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร มีความยาวประมาณ 65 กิโลเมตร

ลำน้ำอูน จังหวัดสกลนครเป็นลำน้ำขนาดกลาง ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาภูพาน ในเขตอำเภอกุดบาก และอำเภอนิคมน้ำอูน ไหลลงสู่เขื่อนน้ำอูน ซึ่งเป็นเขื่อนขนาดใหญ่ที่สุดของจังหวัดสกลนคร สามารถเก็บกักน้ำได้ 520 ล้านลูกบาศก์เมตร แล้วไหลผ่าน อำเภวาริชภูมิ อำเภอพังโคน อำเภอพรรณานิคม อำเภอเมือง ไปบรรจบลำน้ำสงครามในเขตอำเภอกุสุมาลย์ และมีบางส่วนที่เป็นสาขาไหลลงสู่หนองหาร เป็นลำน้ำที่ได้พัฒนา เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการเกษตรมากที่สุด เนื่องจากมีปริมาณน้ำมาก

ไหลผ่านพื้นที่ราบ ซึ่งเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ของจังหวัดสกลนครได้มีการพัฒนาให้มีการกระจายน้ำชลประทานในระดับแปลงนา การจัดรูปที่ดินพื้นที่ประมาณ 164,574 ไร่ เขตพื้นที่อำเภอพังโคน อำเภอพรรณานิคม และอำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร นอกจากนี้จะมีการส่งเสริมให้เกษตรกรทำนาตามฤดูกาลแล้ว ยังมีการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของจังหวัดสกลนคร ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดสกลนครมีมูลค่าสูงมาก

ลำน้ำก่ำ จังหวัดสกลนครเป็นลำน้ำขนาดเล็ก ต้นน้ำเกิดจากหนองหาร ไหลไปทางด้านทิศตะวันออกของหนองหาร ผ่านอำเภอโพนนาแก้ว อำเภอเมืองฯ อำเภอโคกศรีสุพรรณ อำเภอนาแก แล้วไปบรรจบลำน้ำโขง ที่อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มีความยาวประมาณ 80 กิโลเมตร

จังหวัดนครพนมมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาภูพานในเขตจังหวัดสกลนคร ไหลไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ผ่านเข้าจังหวัดนครพนม ผ่านอำเภอนาแก อำเภอปลาปาก อำเภอเรณูนครเป็นระยะทางยาวประมาณ 60 กิโลเมตร แล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขงทางตอนใต้ที่บ้านน้ำก่ำ อำเภอธาตุพนม

(2) พื้นที่ชลประทาน (ตั้งแต่ต้นปี 2562 จนถึงสิ้นปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 แบ่งเป็นรายจังหวัด) เป็นพื้นที่บริหารของกรมชลประทาน (โครงการชลประทานขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก โครงการสูบน้ำด้วยไฟฟ้า และโครงการแก้มลิง) ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2562 – 2566 โดยที่ผู้ใช้น้ำนำไปใช้เพื่อการปลูกพืช การประมง ปศุสัตว์ และการอุปโภคบริโภค กิจกรรมประปา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว การป้องกัน และบรรเทาภัยที่เกิดจากน้ำหลาก น้ำเสีย และกิจการอื่น ๆ ในปีงบประมาณ 2566 จังหวัดที่มีพื้นที่ชลประทานสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเชียงใหม่ (1,038,400 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดเชียงราย (660,947 ไร่) จังหวัดลำปาง (631,357 ไร่) ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 3.7

ตารางที่ 3.7 พื้นที่ชลประทานที่สร้างเสร็จ (ปีงบประมาณ 2562-2566)

จังหวัด	หน่วย: ไร่				
	2562	2563	2564	2565	2566
เชียงใหม่	1,029,718	1,030,883	1,027,092	978,017	1,038,400
ลำพูน	180,554	195,679	202,049	380,170	323,342
ลำปาง	551,868	662,608	664,113	630,357	631,357
แม่ฮ่องสอน	72,106	86,859	94,144	57,241	58,151
เชียงราย	679,692	663,064	658,997	659,147	660,947
พะเยา	249,512	232,605	232,263	234,063	234,813
อุดรธานี	187,387	186,997	182,956	185,147	188,746
เลย	48,038	68,965	74,455	86,810	87,310
หนองคาย	99,818	101,724	102,774	112,628	112,628
หนองบัวลำภู	21,051	21,229	21,229	23,629	24,629
บึงกาฬ	11,784	12,259	15,629	17,341	17,341
สกลนคร	547,220	491,255	450,094	433,265	440,565
นครพนม	213,785	462,697	391,182	413,703	427,703

ที่มา : กรมชลประทาน, 2567

3.2 ข้อมูลการผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ

3.2.1 ข้าวนาปี

(1) ในปีเพาะปลูก 2566/67 จังหวัดที่มีเนื้อที่เพาะปลูกข้าวนาปีสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดสกลนคร (2,151,670 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดอุดรธานี (2,006,460 ไร่) และจังหวัดนครพนม (1,473,010 ไร่) ตามลำดับ

(2) ในปีเพาะปลูก 2566/67 จังหวัดที่มีเนื้อที่เก็บเกี่ยวข้าวนาปีสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดสกลนคร (2,087,549 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดอุดรธานี (1,956,392 ไร่) และจังหวัดนครพนม (1,421,703 ไร่) ตามลำดับ

(3) ในปีเพาะปลูก 2566/67 จังหวัดที่มีผลผลิตข้าวนาปีสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดอุดรธานี(700,277 ตัน) รองลงมา คือ จังหวัดเชียงราย (699,657 ตัน) และจังหวัดสกลนคร (697,481 ตัน) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 3.8

ตารางที่ 3.8 เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิตข้าวนาปี ปีเพาะปลูก 2565/66 - 2566/67 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)			เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)			ผลผลิต (ตัน)		
	2565/66	2566/67 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565/66	2566/67 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565/66	2566/67 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)
เชียงใหม่	554,465	540,095	-2.59	549,895	539,161	-1.95	320,879	311,882	-2.80
ลำพูน	99,627	98,941	-0.69	98,868	98,701	-0.17	61,670	60,707	-1.56
ลำปาง	444,761	441,137	-0.81	440,998	437,767	-0.73	232,438	225,334	-3.06
แม่ฮ่องสอน	218,173	214,639	-1.62	217,873	213,994	-1.78	90,768	87,661	-3.42
เชียงราย	1,293,948	1,275,559	-1.42	1,270,729	1,270,935	0.02	705,751	699,657	-0.86
พะเยา	638,352	634,833	-0.55	626,016	632,982	1.11	302,894	304,513	0.53
อุดรธานี	2,027,391	2,006,46	-1.03	2,004,37	1,956,39	-2.39	732,991	700,277	-4.46
เลย	436,985	430,210	-1.55	431,866	415,203	-3.86	153,387	141,283	-7.89
หนองคาย	601,167	597,460	-0.62	591,126	585,604	-0.93	218,316	207,681	-4.87
หนองบัวล	747,136	717,190	-4.01	705,971	676,065	-4.24	252,804	229,652	-9.16
บึงกาฬ	481,427	480,130	-0.27	478,723	461,003	-3.70	152,733	144,055	-5.68
สกลนคร	2,162,686	2,151,67	-0.51	2,143,59	2,087,54	-2.61	740,802	697,481	-5.85
นครพนม	1,483,507	1,473,01	-0.71	1,477,24	1,421,70	-3.76	518,629	486,796	-6.14

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2566

3.2.2 ข้าวนาปรัง

(1) ในปีเพาะปลูก 2567 จังหวัดที่มีเนื้อที่เพาะปลูกข้าวนาปรังสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเชียงราย (400,524 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดเชียงใหม่ (116,578 ไร่) และจังหวัดหนองคาย (85,917 ไร่) ตามลำดับ

(2) ในปีเพาะปลูก 2567 จังหวัดที่มีเนื้อที่เก็บเกี่ยวข้าวนาปรังสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเชียงราย (334,463 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดเชียงใหม่ (115,863 ไร่) และจังหวัดหนองคาย (85,416 ไร่) ตามลำดับ

(3) ในปีเพาะปลูก 2567 จังหวัดที่มีผลผลิตข้าวนาปรังสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเชียงราย (253,671 ตัน) รองลงมา คือ จังหวัดเชียงใหม่ (77,613 ตัน) และจังหวัดหนองคาย (44,923 ตัน) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 3.9

ตารางที่ 3.9 เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิตข้าวนาปรัง ปีเพาะปลูก 2566 - 2567 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)			เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)			ผลผลิต (ตัน)		
	2566 (p)	2567 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2566 (p)	2567 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2566 (p)	2567 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)
เชียงใหม่	85,683	116,578	36.06	85,466	115,863	35.57	58,390	77,613	32.92
ลำพูน	7,361	17,391	136.26	7,355	17,383	136.34	5,152	11,621	125.56
ลำปาง	24,203	38,883	60.65	24,140	38,786	60.67	12,527	20,856	66.49
แม่ฮ่องสอน	107	57	-46.73	107	57	-46.73	60	33	-45.00
เชียงราย	335,389	400,524	19.42	334,463	399,597	19.47	213,049	253,671	19.07
พะเยา	42,994	62,105	44.45	42,966	62,012	44.33	26,745	38,280	43.13
อุดรธานี	40,603	39,974	-1.55	40,459	39,777	-1.69	21,109	21,078	-0.15
เลย	588	431	-26.70	588	431	-26.70	239	173	-27.62
หนองคาย	86,457	85,917	-0.62	85,980	85,416	-0.66	44,758	44,923	0.37
หนองบัวลำภู	15,701	14,457	-7.92	15,483	14,229	-8.10	7,962	7,263	-8.78
บึงกาฬ	14,559	13,216	-9.22	14,479	13,089	-9.60	7,504	6,865	-8.52
สกลนคร	65,935	85,158	29.15	65,230	84,077	28.89	30,792	40,139	30.36
นครพนม	66,641	63,818	-4.24	66,376	63,355	-4.55	34,007	32,729	-3.76

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2566

3.2.3 อ้อยโรงงาน

(1) ในปีเพาะปลูก 2566/67 จังหวัดที่มีเนื้อที่เพาะปลูกอ้อยโรงงานสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดอุดรธานี (709,198 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดหนองบัวลำภู (332,343 ไร่) และจังหวัดเลย (324,442 ไร่) ตามลำดับ

(2) ในปีเพาะปลูก 2566/67 จังหวัดที่มีเนื้อที่เก็บเกี่ยวอ้อยโรงงานสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดอุดรธานี (673,029 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดหนองบัวลำภู (309,079 ไร่) และจังหวัดเลย (303,873 ไร่) ตามลำดับ

(3) ในปีเพาะปลูก 2566/67 จังหวัดที่มีผลผลิตอ้อยโรงงานสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดอุดรธานี (6,453,702 ตัน) รองลงมา คือ จังหวัดหนองบัวลำภู (3,157,259 ตัน) และจังหวัดเลย (3,082,199 ตัน) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 3.10

ตารางที่ 3.10 เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิตอ้อยโรงงาน ปีเพาะปลูก 2565/66 - 2566/67 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)			เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)			ผลผลิต (ตัน)		
	2565/66	2566/67	อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	2565/66	2566/67	อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)	2565/66	2566/67	อัตราการขยายตัว (ร้อยละ)
อุดรธานี	738,696	709,198	-3.99	620,886	673,029	8.40	7,926,20	6,453,70	-18.58
เลย	337,960	324,442	-4.00	287,469	303,873	5.71	3,626,31	3,082,19	-15.00
หนองคาย	73,125	70,194	-4.01	62,739	65,138	3.82	789,750	663,333	-16.01
หนองบัวลำภู	346,188	332,343	-4.00	294,381	309,079	4.99	3,738,83	3,157,25	-15.55
บึงกาฬ	4,568	4,380	-4.12	3,878	4,025	3.79	49,334	40,269	-18.37
สกลนคร	102,119	98,034	-4.00	86,903	91,270	5.03	1,082,46	901,913	-16.68
นครพนม	16,796	16,124	-4.00	14,377	14,931	3.85	180,557	153,178	-15.16

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการอ้อยและน้ำตาลทราย, 2566

3.2.4 มันสำปะหลัง

(1) ในปีเพาะปลูก 2566/67 จังหวัดที่มีเนื้อที่เพาะปลูกมันสำปะหลังสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดอุดรธานี (369,804 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดเลย (266,9543 ไร่) และจังหวัดสกลนคร (150,044 ไร่) ตามลำดับ

(2) ในปีเพาะปลูก 2566/67 จังหวัดที่มีเนื้อที่เก็บเกี่ยวมันสำปะหลังสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดอุดรธานี (367,805 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดเลย (264,510 ไร่) และจังหวัดสกลนคร (147,893 ไร่) ตามลำดับ

(3) ในปีเพาะปลูก 2566/67 จังหวัดที่มีผลผลิตมันสำปะหลังสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดอุดรธานี (1,260,468 ตัน) รองลงมา คือ จังหวัดเลย (814,691 ตัน) และจังหวัดสกลนคร (457,729 ตัน) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 3.11

ตารางที่ 3.11 เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิตมันสำปะหลัง ปีเพาะปลูก 2565/66 - 2566/67 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)			เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)			ผลผลิต (ตัน)		
	2565/66 (p)	2566/67 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565/66 (p)	2566/67 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565/66 (p)	2566/67 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)
เชียงใหม่	7,172	6,357	-11.36	7,139	6,323	-11.43	22,065	18,956	-14.09
ลำพูน	6,611	5,493	-16.91	6,556	5,285	-19.39	20,021	15,749	-21.34
ลำปาง	82,925	74,980	-9.58	81,128	72,205	-11.00	244,879	212,716	-13.13
เชียงราย	47,107	40,750	-13.49	41,370	37,082	-10.36	115,069	99,639	-13.41
พะเยา	30,888	24,088	-22.02	30,696	23,939	-22.01	93,544	70,500	-24.63
อุดรธานี	423,695	369,804	-12.72	418,971	367,805	-12.21	1,510,36	1,260,46	-16.55
เลย	304,348	266,954	-12.29	301,664	264,510	-12.32	947,159	814,691	-13.99
หนองคาย	20,945	16,900	-19.31	20,662	16,264	-21.29	66,430	48,711	-26.67
หนองบัวล	100,660	86,740	-13.83	98,198	84,805	-13.64	328,061	272,733	-16.87
บึงกาฬ	7,752	8,123	4.79	7,736	7,798	0.80	22,107	22,014	-0.42
สกลนคร	165,409	150,044	-9.29	162,752	147,893	-9.13	514,072	457,729	-10.96
นครพนม	27,938	28,670	2.62	27,735	28,408	2.43	83,339	79,514	-4.59

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2566

3.2.5 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์

(1) ในปีเพาะปลูก 2566 จังหวัดที่มีเนื้อที่เพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเลย (347,111 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดเชียงใหม่ (281,096 ไร่) และจังหวัดลำปาง (274,674 ไร่) ตามลำดับ

(2) ในปีเพาะปลูก 2566 จังหวัดที่มีเนื้อที่เก็บเกี่ยวข้าวโพดเลี้ยงสัตว์สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเลย (344,927 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดเชียงใหม่ (280,761 ไร่) และจังหวัดลำปาง (273,246 ไร่) ตามลำดับ

(3) ในปีเพาะปลูก 2566 จังหวัดที่มีผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเลย (219,864 ตัน) รองลงมา คือ จังหวัดเชียงใหม่ (210,286 ตัน) และจังหวัดลำปาง (199,271 ตัน) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 3.12

ตารางที่ 3.12 เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิตข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ รวมรุ่น 1 และรุ่น 2 ปีเพาะปลูก 2565 - 2566 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษ

จังหวัด	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)			เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)			ผลผลิต (ตัน)		
	2565 (p)	2566 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565 (p)	2566 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565 (p)	2566 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)
เชียงใหม่	286,097	281,09	-1.75	285,97	280,76	-1.82	212,59	210,28	-1.08
ลำพูน	85,683	75,581	-11.79	85,683	75,350	-12.06	62,059	55,057	-11.28
ลำปาง	277,353	274,67	-0.97	276,99	273,24	-1.35	198,40	199,27	0.44
แม่ฮ่องสอน	168,256	163,51	-2.82	168,15	163,30	-2.88	127,75	124,04	-2.90
เชียงราย	268,747	265,57	-1.18	264,32	264,39	0.03	187,20	196,46	4.95
พะเยา	155,398	152,63	-1.78	155,22	152,41	-1.81	112,66	109,52	-2.79
อุดรธานี	1,689	2,194	29.90	1,645	2,153	30.88	1,096	1,458	33.03
เลย	328,232	347,11	5.75	507,34	344,92	-32.01	209,28	219,86	5.05
หนองบัวลำ	16,298	18,963	16.35	16,240	18,768	15.57	10,491	11,901	13.44

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2566

3.2.6 ยางพารา

(1) ในปีเพาะปลูก 2566 จังหวัดที่มีเนื้อที่ยืนต้นยางพาราสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเลย (932,539 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดบึงกาฬ (880,462 ไร่) และจังหวัดอุดรธานี (581,288 ไร่) ตามลำดับ

(2) ในปีเพาะปลูก 2566 จังหวัดที่มีเนื้อที่กรีดยางได้สูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเลย (860,665 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดบึงกาฬ (844,314 ไร่) และจังหวัดอุดรธานี (565,813 ไร่) ตามลำดับ

(3) ในปีเพาะปลูก 2566 จังหวัดที่มีผลผลิตยางพาราสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดบึงกาฬ (206,857 ตัน) รองลงมา คือ จังหวัดเลย (193,650 ตัน) และจังหวัดอุดรธานี (126,176 ตัน) ตามลำดับ
ดังแสดงในตารางที่ 3.13

ตารางที่ 3.13 เนื้อที่ยืนต้น เนื้อที่กรีดยางได้ และผลผลิตยางพารา ปีเพาะปลูก 2565 - 2566 ของพื้นที่ที่ทำการศึกษา

จังหวัด	เนื้อที่ยืนต้น (ไร่)			เนื้อที่กรีดยางได้ (ไร่)			ผลผลิต (ตัน)		
	2565	2566 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565	2566 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565	2566 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)
เชียงใหม่	25,079	25,159	0.32	22,865	24,686	7.96	4,421	4,641	4.98
ลำพูน	6,914	7,014	1.45	5,772	5,804	0.55	1,123	1,109	-1.25
ลำปาง	38,581	38,531	-0.13	33,555	33,464	-0.27	4,253	4,083	-4.00
แม่ฮ่องสอน	1,150	1,110	-3.48	1,075	1,082	0.65	133	132	-0.75

ตารางที่ 3.13 (ต่อ)

จังหวัด	เนื้อที่ยืนต้น (ไร่)			เนื้อที่กรีดยางได้ (ไร่)			ผลผลิต (ตัน)		
	2565	2566 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565	2566 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565	2566 (f)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)
เชียงราย	382,958	383,108	0.04	329,878	340,541	3.23	70,507	70,492	-0.02
พะเยา	151,893	152,393	0.33	144,833	145,546	0.49	32,799	31,875	-2.82
อุดรธานี	581,088	581,288	0.03	563,886	565,813	0.34	129,372	126,176	-2.47
เลย	932,539	934,039	0.16	853,798	860,665	0.80	194,127	193,650	-0.25
หนองคาย	340,359	340,859	0.15	318,096	318,838	0.23	73,801	71,420	-3.23
หนองบัวลำภู	113,486	113,886	0.35	109,176	109,513	0.31	23,036	22,669	-1.59
บึงกาฬ	876,462	880,462	0.46	838,911	844,314	0.64	208,035	206,857	-0.57
สกลนคร	398,954	401,054	0.53	375,183	378,183	0.80	85,646	84,335	-1.53
นครพนม	367,114	367,614	0.14	356,143	356,209	0.02	80,220	78,010	-2.75

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2566

3.2.7 ลำไย

(1) ในปีเพาะปลูก 2566 จังหวัดที่มีเนื้อที่ยืนต้นลำไยสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเชียงใหม่ (456,444 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดลำพูน (363,626 ไร่) และจังหวัดเชียงราย (238,128 ไร่) ตามลำดับ

(2) ในปีเพาะปลูก 2566 จังหวัดที่มีเนื้อที่ให้ผลลำไยสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเชียงใหม่ (448,291 ไร่) รองลงมา คือ จังหวัดลำพูน (345,830 ไร่) และจังหวัดเชียงราย (238,074 ไร่) ตามลำดับ

(3) ในปีเพาะปลูก 2566 จังหวัดที่มีผลผลิตลำไยสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ จังหวัดเชียงใหม่ (431,354 ตัน) รองลงมา คือ จังหวัดลำพูน (337,639 ตัน) และจังหวัดเชียงราย (85,264 ตัน) ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 3.14

ตารางที่ 3.14 เนื้อที่ยืนต้น เนื้อที่ให้ผล และผลผลิตลำไย ปีเพาะปลูก 2565 - 2566 ของพื้นที่ทำการศึกษา

จังหวัด	เนื้อที่ยืนต้น (ไร่)			เนื้อที่ให้ผล (ไร่)			ผลผลิต (ตัน)		
	2565	2566 (p)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565	2566 (p)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565	2566 (p)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)
เชียงใหม่	456,444	453,443	-0.66	444,767	448,291	0.79	439,230	431,354	-1.79
ลำพูน	367,943	363,626	-1.17	346,393	345,830	-0.16	366,807	337,639	-7.95
ลำปาง	24,047	24,047	0.00	22,502	22,730	1.01	9,995	6,187	-38.10
แม่ฮ่องสอน	1,321	1,318	-0.23	1,110	1,273	14.68	780	745	-4.49

ตารางที่ 3.14 (ต่อ)

จังหวัด	เนื้อที่ขึ้นต้น (ไร่)			เนื้อที่ให้ผล (ไร่)			ผลผลิต (ตัน)		
	2565	2566 (p)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565	2566 (p)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)	2565	2566 (p)	อัตราการ ขยายตัว (ร้อยละ)
เชียงราย	245,311	238,128	-2.93	242,598	238,074	-1.86	109,796	85,264	-22.34
พะเยา	96,504	94,311	-2.27	94,406	93,651	-0.80	43,309	38,186	-11.83
อุดรธานี	527	482	-8.54	510	475	-6.86	217	81	-62.67
เลย	14,881	14,816	-0.44	14,858	14,568	-1.95	8,427	4,165	-50.58
หนองคาย	837	733	-12.43	749	656	-12.42	571	163	-71.45
หนองบัวลำภู	1,677	1,638	-2.33	1,665	1,624	-2.46	914	708	-22.54
บึงกาฬ	90	104	15.56	67	76	13.43	36	26	-27.78
สกลนคร	1,612	1,720	6.70	1,567	1,587	1.28	975	775	-20.51

ที่มา: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2566

3.3 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา

3.3.1 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (6 จังหวัด)

ขนาดที่ดินถือครองทางการเกษตรของครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ถือครองน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10.00 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 49.03 รองลงมา คือ อยู่ระหว่าง 10.01- 20.00 ไร่ ร้อยละ 31.57 และอยู่ระหว่าง 20.01- 30.00 ไร่ ร้อยละ 19.40 ค่าเฉลี่ยขนาดที่ดินทางการเกษตรทั้งหมด 12.07 ไร่ต่อครัวเรือน ตามลำดับ

สมาชิกในครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นแรงงานเกษตร คิดเป็นร้อยละ 63.64 รองลงมา คือ เป็นสมาชิกไม่ประกอบอาชีพ ร้อยละ 18.79 และเป็นสมาชิกทำงานต่างถิ่น ร้อยละ 17.57 และ ตามลำดับ ได้แก่สมาชิกในครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ย 3.03 คนต่อครัวเรือน โดยมีสมาชิกที่อยู่ประจำเฉลี่ย 2.50 คนต่อครัวเรือน สมาชิกที่เป็นแรงงานเกษตรเฉลี่ย 1.93 คนต่อครัวเรือน สมาชิกที่ไม่ได้ประกอบอาชีพเฉลี่ย 0.57 คนต่อครัวเรือน และสมาชิกที่ทำงานต่างถิ่นเฉลี่ย 0.53 คนต่อครัวเรือน

อายุแรงงานเกษตร ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 61-70 ปี ร้อยละ 36.68 รองลงมา คือ มีอายุระหว่าง 51 - 60 ปี ร้อยละ 33.97 มีอายุระหว่าง 41 - 50 ปี ร้อยละ 12.28 อายุมากกว่า 70 ปี ร้อยละ 7.46 มีอายุระหว่าง 30 - 40 ปี ร้อยละ 7.20 และมีอายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 2.42 ตามลำดับ โดยแรงงานเกษตรในครัวเรือนมีอายุเฉลี่ย 50 ปี

ระดับการศึกษาของแรงงานเกษตร ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา ร้อยละ 48.38 รองลงมา คือ มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 30.98 อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 8.78 ไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 4.67 ปริญญาตรี ร้อยละ 4.23 และสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 2.96 ตามลำดับ

ประเภทที่ดินถือครองทางการเกษตร ส่วนใหญ่เป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 74.22
เช่า คิดเป็นร้อยละ 15.97 และได้ฟรี คิดเป็นร้อยละ 9.82 โดยขนาดที่ดินของตนเองเฉลี่ย 6.19 ไร่ต่อ
ครัวเรือน ขนาดที่ดินเช่าเฉลี่ย 6.72 ไร่ต่อครัวเรือน และขนาดที่ดินได้ฟรีเฉลี่ย 4.36 ไร่ต่อครัวเรือน

กิจกรรมทางการเกษตร ส่วนใหญ่ไม่ทำนาแต่ทำกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ร้อยละ 46.64
รองลงมา คือ ทำนาและกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ร้อยละ 38.01 และทำนาอย่างเดียว ร้อยละ 15.35
ตามลำดับ

กิจกรรมที่ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ทำ ได้แก่ ข้าว 43.27 มีพื้นที่เฉลี่ย 8.70 ไร่ต่อ
ครัวเรือน รองลงมา ลำไย 18.10 มีพื้นที่เฉลี่ย 7.32 ไร่ต่อครัวเรือน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 11.91 มีพื้นที่เฉลี่ย
7.49 ไร่ต่อครัวเรือน พืชผัก 5.32 มีพื้นที่เฉลี่ย 4.85 ไร่ต่อครัวเรือน ไม้ผลอื่น ๆ 4.74 มีพื้นที่เฉลี่ย 4.21 ไร่
ต่อครัวเรือน ประมง 2.42 มีพื้นที่เฉลี่ย 0.77 ไร่ต่อครัวเรือน ปศุสัตว์ 2.32 มีพื้นที่เฉลี่ย 3.05 ไร่ต่อ
ครัวเรือน พืชไร่อื่น ๆ 1.74 มีพื้นที่เฉลี่ย 3.26 ไร่ต่อครัวเรือนมะม่วง 1.65 มีพื้นที่เฉลี่ย 4.06 ไร่ต่อครัวเรือน
ถั่วเหลือง 1.55 มีพื้นที่เฉลี่ย 8.69 ไร่ต่อครัวเรือน สับปะรด 1.36 มีพื้นที่เฉลี่ย 7.74 ไร่ต่อครัวเรือน พืชผัก/
ไม้ดอกไม้ประดับ 0.97 มีพื้นที่เฉลี่ย 4.70 ไร่ต่อครัวเรือน มันสำปะหลัง 0.87 มีพื้นที่เฉลี่ย 11.06 ไร่ต่อ
ครัวเรือน ไร่รวม 0.77 มีพื้นที่เฉลี่ย 3.41 ไร่ต่อครัวเรือน ยางพารา 0.68 มีพื้นที่เฉลี่ย 7.50 ไร่ต่อครัวเรือน
ถั่วลิสง 0.48 มีพื้นที่เฉลี่ย 1.75 ไร่ต่อครัวเรือน ข้าวโพดหวาน 0.39 มีพื้นที่เฉลี่ย 12.25 ไร่ต่อครัวเรือน
ตามลำดับ

แหล่งน้ำในเขตชลประทาน ส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทาน ร้อยละ 79.64 และอยู่ใน
เขตชลประทาน ร้อยละ 20.36

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝน ร้อยละ 43.82 รองลงมา คือ สูบจากแหล่งน้ำ
ตามธรรมชาติ ร้อยละ 18.88 อื่น ๆ (ประปาหมู่บ้าน, ประปาภูเขา,พลังงานแสงอาทิตย์,น้ำบาดาล) ร้อยละ
13.75 บ่อหรือสระบนที่ดินของตนเอง ร้อยละ 13.29 และน้ำชลประทาน ร้อยละ 10.26 ตามลำดับ

การจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่ายครัวเรือน ส่วนใหญ่ไม่ทำรายรับและรายจ่ายครัวเรือน
ร้อยละ 68.62 และทำรายรับและรายจ่ายครัวเรือน ร้อยละ 31.38

ดังแสดงในตารางที่ 3.15

ตารางที่ 3.15 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

รายการ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ขนาดที่ดินถือครองทางการเกษตร	567	100.00
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10.00 ไร่	278	49.03
10.01 – 20.00 ไร่	179	31.57
20.01 – 30.00 ไร่	110	19.40
ค่าเฉลี่ยขนาดที่ดินทางการเกษตรทั้งหมด	12.07 ไร่ต่อครัวเรือน	

ตารางที่ 3.15 (ต่อ)

รายการ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
สมาชิกในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เป็นแรงงานเกษตร	1,094 คน	63.64
เป็นสมาชิกไม่ประกอบอาชีพ	323 คน	18.79
เป็นสมาชิกทำงานต่างถิ่น	302 คน	17.57
ค่าเฉลี่ยสมาชิกทั้งหมด	3.03 คนต่อครัวเรือน	
ค่าเฉลี่ยสมาชิกที่อยู่ประจำ	2.50 คนต่อครัวเรือน	
ค่าเฉลี่ยสมาชิกที่เป็นแรงงานเกษตร	1.93 คนต่อครัวเรือน	
ค่าเฉลี่ยสมาชิกที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ (n=323)	0.57 คนต่อครัวเรือน	
ค่าเฉลี่ยสมาชิกที่ทำงานต่างถิ่น (n=302)	0.53 คนต่อครัวเรือน	
อายุแรงงานเกษตร (จากจำนวนทั้งหมด 1,094 คน จาก 567 ครัวเรือน)		
ต่ำกว่า 30 ปี	26	2.42
30 – 40 ปี	79	7.20
41 – 50 ปี	134	12.28
51 – 60 ปี	372	33.97
61 – 70 ปี	401	36.68
มากกว่า 70 ปี	82	7.46
ค่าเฉลี่ยอายุแรงงานเกษตร	50 ปี	
ระดับการศึกษาของแรงงานเกษตร (จากจำนวนทั้งหมด 1,094 คน จาก 567 ครัวเรือน)		
ไม่ได้รับการศึกษา	51	4.67
ประถมศึกษา	529	48.38
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	339	30.98
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	96	8.78
ปริญญาตรี	46	4.23
สูงกว่าปริญญาตรี	32	2.96
ประเภทที่ดินถือครองทางการเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ของตนเอง	688	74.22
เช่า	148	15.97
ได้ฟรี	91	9.82
ค่าเฉลี่ยขนาดที่ดินของตนเอง (n=688)	6.19 ไร่ต่อครัวเรือน	
ค่าเฉลี่ยขนาดที่ดินเช่า (n=148)	6.72 ไร่ต่อครัวเรือน	
ค่าเฉลี่ยขนาดที่ดินได้ฟรี (n=91)	4.36 ไร่ต่อครัวเรือน	

ตารางที่ 3.15 (ต่อ)

รายการ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
กิจกรรมทางการเกษตร		
ทำนาอย่างเดียว	105	15.35
ทำนาและกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ	260	38.01
ไม่ทำนาแต่ทำกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ	319	46.64
ประเภทกิจกรรมทางการเกษตร		
ข้าว 8.70 ไร่ต่อครัวเรือน	447	43.27
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ 7.49 ไร่ต่อครัวเรือน	123	11.91
มันสำปะหลัง 11.06 ไร่ต่อครัวเรือน	9	0.87
สับปะรด 7.74 ไร่ต่อครัวเรือน	14	1.36
ถั่วเหลือง 8.69 ไร่ต่อครัวเรือน	16	1.55
ข้าวโพดหวาน 12.25 ไร่ต่อครัวเรือน	4	0.39
ถั่วลิสง 1.75 ไร่ต่อครัวเรือน	5	0.48
พืชไร่อื่นๆ 3.26 ไร่ต่อครัวเรือน	18	1.74
ลำไย 7.32 ไร่ต่อครัวเรือน	187	18.10
มะม่วง 4.06 ไร่ต่อครัวเรือน	17	1.65
ยางพารา 7.50 ไร่ต่อครัวเรือน	7	0.68
ลิ้นจี่ 4.98 ไร่ต่อครัวเรือน	15	1.45
ไผ่รวก 3.41 ไร่ต่อครัวเรือน	8	0.77
ไม้ผลอื่น ๆ 4.21 ไร่ต่อครัวเรือน	49	4.74
พืชผัก 4.85 ไร่ต่อครัวเรือน	55	5.32
พืชผัก/ไม้ดอกไม้ประดับ 4.70 ไร่ต่อครัวเรือน	10	0.97
ปศุสัตว์ 3.05 ไร่ต่อครัวเรือน	24	2.32
ประมง 0.77 ไร่ต่อครัวเรือน	25	2.42
ทำเลที่ตั้ง		
นอกเขตชลประทาน	438	79.64
ในเขตชลประทาน	112	20.36
แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
น้ำฝน	376	43.82
น้ำชลประทาน	88	10.26
สูบน้ำจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ	162	18.88
บ่อหรือสระบนที่ดินของตนเอง	114	13.29
อื่นๆ (ประปาหมู่บ้าน, ประปาภูเขา, พลังงาน แสงอาทิตย์, น้ำบาดาล)	118	13.75
การจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่ายครัวเรือน		
ไม่ทำ	426	73.96
ทำ	150	26.04

ที่มา : จากการสำรวจ

3.3.2 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (7 จังหวัด)

ขนาดที่ดินถือครองทางการเกษตรของครัวเรือน ส่วนใหญ่น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10.00 ไร่ ร้อยละ 40.84 รองลงมา คือ อยู่ระหว่าง 10.01- 20.00 ไร่ ร้อยละ 35.14 และอยู่ระหว่าง 20.01- 30.00 ไร่ ร้อยละ 24.02 ค่าเฉลี่ยขนาดที่ดินทางการเกษตรทั้งหมด 14.35 ไร่ต่อครัวเรือน ตามลำดับ

สมาชิกในครัวเรือน ส่วนใหญ่เป็นแรงงานเกษตร ร้อยละ 100.00 เป็นสมาชิกไม่ประกอบอาชีพ ร้อยละ 62.16 และเป็นสมาชิกทำงานต่างถิ่น ร้อยละ 39.64

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ย 4.38 คนต่อครัวเรือน สมาชิกที่อยู่ประจำเฉลี่ย 3.76 คนต่อครัวเรือน สมาชิกที่เป็นแรงงานเกษตรเฉลี่ย 2.33 คนต่อครัวเรือน สมาชิกที่ไม่ได้ประกอบอาชีพเฉลี่ย 1.84 คนต่อครัวเรือน และสมาชิกที่ทำงานต่างถิ่นเฉลี่ย 1.46 คนต่อครัวเรือน

อายุแรงงานเกษตร ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51-60 ปี ร้อยละ 28.78 รองลงมา คือ มีอายุระหว่าง 61-70 ปี ร้อยละ 22.41 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 16.04 มีอายุระหว่าง 30-40 ปี ร้อยละ 14.82 มีอายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 10.53 และอายุมากกว่า 70 ปี ร้อยละ 7.41 โดยแรงงานเกษตรในครัวเรือนมีอายุเฉลี่ย 51.24 ปี ตามลำดับ

ระดับการศึกษาของแรงงานเกษตร ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา ร้อยละ 56.83 รองลงมา คือ มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 23.94 ไม่ได้รับการศึกษา ร้อยละ 9.43 อนุปริญญาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 5.27 ปริญญาตรี ร้อยละ 4.04 และสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 0.49 ตามลำดับ

ประเภทที่ดินถือครองทางการเกษตร ส่วนใหญ่เป็นของตนเอง ร้อยละ 96.85 และเช่า ร้อยละ 7.51 และได้ฟรี ร้อยละ 1.80 โดยขนาดที่ดินของตนเองเฉลี่ย 13.96 ไร่ต่อครัวเรือน ขนาดที่ดินเช่าเฉลี่ย 9.07 ไร่ต่อครัวเรือน และได้ฟรีเฉลี่ย 7.71 ไร่ต่อครัวเรือน

กิจกรรมทางการเกษตร ส่วนใหญ่ ทำนาและกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ร้อยละ 51.20 ทำนาอย่างเดียว ร้อยละ 42.19 และไม่ทำนาแต่ทำกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ ร้อยละ 6.61

ครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่ ทำนามีพื้นที่เฉลี่ย 10.22 ไร่ต่อครัวเรือน ปลูกยางพาราเฉลี่ย 10.21 ไร่ต่อครัวเรือน ปลูกอ้อยโรงงานเฉลี่ย 9.72 ไร่ต่อครัวเรือน ปลูกมันสำปะหลังเฉลี่ย 9.86 ไร่ต่อครัวเรือน ปลูกปาล์มน้ำมันเฉลี่ย 4.89 ไร่ต่อครัวเรือน ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 3.00 ไร่ต่อครัวเรือน ปลูกผักหรือไม้ดอกไม้ประดับเฉลี่ย 2.33 ไร่ต่อครัวเรือน ปลูกไม้ผลเฉลี่ย 4.14 ไร่ต่อครัวเรือน กิจกรรมอื่นๆ เช่น ปลูกยูคาลิปตัสหรือไผ่ เป็นต้น เฉลี่ย 6.20 ไร่ต่อครัวเรือน เลี้ยงปศุสัตว์เฉลี่ย 2.56 ไร่ต่อครัวเรือน และทำประมงเฉลี่ย 1.31 ไร่ต่อครัวเรือน

แหล่งน้ำในเขตชลประทาน ส่วนใหญ่อยู่นอกเขตชลประทาน ร้อยละ 91.59 และอยู่ในเขตชลประทาน ร้อยละ 8.41

แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝน ร้อยละ 98.35 รองลงมา คือ บ่อหรือสระบนที่ดินของตนเอง ร้อยละ 31.53 สูบจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ร้อยละ 12.16 น้ำชลประทาน ร้อยละ 10.06 บ่อน้ำบาดาลหรือประปาหมู่บ้าน ร้อยละ 1.65 และซื้อจากผู้ให้บริการ ร้อยละ 0.75 ตามลำดับ

การจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่ายครัวเรือน ส่วนใหญ่ไม่ทำรายรับและรายจ่ายครัวเรือน ร้อยละ 95.50 และทำรายรับและรายจ่ายครัวเรือน ร้อยละ 4.50

ดังแสดงในตารางที่ 3.16

ตารางที่ 3.16 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกรกรกลุ่มตัวอย่างในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

รายการ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ขนาดที่ดินถือครองทางการเกษตร		
น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10.00 ไร่	272	40.84
10.01 – 20.00 ไร่	234	35.14
20.01 – 30.00 ไร่	160	24.02
ค่าเฉลี่ยขนาดที่ดินทางการเกษตร	14.35 ไร่ต่อครัวเรือน	
สมาชิกในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เป็นแรงงานเกษตร	666	100.00
เป็นสมาชิกไม่ประกอบอาชีพ	414	62.16
เป็นสมาชิกทำงานต่างถิ่น	264	39.64
ค่าเฉลี่ยสมาชิกทั้งหมด	4.38 คนต่อครัวเรือน	
ค่าเฉลี่ยสมาชิกที่อยู่ประจำ	3.76 คนต่อครัวเรือน	
ค่าเฉลี่ยสมาชิกที่เป็นแรงงานเกษตร	2.33 คนต่อครัวเรือน	
ค่าเฉลี่ยสมาชิกที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ (n=414)	1.84 คนต่อครัวเรือน	
ค่าเฉลี่ยสมาชิกที่ทำงานต่างถิ่น (n=264)	1.46 คนต่อครัวเรือน	
อายุแรงงานเกษตร		
ต่ำกว่า 30 ปี	-	10.53
30 – 40 ปี	-	14.83
41 – 50 ปี	-	16.04
51 – 60 ปี	-	28.78
61 – 70 ปี	-	22.41
มากกว่า 70 ปี	-	7.41
ค่าเฉลี่ยอายุแรงงานเกษตร	51.24 ปี	
ระดับการศึกษาของแรงงานเกษตร (จำนวนทั้งหมด 1663 คน จาก 666 ครัวเรือน)		
ไม่ได้รับการศึกษา	-	9.43
ประถมศึกษา	-	56.83
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	-	23.94
อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	-	5.27
ปริญญาตรี	-	4.04
สูงกว่าปริญญาตรี	-	0.49

ตารางที่ 3.14 (ต่อ)

รายการ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
ประเภทที่ดินถือครองทางการเกษตร		
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ของตนเอง	645	96.85
เช่า	50	7.51
ได้ฟรี	12	1.80
ค่าเฉลี่ยขนาดที่ดินของตนเอง (n=645)	13.96 ไร่ต่อครัวเรือน	
ค่าเฉลี่ยขนาดที่ดินเช่า (n=50)	9.07 ไร่ต่อครัวเรือน	
ค่าเฉลี่ยขนาดที่ดินได้ฟรี (n=12)	7.71 ไร่ต่อครัวเรือน	
กิจกรรมทางการเกษตร		
ทำนาอย่างเดียว	281	42.19
ทำนาและกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ	341	51.20
ที่นา (n=622)	10.22 ไร่ต่อครัวเรือน	
ยางพารา (n=220)	10.21 ไร่ต่อครัวเรือน	
อ้อยโรงงาน (n=70)	9.72 ไร่ต่อครัวเรือน	
มันสำปะหลัง (n=32)	9.86 ไร่ต่อครัวเรือน	
ปาล์มน้ำมัน (n=9)	4.89 ไร่ต่อครัวเรือน	
ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ (n=1)	3.00 ไร่ต่อครัวเรือน	
พืชผัก/ไม้ดอกไม้ประดับ (n=27)	2.33 ไร่ต่อครัวเรือน	
ไม้ผล (n=7)	4.14 ไร่ต่อครัวเรือน	
อื่นๆ ยูคาลิปตัส ไม้ มันทเทศ (n=5)	6.20 ไร่ต่อครัวเรือน	
ปศุสัตว์ (n=40)	2.56 ไร่ต่อครัวเรือน	
ประมง (n=39)	1.31 ไร่ต่อครัวเรือน	
ทำเลที่ตั้ง		
นอกเขตชลประทาน	610	91.59
ในเขตชลประทาน	56	8.41
แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร		
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
น้ำฝน	655	98.35
น้ำชลประทาน	67	10.06
ซื้อจากผู้ให้บริการ	5	0.75
สูบน้ำจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติ	81	12.16
บ่อหรือสระบนที่ดินของตนเอง	210	31.53
บ่อน้ำบาดาล/ประปาหมู่บ้าน	11	1.65
การจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่ายครัวเรือน		
ไม่ทำ	636	95.50
ทำ	30	4.50

ที่มา : จากการสำรวจ

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์

การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (13 จังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา อุตรดิตถ์ เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร นครพนม) มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบ และพฤติกรรมการใช้เงินทุนของเกษตรกรรายย่อย และศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อย โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เกษตรกรรายย่อย รวมทั้งมีการระดมความคิดเห็น (Focus Group) จากเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยผลการศึกษา มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 รูปแบบและพฤติกรรมการใช้เงินทุนของเกษตรกรรายย่อย

4.1.1 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (6 จังหวัด)

1) แหล่งที่มาของรายได้ ในปี 2566 รายได้ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากรายได้ประจำจากการทำงาน (567 ครั้วเรือน) รองลงมา คือ รายได้ประจำจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ (471 ครั้วเรือน) รายได้ไม่ประจำ (68 ครั้วเรือน) และรายได้ประจำจากทรัพย์สิน (46 ครั้วเรือน) ตามลำดับ ดังนี้

(1) รายได้ประจำจากการทำงาน ส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตร จำนวน 565 ครั้วเรือน รองลงมา คือ ค่าจ้างรายวัน/รายเดือน/ชิ้นงาน (289 ครั้วเรือน) เงินเดือนหรือค่าจ้างรายเดือน (189 ครั้วเรือน) และการทำธุรกิจ (88 ครั้วเรือน) ตามลำดับ

(2) รายได้ประจำจากเงินได้รับการช่วยเหลือ ส่วนใหญ่มาจกบ้านญาติหรือบำเหน็จหรือเงินสงเคราะห์ จำนวน 443 ครั้วเรือน รองลงมา คือ เงินช่วยเหลือจากรัฐและองค์กรต่าง ๆ (205 ครั้วเรือน) เงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน (136 ครั้วเรือน) และเงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน (27 ครั้วเรือน) ตามลำดับ

(3) รายได้ไม่ประจำ ส่วนใหญ่มาจกรายรับอื่น ๆ จำนวน 53 ครั้วเรือน รองลงมา คือ เงินที่ได้รับจากการทำประกันต่าง ๆ (7 ครั้วเรือน) และเงินทุนการศึกษา (1 ครั้วเรือน) ตามลำดับ

(4) รายได้ประจำจากทรัพย์สิน ส่วนใหญ่มาจกดอกเบี้ยเงินฝากและเงินปันผล จำนวน 29 ครั้วเรือน และค่าเช่าที่ดินทางการเกษตรหรือค่าเช่าบ้านหรือทรัพย์สินอื่น (22 ครั้วเรือน)

2) รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี ในปี 2566 กลุ่มตัวอย่างมีรายได้รวมทั้งสิ้น จำนวน 239,066 บาท โดยเป็นรายได้ประจำจากการทำงานสูงสุด จำนวน 186,855 บาท หรือร้อยละ 78.16 ของรายได้รวม รองลงมา คือ รายได้ประจำจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ จำนวน 31,371 บาท หรือร้อยละ 13.12 ของรายได้รวม รายได้ไม่ประจำ จำนวน 13,458 บาท หรือร้อยละ 5.63 ของรายได้รวม และด้านรายได้ประจำจากทรัพย์สิน จำนวน 7,382 บาท หรือร้อยละ 3.09 ของรายได้รวม ตามลำดับ ดังนี้

(1) รายได้ประจำจากการทำงาน พบว่า รายได้จากเงินเดือนหรือค่าจ้างรายเดือนมีรายได้เฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 167,580 บาท รองลงมา คือ การทำธุรกิจ (107,058 บาท) การทำเกษตร (87,892 บาท) และค่าจ้างรายวัน/รายเดือน/ชิ้นงาน (69,006 บาท) ตามลำดับ

(2) รายได้ประจำจากเงินได้รับการช่วยเหลือ พบว่า รายได้จากเงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 29,773 บาท รองลงมา คือ บ้านญาติหรือบำเหน็จ และ

เงินสงเคราะห์ (20,191 บาท) เงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน (13,049 บาท) และเงินช่วยเหลือจากรัฐและองค์กรต่าง ๆ (8,073 บาท) ตามลำดับ

(3) รายได้ประจำจากทรัพย์สิน พบว่า รายได้จากค่าเช่าที่ดินทางการเกษตรหรือค่าเช่าบ้านหรือทรัพย์สินอื่นมีรายได้เฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 9,486 บาท และรายได้จากดอกเบี้ยแชร์และการให้กู้ยืมเงิน (5,001 บาท)

(4) รายได้ไม่ประจำ พบว่า รายได้จากรายรับอื่น ๆ เช่น เงินรางวัล เงินถูกสลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นต้น มีรายได้เฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 16,775 บาท รองลงมา คือ เงินที่ได้รับจากการทำประกันต่าง ๆ (14,050 บาท) และรายได้จากเงินทุนการศึกษา (1,500 บาท) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	รายได้เฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน/ปี)	ร้อยละ ของรายได้
รายได้รวมทั้งสิ้น	567	239,066	100.00
รายได้ประจำ จากการทำงาน	567	186,855	78.16
1. การทำเกษตร (ทำนา พืชไร่ พืชสวน ไม้ผล ปศุสัตว์ ประมง เป็นต้น)	565	87,892	
2. การทำธุรกิจ (ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว)	88	107,058	
3. เงินเดือน/ค่าจ้างรายเดือน (รับราชการ บริษัท/ โรงงาน)	189	167,580	
4. ค่าจ้าง (รายวัน/รายเดือน/ชิ้นงาน)	289	69,006	
รายได้ประจำ จากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ	471	31,371	13.12
5. บำนาญ/บำเหน็จ และเงินสงเคราะห์ (เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยคนพิการ บัตรคนจน)	443	20,191	
6. เงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน (ที่อยู่ต่างถิ่นหรือต่างประเทศ)	136	29,773	
7. เงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน	27	13,049	
8. เงินช่วยเหลือจากรัฐและองค์กรต่างๆ เช่น เงินชดเชยการเกิดภัยพิบัติกับพื้นที่ทำงานเกษตร	205	8,073	
รายได้ประจำ จากทรัพย์สิน	46	7,382	3.09
9. ค่าเช่าที่ดินทางการเกษตร /ค่าเช่าบ้าน/ ทรัพย์สินอื่น	22	9,486	
10. ดอกเบี้ยเงินฝากและเงินปันผล	-	-	
11. ดอกเบี้ยแชร์และการให้กู้ยืมเงิน	29	5,001	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	รายได้เฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน/ปี)	ร้อยละ ของรายได้
รายได้ไม่ประจำ	68	13,458	5.63
12. เงินทุนการศึกษา	1	1,500	
13. มรดก ทรัพย์สิน	-	-	
14. เงินที่ได้รับจากการทำประกันต่างๆ	7	14,050	
15. รายรับอื่นๆ (เงินรางวัล เงินถูกสลาก กินแบ่งรัฐบาล)	53	16,775	

ที่มา : จากการสำรวจ

3) แหล่งที่มาของรายจ่าย ในปี 2566 กลุ่มตัวอย่างมีแหล่งที่มาของรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร และรายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร ดังนี้

(1) รายจ่ายเงินสดทางการเกษตร ส่วนใหญ่มาจากค่าปัจจัยการผลิต จำนวน 567 ครัวเรือน รองลงมา คือ ค่าจ้างแรงงาน (498 ครัวเรือน) ค่าเครื่องจักร (387 ครัวเรือน) ค่าเช่าที่ดิน (118 ครัวเรือน) ค่าซ่อมหรือบำรุงทรัพย์สินทางการเกษตรอื่น ๆ (112 ครัวเรือน) และอื่น ๆ เช่น ค่าอาหารและเครื่องดื่มสำหรับแรงงานเกษตร (83 ครัวเรือน) ตามลำดับ

(2) รายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร ส่วนใหญ่เป็นค่าอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ ที่อยู่อาศัย รายจ่ายเพื่อสังคมและสันตนาการ จำนวน 567 ครัวเรือน รองลงมา คือ การเดินทางและการสื่อสาร (564 ครัวเรือน) ของใช้ในครัวเรือนและของใช้ส่วนตัว (560 ครัวเรือน) รายจ่ายอื่น ๆ (372 ครัวเรือน) เวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาล (212 ครัวเรือน) และการศึกษา (197 ครัวเรือน) ตามลำดับ

4) รายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี ในปี 2566 กลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายรวมทั้งสิ้น จำนวนของรายจ่ายรวม และรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร จำนวน 51,750 บาท หรือร้อยละ 24.87 ของรายจ่ายรวม ตามลำดับ ดังนี้

(1) รายจ่ายเงินสดทางการเกษตร พบว่า ค่าปัจจัยการผลิต มีรายจ่ายเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 29,382 บาท รองลงมา คือ ค่าเครื่องจักร (12,380 บาท) ค่าจ้างแรงงาน (12,280 บาท) ค่าเช่าที่ดิน (10,715 บาท) ค่าซ่อมหรือบำรุงทรัพย์สินทางการเกษตรอื่น ๆ (4,112 บาท) และรายจ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าอาหารและเครื่องดื่มสำหรับแรงงานเกษตร (4,008 บาท) ตามลำดับ

(2) รายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร พบว่า ค่าอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบมีรายจ่ายเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 56,770 บาท หรือร้อยละ 35.78 ของรายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร รองลงมา คือ การเดินทางและการสื่อสาร (38,281 บาท) การศึกษา (20,389 บาท) ที่อยู่อาศัย (11,886 บาท) รายจ่ายเพื่อสังคมและสันตนาการ (11,381 บาท) รายจ่ายอื่น ๆ (10,657 บาท) ของใช้ในครัวเรือนและของใช้ส่วนตัว (6,655 บาท) และเวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาล (2,638 บาท) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 รายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	รายจ่ายเฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน/ปี)	ร้อยละ รายจ่าย
รายจ่ายรวมทั้งสิ้น	567	210,408	100.00
รายจ่ายเงินสดทางการเกษตร	567	51,750	24.87
1. ค่าปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช พันธุ์ ฯลฯ)	567	29,382	
2. ค่าจ้างแรงงาน	498	12,280	
3. ค่าเครื่องจักร	387	12,380	
4. ค่าเช่าที่ดิน	118	10,715	
5. ค่าภาษีที่ดิน	-	-	
6. ค่าซ่อม/บำรุงทรัพย์สินทางการเกษตรอื่นๆ	112	4,112	
7. อื่นๆ (ค่าอาหารสำหรับแรงงาน)	83	4,008	
รายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร	567	158,658	75.13
อาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ	567	56,770	35.78
8. อาหาร เครื่องปรุง และเครื่องดื่ม (ไม่มี แอลกอฮอล์ และไม่รวมค่าอาหารกลางวันสำหรับ การศึกษานูตรหลาน)	567	58,162	
9. เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และยาสูบ	242	9,687	
10. ค่าแก๊สหุงต้มในครัวเรือน	336	3,185	
ที่อยู่อาศัย	567	11,886	7.49
11. ค่าเช่าที่อยู่อาศัย	5	14,125	
12. เครื่องแต่งบ้านและสิ่งทอสำหรับใช้ในบ้าน	5	78,817	
13. ค่าบำรุงรักษาและซ่อมแซมบ้าน	43	64,039	
14. ค่าไฟฟ้าในครัวเรือน	408	6,328	
15. ค่าน้ำใช้ในครัวเรือน	380	1,851	
ของใช้ในครัวเรือนและของใช้ส่วนตัว	560	6,655	4.19
16. ของใช้ในครัวเรือน (สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ฯลฯ)	538	6,145	
17. เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ เครื่องสำอาง และรองเท้า (ยกเว้นชุดนักเรียน/รองเท้านักเรียน)	361	2,720	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	รายจ่ายเฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน/ปี)	ร้อยละ รายจ่าย
การเดินทางและการสื่อสาร	564	38,281	24.13
18. ค่าชื้อยานพาหนะ	21	130,585	
19. ค่าผ่อนยานพาหนะ	75	74,158	
20. ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง/ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง สำหรับยานยนต์	528	23,658	
21. ค่าโทรศัพท์ และ Internet	471	5,891	
การศึกษา	197	20,389	12.85
22. ค่าใช้จ่ายการศึกษาของบุตรหลาน (ค่าเทอม ค่าอาหารกลางวัน ชุดนักเรียน รองเท้านักเรียน ฯลฯ)	197	22,351	
เวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาล	212	2,638	1.66
23. ค่ารักษาพยาบาล	83	3,386	
24. ยา และเวชภัณฑ์	163	2,897	
รายจ่ายเพื่อสังคมและสันทนาการ	567	11,381	7.17
25. เงินทำบุญ/เงินช่วยเหลือ/เงินบริจาค/ เงินฌาปนกิจศพ	544	7,937	
26. การท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ	75	13,362	
27. ค่าสลากกินแบ่งรัฐบาล/การพนันอื่นๆ	365	5,822	
รายจ่ายอื่นๆ	372	10,657	6.72
28. ค่าเบี้ยประกันภัย/ทรัพย์สิน/ประกันชีวิต	259	8,259	
29. ค่าปรับ/ภาษี/ธรรมเนียม	296	3,556	
30. ดอกเบี้ยจ่าย/ดอกเบี้ยชำระ	3	4,600	
31. อื่นๆ (ค่าใช้จ่ายในการค้าขายหรือลงทุน ทำธุรกิจ)	33	46,095	

ที่มา : จากการสำรวจ

5) เงินฝาก เงินออม และเงินสดพร้อมใช้ของครัวเรือน ได้แก่

(1) เงินออมหรือเงินฝาก ในปี 2566 ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีเงินออมหรือเงินฝาก ร้อยละ 72.31 และไม่มีเงินออมหรือเงินฝาก ร้อยละ 27.69 มีรายละเอียด ดังนี้

(1.1) เหตุผลที่ไม่มีเงินฝากหรือเงินออม ส่วนใหญ่มาจากภาระรายจ่ายมาก ร้อยละ 78.61 และภาระหนี้สินมาก ร้อยละ 21.39

(1.2) แหล่งเงินฝากหรือเงินออม ส่วนใหญ่มาจาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 36.59 รองลงมา คือ กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 19.72 ธนาคารของรัฐ ร้อยละ 10.73 อื่น ๆ ร้อยละ 9.62 กลุ่มออมทรัพย์ 8.52 สหกรณ์ ร้อยละ 6.47 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ และธนาคารพาณิชย์ ร้อยละ 3.47 และฌาปนกิจสงเคราะห์ ร้อยละ 1.42

(1.3) เหตุผลในการฝากหรือออมเงิน ส่วนใหญ่เป็นเงินฝากค่าประกันเพื่อผู้ ร้อยละ 45.45 รองลงมา คือ เป็นเงินฝากสามารถเบิกถอนได้ ร้อยละ 30.68 และเป็นเงินฝากไม่สามารถเบิกถอนได้ ร้อยละ 23.86

ดังแสดงในตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 เงินฝากหรือเงินออมของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
เงินฝากหรือเงินออม	567	100.00
มีเงินออมหรือเงินฝาก	410	72.31
ไม่มีเงินออมหรือเงินฝาก	157	27.69
เหตุผลกรณีไม่มีเงินฝากหรือเงินออม (n=157) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ภาระรายจ่ายมาก	136	78.61
ภาระหนี้สินมาก	37	21.39
แหล่งเงินฝากหรือเงินออม (n=410) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ธ.ก.ส.	232	36.59
กองทุนหมู่บ้าน	125	19.72
กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	22	3.47
สหกรณ์	41	6.47
กลุ่มออมทรัพย์	54	8.52
ฌาปนกิจสงเคราะห์	9	1.42
ธนาคารของรัฐ	68	10.73
ธนาคารพาณิชย์	22	3.47
อื่น ๆ (กอช./กลุ่มแม่บ้าน/ประกันออมทรัพย์/เงินสด/ วิสาหกิจชุมชน/ประกันสะสมทรัพย์)	61	9.62
เหตุผลในการฝากเงินหรือออมเงิน (n=410) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เป็นเงินฝากสามารถเบิกถอนได้	189	30.68
เป็นเงินฝากค่าประกันเพื่อผู้	280	45.45
เป็นเงินฝากไม่สามารถเบิกถอนได้	147	23.86

ที่มา : จากการสำรวจ

(1.4) เงินฝากหรือเงินออมเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี พบว่า จำนวนเงินฝากหรือเงินออมเฉลี่ยจาก ธนาคารของรัฐ มากที่สุด จำนวน 145,980 บาท รองลงมา คือ ธนาคารพาณิชย์ (69,528 บาท) สหกรณ์ (63,949 บาท) ธ.ก.ส. (63,580 บาท) กลุ่มออมทรัพย์ (31,654 บาท) อื่น ๆ (28,371 บาท) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ (18,580 บาท) กองทุนหมู่บ้าน (12,943 บาท) และฌาปนกิจสงเคราะห์ (3,467 บาท) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 จำนวนเงินฝากหรือเงินออมของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	เงินฝากหรือเงินออมเฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน/ปี)
เงินฝากหรือเงินออมรวมทั้งสิ้น	410	77,011
แหล่งเงินฝากหรือเงินออม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ธ.ก.ส.	204	63,580
กองทุนหมู่บ้าน	104	12,943
กลุ่มสัจจะออมทรัพย์	17	18,580
สหกรณ์	34	63,949
ฌาปนกิจสงเคราะห์	6	3,467
กลุ่มออมทรัพย์	45	31,654
ธนาคารของรัฐ	66	145,980
ธนาคารพาณิชย์	18	69,528
อื่น ๆ (กอกช./กลุ่มแม่บ้าน/ประกันออมทรัพย์/ เงินสด/วิสาหกิจชุมชน/ประกันสะสมทรัพย์)	39	28,371

ที่มา: จากการสำรวจ

(2) เงินสดพร้อมใช้ ในปี 2566 ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีเงินสดพร้อมใช้ ร้อยละ 86.77 และไม่มีเงินสดพร้อมใช้ ร้อยละ 13.23 มีรายละเอียด ดังนี้

(2.1) ระยะเวลาการมีเงินสดไว้ใช้ ส่วนใหญ่ใช้ได้นาน 1 เดือน ร้อยละ 41.26 รองลงมา คือ มีใช้ได้นาน 2 เดือน ร้อยละ 22.15 มีใช้ได้นาน 3 เดือน ร้อยละ 16.46 มีใช้ได้นานมากกว่า 12 เดือน ร้อยละ 7.11 มีใช้ได้นาน 5 เดือน ร้อยละ 5.28 มีใช้ได้นาน 6 เดือน ร้อยละ 5.08 และมีใช้ได้นาน 4 เดือน ร้อยละ 2.64 ตามลำดับ

(2.2) แหล่งที่มาของเงินสดพร้อมใช้ ส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตร ร้อยละ 37.14 รองลงมา คือ รับจ้าง ร้อยละ 19.80 เงินเดือนหรือรายได้ประจำ ร้อยละ 14.90 จากบุตรหรือคนในครอบครัวหรือเงินช่วยเหลือของภาครัฐ ร้อยละ 13.67 ค่าขายหรือธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 7.35 และเงินออมหรือเงินฝาก ร้อยละ 7.14 ตามลำดับ

(2.3) ความเพียงพอของเงินสดพร้อมใช้ ส่วนใหญ่เพียงพอ ร้อยละ 83.19 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 16.81 เหตุผลที่เงินสดไม่เพียงพอ เนื่องจากรายได้ไม่เพียงพอ มีรายจ่ายสูง (ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน/ การศึกษาบุตร) และภาระหนี้สิน

ดังแสดงในตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 เงินสดพร้อมใช้ของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เงินสดพร้อมใช้	567	100.00
มีเงินสดพร้อมใช้	492	86.77
ไม่มีเงินสดพร้อมใช้	75	13.23
ระยะเวลาการมีเงินสดไว้ใช้ (n=492)		
1 เดือน	203	41.26
2 เดือน	109	22.15
3 เดือน	81	16.46
4 เดือน	13	2.64
5 เดือน	26	5.28
6 เดือน	25	5.08
มากกว่า 12 เดือน	35	7.11
แหล่งที่มาของเงินสดพร้อมใช้ (n=492)		
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
การทำเกษตร	182	37.14
รับจ้าง	97	19.80
เงินฝาก	35	7.14
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	36	7.35
เงินเดือน/รายได้ประจำ	73	14.90
จากบุตรหรือคนในครอบครัว/เงินช่วยเหลือของภาครัฐ	67	13.67
ความเพียงพอของเงินสดพร้อมใช้ (n=492)		
เพียงพอ	409	83.19
ไม่เพียงพอ	83	16.81

ที่มา: จากการสำรวจ

6) แหล่งเงินทุน ภาวะหนี้สิน และเงินเชื่อของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อย

(1) วัตถุประสงค์การใช้เงินทุน ความพอเพียง และวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้)

(1.1) วัตถุประสงค์การใช้เงินทุน (แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้)

- รายได้จากการทำการเกษตร ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 53.00 รองลงมา คือ ใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 16.20 ซื้อปัจจัยการผลิต ร้อยละ 14.73 ลดหนี้สินคงค้าง หรือรวมหนี้เป็นก้อนเดียว ร้อยละ 7.45 ซื้อยานพาหนะ ร้อยละ 2.00 อื่น ๆ (ซ่อมแซมบ้าน/ต่อเติมบ้าน/ลงทุนซื้อของ) ร้อยละ 1.95 บรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 1.50 ซื้อหรือเช่าซื้อที่ดิน ร้อยละ 1.17 การศึกษาของลูกหลาน และค่ารักษาพยาบาล ร้อยละ 1.00 ตามลำดับ

- รายได้นอกภาคเกษตร ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 73.94 รองลงมา คือ เงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 19.85 การศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 1.40 อื่น ๆ (ซ่อมแซมบ้าน/ต่อเติมบ้าน/ลงทุนซื้อของ) ร้อยละ 1.30 ลดหนี้สินคงค้างหรือรวมหนี้เป็นก้อนเดียว และซื้อปัจจัยการผลิต ร้อยละ 1.00 ซื้อยานพาหนะ ค่ารักษาพยาบาล และบรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 0.50 ตามลำดับ

- เงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 73.59 รองลงมา คือ เงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 13.85 ลดหนี้สินคงค้างหรือรวมหนี้เป็นก้อนเดียว ร้อยละ 6.02 การศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 2.20 อื่น ๆ (ซ่อมแซมบ้าน/ต่อเติมบ้าน/ลงทุนซื้อของ) ร้อยละ 1.59 บรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 1.11 ซื้อปัจจัยการผลิต ร้อยละ 0.94 ซื้อยานพาหนะ ร้อยละ 0.39 และค่ารักษาพยาบาล ร้อยละ 0.32 ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.6

(1.2) ความพอเพียง และวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้)

- รายได้จากการทำการเกษตร ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 76.67 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 23.33 โดยกลุ่มตัวอย่างมีวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ โดยกู้ยืมหรือนอกระบบ ร้อยละ 58.33 รองลงมา คือ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 24.83 ทำงานทำ ร้อยละ 15.33 และใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ร้อยละ 1.50 ตามลำดับ

- รายได้นอกภาคเกษตร ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 76.83 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 23.17 โดยกลุ่มตัวอย่างมีวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ โดยกู้ยืมหรือนอกระบบ ร้อยละ 46.00 รองลงมา คือ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 37.17 และทำงานทำ ร้อยละ 16.83 ตามลำดับ

- เงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 98.50 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 1.50 โดยกลุ่มตัวอย่างมีวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ โดยทำงานทำ และยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 50.00

ดังแสดงในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.6 แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้และวัตถุประสงค์ในการใช้เงินทุนของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

แหล่งเงินทุน ที่เป็นรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	วัตถุประสงค์ในการใช้เงินทุน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (ร้อยละ)									
	ซื้อ/ เช่าซื้อ ที่ดิน	ซื้อ ยานพาหนะ	ซื้อ ปัจจัย การผลิต	เงินทุน ทำ เกษตร	ใช้จ่าย ประจำวัน	ค่ารักษา พยาบาล	การศึกษา ของ ลูกหลาน	บรรเทาเหตุ ฉุกเฉินและ จำเป็นเร่งด่วน	ลดหนี้สินคงค้าง หรือรวมหนี้เป็น ก้อนเดียว	อื่นๆ (ซ่อมแซม บ้าน/ต่อเติมบ้าน/ ลงทุนซื้อของ)
รายได้ที่ได้จากการทำการเกษตร (n=567)	1.17	2.00	14.73	53.00	16.20	1.00	1.00	1.50	7.45	1.95
รายได้ที่ได้จากนอกภาคเกษตร (ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว/ เงินเดือน/ค่าจ้าง) (n=479)	-	0.50	1.00	19.85	73.94	0.50	1.40	0.50	1.00	1.30
เงินช่วยเหลือจากบุคคลใน ครัวเรือน (ที่อยู่ต่างถิ่นหรือ ต่างประเทศ) (n=101)	-	0.39	0.94	13.85	73.59	0.32	2.20	1.11	6.02	1.59

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.7 การใช้เงินทุนที่เป็นรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	การใช้เงินในแต่ละปี (ร้อยละ)		วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (ร้อยละ)				
	เพียงพอ	ไม่เพียงพอ	ยืมหรือขอเงินจาก ครอบครัว	ขาย/จำหน่าย ทรัพย์สิน	กู้ใน/นอก ระบบ	หางานทำ	ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม)
รายได้ที่ได้จากการทำการเกษตร (n=567)	76.67	23.33	24.83	-	58.33	15.33	1.50
รายได้ที่ได้จากนอกภาคเกษตร (ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว/เงินเดือน/ ค่าจ้าง) (n=479)	76.83	23.17	37.17	-	46.00	16.83	-
เงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน (ที่อยู่ต่างถิ่นหรือต่างประเทศ) (n=101)	98.50	1.50	50.00	-	-	50.00	-

ที่มา: จากการสำรวจ

(2) แหล่งเงินทุนที่เป็นเงินกู้และหนี้สิน

(2.1) เงินกู้และหนี้สิน ส่วนใหญ่มีเงินกู้และหนี้สิน ร้อยละ 62.43 และไม่มีหนี้สิน ร้อยละ 37.57

(2.2) แหล่งเงินกู้และหนี้สิน ส่วนใหญ่มาจาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 35.35 รองลงมา คือ กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 35.17 สหกรณ์ ร้อยละ 8.75 อื่น ๆ (กลุ่มเกษตรกร/คุโบต้า/กลุ่มวิสาหกิจ/บัตรเครดิต/ กข.คจ./สินเชื่อบัตรเครดิต) ร้อยละ 4.94 ญาติ/เพื่อน ร้อยละ 3.23 ธนาคารของรัฐ ร้อยละ 2.28 กลุ่มออมทรัพย์ ร้อยละ 2.09 เงินเชื่อล่วงหน้ากับผู้รับซื้อ ร้อยละ 1.52 สัจจะสะสมทรัพย์ และเชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า ร้อยละ 0.95 นายทุนนอกระบบ และธนาคารพาณิชย์ ร้อยละ 0.38 ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 การมีเงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เงินกู้และหนี้สิน	567	100.00
มี	354	62.43
ไม่มี	213	37.57
แหล่งเงินกู้และหนี้สิน (n=354)		
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ธ.ก.ส.	207	39.35
กองทุนหมู่บ้าน	185	35.17
สหกรณ์	46	8.75
กลุ่มออมทรัพย์	11	2.09
สัจจะสะสมทรัพย์	5	0.95
ธนาคารของรัฐ	12	2.28
ธนาคารพาณิชย์	2	0.38
เชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า	5	0.95
เงินเชื่อล่วงหน้ากับผู้รับซื้อ	8	1.52
ญาติ/เพื่อน	17	3.23
นายทุนนอกระบบ	2	0.38
อื่นๆ (กลุ่มเกษตรกร/คุโบต้า/กลุ่มวิสาหกิจ/บัตรเครดิต/ กข.คจ./สินเชื่อบัตรเครดิต)	26	4.94

ที่มา: จากการสำรวจ

(2.3) เงินกู้และหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี พบว่า จำนวนเงินกู้คงเหลือหรือหนี้สินค้างชำระเฉลี่ยจาก ธ.ก.ส. มากที่สุด 274,501 บาท รองลงมา คือ ธนาคารพาณิชย์ (200,000 บาท) สหกรณ์ (195,684 บาท) อื่น ๆ (กลุ่มเกษตรกร/คูโบต้า/กลุ่มวิสาหกิจ/บัตรเครดิต/กข.คจ/สินเชื่อบุคคล) (144,567 บาท) ธนาคารของรัฐ (138,542 บาท) กองทุนหมู่บ้าน (81,986 บาท) สัจจะสะสมทรัพย์ (74,810 บาท) กลุ่มออมทรัพย์ (68,271 บาท) นายทุนนอกระบบ (31,000 บาท) ญาติหรือเพื่อน (28,600 บาท) เงินเชื่อล่วงหน้ากับผู้รับซื้อ (25,400 บาท) และเชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า (15,750 บาท) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 จำนวนเงินกู้คงเหลือหรือหนี้สินค้างชำระของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	เงินกู้คงเหลือหรือหนี้สินค้างชำระ(บาท/ครัวเรือน/ปี)
เงินกู้คงเหลือหรือหนี้สินค้างชำระทั้งหมด	354	223,828
แหล่งเงินกู้และหนี้สิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ธ.ก.ส.	207	274,501
กองทุนหมู่บ้าน	185	81,986
สหกรณ์	46	195,684
กลุ่มออมทรัพย์	11	68,271
สัจจะสะสมทรัพย์	5	74,810
ธนาคารของรัฐ	12	138,542
ธนาคารพาณิชย์	2	200,000
เชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า	5	15,750
เงินเชื่อล่วงหน้ากับผู้รับซื้อ	8	25,400
ญาติ/เพื่อน	17	28,600
นายทุนนอกระบบ	2	31,000
อื่นๆ (กลุ่มเกษตรกร/คูโบต้า/กลุ่มวิสาหกิจ/ บัตรเครดิต/กข.คจ/สินเชื่อบุคคล)	26	144,567

ที่มา: จากการสำรวจ

(2.4) วัตถุประสงค์การใช้เงินทุน (แหล่งเงินกู้และหนี้สิน)

- แหล่งเงินกู้และหนี้สินจาก ธ.ก.ส. ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 33.58 รองลงมา คือ ซื้/เช่าซื้อที่ดิน ร้อยละ 11.74 ใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 11.74 ซื้ยานพาหนะ ร้อยละ 10.88 ซื้ปัจจัยการผลิต ร้อยละ 9.71 การศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 6.00 บรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 5.88 และลดหนี้สินคงค้างหรือรวมหนี้เป็นก้อนเดียว ร้อยละ 5.4 ตามลำดับ
- กองทุนหมู่บ้าน ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 35.91 รองลงมา คือ ใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 31.51 ซื้ปัจจัยการผลิต ร้อยละ 12.55 ซื้/เช่าซื้อที่ดิน ร้อยละ 9.04 การศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 5.21 และลดหนี้สินคงค้างหรือรวมหนี้เป็นก้อนเดียว ร้อยละ 1.72 ตามลำดับ
- สหกรณ์ ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 44.47 รองลงมา คือ ซื้/เช่าซื้อที่ดิน ร้อยละ 9.33 การศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 9.19 ซื้ปัจจัยการผลิต ร้อยละ 9.11 ใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 8.79 ตามลำดับ
- กลุ่มออมทรัพย์ ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 60.00 และใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 40.00
- สัจจะสะสมทรัพย์ ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 50.00 และซื้ปัจจัยการผลิต เงินทุนทำเกษตร และการศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 12.50
- ธนาคารของรัฐ ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อซื้ปัจจัยการผลิต ร้อยละ 60.00 รองลงมา คือ เงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 25.00 และใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 15.00 ตามลำดับ
- เชื้อล่งหน้ากับร้านค้า ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 100.00
- เงินเชื้อล่งหน้ากับผู้รับซื้ ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 58.00 และค่ารักษาพยาบาล ร้อยละ 24.00
- ญาติหรือเพื่อน ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 100.00
- นายทุนนอกระบบ ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 33.33 รองลงมา คือ ใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 21.57 ซื้ยานพาหนะ ร้อยละ 17.65 และซื้/เช่าซื้อที่ดิน ร้อยละ 3.92 ตามลำดับ
- อื่น ๆ ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 21.46 รองลงมา คือ เงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 1.37 ซื้ยานพาหนะ ร้อยละ 17.68 ซื้ปัจจัยการผลิต ร้อยละ 12.97 ซื้/เช่าซื้อที่ดิน ร้อยละ 12.97 การศึกษาลูกหลาน ร้อยละ 8.84

ดังแสดงในตารางที่ 4.10

(2.5) ความพอเพียง และวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (แหล่งเงินกู้และหนี้สิน)

- ธ.ก.ส. ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 82.50 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 17.50 วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ ส่วนใหญ่หางานทำ ร้อยละ 80.46 รองลงมา คือ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 14.29 และกู้เงินหรือนอกระบบ ร้อยละ 5.25 ตามลำดับ

- กองทุนหมู่บ้าน ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 88.64 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 11.36 วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ ส่วนใหญ่หางานทำ ร้อยละ 85.00 และกู้ยืมหรือนอก
ระบบ ร้อยละ 15.00

- สหกรณ์ ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 76.20 และไม่เพียงพอ
ร้อยละ 23.80 วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ ส่วนใหญ่หางานทำ ร้อยละ 100.00

- ธนาคารพาณิชย์ ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 83.33 และ
ไม่เพียงพอ ร้อยละ 16.67 วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ ส่วนใหญ่หางานทำ ร้อยละ 100.00

- กลุ่มออมทรัพย์ สัจจะสะสมทรัพย์ ธนาคารของรัฐ เชื้อล่งหน้ากับร้านค้า
เงินเชื้อล่งหน้ากับผู้รับซื้อ ญาติ/เพื่อน นายทุนนอกระบบ และอื่น ๆ ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ
ร้อยละ 100.00

ดังแสดงในตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.10 วัตถุประสงค์ในการใช้เงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

แหล่งเงินกู้และหนี้สิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	วัตถุประสงค์ในการใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (ร้อยละ)								
	ซื้อ/ เช่าซื้อที่ดิน	ซื้อ ยานพาหนะ	ซื้อปัจจัย การผลิต	เงินทุน ทำเกษตร	ใช้จ่าย ประจำวัน	ค่ารักษา พยาบาล	การศึกษาของ ลูกหลาน	บรรเทาเหตุฉุกเฉิน และจำเป็นเร่งด่วน	ลดหนี้สินคงค้างหรือ รวมหนี้เป็นก้อนเดียว
ธ.ก.ส. (n=207)	11.74	10.88	9.71	33.58	11.74	-	6.00	5.88	5.40
กองทุนหมู่บ้าน (n=185)	9.04	-	12.55	35.91	31.51	-	5.21	-	1.72
สหกรณ์ (n=46)	9.33	-	9.11	44.47	8.79	-	9.19	-	-
กลุ่มออมทรัพย์ (n=11)	-	-	-	60.00	40.00	-	-	-	-
สัจจะสะสมทรัพย์ (n=5)	-	-	12.50	12.50	50.00	-	12.50	-	-
ธนาคารของรัฐ (n=12)	-	-	60.00	25.00	15.00	-	-	-	-
ธนาคารพาณิชย์ (n=2)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
เชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า (n=5)	-	-	-	100	-	-	-	-	-
เงินเชื่อล่วงหน้ากับผู้รับซื้อ (n=8)	-	-	-	-	58.00	24.00	-	-	-
ญาติ/เพื่อน (n=17)	-	-	-	-	100.00	-	-	-	-
นายทุนนอกระบบ (n=2)	3.92	17.65	-	33.33	21.57	-	-	-	-
อื่นๆ (กลุ่มเกษตรกร/คูโบต้า/ กลุ่มวิสาหกิจ/บัตรเครดิต/ กข.คจ/สินเชื่อรถยนต์) (n=26)	12.97	17.68	12.97	21.37	21.46	-	8.84	-	-

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.11 การใช้เงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

แหล่งเงินกู้และหนี้สิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	การใช้เงินในแต่ละปี (ร้อยละ)		วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (ร้อยละ)				
	เพียงพอ	ไม่เพียงพอ	ยืมหรือขอเงินจาก ครอบครัว	ขาย/จำหน่าย ทรัพย์สิน	กู้ใน/นอกระบบ	หางานทำ	ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม)
ธ.ก.ส. (n=207)	82.50	17.50	14.29	-	5.25	80.46	-
กองทุนหมู่บ้าน (n=185)	88.64	11.36	-	-	15.00	85.00	-
สหกรณ์ (n=46)	76.20	23.80	-	-	-	100.00	-
กลุ่มออมทรัพย์ (n=11)	100.00	-	-	-	-	-	-
สัจจะสะสมทรัพย์ (n=5)	100.00	-	-	-	-	-	-
ธนาคารของรัฐ (n=12)	100.00	-	-	-	-	-	-
ธนาคารพาณิชย์ (n=2)	83.33	16.67	-	-	-	100.00	-
เชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า (n=5)	100.00	-	-	-	-	-	-
เงินเชื่อล่วงหน้ากับผู้รับซื้อ (n=8)	100.00	-	-	-	-	-	-
ญาติ/เพื่อน (n=17)	100.00	-	-	-	-	-	-
นายทุนนอกระบบ (n=2)	100.00	-	-	-	-	-	-
อื่นๆ (กลุ่มเกษตรกร/คูโบต้า/ กลุ่มวิสาหกิจ/บัตรเครดิต/กข.คจ/ สินเชื่อรถยนต์) (n=26)	100.00	-	-	-	-	-	-

ที่มา: จากการสำรวจ

(2.6) สถานภาพการชำระเงินกู้และหนี้สิน พบว่า

- ธ.ก.ส. ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ร้อยละ 68.00 รองลงมา คือ ชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย ร้อยละ 22.00 ผิดนัดชำระหนี้แต่ยังชำระหนี้ได้ และค้างชำระหนี้ ร้อยละ 5.00 ตามลำดับ

- กองทุนหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ร้อยละ 72.00 รองลงมา คือ ชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย ร้อยละ 25.00 และค้างชำระหนี้ ร้อยละ 3.00 ตามลำดับ

- สหกรณ์ ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ร้อยละ 62.00 รองลงมา คือ ชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย ร้อยละ 33.00 และผิดนัดชำระหนี้แต่ยังชำระหนี้ได้ ร้อยละ 5.00 ตามลำดับ

- กลุ่มออมทรัพย์ สัจจะสะสมทรัพย์ ญาติหรือเพื่อน ธนาคารของรัฐ ธนาคารพาณิชย์ เชื้อล่งหน้ากับร้านค้า เงินเชื้อล่งหน้ากับผู้รับซื้อ นายทุนนอกระบบ และอื่น ๆ ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ร้อยละ 100.00

ดังแสดงในตารางที่ 4.12

ตารางที่ 4.12 วัตถุประสงค์ในการใช้เงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

แหล่งเงินกู้และหนี้สิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	สถานภาพการชำระหนี้ (ร้อยละ)				
	ชำระตรงเวลา (ทั้งเงินต้นและ ดอกเบี้ย)	ชำระตรง เวลา (เฉพาะ ดอกเบี้ย)	ผิดนัดชำระ แต่ยังชำระ หนี้ได้	ค้างชำระหนี้	เป็นหนี้ NPL (ถูกฟ้องคดี)
ธ.ก.ส. (n=207)	68.00	22.00	5.00	5.00	-
กองทุนหมู่บ้าน (n=185)	72.00	25.00	-	3.00	-
สหกรณ์ (n=46)	62.00	33.00	5.00	-	-
กลุ่มออมทรัพย์ (n=11)	100.00	-	-	-	-
สัจจะสะสมทรัพย์ (n=5)	100.00	-	-	-	-
ธนาคารของรัฐ (n=12)	100.00	-	-	-	-
ธนาคารพาณิชย์ (n=2)	100.00	-	-	-	-
เชื้อล่งหน้ากับร้านค้า (n=5)	100.00	-	-	-	-
เงินเชื้อล่งหน้ากับผู้รับซื้อ (n=8)	100.00	-	-	-	-
ญาติ/เพื่อน (n=17)	100.00	-	-	-	-
นายทุนนอกระบบ (n=2)	100.00	-	-	-	-
อื่นๆ (กลุ่มเกษตรกร/คูโบต้า/ กลุ่มวิสาหกิจ/บัตรเครดิต/ กข.คจ/สินเชื่อรถยนต์) (n=26)	100.00	-	-	-	-

ที่มา: จากการสำรวจ

(2.7) รายได้จากการทำการเกษตรในปัจจุบันสามารถส่งผลให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินได้หรือไม่ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นว่ารายได้จากการทำการเกษตรสามารถทำให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินได้ ร้อยละ 56.97 และไม่สามารถทำให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินได้ 43.03 เหตุผลที่ไม่สามารถทำให้ผ่านพ้นภาระหนี้ได้ ส่วนใหญ่เป็นเพราะราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ร้อยละ 30.89 รองลงมา คือ ประสบปัญหาค่าใช้จ่ายหรือรายจ่ายสูง ร้อยละ 30.55 ภาระหนี้สินมีมากกว่ารายได้จากการทำการเกษตร ร้อยละ 27.13 และพื้นที่ทำกินน้อย ผลผลิตเก็บไว้บริโภคในครอบครัวไม่พอต่อการสร้างรายได้ ร้อยละ 11.43

ดังแสดงในตารางที่ 4.13

ตารางที่ 4.13 รายได้จากการทำการเกษตรของครัวเรือนในปัจจุบันสามารถส่งผลให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
รายได้จากการทำการเกษตรของครัวเรือนในปัจจุบันสามารถส่งผลให้ผ่านพ้นภาระหนี้สิน	567	100.00
ได้	323	56.97
ไม่ได้	244	43.03
เหตุผลที่ไม่สามารถทำให้ผ่านพ้นภาระหนี้ได้ (n=244) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ	181	30.89
พื้นที่ทางการเกษตรมีน้อย รายได้น้อย	67	11.43
ปัญหาค่าใช้จ่าย/รายจ่ายสูง	179	30.55
ภาระหนี้สิน	159	27.13

ที่มา : จากการสำรวจ

7) สาเหตุของปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอ

ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อสาเหตุของปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอของเกษตรกรรายย่อย ในพื้นที่ 6 จังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 ด้าน คือ ภาคเกษตร และนอกภาคเกษตร มีรายละเอียดดังนี้

ภาคเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด ในประเด็นต้นทุนการผลิตสูงขึ้น มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 4.50 รองลงมา คือ ราคาผลผลิตตกต่ำและรายได้ไม่แน่นอน (ค่าคะแนน 4.37) ภัยธรรมชาติ โรคระบาด ผลผลิตเสียหาย (ค่าคะแนน 3.75) และผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอต่อการจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ (ค่าคะแนน 3.72) และเกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีตลาดรองรับ หรือคู่แข่งทางการค้ามีมากขึ้น (ค่าคะแนน 3.18) และขาดแคลนแรงงานในการทำการเกษตร (ค่าคะแนน 2.5) ตามลำดับ

นอกภาคเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุด ในประเด็นค่าใช้จ่ายครัวเรือนมากเกินไป มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 3.72 เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมาก ในประเด็นไม่มีเงินออมไว้ใช้ในยามจำเป็น มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 3.22 และสุขภาพ เจ็บป่วย (ค่าคะแนน 2.58) และเกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ขาดความรู้ในการเข้าถึง

แหล่งเงินทุน (ค่าคะแนน 2.47) มีภาระหนี้สินหลายแห่ง ชำระหนี้สินไม่ทัน และมีภาระค่าใช้จ่ายพิเศษ เช่น ค่าเล่าเรียนลูก (ค่าคะแนน 2.46) ระยะเวลาที่กำหนดชำระหนี้สินน้อยเกินไป (ค่าคะแนน 2.36) ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้/อัตราดอกเบี้ยสูง (ค่าคะแนน 2.31) และวงเงินที่ได้จากการกู้ยืมสินเชื่อจากสถาบันไม่เพียงพอ (ค่าคะแนน 2.24) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 สาเหตุของปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

ประเด็น	ค่าคะแนน	แปลผล
ภาคเกษตร		
1. ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น	4.50	มากที่สุด
2. ราคาผลผลิตตกต่ำและรายได้ไม่แน่นอน	4.37	มากที่สุด
3. ภัยธรรมชาติ โรคระบาด ผลผลิตเสียหาย	3.75	มากที่สุด
4. ผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอต่อการจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้	3.72	มากที่สุด
5. ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีตลาดรองรับ หรือคู่แข่งทางการค้ามีมากขึ้น	3.18	มาก
6. ขาดแคลนแรงงานในการทำการเกษตร	2.59	มาก
นอกภาคเกษตร		
1. ค่าใช้จ่ายครัวเรือนมากเกินไป	3.72	มากที่สุด
2. ไม่มีเงินออมไว้ใช้ในยามจำเป็น	3.22	มาก
3. สุขภาพ เจ็บป่วย	2.58	มาก
4. ขาดความรู้ในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน	2.47	ปานกลาง
5. มีภาระหนี้สินหลายแห่ง ชำระหนี้สินไม่ทัน	2.46	ปานกลาง
6. มีภาระค่าใช้จ่ายพิเศษ เช่น ค่าเล่าเรียนลูก	2.46	ปานกลาง
7. ระยะเวลาที่กำหนดชำระหนี้สินน้อยเกินไป	2.36	ปานกลาง
8. ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้/อัตราดอกเบี้ยสูง	2.31	ปานกลาง
9. วงเงินที่ได้จากการกู้ยืมสินเชื่อจากสถาบันไม่เพียงพอ	2.24	ปานกลาง

ที่มา: จากการสำรวจ

8) ความต้องการเงินทุนหมุนเวียนเพื่อลดปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอหรือเสริมสภาพคล่อง

(1) ความต้องการเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ไม่ต้องการเงินทุนหมุนเวียน ร้อยละ 63.49 และต้องการ ร้อยละ 36.51 เหตุผลที่ไม่ต้องการเงินทุนหมุนเวียน ส่วนใหญ่ เนื่องจากเกษตรกรอายุมาก และขาดแคลนแรงงานเกษตร จึงไม่สามารถทำกิจกรรมทางการเกษตร ร้อยละ 31.67 รองลงมา คือ ไม่ต้องการเป็นหนี้หรือไม่อยากมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ร้อยละ 26.43 มีหนี้สินอยู่แล้ว หากมีหนี้สินเพิ่มขึ้น เกรงว่าจะไม่สามารถชำระหนี้สินได้ตรงตามเวลา ร้อยละ 23.07 และรายได้เพียงพอหรือมีเงินออม ร้อยละ 18.83 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 4.15

ตารางที่ 4.15 ความต้องการเงินทุนหมุนเวียนของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ความต้องการเงินทุนหมุนเวียน	567	100.00
ต้องการ	207	36.51
ไม่ต้องการ	360	63.49
เหตุผลที่ไม่ต้องการเงินทุนหมุนเวียน (n=360) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ไม่อยากเป็นหนี้เพิ่ม	212	26.43
มีภาระหนี้สินมากอยู่แล้ว	185	23.07
เกษตรกรอายุมาก และขาดแคลนแรงงานเกษตร จึงไม่สามารถทำกิจกรรมทางการเกษตรได้มากกว่าเดิม	254	31.67
มีเงินออมอยู่แล้ว	151	18.83

ที่มา: จากการสำรวจ

(2) จำนวนเงินที่กลุ่มตัวอย่างต้องการนำมาหมุนเวียนสำหรับการผลิตในภาคเกษตรเฉลี่ย 8,244 บาทต่อปีต่อไร่ และต้องการสำหรับกิจกรรมนอกภาคเกษตรเฉลี่ย 31,481 บาทต่อปีต่อไร่ ดังแสดงในตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.16 จำนวนความต้องการเงินทุนหมุนเวียนของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

ความต้องการเงินทุนหมุนเวียน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (ครัวเรือน)	จำนวนความต้องการ (บาท)		
		เพดานความ ต้องการ ขั้นต่ำ	เพดานความ ต้องการ สูงสุด	ค่าเฉลี่ย
ต้องการสำหรับการผลิตในภาค เกษตร (บาทต่อปีต่อไร่)	207	1,000	50,000	8,244
ต้องการสำหรับกิจกรรม นอกภาคเกษตร (บาทต่อปีต่อ ครัวเรือน)	207	2,000	200,000	31,481

ที่มา : จากการสำรวจ

9) สภาพเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรรายย่อย ปี 2566

สภาพเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย และพะเยา ในปี 2566 พบว่า มีรายได้ 239,066 บาท มีรายจ่าย 208,044 บาท ส่งผลให้มีเงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้ 31,022 บาท ซึ่งเกษตรกรมีเงินออมหรือเงินฝาก 77,011 บาท และมีหนี้สินคงเหลือปลายปี 223,828 บาท

ดังแสดงในตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.17 สรุปรายได้ รายจ่าย เงินฝาก/เงินออม และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

จังหวัด	รายได้		รายจ่าย		เงินสดคงเหลือ ก่อนการชำระหนี้ (รายได้ - รายจ่าย)		เงินออม/เงินฝาก		หนี้สิน	
	จำนวน ครัวเรือน	บาท/ ครัวเรือน/ปี	จำนวน ครัวเรือน	บาท/ ครัวเรือน/ปี	จำนวน ครัวเรือน	บาท/ ครัวเรือน/ปี	จำนวน ครัวเรือน	บาท/ ครัวเรือน/ปี	จำนวน ครัวเรือน	บาท/ ครัวเรือน/ปี
เชียงใหม่ (n=104)	104	222,903	104	187,958	104	54,909	68	104,035	65	229,197
ลำพูน (n=41)	41	227,760	41	210,788	41	16,972	26	87,800	31	195,550
ลำปาง (n=64)	64	180,168	64	175,893	64	4,275	53	67,362	42	121,996
แม่ฮ่องสอน (n=35)	35	279,368	35	272,812	35	6,556	22	95,068	18	200,239
เชียงราย (n=211)	211	284,592	211	192,411	211	92,181	161	63,722	133	284,884
พะเยา (n=112)	112	211,575	112	208,402	112	3,173	81	44,076	65	31,102
ภาพรวม 6 จังหวัด (n=567)	567	239,066	567	208,044	567	31,022	410	77,010	354	223,828

ที่มา : จากการสำรวจ

4.1.2 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (7 จังหวัด)

1) แหล่งที่มาของรายได้ ในปี 2566 รายได้ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากรายได้ประจำจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ จำนวน 651 ครั้วเรือน รองลงมา คือ รายได้ประจำจากการทำงาน จำนวน 650 ครั้วเรือน รายได้ไม่ประจำ (120 ครั้วเรือน) และรายได้ประจำจากทรัพย์สิน (69 ครั้วเรือน) ตามลำดับ ดังนี้

(1) รายได้ประจำจากการทำงาน ส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตร จำนวน 540 ครั้วเรือน รองลงมา คือ ค่าจ้างรายวัน/รายเดือน/ชิ้นงาน (381 ครั้วเรือน) เงินเดือนหรือค่าจ้างรายเดือน (188 ครั้วเรือน) และการทำธุรกิจ (119 ครั้วเรือน) ตามลำดับ

(2) รายได้ประจำจากเงินได้รับการช่วยเหลือ ส่วนใหญ่มาจากเงินช่วยเหลือจากรัฐและองค์กรต่าง ๆ จำนวน 617 ครั้วเรือน รองลงมา คือ บำนาญหรือบำเหน็จหรือเงินสงเคราะห์ (480 ครั้วเรือน) เงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน (280 ครั้วเรือน) และเงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน (67 ครั้วเรือน) ตามลำดับ

(3) รายได้ประจำจากทรัพย์สิน ส่วนใหญ่มาจากดอกเบี้ยเงินฝากและเงินปันผล (60 ครั้วเรือน) รองลงมา คือ ค่าเช่าที่ดินทางการเกษตรหรือค่าเช่าบ้านหรือทรัพย์สินอื่น (10 ครั้วเรือน) ตามลำดับ

(4) รายได้ไม่ประจำ ส่วนใหญ่มาจากรายรับอื่น ๆ จำนวน 107 ครั้วเรือน รองลงมา คือ เงินทุนการศึกษา (21 ครั้วเรือน) และเงินที่ได้รับจากการทำประกันต่าง ๆ (2 ครั้วเรือน) ตามลำดับ

2) รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี ในปี 2566 กลุ่มตัวอย่างมีรายได้รวมทั้งสิ้น จำนวน 254,267 บาท โดยเป็นรายได้ประจำจากการทำงานสูงสุด จำนวน 186,149 บาท หรือร้อยละ 73.21 ของรายได้รวม รองลงมา คือ รายได้ประจำจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ จำนวน 70,713 บาท หรือร้อยละ 27.81 ของรายได้รวม รายได้ไม่ประจำ จำนวน 18,345 บาท หรือร้อยละ 7.21 ของรายได้รวมทั้งสิ้น และรายได้ประจำจากทรัพย์สิน จำนวน 2,947 บาท หรือร้อยละ 1.16 ของรายได้รวม ตามลำดับ ดังนี้

(1) รายได้ประจำจากการทำงาน พบว่า รายได้จากเงินเดือนหรือค่าจ้างรายเดือนรายได้เฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 162,413 บาท รองลงมา คือ การทำธุรกิจ (131,376 บาท) ค่าจ้างรายวัน/รายเดือน/ชิ้นงาน (89,244 บาท) และการทำเกษตร (81,429 บาท) ตามลำดับ

(2) รายได้ประจำจากเงินได้รับการช่วยเหลือ พบว่า รายได้จากเงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 101,763 บาท รองลงมา คือ เงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน (35,300 บาท) บำนาญหรือบำเหน็จ และเงินสงเคราะห์ (18,708 บาท) และเงินช่วยเหลือจากรัฐและองค์กรต่าง ๆ (10,048 บาท) ตามลำดับ

(3) รายได้ประจำจากทรัพย์สิน พบว่า รายได้จากค่าเช่าที่ดินทางการเกษตรหรือค่าเช่าบ้านหรือทรัพย์สินอื่นมีรายได้เฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 7,484 บาท รองลงมา คือ รายได้จากดอกเบี้ยเงินฝากและเงินปันผล (2,142 บาท) ตามลำดับ

(4) รายได้ไม่ประจำ พบว่า รายได้จากเงินที่ได้รับจากการทำประกันต่างๆ มีรายได้เฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 52,400 บาท รองลงมา คือ รายรับอื่น ๆ เช่น เงินรางวัล เงินถูกสลากกินแบ่งรัฐบาล เป็นต้น (10,992 บาท) และเงินทุนการศึกษา (8,281 บาท) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.18

ตารางที่ 4.18 รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

รายการ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (ครัวเรือน)	รายได้เฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน/ปี)	ร้อยละ ของรายได้
รายได้รวมทั้งสิ้น	666	254,267	100.00
รายได้ประจำ จากการทำงาน	650	186,149	73.21
1. การทำเกษตร (ทำนา พืชไร่ พืชสวน ไม้ผล ปศุสัตว์ ประมง เป็นต้น)	540	81,429	
2. การทำธุรกิจ (ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว)	119	131,376	
3. เงินเดือน/ค่าจ้างรายเดือน (รับราชการ บริษัท/ โรงงาน)	188	162,413	
4. ค่าจ้าง (รายวัน/รายเดือน/ชิ้นงาน)	381	89,244	
รายได้ประจำ จากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ	651	70,713	27.81
5. บำนาญ/บำเหน็จ และเงินสงเคราะห์ (เบี้ยยัง ชีพผู้สูงอายุ เบี้ยคนพิการ บัตรคนจน)	480	18,708	
6. เงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน (ที่อยู่ ต่างถิ่นหรือต่างประเทศ)	280	101,763	
7. เงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน	67	35,300	
8. เงินช่วยเหลือจากรัฐและองค์กรต่างๆ เช่น เงินชดเชยการเกิดภัยพิบัติกับพื้นที่ทำงานเกษตร	617	10,048	
รายได้ประจำ จากทรัพย์สิน	69	2,947	1.16
9. ค่าเช่าที่ดินทางการเกษตร /ค่าเช่าบ้าน/ ทรัพย์สินอื่น	10	7,484	
10. ดอกเบี้ยเงินฝากและเงินปันผล	60	2,142	
11. ดอกเบี้ยแชร์และการให้กู้ยืมเงิน	-		
รายได้ไม่ประจำ	120	18,345	7.21
12. เงินทุนการศึกษา	21	8,281	
13. มรดก ฟินัยกรรม	-		
14. เงินที่ได้รับจากการทำประกันต่างๆ	2	52,400	
15. รายรับอื่นๆ (เงินรางวัล เงินถูกสลากกินแบ่ง รัฐบาล)	107	10,992	

ที่มา: จากการสำรวจ

3) แหล่งที่มาของรายจ่าย ในปี 2566 กลุ่มตัวอย่างมีแหล่งที่มาของรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร และรายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร ดังนี้

(1) รายจ่ายเงินสดทางการเกษตร ส่วนใหญ่มาจากค่าปัจจัยการผลิต จำนวน 665 ครั้วเรือน รองลงมา คือ ค่าภาษีที่ดิน (616 ครั้วเรือน) ค่าเครื่องจักร (597 ครั้วเรือน) ค่าจ้างแรงงาน (312 ครั้วเรือน) ค่าซ่อมหรือบำรุงทรัพย์สินทางการเกษตรอื่น ๆ (262 ครั้วเรือน) อื่น ๆ เช่น ค่าอาหารและเครื่องดื่มสำหรับแรงงานเกษตร (50 ครั้วเรือน) และค่าเช่าที่ดิน (48 ครั้วเรือน) ตามลำดับ

(2) รายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร ส่วนใหญ่เป็นค่าอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ ที่อยู่อาศัย และของใช้ในครัวเรือนและของใช้ส่วนตัว จำนวน 666 ครั้วเรือน รองลงมา คือ รายจ่ายเพื่อสังคมและฉันทนาการ จำนวน (662 ครั้วเรือน) การเดินทางและการสื่อสาร (661 ครั้วเรือน) อื่น ๆ (598 ครั้วเรือน) เวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาล (304 ครั้วเรือน) และการศึกษา (275 ครั้วเรือน) ตามลำดับ

4) รายจ่ายเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี ในปี 2566 กลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายรวมทั้งสิ้น จำนวน 201,459 บาท โดยเป็นรายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตรสูงสุด จำนวน 172,537 บาท หรือร้อยละ 85.64 ของรายจ่ายรวม และรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร จำนวน 28,922 บาท หรือร้อยละ 14.36 ของรายจ่ายรวม ตามลำดับ ดังนี้

(1) รายจ่ายเงินสดทางการเกษตร พบว่า ค่าปัจจัยการผลิตมีรายจ่ายเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 13,997 บาท รองลงมา คือ ค่าเครื่องจักร (11,748) ค่าเช่าที่ดิน (8,840 บาท) ค่าจ้างแรงงาน (6,393 บาท) ค่าซ่อมหรือบำรุงทรัพย์สินทางการเกษตรอื่น ๆ (3,094 บาท) รายจ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าอาหารและเครื่องดื่มสำหรับแรงงานเกษตร (2,618 บาท) และค่าภาษีที่ดิน (113 บาท) ตามลำดับ

(2) รายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร พบว่า ค่าอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบมีรายจ่ายเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 79,251 บาท หรือร้อยละ 39.34 ของรายจ่ายรวม รองลงมา คือ การเดินทางและการสื่อสาร (36,163 บาท) รายจ่ายอื่น ๆ (21,107 บาท) การศึกษา (19,904 บาท) รายจ่ายเพื่อสังคมและฉันทนาการ (10,883 บาท) ที่อยู่อาศัย (10,129 บาท) ของใช้ในครัวเรือนและของใช้ส่วนตัว (8,624 บาท) และเวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาล (2,816 บาท) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 รายจ่ายเฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ตอนบน

รายการ (ตอบมากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (ครัวเรือน)	รายจ่ายเฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน/ปี)	ร้อยละ รายจ่าย
รายจ่ายรวมทั้งสิ้น	666	201,459	100.00
รายจ่ายเงินสดทางการเกษตร	665	28,922	14.36
1. ค่าปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช พันธุ์ ฯลฯ)	665	13,997	
2. ค่าจ้างแรงงาน	312	6,393	
3. ค่าเครื่องจักร	597	11,748	
4. ค่าเช่าที่ดิน	48	8,840	
5. ค่าภาษีที่ดิน	616	113	
6. ค่าซ่อม/บำรุงทรัพย์สินทางการเกษตรอื่นๆ	262	3,094	
7. อื่นๆ	50	2,618	
รายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร	666	172,537	85.64
อาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ	666	79,251	39.34
9. อาหาร เครื่องปรุง และเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์) (ไม่รวมค่าอาหารกลางวันสำหรับการศึกษามัธยมศึกษา)	659	72,009	
10. ค่าแก๊สหุงต้มในครัวเรือน	615	4,456	
11. เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และยาสูบ	245	10,335	
ที่อยู่อาศัย	666	10,129	5.03
12. ค่าเช่าที่อยู่อาศัย	1	18,000	
13. เครื่องแต่งบ้านและสิ่งทอสำหรับใช้ในบ้าน	15	14,633	
14. ค่าบำรุงรักษาและซ่อมแซมบ้าน	28	19,081	
15. ค่าไฟฟ้าในครัวเรือน	651	7,439	
16. ค่าน้ำใช้ในครัวเรือน	614	1,877	
ของใช้ในครัวเรือนและของใช้ส่วนตัว	666	8,624	4.28
17. ของใช้ในครัวเรือน (สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ฯลฯ)	666	6,808	
18. เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ เครื่องสำอาง และ รองเท้า (ยกเว้นชุดนักเรียน/รองเท้านักเรียน)	536	2,253	

ตารางที่ 4.19 (ต่อ)

รายการ (ตอบมากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (ครัวเรือน)	รายจ่ายเฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน/ปี)	ร้อยละ รายจ่าย
การเดินทางและการสื่อสาร	661	36,163	17.95
19. ค่าชื้อยานพาหนะ	5	46,920	
20. ค่าผ่อนยานพาหนะ	132	73,588	
21. ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง/ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง สำหรับยานยนต์	632	15,825	
22. ค่าโทรศัพท์ และ Internet	614	6,289	
การศึกษา	275	19,904	9.88
23. ค่าใช้จ่ายการศึกษาของบุตรหลาน (ค่าเทอม ค่าอาหารกลางวัน ชุดนักเรียน รองเท้านักเรียน ฯลฯ)	275	19,904	
เวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาล	304	2,816	1.40
24. ค่ารักษาพยาบาล	106	4,217	
25. ยา และเวชภัณฑ์	253	1,643	
รายจ่ายเพื่อสังคมและฉันทนาการ	662	10,883	5.40
26. เงินทำบุญ/เงินช่วยเหลือ/เงินบริจาค/เงิน ฌาปนกิจศพ	649	6,387	
27. การท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ	152	6,826	
28. ค่าสลากกินแบ่งรัฐบาล/การพนันอื่นๆ	258	7,738	
รายจ่ายอื่นๆ	598	21,107	10.48
29. ค่าเบี้ยประกันภัย/ทรัพย์สิน/ประกันชีวิต	575	11,436	
30. ค่าปรับ/ภาษี/ธรรมเนียม	70	1,628	
31. ดอกเบี้ยจ่าย/ดอกเบี้ยชำระ	167	13,017	
32. อื่นๆ (ค่าใช้จ่ายในการค้าขายหรือลงทุนทำ ธุรกิจ)	40	93,999	

ที่มา: จากการสำรวจ

5) เงินฝาก เงินออม และเงินสดพร้อมใช้ของครัวเรือน ได้แก่

(1) เงินออมหรือเงินฝาก ในปี 2566 ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีเงินออมหรือเงินฝาก ร้อยละ 69.52 และไม่มีเงินออมหรือเงินฝาก ร้อยละ 30.48 มีรายละเอียด ดังนี้

(1.1) เหตุผลที่ไม่มีเงินออมหรือเงินฝาก ส่วนใหญ่มาจากภาระรายจ่ายมาก ร้อยละ 74.88 รองลงมา คือ ภาระหนี้สินมาก ร้อยละ 28.08 และอื่น ๆ (รายได้น้อยต้องนำไปใช้จ่าย) ร้อยละ 23.65 ตามลำดับ

(1.2) แหล่งเงินออมหรือเงินฝาก ส่วนใหญ่มาจากธ.ก.ส. ร้อยละ 59.18 รองลงมา คือ ธนาคารของรัฐร้อยละ 30.45 กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 17.93 ธนาคารพาณิชย์ ร้อยละ 6.70 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ร้อยละ 5.83กลุ่มออมทรัพย์ ร้อยละ 4.75 สหกรณ์ ร้อยละ 2.38 และอื่นๆ (กระปุกออมสิน) ร้อยละ 0.65 ตามลำดับ

(1.3) เหตุผลในการฝากหรือออมเงิน ส่วนใหญ่เป็นเงินฝากสามารถเบิกถอนได้ ร้อยละ 80.99 เป็นเงินฝากค้ำประกันเพื่อกู้ ร้อยละ 37.80 และเป็นเงินฝากไม่สามารถเบิกถอนได้ ร้อยละ 7.56

ดังแสดงในตารางที่ 4.20

(1.4) เงินออมหรือเงินฝากเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี พบว่า ครัวเรือนเกษตรกรมีเงินออมหรือเงินฝาก จำนวน 48,900 บาท โดยมาจากสหกรณ์มากที่สุด จำนวน 134,273 บาท รองลงมา คือ ธนาคารพาณิชย์ (56,036 บาท) ธนาคารของรัฐ (49,304 บาท) ธ.ก.ส. (36,410 บาท) กลุ่มออมทรัพย์ (31,822 บาท) อื่นๆ (กระปุกออมสิน) (25,467 บาท) กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ (12,767 บาท) และกองทุนหมู่บ้าน (11,204 บาท) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.20 เงินออมหรือเงินฝากของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตอนบน

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
เงินออมหรือเงินฝาก	666	100.00
มีเงินออมหรือเงินฝาก	463	69.52
ไม่มีเงินออมหรือเงินฝาก	203	30.48
เหตุผลกรณีไม่มีเงินออมหรือเงินฝาก (n=203)		
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ภาระรายจ่ายมาก	152	74.88
ภาระหนี้สินมาก	57	28.08
อื่นๆ (รายได้น้อยต้องนำไปใช้จ่าย)	48	23.65
แหล่งเงินออมหรือเงินฝาก (n=463) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ธ.ก.ส.	274	59.18
ธนาคารของรัฐ	141	30.45
กองทุนหมู่บ้าน	83	17.93
ธนาคารพาณิชย์	31	6.70
กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	27	5.83

ตารางที่ 4.20 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
กลุ่มออมทรัพย์	22	4.75
สหกรณ์	11	2.38
อื่น ๆ (กระปุกออมสิน)	3	0.65
เหตุผลในการฝากเงินหรือออมเงิน (n=463)		
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
เป็นเงินฝากสามารถเบิกถอนได้	375	80.99
เป็นเงินฝากค้ำประกันเพื่อกู้	175	37.80
เป็นเงินฝากไม่สามารถเบิกถอนได้	35	7.56

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.21 จำนวนเงินออมหรือเงินฝากของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	เงินออมหรือเงินฝากเฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน/ปี)
เงินออมหรือเงินฝากรวมทั้งสิ้น	463	48,900
แหล่งเงินออมหรือเงินฝาก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ธ.ก.ส.	274	36,410
ธนาคารของรัฐ	141	49,304
กองทุนหมู่บ้าน	83	11,204
ธนาคารพาณิชย์	31	56,036
กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์	27	12,767
กลุ่มออมทรัพย์	22	31,822
สหกรณ์	11	134,273
อื่นๆ (กระปุกออมสิน)	3	25,467

ที่มา: จากการสำรวจ

(2) เงินสดพร้อมใช้ ในปี 2566 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีเงินสดพร้อมใช้ ร้อยละ 96.10 และไม่มีเงินสดพร้อมใช้ ร้อยละ 3.90 มีรายละเอียด ดังนี้

(2.1) ระยะเวลาการมีเงินสดไว้ใช้ ส่วนใหญ่ใช้ได้ 1 เดือน ร้อยละ 59.53 รองลงมา คือ มีใช้ได้นาน 2 เดือน ร้อยละ 23.44 มีใช้ได้นาน 3 เดือน ร้อยละ 9.38 มีใช้ได้นาน 5 เดือน ร้อยละ 4.84 มีใช้ได้นาน 12 เดือนหรือมากกว่า 1 ปี ร้อยละ 2.03 มีใช้ได้นาน 6 เดือน ร้อยละ 0.47 และมีใช้ได้นาน 4 เดือน ร้อยละ 0.31 ตามลำดับ

(2.2) แหล่งที่มาของเงินสดพร้อมใช้ ส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตร ร้อยละ 32.66 รองลงมา คือ รับจ้าง ร้อยละ 31.72 จากบุตรหรือคนในครอบครัว ร้อยละ 22.97 รายได้ประจำ/เงินเดือน ร้อยละ 17.19 เงินออมหรือเงินฝาก ร้อยละ 11.41 ค่าขาย ร้อยละ 9.38 เงินช่วยเหลือจากภาครัฐ ร้อยละ 8.59 เงินยืมหรือเงินกู้ ร้อยละ 0.31 และเงินจากการขายที่ดิน ร้อยละ 0.16 ตามลำดับ

(2.3) ความเพียงพอของเงินสดพร้อมใช้ ส่วนใหญ่เพียงพอ ร้อยละ 75.78 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 24.22 เหตุผลที่เงินสดไม่เพียงพอ

ดังแสดงในตารางที่ 4.22

ตารางที่ 4.22 เงินสดพร้อมใช้ของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เงินสดพร้อมใช้	666	100.00
มีเงินสดพร้อมใช้	640	96.10
ไม่มีเงินสดพร้อมใช้	26	3.90
ระยะเวลาการมีเงินสดไว้ใช้ (n=640)		
1 เดือน	381	59.53
2 เดือน	150	23.44
3 เดือน	60	9.38
4 เดือน	2	0.31
5 เดือน	31	4.84
6 เดือน	3	0.47
12 เดือน หรือมากกว่า 1 ปี	13	2.03
แหล่งที่มาของเงินสดพร้อมใช้ (n=640)		
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
จากบุตรหรือคนในครอบครัว	147	22.97
รับจ้าง	203	31.72
รายได้ประจำ/เงินเดือน	110	17.19
ค่าขาย	60	9.38
เงินออมหรือเงินฝาก	73	11.41

ตารางที่ 4.22 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
การทำเกษตร	209	32.66
เงินช่วยเหลือจากภาครัฐ	55	8.59
เงินจากการขายที่ดิน	1	0.16
เงินยืมหรือเงินกู้	2	0.31
ความเพียงพอของเงินสดพร้อมใช้ (n=640)		
เพียงพอ	485	75.78
ไม่เพียงพอ	155	24.22

ที่มา: จากการสำรวจ

6) แหล่งเงินทุน ภาวะหนี้สิน และเงินเชื่อของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อย

(1) วัตถุประสงค์การใช้เงินทุน ความพอเพียง และวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้)

(1.1) วัตถุประสงค์การใช้เงินทุน (แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้)

- รายได้จากการทำการเกษตร ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อซื้อปัจจัยการผลิต ร้อยละ 65.37 รองลงมา คือ เงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 56.67 ใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 53.52 บรรเทาเหตุฉุกเฉิน และจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 4.81 การศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 3.89 ซ่อมยานพาหนะ และค่ารักษาพยาบาล ร้อยละ 0.19 ตามลำดับ

- รายได้นอกภาคเกษตร ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 98.67 รองลงมา คือ เงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 23.24 บรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 16.00 การศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 14.29 ซื้อปัจจัยการผลิต ร้อยละ 9.71 ลดหนี้สินคงค้างหรือรวมหนี้เป็นก้อนเดียว ร้อยละ 7.24 ค่ารักษาพยาบาล ร้อยละ 1.52 และซ่อมยานพาหนะ ร้อยละ 1.33 ตามลำดับ

- เงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 87.14 รองลงมา คือ บรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 37.50 การศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 30.00 เงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 17.50 ซื้อปัจจัยการผลิต ร้อยละ 6.43 ลดหนี้สินคงค้างหรือรวมหนี้เป็นก้อนเดียว ร้อยละ 5.00 และซ่อมยานพาหนะ ร้อยละ 3.93 ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.23

(1.2) ความพอเพียง และวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้)

- รายได้จากการทำการเกษตร ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 60.19 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 39.81 โดยกลุ่มตัวอย่างมีวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ โดยกู้ยืมหรือนอกระบบ ร้อยละ 80.93รองลงมา คือ หางานทำ ร้อยละ 37.67 ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 32.56 และขายหรือจำหน่ายทรัพย์สิน ร้อยละ 1.40 ตามลำดับ

- รายได้นอกภาคเกษตร ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 72.00 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 28.00 โดยกลุ่มตัวอย่างมีวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ โดยกู้ยืมหรือนอกระบบ ร้อยละ 68.03 รองลงมา คือ หางานทำ ร้อยละ 44.90 ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 36.05 และขายหรือจำหน่ายทรัพย์สิน ร้อยละ 1.36 ตามลำดับ

- เงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 82.86 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 17.14 โดยกลุ่มตัวอย่างมีวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ โดยกู้ยืมหรือนอกระบบ ร้อยละ 77.08 รองลงมา คือ หางานทำ ร้อยละ 58.33 ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 6.25 และใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ร้อยละ 2.08 ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.24

ตารางที่ 4.23 แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้และวัตถุประสงค์ในการใช้เงินทุนของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

แหล่งเงินทุน ที่เป็นรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	วัตถุประสงค์ในการใช้เงินทุน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (ร้อยละ)								
	ซื้อ/ เช่าซื้อที่ดิน	ซื้อ ยานพาหนะ	ซื้อปัจจัย การผลิต	เงินทุน ทำ เกษตร	ใช้จ่าย ประจำวัน	การรักษา พยาบาล	การศึกษา ของลูกหลาน	บรรเทาเหตุ ฉุกเฉินและ จำเป็นเร่งด่วน	ลดหนี้สินคงค้าง หรือรวมหนี้เป็น ก้อนเดียว
รายได้ที่ได้จากการทำ การเกษตร (n=540)	-	0.19	65.37	56.67	53.52	0.19	3.89	4.81	3.15
รายได้ที่ได้จากนอก ภาคเกษตร (ค้าขาย/ธุรกิจ ส่วนตัว/เงินเดือน/ค่าจ้าง) (n=525)	-	1.33	9.71	23.24	98.67	1.52	14.29	16.00	7.24
เงินช่วยเหลือจากบุคคล ในครัวเรือน (ที่อยู่ต่างถิ่น หรือต่างประเทศ) n=280)	-	3.93	6.43	17.50	87.14	-	30.00	37.50	5.00

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.24 การใช้เงินทุนที่เป็นรายได้ของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	การใช้เงินในแต่ละปี (ร้อยละ)		วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (ร้อยละ)				
	เพียงพอ	ไม่เพียงพอ	ยืมหรือขอเงิน จากครอบครัว	ขาย/จำหน่าย ทรัพย์สิน	กู้ใน/นอก ระบบ	ทำงาน ทำ	ใช้เงินเชื่อ (เงิน กู้ยืม)
รายได้ที่ได้จากการทำการเกษตร (n=540)	325 (60.19)	215 (39.81)	32.56	1.40	80.93	37.67	-
รายได้ที่ได้จากนอกภาคเกษตร (ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว/เงินเดือน/ ค่าจ้าง) (n=525)	378 (72.00)	147 (28.00)	36.05	1.36	68.03	44.90	-
เงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน (ที่อยู่ต่างถิ่นหรือต่างประเทศ) n=280)	232 (82.86)	48 (17.14)	6.25	-	77.08	58.33	2.08

ที่มา: จากการสำรวจ

(2) แหล่งเงินทุนที่เป็นเงินกู้และหนี้สิน

(2.1) เงินกู้และหนี้สิน ส่วนใหญ่มีเงินกู้และหนี้สิน ร้อยละ 73.72 และไม่มีหนี้สิน ร้อยละ 26.28

(2.2) แหล่งเงินทุนและหนี้สิน ส่วนใหญ่มาจากธ.ก.ส. ร้อยละ 76.78 รองลงมา คือ กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 55.40 สหกรณ์ ร้อยละ 7.74 ญาติ/เพื่อน ร้อยละ 4.07 นายทุนนอกระบบ ร้อยละ 3.05 ธนาคารพาณิชย์ ร้อยละ 2.44 ธนาคารของรัฐ ร้อยละ 2.24 กลุ่มออมทรัพย์ ร้อยละ 0.20 เงินเชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า/โรงงาน ร้อยละ 0.20 และอื่น ๆ (กยศ.) ร้อยละ 0.20 ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.25

ตารางที่ 4.25 การมีเงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เงินกู้และหนี้สิน	666	100
มี	491	73.72
ไม่มี	175	26.28
แหล่งเงินทุนและหนี้สิน	666	100
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ธ.ก.ส.	377	76.78
กองทุนหมู่บ้าน	272	55.40
สหกรณ์	38	7.74
ญาติ/เพื่อน	20	4.07
นายทุนนอกระบบ	15	3.05
ธนาคารพาณิชย์	12	2.44
ธนาคารของรัฐ	11	2.24
กลุ่มออมทรัพย์	1	0.20
เงินเชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า/โรงงาน	1	0.20
อื่นๆ (กยศ.)	1	0.20

ที่มา: จากการสำรวจ

(2.3) เงินกู้และหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปี พบว่า ครัวเรือนมีหนี้สินคงเหลือปลายปี จำนวน 244,187 บาท โดยมาจากธนาคารของรัฐมากที่สุด จำนวน 306,364 รองลงมา คือ ธ.ก.ส. (262,410 บาท) เงินเชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า/โรงงาน (200,000 บาท) สหกรณ์ (122,500 บาท) ธนาคารพาณิชย์ (118,565 บาท) อื่นๆ (กยศ.) (96,000 บาท) นายทุนนอกระบบ (90,067 บาท) ญาติ/เพื่อน (40,800 บาท) กองทุนหมู่บ้าน (39,182 บาท) และกลุ่มออมทรัพย์ (10,000 บาท) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.26

ตารางที่ 4.26 จำนวนเงินกู้คงเหลือหรือหนี้สินค้างชำระของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	เงินกู้คงเหลือหรือหนี้สินค้าง ชำระ(บาท/ครัวเรือน/ปี)
เงินกู้คงเหลือหรือหนี้สินค้างชำระทั้งหมด	491	244,187
แหล่งเงินกู้และหนี้สิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ธ.ก.ส.	377	262,410
กองทุนหมู่บ้าน	272	39,182
สหกรณ์	38	122,500
ญาติ/เพื่อน	20	40,800
นายทุนนอกระบบ	15	90,067
ธนาคารพาณิชย์	12	118,565
ธนาคารของรัฐ	11	306,364
กลุ่มออมทรัพย์	1	10,000
เงินเชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า/โรงงาน	1	200,000
อื่นๆ (กยศ.)	1	96,000

ที่มา: จากการสำรวจ

(2.4) วัตถุประสงค์การใช้เงินทุน (แหล่งเงินกู้และหนี้สิน)

- ธ.ก.ส. ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 52.25 รองลงมา คือ เงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 44.83 ซื้อปัจจัยการผลิต ร้อยละ 10.61 ลดหนี้สินคงค้างหรือรวมหนี้เป็นก้อนเดียว ร้อยละ 6.37 ซื้อ/เช่าซื้อที่ดิน การศึกษาของลูกหลาน และบรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 3.18 ซื้อยานพาหนะ ร้อยละ 2.65 และค่ารักษาพยาบาล ร้อยละ 0.27 ตามลำดับ

- กองทุนหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 90.44 รองลงมา คือ เงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 6.99 ลดหนี้สินคงค้างหรือรวมหนี้เป็นก้อนเดียว ร้อยละ 4.78 บรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 4.41 ซื้อปัจจัยการผลิต ร้อยละ 2.57 ซื้อ/เช่าซื้อที่ดิน และการศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 0.37 ตามลำดับ

- สหกรณ์ ส่วนใหญ่เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 57.89 รองลงมา คือ เงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 28.95 ซื้อปัจจัยการผลิต ร้อยละ 13.16 ซื้อยานพาหนะ ร้อยละ 7.89 บรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 5.26 ซื้อ/เช่าซื้อที่ดิน และการศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 2.63 ตามลำดับ

- ญาติหรือเพื่อน ส่วนใหญ่เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 85.00 รองลงมา คือ บรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 25.00 ซื้อปัจจัยการผลิต และเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 10.00 ซื้อ/เช่าซื้อที่ดิน และการศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 5.00 ตามลำดับ

- นายทุนกู้ยืมนอกระบบ ส่วนใหญ่เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 86.67 รองลงมา คือ บรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 33.33 การศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 26.67 เงินทุนทำเกษตร และลดหนี้สินคงค้างหรือรวมหนี้เป็นก้อนเดียว ร้อยละ 6.67 ตามลำดับ

- ธนาคารพาณิชย์ ส่วนใหญ่เพื่อซื้อยานพาหนะ ร้อยละ 75.00 รองลงมา คือ ใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 16.67 ซื้อ/เช่าซื้อที่ดิน เงินทุนทำเกษตร และการศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 8.33 ตามลำดับ

- ธนาคารของรัฐ ส่วนใหญ่เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 54.55 รองลงมา คือ ลดหนี้สินคงค้างหรือรวมหนี้เป็นก้อนเดียว ร้อยละ 45.45 เงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 36.36 บรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 18.18 และซื้อ/เช่าซื้อที่ดิน ร้อยละ 9.09 ตามลำดับ

- กลุ่มออมทรัพย์ ส่วนใหญ่เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 100.00

- เงินเชื่อล่วงหน้ากับร้านค้าและโรงงาน ส่วนใหญ่ซื้อปัจจัยการผลิต ร้อยละ 100.00

- อื่น ๆ (ก.ย.ศ.) ส่วนใหญ่เพื่อใช้จ่ายประจำวันและการศึกษาของลูกหลาน ร้อยละ 100.00

ดังแสดงในตารางที่ 4.27

(2.5) ความพอเพียง และวิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (แหล่งเงินกู้และหนี้สิน)

- ธ.ก.ส. ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 85.41 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 14.59 วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ ส่วนใหญ่หางานทำ ร้อยละ 72.73 รองลงมา คือ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 58.18 กู้ในหรือนอกระบบ ร้อยละ 40.00 และขายหรือจำหน่ายทรัพย์สิน ร้อยละ 3.64 ตามลำดับ

- กองทุนหมู่บ้าน ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 88.60 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 11.40 วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ ส่วนใหญ่หางานทำ ร้อยละ 80.65 รองลงมา คือ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 61.29 และกู้ในหรือนอกระบบ ร้อยละ 41.94 ตามลำดับ

- สหกรณ์ ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 78.95 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 21.05 วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ ส่วนใหญ่หางานทำ ร้อยละ 62.50 รองลงมา คือ กู้ในหรือนอกระบบ ร้อยละ 50.00 ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 25.00 และขายหรือจำหน่ายทรัพย์สิน ร้อยละ 12.50 ตามลำดับ

- ญาติหรือเพื่อน ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 70.00 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 30.00 วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ ส่วนใหญ่หางานทำ ร้อยละ 83.33 และยืมหรือขอเงินจากครอบครัวหรือกู้ในหรือนอกระบบ ร้อยละ 66.67

- นายทุนเงินกู้นอกระบบ ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 60 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 40.00 วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ ส่วนใหญ่กู้ในหรือนอกระบบ ร้อยละ 100.00 หางานทำ ร้อยละ 83.33 และยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 16.67

- ธนาคารพาณิชย์ ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 83.33 และไม่เพียงพอ ร้อยละ 16.67 วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ ส่วนใหญ่ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 100.00

- ธนาคารของรัฐ ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 100.00

- กลุ่มออมทรัพย์ ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 100.00

- เงินเชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 100.00

- อื่นๆ (ก.ย.ศ.) ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 100.00

ดังแสดงในตารางที่ 4.28

ตารางที่ 4.27 วัตถุประสงค์ในการใช้เงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

แหล่งเงินกู้และหนี้สิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	วัตถุประสงค์ในการใช้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) (ร้อยละ)								
	ซื้อ/ เช่าซื้อที่ดิน	ซื้อ ยานพาหนะ	ซื้อปัจจัย การผลิต	เงินทุน ทำเกษตร	ใช้จ่าย ประจำวัน	การรักษา พยาบาล	การศึกษา ของลูกหลาน	บรรเทาเหตุ ฉุกเฉินและ จำเป็นเร่งด่วน	ลดหนี้สินคงค้าง หรือรวมหนี้เป็น ก้อนเดียว
ธ.ก.ส. (n=377)	3.18	2.65	10.61	44.83	52.25	0.27	3.18	3.18	6.37
กองทุนหมู่บ้าน (n=272)	0.37	-	2.57	6.99	90.44	-	0.37	4.41	4.78
สหกรณ์ (n=38)	2.63	7.89	13.16	28.95	57.89	-	2.63	5.26	-
ญาติ/เพื่อน (n=20)	5.00	-	10.00	10.00	85.00	-	5.00	25.00	-
นายทุนนอกระบบ (n=15)	-	-	-	6.67	86.67	-	26.67	33.33	6.67
ธนาคารพาณิชย์ (n=12)	8.33	75.00	-	8.33	16.67	-	8.33	-	-
ธนาคารของรัฐ (n=11)	9.09	-	-	36.36	54.55	-	-	18.18	45.45
กลุ่มออมทรัพย์ (n=1)	-	-	-	-	100.00	-	-	-	-
เงินเชื่อล่วงหน้ากับ ร้านค้า/โรงงาน (n=1)	-	-	100.00	-	-	-	-	-	-
อื่นๆ (กยศ.) (n=1)	-	-	-	-	100.00	-	100.00	-	-

ที่มา: จากการสำรวจ

ตารางที่ 4.28 การใช้เงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

แหล่งเงินกู้และหนี้สิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	การใช้เงินในแต่ละปี (ร้อยละ)		วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (ร้อยละ)				
	เพียงพอ	ไม่เพียงพอ	ยืมหรือขอเงิน จากครอบครัว	ขาย/จำหน่าย ทรัพย์สิน	กู้ใน/นอกระบบ	หางานทำ	ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม)
ธ.ก.ส. (n=377)	322 (85.41)	55 (14.59)	58.18	3.64	40.00	72.73	-
กองทุนหมู่บ้าน (n=272)	241 (88.60)	31 (11.40)	61.29	-	41.94	80.65	-
สหกรณ์ (n=38)	30 (78.95)	8 (21.05)	25.00	12.50	50.00	62.50	-
ญาติ/เพื่อน (n=20)	14 (70.00)	6 (30.00)	66.67	-	66.67	83.33	-
นายทุนนอกระบบ (n=15)	9 (60.00)	6 (40.00)	16.67	-	100.00	83.33	-
ธนาคารพาณิชย์ (n=12)	10 (83.33)	2 (16.67)	100.00	-	-	-	-
ธนาคารของรัฐ (n=11)	11 (100.00)	-	-	-	-	-	-
กลุ่มออมทรัพย์ (n=1)	1 (100.00)	-	-	-	-	-	-
เงินเชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า/ โรงงาน (n=1)	1 (100.00)	-	-	-	-	-	-
อื่นๆ (กยศ.) (n=1)	1 (100.00)	-	-	-	-	-	-

ที่มา: จากการสำรวจ

(2.6) สถานภาพการชำระเงินกู้และหนี้สิน พบว่า

- ธ.ก.ส. ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย ร้อยละ 57.29 รองลงมา คือ ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ร้อยละ 33.69 ค้างชำระหนี้ ร้อยละ 6.63 ผิดนัดชำระหนี้แต่ยังชำระหนี้ได้ ร้อยละ 2.12 และเป็นหนี้ NPL (ถูกฟ้องคดี) ร้อยละ 0.27 ตามลำดับ

- กองทุนหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย ร้อยละ 61.03 รองลงมา คือ ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ร้อยละ 38.60 และผิดนัดชำระหนี้แต่ยังชำระหนี้ได้ ร้อยละ 0.37 ตามลำดับ

- สหกรณ์ ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ร้อยละ 50.00 รองลงมา คือ ชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย ร้อยละ 44.74 ผิดนัดชำระหนี้แต่ยังชำระหนี้ได้ และค้างชำระหนี้ ร้อยละ 2.63 ตามลำดับ

- ญาติหรือเพื่อน ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย และค้างชำระหนี้ ร้อยละ 40.00 ชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย และผิดนัดชำระแต่ยังชำระหนี้ได้ ร้อยละ 10.00

- ธนาคารของรัฐ ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ร้อยละ 50.00 และชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย ร้อยละ 50.00

- นายทุนกู้นอกระบบ ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ร้อยละ 86.67 ชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย และค้างชำระหนี้ ร้อยละ 6.67

- ธนาคารพาณิชย์ ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ร้อยละ 75.00 รองลงมา คือ ค้างชำระหนี้ ร้อยละ 16.67 และชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย ร้อยละ 8.33 ตามลำดับ

- ธนาคารของรัฐ ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ร้อยละ 72.73 รองลงมา คือ ชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย ร้อยละ 18.18 และค้างชำระหนี้ ร้อยละ 9.09 ตามลำดับ

- กลุ่มออมทรัพย์ เงินเชื่อล่วงหน้ากับร้านค้าหรือโรงงาน และอื่น ๆ (ก.ย.ศ.) ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย ร้อยละ 100.00

ดังแสดงในตารางที่ 4.29

ตารางที่ 4.29 วัตถุประสงค์ในการใช้เงินกู้และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

แหล่งเงินกู้และหนี้สิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	สถานภาพการชำระหนี้ (ร้อยละ)				
	ชำระตรงเวลา (ทั้งเงินต้นและ ดอกเบี้ย)	ชำระตรง เวลา (เฉพาะ ดอกเบี้ย)	ผิดนัด ชำระแต่ยัง ชำระหนี้ได้	ค้างชำระ หนี้	เป็นหนี้ NPL (ถูกฟ้องคดี)
ธ.ก.ส. (n=377)	33.69	57.29	2.12	6.63	0.27
กองทุนหมู่บ้าน (n=272)	38.60	61.03	0.37	-	-
สหกรณ์ (n=38)	50.00	44.74	2.63	2.63	-
ญาติ/เพื่อน (n=20)	40.00	10.00	10.00	40.00	-
นายทุนนอกระบบ (n=15)	86.67	6.67	-	6.67	-
ธนาคารพาณิชย์ (n=12)	75.00	8.33	-	16.67	-
ธนาคารของรัฐ (n=22)	72.73	18.18	-	9.09	-
กลุ่มออมทรัพย์ (n=1)	-	100.00	-	-	-
เงินเชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า/ โรงงาน (n=1)	100.00	-	-	-	-
อื่นๆ (กยศ.) (n=1)	100.00	-	-	-	-

ที่มา: จากการสำรวจ

(2.7) รายได้จากการทำการเกษตรในปัจจุบัน สามารถส่งผลให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินได้หรือไม่ พบว่า ส่วนใหญ่เห็นว่า รายได้จากการทำการเกษตรไม่สามารถทำให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินได้ ร้อยละ 69.37 และสามารถทำให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินได้ 30.63 เหตุผลที่ไม่สามารถทำให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินได้ ส่วนใหญ่เป็นเพราะพื้นที่ทำกินน้อย ผลผลิตเก็บไว้บริโภคในครอบครัวไม่พอต่อการสร้างรายได้ ร้อยละ 46.54 รองลงมา คือ ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ร้อยละ 42.21 ปัญหาค่าใช้จ่ายหรือรายจ่ายสูง ร้อยละ 25.97 ต้นทุนการผลิตสูง ร้อยละ 16.45 ผลผลิตตกต่ำและขาดทุน ร้อยละ 16.02 ภาระหนี้สินมีมากกว่ารายได้จากการทำการเกษตร ร้อยละ 14.29 ต้องอาศัยรายได้จากนอกภาคเกษตร/รายได้อื่น ๆ ร้อยละ 10.82 ภัยธรรมชาติ ร้อยละ 7.58 ขาดแคลนแรงงานเกษตร ร้อยละ 3.03 ปัญหาสุขภาพ ร้อยละ 0.22 และขาดเงินลงทุน ร้อยละ 0.43 ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.30

ตารางที่ 4.30 รายได้จากการทำการเกษตรของครัวเรือนในปัจจุบันสามารถส่งผลให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
รายได้จากการทำการเกษตรของครัวเรือนในปัจจุบันสามารถส่งผลให้ผ่านพ้นภาระหนี้สิน	666	100.00
ได้	204	30.63
ไม่ได้	462	69.37
เหตุผลที่ไม่สามารถทำให้ผ่านพ้นภาระหนี้ได้ (n=462)		
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
พื้นที่ทำกินน้อย ผลผลิตเก็บไว้บริโภคในครอบครัวไม่พอต่อการสร้างรายได้	215	46.54
ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ	195	42.21
ปัญหาค่าใช้จ่ายหรือรายจ่ายสูง	120	25.97
ต้นทุนการผลิตสูง	76	16.45
ผลผลิตตกต่ำและขาดทุน	74	16.02
ภาระหนี้สินมีมากกว่ารายได้จากการทำการเกษตร	66	14.29
ต้องอาศัยรายได้จากนอกภาคเกษตร/รายได้อื่นๆ	50	10.82
ภัยธรรมชาติ	35	7.58
ขาดแคลนแรงงานเกษตร	14	3.03
ปัญหาสุขภาพ	1	0.22
ขาดเงินลงทุน	2	0.43

ที่มา: จากการสำรวจ

7) สาเหตุของปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอ

ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อสาเหตุของปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอของเกษตรกรรายย่อย จังหวัดนครพนม 2 ด้าน คือ ภาคเกษตร และนอกภาคเกษตร มีรายละเอียด ดังนี้

ภาคเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมาก ในประเด็นต้นทุนการผลิตสูงขึ้น มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 4.09 รองลงมา คือ ราคาผลผลิตตกต่ำและรายได้ไม่แน่นอน (ค่าคะแนน 4.03) ผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอต่อการจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้ (ค่าคะแนน 3.79) และภัยธรรมชาติ โรคระบาด ผลผลิตเสียหาย (ค่าคะแนน 3.51) เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ขาดแคลนแรงงานในการทำการเกษตร (ค่าคะแนน 2.75) และขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีตลาดรองรับ หรือ คู่แข่งทางการค้ามีมากขึ้น (ค่าคะแนน 2.43) ตามลำดับ

นอกภาคเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมาก ในประเด็นค่าใช้จ่ายครัวเรือนมากเกินไป มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 3.85 รองลงมา คือ เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ไม่มีเงินออมไว้ใช้ในยามจำเป็น (ค่าคะแนน 3.44) มีภาระหนี้สินหลายแห่ง ชำระหนี้สิน

ไม่ทัน (ค่าคะแนน 2.80) ชราภาพ เจ็บป่วย (ค่าคะแนน 2.77) มีภาระค่าใช้จ่ายพิเศษ เช่น ค่าเล่าเรียนลูก (ค่าคะแนน 2.76) ขาดความรู้ในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน (ค่าคะแนน 2.62) ระยะเวลากำหนดชำระหนี้สินน้อยเกินไป (ค่าคะแนน 2.52) เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ วงเงินที่ได้จากการกู้ยืมสินเชื่อจากสถาบันไม่เพียงพอ (ค่าคะแนน 2.49) และขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้/อัตราดอกเบี้ยสูง (ค่าคะแนน 2.37) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.31

ตารางที่ 4.31 สาเหตุของปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

ประเด็น	ค่าคะแนน	แปลผล
ภาคเกษตร		
1. ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น	4.09	มาก
2. ราคาผลผลิตตกต่ำและรายได้ไม่แน่นอน	4.03	มาก
3. ผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอต่อการจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้	3.79	มาก
4. ภัยธรรมชาติ โรคระบาด ผลผลิตเสียหาย	3.51	มาก
5. ขาดแคลนแรงงานในการทำเกษตร	2.75	ปานกลาง
6. ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีตลาดรองรับ หรือคู่แข่งทางการค้ามีมากขึ้น	2.43	ปานกลาง
นอกภาคเกษตร		
1. ค่าใช้จ่ายครัวเรือนมากเกินไป	3.85	มาก
2. ไม่มีเงินออมไว้ใช้ในยามจำเป็น	3.44	ปานกลาง
3. มีภาระหนี้สินหลายแห่ง ชำระหนี้สินไม่ทัน	2.80	ปานกลาง
4. ชราภาพ เจ็บป่วย	2.77	ปานกลาง
5. มีภาระค่าใช้จ่ายพิเศษ เช่น ค่าเล่าเรียนลูก	2.76	ปานกลาง
6. ขาดความรู้ในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน	2.62	ปานกลาง
7. ระยะเวลากำหนดชำระหนี้สินน้อยเกินไป	2.52	ปานกลาง
8. วงเงินที่ได้จากการกู้ยืมสินเชื่อจากสถาบันไม่เพียงพอ	2.49	น้อย
9. ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้/อัตราดอกเบี้ยสูง	2.37	น้อย

ที่มา: จากการสำรวจ

8) ความต้องการเงินทุนหมุนเวียนเพื่อลดปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอหรือเสริมสภาพคล่อง

(1) ความต้องการเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ไม่ต้องการเงินทุนหมุนเวียน ร้อยละ 60.81 และต้องการ ร้อยละ 39.19 เหตุผลที่ไม่ต้องการเงินทุนหมุนเวียน ส่วนใหญ่เนื่องมาจาก ไม่ต้องการเป็นหนี้ หรือไม่อยากมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ร้อยละ 66.91 รองลงมา คือ มีหนี้สินอยู่แล้ว หากมีหนี้สินเพิ่มขึ้น เกรงว่าจะไม่สามารถชำระหนี้สินได้ตรงตามเวลา ร้อยละ 30.37 เกษตรกรอายุมาก

และขาดแรงงาน ร้อยละ 14.32 รายได้เพียงพอหรือมีเงินออมหรือพออยู่พอกิน ร้อยละ 6.42 พยายามหา
งานทำ ร้อยละ 1.23 ลูกส่งเงินมาให้ หรือขอคนในครอบครัว ร้อยละ 0.99 เมื่อได้รับเงินทุนหมุนเวียน
ไม่สามารถบริหารจัดการได้ ร้อยละ 0.49 กลัวขาดทุน ร้อยละ 0.49 สุขภาพไม่ดี ร้อยละ 0.25
และเศรษฐกิจไม่ดีร้อยละ 0.25 ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.32

ตารางที่ 4.32 ความต้องการเงินทุนหมุนเวียนของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัด
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
ความต้องการเงินทุนหมุนเวียน	666	100
ต้องการ	261	39.19
ไม่ต้องการ	405	60.81
เหตุผลที่ไม่ต้องการเงินทุนหมุนเวียน (n=405) (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ไม่ต้องการ เป็นหนี้ หรือไม่อยากมีหนี้สินเพิ่มขึ้น	271	66.91
มีหนี้สินอยู่แล้ว หากมีหนี้สินเพิ่มขึ้น เกรงว่าจะไม่ สามารถชำระหนี้สินได้ตรงตามเวลา	123	30.37
เกษตรกรอายุมากและขาดแรงงาน	58	14.32
รายได้เพียงพอหรือมีเงินออมหรือพออยู่พอกิน	26	6.42
พยายามหางานทำ	5	1.23
ลูกส่งเงินมาให้ หรือขอคนในครอบครัว	4	0.99
เมื่อได้รับเงินทุนหมุนเวียนไม่สามารถบริหารจัดการ ได้	2	0.49
กลัวขาดทุน	2	0.49
สุขภาพไม่ดี	1	0.25
เศรษฐกิจไม่ดี	1	0.25

ที่มา: จากการสำรวจ

(2) จำนวนเงินที่กลุ่มตัวอย่างต้องการนำมาหมุนเวียนสำหรับการผลิตในภาคเกษตรเฉลี่ย
20,781 บาทต่อปีต่อไร่ และต้องการสำหรับกิจกรรมนอกภาคเกษตรเฉลี่ย 63,159 บาทต่อปีต่อครัวเรือน
ดังแสดงในตารางที่ 4.33

ตารางที่ 4.33 จำนวนความต้องการเงินทุนหมุนเวียนของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

ความต้องการเงินทุนหมุนเวียน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน (ครัวเรือน)	จำนวนความต้องการ (บาท)		
		เพดานความ ต้องการ ขั้นต่ำ	เพดานความ ต้องการ สูงสุด	ค่าเฉลี่ย
ต้องการสำหรับการผลิตในภาค เกษตร (บาทต่อปีต่อไร่)	151	500	100,000	20,781
ต้องการสำหรับกิจกรรม นอกภาคเกษตร (บาทต่อปี ต่อครัวเรือน)	182	2,000	500,000	63,159

ที่มา: จากการสำรวจ

9) สภาพเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

สภาพเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนในปี 2566 ภาพรวม 7 จังหวัด (อุดรธานี เลย หนองคาย หนองบัวลำภู บึงกาฬ สกลนคร และนครพนม) พบว่า มีรายได้ จำนวน 254,267 บาท และมีรายจ่าย จำนวน 201,416 บาท ส่งผลให้มีเงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้ จำนวน 52,851 บาท ซึ่งเกษตรกรมีเงินออมหรือเงินฝาก จำนวน 48,900 บาท และมีหนี้สินคงเหลือปลายปี จำนวน 244,187 บาท

ดังแสดงในตารางที่ 4.34

ตารางที่ 4.34 สรุปรายได้ รายจ่าย เงินฝาก/เงินออม และหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

จังหวัด	รายได้		รายจ่าย		เงินสดคงเหลือ ก่อนการชำระหนี้ (รายได้ - รายจ่าย)		เงินออม/เงินฝาก		หนี้สิน	
	จำนวน ครัวเรือน	บาท/ ครัวเรือน/ปี	จำนวน ครัวเรือน	บาท/ ครัวเรือน/ปี	จำนวน ครัวเรือน	บาท/ ครัวเรือน/ปี	จำนวน ครัวเรือน	บาท/ ครัวเรือน/ปี	จำนวน ครัวเรือน	บาท/ ครัวเรือน/ปี
อุดรธานี (n=100)	100	262,101	100	207,192	100	54,909	51	156,078	66	258,642
เลย (n=100)	100	291,045	100	243,219	100	47,826	76	30,976	73	202,778
หนองคาย (n=100)	100	289,744	100	206,951	100	82,793	81	39,944	75	379,960
หนองบัวลำภู (n=100)	100	204,575	100	187,078	100	17,497	64	23,197	86	211,919
บึงกาฬ (n=100)	100	248,628	100	212,008	100	36,620	63	38,932	76	232,053
สกลนคร (n=100)	100	228,589	100	161,686	100	67,003	75	35,380	68	172,287
นครพนม (n=66)	66	255,509	66	184,992	66	70,517	53	46,987	47	248,079
ภาพรวม 7 จังหวัด (n=666)	666	254,267	666	201,416	666	52,851	463	48,900	491	244,187

ที่มา: จากการสำรวจ

4.2 ระดับความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารจัดการเงินลงทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อย

ระดับความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารจัดการเงินลงทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ 13 จังหวัด (ภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน) ประกอบด้วยแนวทาง 3 ด้าน คือ ปรัชญาหรือหลักการสำคัญของเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร วัตถุประสงค์ในการบริหารเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร และ แนวทางการบริหารจัดการเงินทุน (กองทุน) เพื่อการเกษตร มีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (6 จังหวัด)

ระดับความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารจัดการเงินลงทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย และพะเยา) 3 ด้าน คือ ปรัชญาหรือหลักการสำคัญของเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร วัตถุประสงค์ในการบริหารเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร และ แนวทางการบริหารจัดการเงินทุน (กองทุน) เพื่อการเกษตร มีรายละเอียด ดังนี้

ปรัชญาหรือหลักการสำคัญของเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุดทุกประเด็น โดยเกษตรกรเห็นด้วยในประเด็นเกษตรกรควรเสนอความคิดเห็นในการบริหารเงินกองทุน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ครัวเรือนและชุมชน มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 4.29 รองลงมา คือ ควรมีการบริหารจัดการเงินกองทุนร่วมกันระหว่างสมาชิกเกษตรกร ภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายประชาสังคม (ค่าคะแนน 4.28) เงินกองทุนเกื้อกูลประโยชน์ต่อสมาชิกครัวเรือนได้ (ค่าคะแนน 4.26) และเงินกองทุนทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน (ค่าคะแนน 4.22) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ในการบริหารเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุดทุกประเด็น โดยเกษตรกรเห็นด้วยในประเด็นเงินกองทุนส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในครัวเรือนเกษตรกร ทั้งในด้านการเรียนรู้ และการคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาในการพัฒนาอาชีพ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในท้องถิ่น มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 4.21 รองลงมา คือ เงินกองทุนสามารถพัฒนาอาชีพ ปรับเปลี่ยนระบบการผลิต และลดต้นทุนการผลิตการเกษตรได้ (ค่าคะแนน 4.17) เงินกองทุนนำมาใช้เสริมสภาพคล่องหรือความต้องการใช้เงินในครัวเรือนเกษตรกร (ฉุกเฉิน) (ค่าคะแนน 4.16) และควรมีเงินกองทุนที่สามารถนำมาใช้ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย (ค่าคะแนน 4.13) ตามลำดับ

แนวทางการบริหารจัดการเงินทุน (กองทุน) เพื่อการเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุดทุกประเด็น โดยเกษตรกรเห็นด้วยในประเด็นเกษตรกรต้องการให้มีการติดตามผลการบริหารการเงินกองทุน (ผลประกอบการ) อย่างสม่ำเสมอ มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 4.40 รองลงมา คือ เกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีแผนส่งเสริมให้เกษตรกรพึ่งพาตัวเองได้ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น ประหยัดค่าใช้จ่าย เพิ่มการออม การสร้างพื้นที่หรือระบบการผลิตสำหรับผลิตอาหารสำหรับครัวเรือน เป็นต้น (ค่าคะแนน 4.37) เกษตรกรต้องการให้มีการจัดประชุมชี้แจงแผนบริหารเงินกองทุนให้สมาชิกได้รับทราบและแสดงความเห็นต่างๆ (ค่าคะแนน 4.37)

เกษตรกรควรมีปรับพฤติกรรมการใช้เงินกองทุนภายในครัวเรือนให้มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การพนัน เป็นต้น (ค่าคะแนน 4.24) เกษตรกรควรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอและมีแผนการชำระหนี้เงินกองทุน (ค่าคะแนน 4.22) และเกษตรกรต้องการสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดกลไกการเข้าถึงเงินทุนและติดตามการใช้เงินกองทุนที่มีประสิทธิภาพ (ค่าคะแนน 4.18) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.35

ตารางที่ 4.35 ระดับความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารจัดการเงินลงทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน

แนวทางการบริหารจัดการ	ค่าคะแนน	แปลผล
ปรัชญาหรือหลักการสำคัญของเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร		
1. ท่านเห็นว่าเกษตรกรควรเสนอความคิดเห็นในการบริหารเงินกองทุนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ครัวเรือนและชุมชน	4.29	มากที่สุด
2. ท่านเห็นว่าควรมีการบริหารจัดการเงินกองทุนร่วมกันระหว่างสมาชิกเกษตรกร ภาครัฐ ภาคเอกชนและเครือข่ายประชาสังคม	4.28	มากที่สุด
3. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนเกื้อกูลประโยชน์ต่อสมาชิกครัวเรือนได้	4.26	มากที่สุด
4. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน	4.22	มากที่สุด
วัตถุประสงค์ในการบริหารเงินลงทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร		
1. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในครัวเรือนเกษตรกรทั้งในด้าน การเรียนรู้ และการคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาในการพัฒนาอาชีพ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในท้องถิ่น	4.21	มากที่สุด
2. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนสามารถพัฒนาอาชีพ ปรับเปลี่ยนระบบการผลิต และลดต้นทุนการผลิตการเกษตรได้	4.17	มากที่สุด
3. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนนำมาใช้เสริมสภาพคล่องหรือความต้องการใช้เงินในครัวเรือนเกษตรกร (ฉุกเฉิน)	4.16	มากที่สุด
4. ท่านเห็นว่าควรมีเงินกองทุนที่สามารถนำมาใช้ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย	4.13	มากที่สุด
ปรัชญาหรือหลักการสำคัญของเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร		
1. ท่านเห็นว่าเกษตรกรควรเสนอความคิดเห็นในการบริหารเงินกองทุนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ครัวเรือนและชุมชน	4.29	มากที่สุด
2. ท่านเห็นว่าควรมีการบริหารจัดการเงินกองทุนร่วมกันระหว่างสมาชิกเกษตรกร ภาครัฐ ภาคเอกชนและเครือข่ายประชาสังคม	4.28	มากที่สุด

ตารางที่ 4.35 (ต่อ)

แนวทางการบริหารจัดการ	ค่าคะแนน	แปลผล
3. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนเกือบุ่ลประโยชน์ต่อสมาชิกครัวเรือนได้	4.26	มากที่สุด
4. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน	4.22	มากที่สุด
วัตถุประสงค์ในการบริหารเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร		
1. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในครัวเรือนเกษตรทั้งในด้านการเรียนรู้ และการคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาในการพัฒนาอาชีพ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในท้องถิ่น	4.21	มากที่สุด
2. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนสามารถพัฒนาอาชีพ ปรับเปลี่ยนระบบการผลิต และลดต้นทุนการผลิตการเกษตรได้	4.17	มากที่สุด
3. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนนำมาใช้เสริมสภาพคล่องหรือความต้องการใช้เงินในครัวเรือนเกษตร (ฉุกเฉิน)	4.16	มากที่สุด
4. ท่านเห็นว่าควรมีเงินกองทุนที่สามารถนำมาใช้ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย	4.13	มากที่สุด
แนวทางการบริหารจัดการเงินทุน (กองทุน) เพื่อการเกษตร		
1. ท่านต้องการให้มีการติดตามผลการบริหารการเงินกองทุน (ผลประกอบการ) อย่างสม่ำเสมอ	4.40	มากที่สุด
2. เกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีแผนส่งเสริมให้เกษตรกรพึ่งพาตัวเองได้ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น ประหยัดค่าใช้จ่าย เพิ่มการออม การสร้างพื้นที่หรือระบบการผลิตสำหรับผลิตอาหารสำหรับครัวเรือน เป็นต้น	4.37	มากที่สุด
3. ท่านต้องการให้มีการจัดประชุมชี้แจงแผนบริหารการเงินกองทุนให้สมาชิกได้รับทราบและแสดงความเห็นต่างๆ	4.37	มากที่สุด
4. เกษตรกรควรมีปรับพฤติกรรมการใช้เงินกองทุนภายในครัวเรือนให้มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น เครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ การพนัน เป็นต้น	4.24	มากที่สุด
5. เกษตรกรควรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอและมีแผนการชำระหนี้เงินกองทุน	4.22	มากที่สุด
6. ท่านต้องการสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดกลไกการเข้าถึงเงินทุน และติดตามการใช้เงินกองทุนที่มีประสิทธิภาพ	4.18	มากที่สุด

ที่มา: จากการสำรวจ

4.2.2 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

ระดับความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารจัดการเงินลงทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (อุดรธานี เลย หนองคาย หนองบัวลำภู บึงกาฬ สกลนคร และนครพนม) 3 ด้าน คือ ปรัชญาหรือหลักการสำคัญของเงินลงทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร วัตถุประสงค์ในการบริหารเงินลงทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร และ แนวทางการบริหารจัดการเงินลงทุน (กองทุน) เพื่อการเกษตร มีรายละเอียด ดังนี้

ปรัชญาหรือหลักการสำคัญของเงินลงทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากทุกประเด็น โดยเกษตรกรเห็นด้วยในประเด็นเงินกองทุนทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 3.79 รองลงมา คือ เงินกองทุนเกื้อกูลประโยชน์ต่อสมาชิกครัวเรือนได้ (ค่าคะแนน 3.69) เกษตรกรควรเสนอความคิดเห็นในการบริหารเงินกองทุน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ครัวเรือนและชุมชน (ค่าคะแนน 3.59) และควรมีการบริหารจัดการเงินกองทุนร่วมกันระหว่างสมาชิกเกษตรกร ภาครัฐ ภาคเอกชนและเครือข่ายประชาสังคม (ค่าคะแนน 3.59) ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ในการบริหารเงินลงทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากในประเด็นเงินกองทุนนำมาใช้เสริมสภาพคล่องหรือความต้องการใช้เงินในครัวเรือนเกษตร (ฉุกเฉิน) มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 3.63 รองลงมา คือ เงินกองทุนส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในครัวเรือนเกษตร ทั้งในด้านการเรียนรู้ และการคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาในการพัฒนาอาชีพ และ ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในท้องถิ่น (ค่าคะแนน 3.58) และเกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ เงินกองทุนที่สามารถนำมาใช้ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย (ค่าคะแนน 3.45) เงินกองทุนสามารถพัฒนาอาชีพ ปรับเปลี่ยนระบบการผลิต และลดต้นทุนการผลิตการเกษตรได้ (ค่าคะแนน 3.42) ตามลำดับ

แนวทางการบริหารจัดการเงินลงทุน (กองทุน) เพื่อการเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากในประเด็นเกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีแผนส่งเสริมให้เกษตรกรพึ่งพาตัวเองได้ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น ประหยัดค่าใช้จ่าย เพิ่มการออม การสร้างพื้นที่หรือระบบการผลิตสำหรับผลิตอาหารสำหรับครัวเรือน เป็นต้น มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 4.12 รองลงมา คือ เกษตรกรควรมีปรับพฤติกรรมการใช้เงินกองทุนภายในครัวเรือนให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การพนัน เป็นต้น (ค่าคะแนน 3.85) เกษตรกรต้องการสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดกลไกการเข้าถึงเงินทุนและติดตามการใช้เงินกองทุนที่มีประสิทธิภาพ (ค่าคะแนน 3.62) เกษตรกรต้องการให้มีการติดตามผลการบริหารการเงินกองทุน (ผลประกอบการ) อย่างสม่ำเสมอ (ค่าคะแนน 3.57) เกษตรกรต้องการให้มีการจัดประชุมชี้แจงแผนบริหารเงินกองทุนให้สมาชิกได้รับทราบและแสดงความเห็นต่างๆ (ค่าคะแนน 3.55) และเกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับปานกลางในประเด็นเกษตรกรควรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอและมีแผนการชำระหนี้เงินกองทุน (ค่าคะแนน 3.38) ตามลำดับ

ดังแสดงในตารางที่ 4.36

ตารางที่ 4.36 ระดับความคิดเห็นต่อแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อยในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

แนวทางการบริหารจัดการ	ค่าคะแนน	แปลผล
ปรัชญาหรือหลักการสำคัญของเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร		
1. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน	3.79	มาก
2. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนเกื้อกูลประโยชน์ต่อสมาชิกครัวเรือนได้	3.69	มาก
3. ท่านเห็นว่าเกษตรกรควรเสนอความคิดเห็นในการบริหารเงินกองทุนเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ครัวเรือนและชุมชน	3.59	มาก
4. ท่านเห็นว่าควรมีการบริหารจัดการเงินทุนร่วมกันระหว่างสมาชิกเกษตรกร ภาครัฐ ภาคเอกชนและเครือข่ายประชาสังคม	3.59	มาก
วัตถุประสงค์ในการบริหารเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร		
1. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนนำมาใช้เสริมสภาพคล่องหรือความต้องการใช้เงินในครัวเรือนเกษตรกร (ฉุกเฉิน)	3.63	มาก
2. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในครัวเรือนเกษตรกรทั้งในด้าน การเรียนรู้ และการคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาในการพัฒนาอาชีพ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในท้องถิ่น	3.58	มาก
3. ท่านเห็นว่าควรมีเงินกองทุนที่สามารถนำมาใช้ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย	3.45	ปานกลาง
4. ท่านเห็นว่าเงินกองทุนสามารถพัฒนาอาชีพ ปรับเปลี่ยนระบบการผลิต และลดต้นทุนการผลิตการเกษตรได้	3.42	ปานกลาง
แนวทางการบริหารจัดการเงินทุน (กองทุน) เพื่อการเกษตร		
1. เกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีแผนส่งเสริมให้เกษตรกรพึ่งพาตัวเองได้ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น ประหยัดค่าใช้จ่าย เพิ่มการออม การสร้างพื้นที่หรือระบบการผลิต สำหรับผลิตอาหาร สำหรับครัวเรือน เป็นต้น	4.12	มาก
2. เกษตรกรควรมีปรับพฤติกรรมการใช้เงินกองทุนภายในครัวเรือนให้มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การพนัน เป็นต้น	3.85	มาก
3. ท่านต้องการสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดกลไกการเข้าถึงเงินทุนและติดตามการใช้เงินกองทุนที่มีประสิทธิภาพ	3.62	มาก

ตารางที่ 4.36 (ต่อ)

แนวทางการบริหารจัดการ	ค่าคะแนน	แปลผล
4. ท่านต้องการให้มีการติดตามผลการบริหารการเงินกองทุน (ผลประกอบการ) อย่างสม่ำเสมอ	3.57	มาก
5. ท่านต้องการให้มีการจัดประชุมชี้แจงแผนบริหารการเงินกองทุนให้สมาชิก ได้รับทราบและแสดงความเห็นต่างๆ	3.55	มาก
6. เกษตรกรควรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอและมีแผนการชำระหนี้เงินกองทุน	3.38	ปานกลาง

ที่มา: จากการสำรวจ

4.3 ปัญหาและอุปสรรค

4.3.1 ผลการระดมความคิดเห็นในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (6 จังหวัด)

จากผลการศึกษาและและการระดมความคิดเห็น (Focus Group) ในพื้นที่ 6 จังหวัดภาคเหนือตอนบน พบปัญหาและอุปสรรคประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) ด้านการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย

(1) เกษตรกรส่วนใหญ่ เพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้มีรายได้ครั้งเดียวต่อปี รวมถึงสภาพอากาศเปลี่ยนแปลง (Climate Change) ภัยธรรมชาติ และโรคระบาด มีความเสี่ยงต่อการผลิตสินค้าเกษตร ผลผลิตได้รับความเสียหาย รายได้ไม่แน่นอน ส่งผลต่อการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกร

(2) รายได้ภาคการเกษตรน้อย ค่าใช้จ่ายสูง ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต และการชำระหนี้เงินกู้ ทำให้สภาพการชำระหนี้ เกิดการผิดนัดชำระและหนี้เสีย

(3) ปัญหาราคาสินค้าเกษตรต่ำ เนื่องจากคุณภาพสินค้า ไม่ได้มาตรฐาน ทำให้รายได้ไม่แน่นอน และไม่เพียงพอต่อการลงทุนทำการเกษตรในฤดูกาลเพาะปลูกถัดไป

(4) การรวมกลุ่มของเกษตรกรไม่เข้มแข็ง กรณีกู้เงินจากแหล่งเงินทุนในรูปแบบของการรวมกลุ่มเกษตรกร ทำให้เกิดการผิดนัดชำระหนี้ และเป็นหนี้เสีย

(5) ต้นทุนการผลิตและปัจจัยการผลิตสูง ได้แก่ ค่าพันธุ์ ค่าปุ๋ย ยา สารเคมี และค่าจ้างแรงงาน เป็นต้น ทำให้กำไรและรายได้ของเกษตรกรที่ควรจะได้รับลดลง

(6) เกษตรกรสูงอายุ ขาดแคลนแรงงานทางการเกษตร ทำให้มีการจ้างแรงงานเพื่อทดแทนแรงงานตนเอง ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูง รวมถึงส่งผลให้ต่อการขอรับเงินกู้จากแหล่งเงินทุน เนื่องจากอายุมาก ระยะเวลาที่กำหนดชำระหนี้สั้น และจำนวนงวดสูง ส่งผลต่อการความสามารถในการชำระหนี้สิน

(7) พื้นที่ทำการเกษตรมีจำกัด แหล่งน้ำหลักที่ใช้ในการเกษตร ส่วนใหญ่อาศัยน้ำฝน และอยู่นอกเขตประทาน เกษตรกรบางพื้นที่ จำหน่ายที่ดินให้นายทุน แล้วเช่าพื้นที่ทำกิน

(8) เกษตรกรขาดความรู้ด้านการเงิน การบริหารจัดการเงินและการบริหารจัดการหนี้สิน

(9) การกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนของเกษตรกร มีการใช้จ่ายหนี้ผิดวัตถุประสงค์ ส่งผลต่อการบริหารจัดการหนี้ของเกษตรกรและการชำระหนี้ของเกษตรกร

(10) วัตถุประสงค์การออมของเกษตรกรเพื่อค้ำประกันการกู้ ทำให้ไม่มีเงินสำรองไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น

2) ด้านการเข้าถึงกองทุน/เงินทุนหมุนเวียนในกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

(1) เกษตรกรและบุคลากรภาครัฐ ขาดความรู้เกี่ยวกับการเขียนโครงการและ การจัดทำ Business Model Canvas เพื่อเขียนขอรับเงินทุนจากแหล่งเงินทุนของภาครัฐ

(2) การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของภาครัฐน้อย เนื่องจาก เงื่อนไขและหลักเกณฑ์การขอรับเงินทุนภาครัฐ หลายขั้นตอน มีความยุ่งยาก และล่าช้า

(3) การใช้ประโยชน์ของกองทุนหมุนเวียนของภาครัฐน้อย เกษตรกรเข้าสู่กองทุนหมุนเวียนไม่ทั่วถึง เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ และการจัดสรรปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรน้อย

(4) เกษตรกรรายย่อยไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน เพื่อเข้าถึงแหล่งเงินทุน ทำให้ขาดโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุน

4.3.2 ผลการระดมความคิดเห็นในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (7 จังหวัด)

จากผลการศึกษาและและการระดมความคิดเห็น (Focus Group) ในพื้นที่ 7 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน พบปัญหาและอุปสรรคประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) ด้านการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย

(1) พื้นที่ปลูกของเกษตรกร อยู่ในนอกเขตชลประทาน ส่วนใหญ่ปลูกพืชเกษตรเชิงเดี่ยว ประกอบกับพื้นที่ทางการเกษตรมีจำกัด ไม่มีเครื่องจักรกลการเกษตรเป็นของตนเอง และเป็นแรงงานสูงวัยมากกว่าแรงงานวัยหนุ่มสาว ทำให้มีรายได้การเกษตรไม่สม่ำเสมอ ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย

(2) ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรเพิ่มสูงขึ้น ทั้งค่าพันธุ์ ค่าปุ๋ย ค่ายาและสารเคมี ค่าบริการเครื่องจักรกลการเกษตร ค่าน้ำมัน ค่าจ้างแรงงาน เป็นต้น เกษตรกรขาดองค์ความรู้และทักษะในการลดต้นทุน การผลิต ประกอบกับผลผลิตไม่ได้มาตรฐาน ทำให้ไม่สามารถขายผลผลิตในราคาที่สูงได้ ส่งผลต่อรายได้ทางการเกษตรและความสามารถในการชำระเงินกู้หรือหนี้สิน เนื่องจาก ครัวเรือนเกษตรกรมีการใช้จ่ายที่จำเป็นเพิ่มขึ้น เช่น ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค การเดินทางและการสื่อสาร เป็นต้น

(3) เกษตรกรส่วนใหญ่พึ่งพารายได้นอกภาคเกษตรเพิ่มมากขึ้น เนื่องจาก รายได้ทางการเกษตรไม่แน่นอน และพื้นที่ทางการเกษตรมีจำกัด เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกข้าวไว้บริโภคเท่านั้น ประกอบกับจากสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันที่การขยายตัวของเมืองได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางไปพร้อม ๆ กับความสะดวกสบายในการคมนาคมขนส่ง และการเดินทาง ทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีโอกาสในการประกอบกิจกรรมนอกภาคเกษตรอื่น ๆ นอกจากการทำเกษตร โอกาสที่ครัวเรือนแต่ละครัวเรือนได้รับรายได้นอกภาคเกษตรแตกต่างกันไป เช่น รายได้จากค้าขายหรือทำธุรกิจส่วนตัว เงินเดือนหรือค่าจ้างรายเดือนจากการรับราชการ ทำงานบริษัทหรือโรงงาน รายได้จากการรับจ้างรายวันหรือรายเดือนหรือชิ้นงาน ตลอดจนเงินที่ได้รับจากสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ต่างถิ่นหรือต่างประเทศ

(4) การใช้เงินกู้เพื่อการเกษตรมิควัตถุประสงค์ เช่น ใช้จ่ายประจำวันหรือเพื่อการบริโภค บรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน หรือการศึกษาของบุตรหลาน เป็นต้น

(5) ทักษะคติและพฤติกรรมทางการเงินของเกษตรกรที่ส่อไปในด้านลบ ไม่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรเอง โดยเฉพาะ การใช้จ่ายเงินเพื่อสังคมนาและนันทนาการของเกษตรกร (เช่น ค่าเหล้าหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ค่าห่วย ค่าชิงโชค ฯลฯ) หรือทัศนคติที่ว่า ต้องกู้หนี้ทุกปี เพื่อรักษาสีทึ่ การมีหนี้ติดตัวดีกว่าเอาทรัพย์สินไปชำระหนี้ และการกู้หนี้ใหม่ไปใช้หนี้เก่า รวมทั้งการขาดความตระหนักในการจัดทำบัญชีครัวเรือนและต้นทุนในการเกษตร เพื่อบริหารจัดการงบการเงินภายในครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดวงจรปัญหาหนี้สินสะสม การเรื้อรัง การหมุนหนี้เก่าไปหาหนี้ใหม่ หรือการผัดผ่อนชำระ

2) ด้านการเข้าถึงกองทุน/เงินทุนหมุนเวียนในกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

(1) ขาดการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหรือประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกองทุน ฯ ให้ทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่

เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักกองทุน/เงินทุนหมุนเวียนในกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.)

(2) เกษตรกรขาดความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วัตถุประสงค์ รวมถึงวิธีการขอรับกองทุน ฯ รวมทั้งขาดทักษะและความชำนาญในการจัดทำแผนธุรกิจทางการเกษตรครบวงจร ตั้งแต่การผลิต การแปรรูปเกษตรเพิ่มมูลค่า และการตลาด จึงไม่สามารถเขียนข้อเสนอโครงการเพื่อขอรับเงินสนับสนุนจากกองทุน ฯ ได้

(3) การขอใช้เงินกองทุน ส่วนใหญ่ให้เสนอในนามกลุ่มเกษตรกร ดังนั้น ถ้าเกษตรกรไม่มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งและการบริหารจัดการธุรกิจเกษตรที่ดี จะไม่สามารถเข้าถึงแหล่งกองทุน ฯ ได้ รวมทั้งจะไม่มีความสามารถในการชำระหนี้กองทุน ฯ ได้ และเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาดำเนินการตามสัญญา เกษตรกรไม่สามารถชำระหนี้คืนได้ตามกำหนด จำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ขอยกยเวลาชำระหนี้ หรือกำหนดมาตรการช่วยเหลือหรือเยียวยาถูกหนี้

4.4 สรุปภาพรวมการศึกษาโครงการแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย พื้นที่ 13 จังหวัด

ตารางที่ 4.37 สรุปภาพรวมการศึกษาโครงการแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย พื้นที่ 13 จังหวัด

ผลการศึกษา	ประเด็นพัฒนาเชิงนโยบาย	แนวทางพัฒนาหลัก	ข้อเสนอแผนงาน/โครงการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
1) ปัญหาด้านการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย				
1.1) พื้นที่ปลูกของเกษตรกรอยู่นอกเขตชลประทาน ส่วนใหญ่ปลูกพืชเกษตรเชิงเดี่ยว ประกอบกับพื้นที่ทางการเกษตรมีจำกัด ไม่มีเครื่องจักรกลการเกษตรเป็นของตนเอง และเป็นแรงงานสูงวัยมากกว่าแรงงานวัยหนุ่มสาว ทำให้มีรายได้การเกษตรไม่สม่ำเสมอ ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย	การพัฒนาที่ดินและแหล่งน้ำ	การพัฒนาแหล่งน้ำนอกเขตชลประทาน	-โครงการก่อสร้างแหล่งน้ำไร่นานอกเขตชลประทาน (ระบบน้ำบาดาล หนาครน้ำใต้ดิน การขุดสระน้ำในไร่นา เป็นต้น)	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
		การอนุรักษ์ดินและน้ำ	-โครงการส่งเสริมเกษตรกรรวมด้วยพลังงานทางเลือก (ระบบสูบน้ำพลังงานแสงอาทิตย์ ระบบกังหันลมเพื่อสูบน้ำ เป็นต้น)	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/กระทรวงพลังงาน/กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม/กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและเทคโนโลยี
			-โครงการวิจัยผลิตภัณฑ์จากวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรที่สำคัญ เพื่อปรับปรุงคุณภาพดิน	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและเทคโนโลยี
			-โครงการส่งเสริมการบริหารจัดการน้ำทางการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (ระบบให้น้ำแบบหยด)	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
		-โครงการการใช้ปุ๋ยอินทรีย์และพืชคลุมดิน เพื่อการอนุรักษ์น้ำ	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	

ตารางที่ 4.37 (ต่อ)

ผลการศึกษา	ประเด็นพัฒนาเชิงนโยบาย	แนวทางพัฒนาหลัก	ข้อเสนอแผนงาน/โครงการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
1.1) พื้นที่ปลูกของเกษตรกรอยู่นอกเขตชลประทาน ส่วนใหญ่ปลูกพืชเกษตรเชิงเดี่ยว ประกอบกับพื้นที่ทางการเกษตรมีจำกัด ไม่มีเครื่องจักรกลการเกษตรเป็นของตนเอง และเป็นแรงงานสูงวัยมากกว่าแรงงานวัยหนุ่มสาว ทำให้มีรายได้การเกษตรไม่สม่ำเสมอ ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย (ต่อ)	การส่งเสริมการผลิตตามระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม	การผลิตสินค้าเกษตรตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัย/เกษตรอินทรีย์	-โครงการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS -โครงการขับเคลื่อนการเกษตรระดับหมู่บ้านสู่เกษตรมูลค่าสูงและสนับสนุนการทำมาตรฐานอินทรีย์	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ -กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/กระทรวงมหาดไทย/กระทรวงพาณิชย์
		การส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงผลกระทบจากสภาพภูมิอากาศ (Climate Change)	-โครงการส่งเสริมการทำเกษตรผสมผสานเพื่อบรรเทาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ -โครงการส่งเสริมเกษตรปลูกพืชใช้น้ำน้อยหรือพืชทนแล้ง สร้างรายได้	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
	การส่งเสริมการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรทดแทนแรงงาน	การสนับสนุนเครื่องจักรกลการเกษตรแก่กลุ่มเกษตรกร	-โครงการสนับสนุนการจัดการเครื่องจักรกลการเกษตรทดแทนแรงงานเกษตรกรให้แก่กลุ่มสหกรณ์/กลุ่มเกษตรกร	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/กระทรวงการคลัง (ธ.ก.ส.)

ตารางที่ 4.37 (ต่อ)

ผลการศึกษา	ประเด็นพัฒนาเชิงนโยบาย	แนวทางพัฒนาหลัก	ข้อเสนอแผนงาน/โครงการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
1.2) ต้นทุนการผลิตทางการ เกษตรเพิ่มขึ้น ทั้งค่าพันธุ์ ค่าปุ๋ย ค่ายาและสารเคมี ค่าบริการเครื่องจักรกลการเกษตร ค่าน้ำมัน ค่าจ้างแรงงาน เป็นต้น เกษตรกรขาดองค์ความรู้และทักษะ ในการลดต้นทุนการผลิต ประกอบกับ ผลผลิตไม่ได้มาตรฐาน ทำให้ไม่สามารถ ขายผลผลิตในราคาที่สูงได้ ส่งผลต่อ รายได้ทางการเกษตรและความสามารถในการชำระเงินกู้หรือหนี้สิน เนื่องจาก คริวเรือนเกษตรกรมีภาระค่าใช้จ่ายที่จำเป็น เพิ่มขึ้น เช่น ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค การเดินทางและการสื่อสาร เป็นต้น	การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ คู่ขนานกับการสร้างทัศนคติ ที่ดีทางการเงิน	ลดต้นทุนและเพิ่ม ประสิทธิภาพ การผลิต	-โครงการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี เกษตรแม่นยำ (Precision Agriculture) เพื่อติดตามสภาพอากาศ ระบบน้ำ สภาพดิน และระดับความชื้น	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/ กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและเทคโนโลยี
		ส่งเสริมการทำเกษตรกรรม ยั่งยืน และเป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อม	-โครงการส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรกรรมยั่งยืนให้แพร่หลาย สู่เกษตรกร	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
		การสนับสนุนการแปรรูป ผลผลิต ทางการเกษตร	-โครงการบริหารจัดการวัสดุเหลือใช้ทาง การเกษตรให้มีมูลค่าเพิ่มและเกิด ประโยชน์สูงสุด	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/ กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและเทคโนโลยี
		การพัฒนาความเข้มแข็ง ของกลุ่มเกษตรกร	-โครงการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิต ทางการเกษตรตามศักยภาพของพื้นที่ เพื่อเพิ่มมูลค่า	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/ กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและเทคโนโลยี/ กระทรวงมหาดไทย/กระทรวง พาณิชยกรรม
		การพัฒนาความเข้มแข็ง ของกลุ่มเกษตรกร	-โครงการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ กลุ่มเกษตรกรให้มีความเข้มแข็ง	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/ กระทรวงมหาดไทย
		การสร้างความรู้และวินัย ทางการเงินที่ดี	-โครงการเสริมสร้างการจัดทำบัญชี คริวเรือนและบัญชีฟาร์มเพื่อการบริหาร จัดการเงินทุนอย่างมีประสิทธิภาพ	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/ กระทรวงมหาดไทย/กระทรวง อุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและ เทคโนโลยี/

ตารางที่ 4.37 (ต่อ)

ผลการศึกษา	ประเด็นพัฒนาเชิงนโยบาย	แนวทางพัฒนาหลัก	ข้อเสนอแผนงาน/โครงการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
1.3) เกษตรกรส่วนใหญ่พึ่งพารายได้นอกภาคเกษตรเพิ่มมากขึ้น เนื่องจาก รายได้ทางการเกษตรไม่แน่นอน และพื้นที่ทางการเกษตรมีจำกัด เกษตรกรส่วนใหญ่ปลูกข้าวไว้บริโภคเท่านั้น ประกอบกับจากสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันที่การขยายตัวของเมืองได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางไปพร้อม ๆ กับความสะดวกสบายในการคมนาคมขนส่งและการเดินทาง ทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีโอกาสในการประกอบกิจกรรมนอกภาคเกษตรอื่น ๆ นอกจากการทำเกษตร โอกาสที่ครัวเรือนแต่ละครัวเรือนได้รับรายได้นอกภาคเกษตรแตกต่างกันไป เช่น รายได้จากค้าขายหรือทำธุรกิจส่วนตัว เงินเดือนหรือค่าจ้างรายเดือนจากการรับราชการ ทำงานบริษัทหรือโรงงาน รายได้จากการรับจ้างรายวันหรือรายเดือน หรือชิ้นงาน ตลอดจนเงินที่ได้รับจากสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ต่างถิ่นหรือต่างประเทศ	การสร้างมูลค่าเพิ่มจากการทำการเกษตร (การทำน้อย ได้มาก)	การส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าเกษตรในพื้นที่ไม่เหมาะสม	-โครงการบริหารจัดการผลิตสินค้าเกษตรตามแผนที่เกษตร เพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agri-Map)	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
		การส่งเสริมการทำเกษตรแบบประณีตและการปลูกพืชนอกฤดู	-โครงการส่งเสริมเกษตรประณีตเพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มรายได้	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
			-โครงการส่งเสริมนวัตกรรมสมัยใหม่สู่ความยั่งยืน โดยการผลิตพืชนอกฤดู	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและเทคโนโลยี

ตารางที่ 4.37 (ต่อ)

ผลการศึกษา	ประเด็นพัฒนาเชิงนโยบาย	แนวทางพัฒนาหลัก	ข้อเสนอแผนงาน/โครงการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
1.4) การใช้เงินกู้เพื่อการเกษตรผิดวัตถุประสงค์ เช่น ใช้จ่ายประจำวันหรือเพื่อการบริโภค บรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน หรือการศึกษาของบุตรหลาน เป็นต้น	ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อการสร้างความรู้ และวินัยทางการเงินที่ดี รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจในการชำระหนี้	การจัดทำบัญชีครัวเรือน เกษตร	-โครงการเสริมสร้างการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อการจัดการเศรษฐกิจระดับครัวเรือน	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/ กระทรวงมหาดไทย/ กระทรวงการคลัง (ธ.ก.ส.)
		การสนับสนุนการให้สร้าง ความรู้และวินัยทางการเงินที่ดี	โครงการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการทางการเงินแก่เกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/ กระทรวงมหาดไทย/ กระทรวงการคลัง (ธ.ก.ส.)
1.5) ทศนคติและพฤติกรรมทางการเงินของเกษตรกรที่ส่อไปในด้านลบ ไม่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรเอง โดยเฉพาะการใช้เงินเพื่อสังคมนาและนันทนาการของเกษตรกร (เช่น ค่าเหล้าหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ค่าหุย ค่าชิงโชค ฯลฯ) หรือทัศนคติที่ว่าต้องกู้หนี้ทุกปี เพื่อรักษาสีหน้า การมีหนี้ติดตัวดีกว่าเอาทรัพย์สินไปชำระหนี้ และการกู้หนี้ใหม่ไปใช้หนี้เก่า รวมทั้งการขาดความตระหนักในการจัดทำบัญชีครัวเรือนและต้นทุนในการเกษตร เพื่อบริหารจัดการงบการเงินภายในครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดวงจรปัญหาหนี้สินสะสม การเรื้อรัง การหมุนหนี้เก่าไปหาหนี้ใหม่ หรือการผิติดชำระ		การการวางแผนการทำ การเกษตร โดยใช้ตลาดนำ การผลิต	-โครงการขับเคลื่อนแผนการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตรแบบครบวงจร	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/ กระทรวงพาณิชย์
			-โครงการส่งเสริมการพัฒนาระบบตลาดภายในชุมชนสำหรับสินค้าเกษตร	

ตารางที่ 4.37 (ต่อ)

ผลการศึกษา	ประเด็นพัฒนาเชิงนโยบาย	แนวทางพัฒนาหลัก	ข้อเสนอแผนงาน/โครงการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
2) ปัญหาด้านการเข้าถึงกองทุน/เงินทุนหมุนเวียนในกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์				
2.1) ขาดการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหรือประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกองทุนฯ ให้ทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักกองทุน/เงินทุนหมุนเวียนในกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.)	การสนับสนุนการเข้าถึงกองทุนของ กษ.	การจัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์เงินกองทุน	-โครงการศูนย์ข้อมูลกองทุนเกษตรชุมชน -โครงการกองทุนเกษตรสัญจรเพื่อเกษตรกรไทย	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ -กระทรวงมหาดไทย
2.2) เกษตรกรขาดความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วัตถุประสงค์ รวมถึงวิธีการขอรับกองทุนฯ รวมทั้งขาดทักษะและความชำนาญในการจัดทำแผนธุรกิจทางการเกษตรครบวงจร ตั้งแต่การผลิต การแปรรูปเกษตรเพิ่มมูลค่า และการตลาด จึงไม่สามารถเขียนข้อเสนอโครงการเพื่อขอรับเงินสนับสนุนจากกองทุนฯ ได้		การยกระดับการพัฒนาการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตร	-โครงการส่งเสริมและพัฒนาทักษะกลุ่มเกษตรกรในการจัดทำแผนธุรกิจเกษตรครบวงจรสู่ความสำเร็จ -โครงการสนับสนุนแหล่งเงินทุนการศึกษา สำหรับลูกหลานเกษตรกรรุ่นใหม่ ส่งเสริมรากฐานเกษตรให้เข้มแข็ง	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/ กระทรวงมหาดไทย/กระทรวงพาณิชย์/กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและเทคโนโลยี
2.3) การขอใช้เงินกองทุน ส่วนใหญ่ให้เสนอในนามกลุ่มเกษตรกร ดังนั้น ถ้าเกษตรกรไม่มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งและการบริหารจัดการธุรกิจเกษตรที่ดี จะไม่สามารถเข้าถึงแหล่งกองทุนฯ ได้ รวมทั้งจะไม่มีความสามารถในการชำระหนี้กองทุนฯ ได้ และเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาดำเนินการตามสัญญา เกษตรกรไม่สามารถชำระหนี้คืนได้ตามกำหนด จำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ขอยกยายเวลาชำระหนี้ หรือกำหนดมาตรการช่วยเหลือหรือเยียวยาลูกหนี้	การพัฒนาศักยภาพ ความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกร (วิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกรและสหกรณ์การเกษตร)	การส่งเสริมการรวมกลุ่ม	-โครงการส่งเสริมและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน สร้างเครือข่ายเกษตรกร เพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก -โครงการสร้างเครือข่ายเกษตรกรรุ่นใหม่เพื่อการผลิตและบริหารจัดการสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน	-กระทรวงเกษตรและสหกรณ์/ กระทรวงมหาดไทย/กระทรวงพาณิชย์/กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและเทคโนโลยี

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุป

การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ 13 จังหวัด (ภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน) คือ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา อุตรดิตถ์ เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร และนครพนม และจัดทำแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อย โดยใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ทางการเกษตร (เอกสารสิทธิ์) น้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ไร่ ในพื้นที่ 13 จังหวัด รวมทั้งสิ้น 1,233 ราย รวมทั้งมีการระดมความคิดเห็น (Focus Group) จากเกษตรกรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง 484 ราย ประกอบด้วย หน่วยงานภายในและหน่วยงานภายนอกสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และกลุ่มเกษตรกรที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

5.1.1 รูปแบบและพฤติกรรมการใช้เงินทุนของเกษตรกรรายย่อย

1) ภาคเหนือตอนบน (6 จังหวัด)

การศึกษารูปแบบและพฤติกรรมการใช้เงินทุนของเกษตรกรรายย่อย ในพื้นที่ 6 จังหวัด ภาคเหนือตอนบน (เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย พะเยา) ในปี 2566 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 567 ครัวเรือน ดังนี้

1.1) รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร รายได้ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากรายได้ประจำจากการทำงาน จำนวน 567 ครัวเรือน และรายได้ประจำจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ จำนวน 471 ครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างมีรายได้รวมทั้งสิ้น จำนวน 239,066 บาท โดยเป็นรายได้ประจำจากการทำงาน สูงสุด จำนวน 186,855 บาท หรือร้อยละ 78.16 ของรายได้รวม และรายได้ประจำจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ จำนวน 31,371 บาท หรือร้อยละ 13.12 ของรายได้รวม

ด้านรายได้ประจำจากการทำงาน พบว่า เงินเดือนหรือค่าจ้างรายเดือนมีรายได้เฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 167,580 บาท สำหรับการทำเกษตร จำนวน 87,892 บาท สำหรับรายได้ประจำจากเงินได้รับการช่วยเหลือ พบว่า รายได้จากเงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 29,773 บาท และบำนาญหรือบำเหน็จ และเงินสงเคราะห์ จำนวน 20,191 บาท

1.2) รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร รายจ่ายของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากรายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร และรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร กลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายรวมทั้งสิ้น จำนวน 210,408 บาท โดยเป็นรายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตรสูงสุด จำนวน 158,658 บาท หรือร้อยละ 75.13 ของรายจ่ายรวม และรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร จำนวน 51,750 บาท หรือร้อยละ 24.87 ของรายจ่ายรวม

ด้านรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร พบว่า ค่าปัจจัยการผลิต มีรายจ่ายเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 29,382 บาท และรายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร พบว่า ค่าอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ มีรายจ่ายเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 56,770 บาท หรือร้อยละ 35.78 ของรายจ่ายรวม

1.3) เงินออม เงินฝาก หรือเงินสดพร้อมใช้ ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีเงินออมหรือเงินฝาก ร้อยละ 72.31 เงินออมหรือเงินฝากรวมทั้งสิ้น 77,011 บาท ส่วนใหญ่มาจาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 36.59 และ กองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 19.72 ส่วนใหญ่เป็นเงินฝากค้ำประกันเพื่อกู้ ร้อยละ 45.45 จำนวนเงินออมหรือเงินฝากเฉลี่ยมากที่สุดจาก ธนาคารของรัฐ จำนวน 145,980 บาท สำหรับ ธ.ก.ส. มีจำนวน 63,580 บาท

ด้านเงินสดพร้อมใช้ ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีเงินสดพร้อมใช้ ร้อยละ 86.77 ระยะเวลาการมีเงินสดไว้ใช้ ส่วนใหญ่ใช้ได้นาน 1 เดือน ร้อยละ 41.26 แหล่งที่มาของเงินสดพร้อมใช้ ส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตร ร้อยละ 37.14 และรับจ้าง ร้อยละ 19.80 และส่วนใหญ่เห็นว่าเงินสดเพียงพอต่อการใช้ ร้อยละ 83.19

1.4) แหล่งเงินทุน ภาวะหนี้สิน และเงินเชื่อ

(1) กลุ่มตัวอย่างมีแหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้ พบว่า แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้จากการทำเกษตร ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 53.00 และใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 16.20 ส่วนใหญ่การใช้จ่ายเงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 76.67 หากมีไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่กู้ในหรือนอกระบบ ร้อยละ 58.33

ด้านแหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้นอกภาคเกษตร พบว่า ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 73.94 และเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 19.85 ส่วนใหญ่การใช้จ่ายเงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 76.83 หากมีไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่กู้ในหรือนอกระบบ ร้อยละ 46.00

ด้านแหล่งเงินทุนที่เป็นเงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 73.59 และเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 13.85 ส่วนใหญ่การใช้จ่ายเงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 98.50 หากมีไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่หางานทำ และยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ร้อยละ 50.00

(2) แหล่งเงินทุนที่เป็นเงินกู้และหนี้สิน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีเงินกู้และหนี้สิน ร้อยละ 62.43 มีหนี้สินคงเหลือปลายปี จำนวน 223,828 บาท แหล่งเงินกู้และหนี้สิน ส่วนใหญ่มาจาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 39.35 มีจำนวน 274,501 บาท ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 33.58 และซื้อ/เช่าซื้อที่ดิน ร้อยละ 11.74 ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ร้อยละ 68.00 การใช้จ่ายเงินในแต่ละปีส่วนใหญ่มีเพียงพอ ร้อยละ 82.50 หากมีไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่หางานทำ ร้อยละ 80.46

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่ารายได้จากการทำการเกษตรไม่สามารถทำให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินได้ ร้อยละ 56.97 เหตุผลที่ไม่สามารถทำให้ผ่านพ้นภาระหนี้ได้ ส่วนใหญ่เป็นเพราะราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ร้อยละ 30.89

1.5) สาเหตุของปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอ ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง ต่อสาเหตุของปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอของเกษตรกรรายย่อย ในภาคเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญ อยู่ในระดับมากที่สุด ในประเด็นต้นทุนการผลิตสูงขึ้น มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 4.50 และนอกภาคเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากที่สุดในประเด็นค่าใช้จ่ายครัวเรือนมากเกินไป มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 3.72

1.6) ความต้องการเงินทุนหมุนเวียนเพื่อลดปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอหรือเสริมสภาพคล่อง ความต้องการเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ไม่ต้องการเงินทุนหมุนเวียน ร้อยละ 63.49 เหตุผลที่ไม่ต้องการเงินทุนหมุนเวียน ส่วนใหญ่เนื่องจาก เกษตรกรอายุมาก และขาดแคลน แรงงานเกษตร จึงไม่สามารถทำกิจกรรมทางการเกษตร ร้อยละ 31.67 จำนวนเงินที่กลุ่มตัวอย่างต้องการนำมา หมุนเวียนสำหรับการผลิตในภาคเกษตรเฉลี่ย 8,244 บาทต่อปีต่อไร่ และต้องการสำหรับกิจกรรมนอก ภาคเกษตรเฉลี่ย 31,481 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

1.7) สภาพเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรรายย่อย ปี 2566 พบว่า กลุ่มจังหวัด ภาคเหนือตอนบน ในปี 2566 ภาพรวม 6 จังหวัด (เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แม่ฮ่องสอน เชียงราย และพะเยา) มีรายได้ จำนวน 239,066 บาท มีรายจ่าย จำนวน 208,044 บาท ส่งผลให้มีเงินสดคงเหลือ ก่อนการชำระหนี้ จำนวน 31,022 บาท ซึ่งเกษตรกรมีเงินออมหรือเงินฝาก จำนวน 77,011 บาท และมีหนี้สินคงเหลือปลายปี จำนวน 223,828 บาท

2) กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (7 จังหวัด)

การศึกษารูปแบบและพฤติกรรมการใช้เงินทุนของเกษตรกรรายย่อย ในพื้นที่ 7 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (อุดรธานี เลย หนองบัวลำภู หนองคาย บึงกาฬ สกลนคร และนครพนม) ในปี 2566 กลุ่มตัวอย่างจำนวน 666 ครัวเรือน ดังนี้

2.1) รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร รายได้ของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากรายได้ ประจำจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ จำนวน 651 ครัวเรือน และรายได้ประจำจากการทำงาน จำนวน 650 ครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างมีรายได้รวมทั้งสิ้น จำนวน 254,267 บาท โดยเป็นรายได้ประจำจากการทำงาน สูงสุด จำนวน 186,149 บาท หรือร้อยละ 73.21 ของรายได้รวม และรายได้ประจำจากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ จำนวน 70,713 บาท หรือร้อยละ 27.81 ของรายได้รวม

ด้านรายได้ประจำจากการทำงาน พบว่า เงินเดือนหรือค่าจ้างรายเดือนมีรายได้ เฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 162,413 บาท สำหรับการทำเกษตร จำนวน 81,429 บาท สำหรับรายได้ประจำจาก เงินได้รับการช่วยเหลือ พบว่า รายได้จากเงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 101,763 บาท และเงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน จำนวน 35,300 บาท

2.2) รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร รายจ่ายของกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจาก รายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร และรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร กลุ่มตัวอย่างมีรายจ่ายรวมทั้งสิ้น จำนวน 201,459 บาท โดยเป็นรายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตรสูงสุด จำนวน 172,537 บาท หรือร้อยละ 85.64 ของรายจ่ายรวม และรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร จำนวน 28,922 บาท หรือร้อยละ 14.36 ของรายจ่ายรวม

ด้านรายจ่ายเงินสดทางการเกษตร พบว่า ค่าปัจจัยการผลิตมีรายจ่ายเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 13,997 บาท และรายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร พบว่า ค่าอาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบมีรายจ่ายเฉลี่ยมากที่สุด เท่ากับ 79,251 บาท หรือร้อยละ 39.34 ของรายจ่ายรวม

2.3) เงินออม เงินฝาก หรือเงินสดพร้อมใช้ ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีเงินออมหรือเงินฝาก ร้อยละ 69.52 เงินออมหรือเงินฝากรวมทั้งสิ้น 48,900 บาท ส่วนใหญ่มาจาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 59.18 ส่วนใหญ่เป็นเงินฝากสามารถเบิกถอนได้ ร้อยละ 80.99 จำนวนเงินออมหรือเงินฝากเฉลี่ยมาจากสหกรณ์มากที่สุด จำนวน 134,273 บาท สำหรับ ธ.ก.ส. มีจำนวน 36,410 บาท

ด้านเงินสดพร้อมใช้ ส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีสดพร้อมใช้ ร้อยละ 96.10 ระยะเวลาการมีเงินสดไว้ใช้ ส่วนใหญ่ใช้ได้นาน 1 เดือน ร้อยละ 59.53 แหล่งที่มาของเงินสดพร้อมใช้ ส่วนใหญ่มาจากการทำเกษตร ร้อยละ 32.66 และรับจ้าง ร้อยละ 31.72 และส่วนใหญ่เห็นว่าเงินสดเพียงพอต่อการใช้ ร้อยละ 75.78

2.4) แหล่งเงินทุน ภาวะหนี้สิน และเงินเชื่อ

(1) กลุ่มตัวอย่างมีแหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้ พบว่า แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้จากการทำเกษตร ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อซื้อปัจจัยการผลิต ร้อยละ 65.37 และเป็นเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 56.67 ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 60.19 หากมีไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่กู้ในหรือนอกระบบ ร้อยละ 80.93

ด้านแหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้นอกภาคเกษตร พบว่า ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 98.67 และเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 23.24 ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 72.00 หากมีไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่กู้ในหรือนอกระบบ ร้อยละ 68.03

ด้านแหล่งเงินทุนที่เป็นเงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 87.14 และบรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน ร้อยละ 37.50 ส่วนใหญ่การใช้เงินในแต่ละปีเพียงพอ ร้อยละ 82.86 หากมีไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่กู้ในหรือนอกระบบ ร้อยละ 77.08

(2) แหล่งเงินทุนที่เป็นเงินกู้และหนี้สิน พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีเงินกู้และหนี้สิน ร้อยละ 73.72 มีหนี้สินคงเหลือปลายปี จำนวน 244,187 บาท แหล่งเงินกู้และหนี้สิน ส่วนใหญ่มาจาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 76.78 มีจำนวน 262,410 บาท ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้จ่ายประจำวัน ร้อยละ 52.25 และเงินทุนทำเกษตร ร้อยละ 44.83 ส่วนใหญ่ชำระตรงเวลาเฉพาะดอกเบี้ย ร้อยละ 57.29 การใช้เงินในแต่ละปีส่วนใหญ่มีเพียงพอ ร้อยละ 85.41 หากมีไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่หางานทำ ร้อยละ 72.73

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่ารายได้จากการทำการเกษตรไม่สามารถทำให้ผ่านพ้นภาระหนี้สินได้ ร้อยละ 69.37 เหตุผลที่ไม่สามารถทำให้ผ่านพ้นภาระหนี้ได้ ส่วนใหญ่เป็นเพราะพื้นที่ทำกินน้อย ผลผลิตเก็บไว้บริโภคในครอบครัวไม่พอต่อการสร้างรายได้ ร้อยละ 46.54

2.5) สาเหตุของปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอ ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อสาเหตุของปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอของเกษตรกรรายย่อย ในภาคเกษตร พบว่า เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมาก ในประเด็นต้นทุนการผลิตสูงขึ้น มีค่าคะแนนสูงสุด เท่ากับ 4.09 และนอกภาคเกษตร พบว่า

เกษตรกรให้ความสำคัญอยู่ในระดับมากในประเด็นค่าใช้จ่ายครัวเรือนมากเกินรายได้ มีค่าคะแนนสูงสุดเท่ากับ 3.85

2.6) ความต้องการเงินทุนหมุนเวียนเพื่อลดปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอหรือเสริมสภาพคล่อง ความต้องการเงินทุนหมุนเวียนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ไม่ต้องการเงินทุนหมุนเวียนร้อยละ 60.81 เหตุผลที่ไม่ต้องการเงินทุนหมุนเวียน ส่วนใหญ่เนื่องจาก ไม่ต้องการ เป็นหนี้ หรือไม่ยอมมีหนี้สินเพิ่มขึ้น ร้อยละ 66.91 จำนวนเงินที่กลุ่มตัวอย่างต้องการนำมาหมุนเวียนสำหรับการผลิตในภาคเกษตรเฉลี่ย 20,781 บาทต่อปีต่อไร่ และต้องการสำหรับกิจกรรมนอกภาคเกษตรเฉลี่ย 63,159 บาทต่อปีต่อครัวเรือน

2.7) สภาพเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนเกษตรกรรายย่อย ปี 2566 พบว่า กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ในปี 2566 ภาพรวม 7 จังหวัด (อุดรธานี เลย หนองคาย หนองบัวลำภู บึงกาฬ สกลนคร และนครพนม) มีรายได้ จำนวน 254,267 บาท มีรายจ่าย จำนวน 201,416 บาท ส่งผลให้มีเงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้ จำนวน 52,851 บาท ซึ่งเกษตรกรมีเงินออมหรือเงินฝาก จำนวน 48,900 บาท และมีหนี้สินคงเหลือปลายปี จำนวน 244,187 บาท

5.1.2 ปัญหาและอุปสรรค

จากผลการศึกษาและและการระดมความคิดเห็น (Focus Group) พบปัญหาและอุปสรรคประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) ด้านการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย พบว่า พื้นที่ปลูกของเกษตรกรอยู่ในนอกเขตชลประทาน ส่วนใหญ่ปลูกพืชเกษตรเชิงเดี่ยว ประกอบกับพื้นที่ทางการเกษตรมีจำกัด ไม่มีเครื่องจักรกลการเกษตรเป็นของตนเอง และเป็นแรงงานสูงวัย ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรเพิ่มสูงขึ้น เกษตรกรขาดองค์ความรู้และทักษะในการลดต้นทุนการผลิต ประกอบกับผลผลิตไม่ได้มาตรฐาน ทำให้ไม่สามารถขายผลผลิตในราคาที่สูงได้ และรายได้ไม่สามารถนำมาชำระเงินกู้หรือหนี้สิน ประกอบกับครัวเรือนเกษตรกรมีภาระค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพิ่มขึ้น เช่น ค่าใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค การเดินทางและการสื่อสาร เป็นต้น ส่งผลให้เกษตรกรส่วนใหญ่พึ่งพารายได้นอกภาคเกษตรเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้การใช้เงินกู้เพื่อการเกษตรผิดวัตถุประสงค์ เช่น ใช้จ่ายประจำวันหรือเพื่อการบริโภค บรรเทาเหตุฉุกเฉินและความจำเป็นเร่งด่วน หรือการศึกษาของบุตรหลาน เป็นต้น และทัศนคติและพฤติกรรมทางการเงินของเกษตรกรที่ส่อไปในด้านลบ ไม่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรเอง โดยเฉพาะการใช้จ่ายเงินเพื่อสังคมและนันทนาการของเกษตรกร (เช่น ค่าเหล้าหรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ค่าหวนค่าชิงโชค ฯลฯ) หรือทัศนคติที่ว่า ต้องกู้หนี้ทุกปี เพื่อรักษาสีผิว การมีหนี้ติดตัวดีกว่าเอาทรัพย์สินไปชำระหนี้ และการกู้หนี้ใหม่ไปใช้หนี้เก่า รวมทั้งการขาดความตระหนักในการจัดทำบัญชีครัวเรือนและต้นทุนในการเกษตร เพื่อบริหารจัดการงบการเงินภายในครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดวงจรปัญหาหนี้สินสะสม การเรื้อรัง การหมุนหนี้เก่าไปหาหนี้ใหม่ หรือการผัดผ่อนชำระ

2) ด้านการเข้าถึงกองทุน/เงินทุนหมุนเวียนในกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พบว่า ขาดการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารหรือประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับกองทุน ฯ ให้ทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักกองทุน/เงินทุนหมุนเวียนในกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.) เกษตรกรขาดความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วัตถุประสงค์ รวมถึงวิธีการขอรับกองทุน ฯ รวมทั้งขาดทักษะและความชำนาญในการจัดทำแผนธุรกิจทางการเกษตรครบวงจร นอกจากนี้การขอใช้เงินกองทุน ส่วนใหญ่ให้เสนอในนามกลุ่มเกษตรกร ดังนั้น ถ้าเกษตรกรไม่มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง และการบริหารจัดการธุรกิจเกษตรที่ดี จะไม่สามารถเข้าถึงแหล่งกองทุน ฯ ได้ รวมทั้งจะไม่มีความสามารถในการชำระหนี้กองทุน ฯ ได้ เกษตรกรไม่สามารถชำระหนี้คืนได้ตามกำหนด จำเป็นต้องปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ขอยยอายุเวลาชำระหนี้ หรือกำหนดมาตรการช่วยเหลือหรือเยียวยาลูกหนี้

5.2 แนวทางการบริหารจัดการเงินทุนที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรรายย่อย

5.2.1 แนวทางพัฒนาหลักในด้านการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย

1) การพัฒนาที่ดินและแหล่งน้ำ เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำนอกเขตชลประทาน ตลอดจนการอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต

2) การส่งเสริมการผลิตตามระบบเกษตรกรรมยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อผลิตสินค้าเกษตรตามมาตรฐานเกษตรปลอดภัย/เกษตรอินทรีย์ และการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงผลกระทบจากสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) เช่น การผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS การทำเกษตรอินทรีย์ การทำเกษตรผสมผสาน การปลูกพืชใช้น้ำน้อยหรือพืชทนแล้ง และการประกันภัยพืช เพื่อให้เกษตรกรได้รับเงินชดเชยสำหรับใช้ในการดำรงชีพและชำระหนี้สิน เป็นต้น

3) การส่งเสริมการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรทดแทนแรงงาน เพื่อสนับสนุนเครื่องจักรกลการเกษตรแก่กลุ่มสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร

4) การลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ คู่ขนานกับการสร้างทัศนคติที่ดีทางการเงิน เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การส่งเสริมการทำเกษตรกรรมยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่มเกษตรกร และการสร้างความรู้และวินัยทางการเงินที่ดี

5) การสร้างมูลค่าเพิ่มจากการทำการเกษตร (การทำน้อย ได้มาก) จากการส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการผลิตสินค้าเกษตรในพื้นที่ไม่เหมาะสม และการส่งเสริมการทำเกษตรแบบประณีตและการปลูกพืชนอกฤดู

6) การสร้างความรู้และวินัยทางการเงินที่ดีภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งการสร้างแรงจูงใจในการชำระหนี้ จากการส่งเสริมจัดทำบัญชีครัวเรือนเกษตรกร การสนับสนุนการให้สร้างความรู้และวินัยทางการเงินที่ดี และการวางแผนการทำการเกษตร โดยใช้ตลาดนำการผลิต

5.2.2 แนวทางพัฒนาหลักในด้านการเข้าถึงกองทุน/เงินทุนหมุนเวียนในกำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์/กระทรวงอื่นๆ

1) การสนับสนุนการเข้าถึงกองทุนของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (กษ.) โดยจัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์เงินกองทุน และการยกระดับการพัฒนาการผลิตและการตลาดสินค้าเกษตร ด้วยการส่งเสริมและพัฒนาทักษะกลุ่มเกษตรกรในการจัดทำแผนธุรกิจเกษตรครบวงจรสู่ความสำเร็จ ตลอดจนสนับสนุนแหล่งเงินทุนการศึกษา สำหรับบุคลากรเกษตรกรรุ่นใหม่ ส่งเสริมรากฐานเกษตรให้เข้มแข็ง

2) การพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกร (วิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร) โดยการส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายเกษตรกร เพื่อการผลิตและบริหารสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน ทำให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกองทุน ฯ และชำระหนี้กองทุน ฯ ได้

บรรณานุกรม

- กรมชลประทาน. (2567). *โครงการชลประทาน ประจำปี 2567*. กรุงเทพฯ: กรมชลประทาน.
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2545). *สหกรณ์ภาคเกษตร*. กรุงเทพฯ: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2565). *กองทุนหมุนเวียนภายใต้กำกับของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2564). *รายงานประจำปี 2564 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ชนินทร์ พิทยาวิวิธ. (2534). *ตลาดการเงินในประเทศไทย (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.
- คัคนางค์ จันท์ศรี. (2565). *แนวทางการบริหารจัดการศักยภาพการชำระหนี้คืนของเกษตรกรสมาชิกสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจังหวัดอุดรธานี*. ปรินญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). *พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน: จากอดีตจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550*. กรุงเทพฯ: เอ.พี.กราฟิก ค ดีไซน์และการพิมพ์.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2566). *สถาบันการเงินและผู้ให้บริการทางการเงินของไทย*. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย
- ปาริชาติ รัตนกิจ. (2551). *ปัญหาหนี้สินเกษตรกรรายย่อย: ศึกษากรณีเกษตรกรหมู่บ้านสมานมิตร ตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย*. วิทยานิพนธ์ (การบริหารสังคม, มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ).
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน 2542*. กรุงเทพฯ: อักษร.
- วรศรา งามสุต. (2566). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาการค้างชำระหนี้ของภาคครัวเรือน : กรณีศึกษา สถาบันการเงินชุมชน ตำบลหนองสำหรับ อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี*. การประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ ครั้งที่ 10, เมษายน 2017.
- ศศินันท์ ศาสตรสาร และกอบชัย เมฆดี. (2564). *การเข้าถึงแหล่งเงินทุนและปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. *วารสารเศรษฐศาสตร์ปริทรรศน์*, 8(3), 298-313.
- ศศิพัชร์ สันกลกิจ และคณะ (2566). *แนวปฏิบัติลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้การแก้ไขปัญหาหนี้สินเพื่อขจัดความยากจนระดับฐานรากของประเทศไทย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.

- สงกรานต์ สมบุญ พลพันธ์ โคตรจรัส และสรศาสตร์ สุขเจริญสิน. (2565). *โอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของเกษตรกรชาวนากับประสิทธิภาพการดำเนินงานสินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร*. การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 54: สาขาศึกษาศาสตร์, สาขาเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ, สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ. 2559. หน้า 150-157 (628 หน้า).
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). *ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัดแบบปริมาณลูกโซ่ พ.ศ. 2565*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พ.ศ. 2562*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). *การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พ.ศ. 2567*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2561). *การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2565). *ค่านิยมข้อมูลสถิติการเกษตร*. เอกสารสถิติการเกษตร เลขที่ 404. กรุงเทพฯ: ศูนย์สารสนเทศการเกษตร
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2566). *สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี 2566*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2566). *การเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมข้อมูลข่าวสาร และแหล่งเงินทุนในภาคเกษตร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2567) *ระบบทะเบียนเกษตรกรกลาง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.
- อรรถัย เกริกผล. (2552). *คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- Creighton, J. L. (2005). *The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement*. San Francisco: Jossey Bass.
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing Management* (14th edition). Shanghai: Shanghai People's Publishing House.
- Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.

ภาคผนวก

แบบสอบถามเกษตรกร
โครงการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย
โดยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 3

.....

ด้วยสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 3 (สศท.3) ได้จัดทำโครงการศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย โดยเป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบและพฤติกรรมการใช้เงินทุนของเกษตรกรรายย่อย เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐได้รับทราบข้อมูลที่ต้องการและชัดเจน สามารถกำหนดนโยบาย มาตรการ หรือวิธีการจูงใจหรือแก้ไขปัญหาด้านการบริหารเงินทุนของเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ข้อมูลจากการสำรวจ จะได้รับการรับรองสิทธิส่วนบุคคลและเก็บรักษาเป็นความลับ ข้อมูลจะใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในเชิงวิชาการเท่านั้น จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านได้โปรดตอบคำถามทุกข้อ เพื่อประโยชน์ของงานวิจัยนี้ด้วย

วันที่ให้สัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

- 1.1 ชื่อเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล.....นามสกุล.....ความเกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน.....
- 1.2 ที่อยู่ของเกษตรกร บ้านเลขที่.....หมู่ที่..... บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ..... จังหวัด..... โทรศัพท์มือถือ.....

1.3 ข้อมูลสมาชิกในครัวเรือน

ลำดับ	เพศ ☒		สถานภาพ	อายุ (ปี)	การศึกษาสูงสุด หรือ การศึกษาในปัจจุบัน	อาชีพ		แรงงานเกษตรในครัวเรือน ☒	ทำงานต่างถิ่น ☒	สาเหตุที่ไม่ประกอบอาชีพ
	หญิง	ชาย				อาชีพหลัก (โปรดระบุ)	อาชีพรอง (โปรดระบุ)			
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										

สถานภาพ

- 1.หัวหน้าครัวเรือน
- 2.สามี/ภรรยา
- 3.บุตร/ธิดา
- 4.เครือญาติ
- 5.อื่นๆ

ระดับการศึกษา

- 1.เด็กเล็ก
- 2.ไม่ได้รับการศึกษา
- 3.ประถมศึกษา
- 4.มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า
- 5.อนุปริญญาหรือเทียบเท่า
- 6.ปริญญาตรี
- 7.สูงกว่าปริญญาตรี

อาชีพหลัก/อาชีพรอง

- 1.ทำนา
- 2.พืชไร่
- 3.พืชสวน
- 4.ไม้ผล
- 5.เลี้ยงสัตว์
- 6.ประมง
- 7.ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว
- 8.รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ
9. บริษัท/โรงงาน
- 10.รับจ้างแรงงานเกษตร
- 11.รับจ้างรายวันหรือรับจ้างทั่วไป (เป็นชิ้นงาน)
12. อื่นๆ ระบุ

สาเหตุไม่ประกอบอาชีพ

- 1.เด็กอ่อน/วัยเรียน
- 2.อายุมาก/สูงอายุ
- 3.พิการ/ป่วยเรื้อรัง
- 4.ว่างงาน
- 5.อื่นๆ

1.4 ในปัจจุบันท่านมีขนาดที่ดินถือครองทั้งหมด รวมทั้งสิ้น จำนวน.....แปลง พื้นที่รวม.....ไร่ โดยในจำนวนนี้ เป็น

- 1) **ที่นา** ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของท่าน (โฉนด/น.ส. 3/น.ส. 3 ก.) จำนวน.....ไร่
 เช่าที่ดิน.....ไร่ ในอัตราค่าเช่า.....บาท/ไร่/ปี โดย เช่าที่ดิน จาก.....
 รัฐจัดสรร.....ไร่ ทำฟรี..... ไร่ ได้ฟรี จาก.....
 พืชไร่ ระบุ ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของท่าน (โฉนด/น.ส. 3/น.ส. 3 ก.) จำนวน.....ไร่
 เช่าที่ดิน.....ไร่ ในอัตราค่าเช่า.....บาท/ไร่/ปี โดย เช่าที่ดิน จาก.....
 รัฐจัดสรร.....ไร่ ทำฟรี..... ไร่ ได้ฟรี จาก.....
 พืชสวน ระบุ ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของท่าน (โฉนด/น.ส. 3/น.ส. 3 ก.) จำนวน.....ไร่
 เช่าที่ดิน.....ไร่ ในอัตราค่าเช่า.....บาท/ไร่/ปี โดย เช่าที่ดิน จาก.....
 รัฐจัดสรร.....ไร่ ทำฟรี..... ไร่ ได้ฟรี จาก.....
 ปศุสัตว์ ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของท่าน (โฉนด/น.ส. 3/น.ส. 3 ก.) จำนวน.....ไร่
 เช่าที่ดิน.....ไร่ ในอัตราค่าเช่า.....บาท/ไร่/ปี โดย เช่าที่ดิน จาก.....
 รัฐจัดสรร.....ไร่ ทำฟรี..... ไร่ ได้ฟรี จาก.....
 ประมง ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของท่าน (โฉนด/น.ส. 3/น.ส. 3 ก.) จำนวน.....ไร่
 เช่าที่ดิน.....ไร่ ในอัตราค่าเช่า.....บาท/ไร่/ปี โดย เช่าที่ดิน จาก.....
 รัฐจัดสรร.....ไร่ ทำฟรี..... ไร่ ได้ฟรี จาก.....
- 2) ที่ดินนอกการเกษตร ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของท่าน (โฉนด/น.ส. 3/น.ส. 3 ก.) จำนวน.....ไร่
 เช่าที่ดิน.....ไร่ ในอัตราค่าเช่า.....บาท/ไร่/ปี โดย เช่าที่ดิน จาก.....

1.5 ทำเลที่ตั้งพื้นที่การเกษตร

- 1) ในเขตชลประทานไร่ 2) นอกเขตชลประทาน.....ไร่

1.6 แหล่งน้ำหลักที่ใช้ในการเกษตร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) น้ำฝน 3) ชื้อจากผู้ให้บริการ 5) บ่อ/สระบนที่ดินของตนเอง
 (ตามธรรมชาติและขุดเจาะเอง)
 2) น้ำชลประทาน 4) สูบเองจากแหล่งธรรมชาติ 6) อื่นๆ ระบุ.....

1.7 การจัดทำบัญชีรายรับและรายจ่ายครัวเรือน

- 1) ไม่ทำ เนื่องจาก
- 2) ทำ แยกเป็น 2.1) ทำประจำ
 2.2) ทำบางครั้ง

ส่วนที่ 2 รายได้ – รายจ่ายภาคการเกษตรของครัวเรือนเกษตร

2.1 รายได้ของครัวเรือน

ประเภท	บาทต่อ		หมายเหตุ
	เดือน	ปี	
รายได้ประจำ จากการทำงาน			
1.กำไรสุทธิจากการทำเกษตร			
1.1 ทำนา			
1.2 พืชไร่			
1.3 พืชสวน			
1.4 ไม้ผล			
1.5 เลี้ยงสัตว์			
1.6 ประมง			
2.กำไรสุทธิจากการทำธุรกิจ (ค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว)			
3. เงินเดือน/ค่าจ้างรายเดือน			
3.1 รับราชการ			
3.2 บริษัท/โรงงาน			
4. ค่าจ้าง (รายวัน/รายเดือน/ชิ้นงาน)			
4.1 รับจ้างแรงงานรายวัน			
4.2 รับจ้างทั่วไป (รายเดือนหรือเป็นชิ้นงาน)			
รายได้ประจำ จากเงินได้รับเป็นการช่วยเหลือ			
5.บำนาญ/บำเหน็จ และเงินสงเคราะห์ (เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ			
6.เงินช่วยเหลือจากบุคคลในครัวเรือน (ที่อยู่ต่างถิ่นหรือต่างประเทศ)			
7.เงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน			
8.เงินช่วยเหลือจากรัฐและองค์กรต่างๆ เช่น เงินชดเชยการเกิด			
รายได้ประจำ จากทรัพย์สิน			
9.ค่าเช่าที่ดินทางการเกษตร /ค่าเช่าบ้าน/ทรัพย์สินอื่น			
10.ดอกเบี้ยเงินฝากและเงินปันผล			
11.ดอกเบี้ยแชร์และการให้กู้ยืมเงิน			
รายได้ไม่ประจำ			
12.เงินทุนการศึกษา			
13.มรดก ทรัพย์สิน			
14.เงินที่ได้รับจากการทำประกันต่างๆ			

ประเภท	บาทต่อ		หมายเหตุ
	เดือน	ปี	
15.รายรับอื่นๆ (เงินรางวัล เงินถูกสลากกินแบ่งรัฐบาล)			
16.อื่นๆ ระบุ.....			
17.อื่นๆ ระบุ.....			
18.อื่นๆ ระบุ.....			
19.อื่นๆ ระบุ.....			
20.อื่นๆ ระบุ.....			

2.2 รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

ประเภท	บาทต่อ			หมายเหตุ
	สัปดาห์	เดือน	ปี	
รายจ่ายเงินสดทางการเกษตร				
1.ค่าปัจจัยการผลิต (ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช พันธุ์ ฯลฯ)				
2.ค่าจ้างแรงงาน				
3.ค่าเครื่องจักร				
4.ค่าเช่าที่ดิน				
5.ค่าภาษีที่ดิน				
6.ค่าซ่อม/บำรุงทรัพย์สินทางการเกษตรอื่นๆ				
7.อื่นๆ ระบุ.....				
8.อื่นๆ ระบุ.....				
รายจ่ายเงินสดนอกภาคเกษตร				
<i>อาหาร เครื่องดื่ม และยาสูบ</i>				
9.อาหาร เครื่องปรุง และเครื่องดื่ม (ไม่มีแอลกอฮอล์)				
10.เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และยาสูบ				
11.ค่าแก๊สหุงต้มในครัวเรือน				
ที่อยู่อาศัย				
12.ค่าเช่าที่อยู่อาศัย				
13.เครื่องแต่งบ้านและสิ่งทอสำหรับใช้ในบ้าน				
14.ค่าบำรุงรักษาและซ่อมแซมบ้าน				
15.ค่าไฟฟ้าในครัวเรือน				
16.ค่าน้ำใช้ในครัวเรือน				

ประเภท	บาทต่อ			หมายเหตุ
	สัปดาห์	เดือน	ปี	
ของใช้ในครัวเรือนและของใช้ส่วนตัว				
17.ของใช้ในครัวเรือน (สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ฯลฯ)				
18.เครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ เครื่องสำอาง และรองเท้า				
การเดินทางและการสื่อสาร				
19.ค่าชื้อยานพาหนะ				
20.ค่าผ่อนยานพาหนะ				
21.ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง/ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงสำหรับยานยนต์				
21.ค่าโทรศัพท์ และ Internet				
การศึกษา				
23. ค่าใช้จ่ายการศึกษาของบุตรหลาน				
เวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาล				
24. ค่ารักษาพยาบาล				
25. ยา และเวชภัณฑ์				
รายจ่ายเพื่อสังคมและฉันทนาการ				
26.เงินทำบุญ/เงินช่วยเหลือ/เงินบริจาค/เงินฌาปนกิจศพ				
27.การท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ				
28.ค่าสลากกินแบ่งรัฐบาล/การพนันอื่นๆ				
รายจ่ายอื่นๆ				
29.ค่าเบี้ยประกันภัย/ทรัพย์สิน/ประกันชีวิต				
30.ค่าปรับ/ภาษี/ธรรมเนียม				
31.ดอกเบี้ยจ่าย/ดอกเบี้ยชำระ				
32.อื่นๆ ระบุ.....				
33.อื่นๆ ระบุ.....				
34.อื่นๆ ระบุ.....				
35.อื่นๆ ระบุ.....				

ส่วนที่ 3 เงินออม เงินฝาก หรือ เงินสดพร้อมใช้ ของครัวเรือนเกษตรกร

3.1 ปัจจุบันครัวเรือนของท่านมีเงินออม/เงินฝากหรือไม่ อย่างไร

- 1) ไม่มี เนื่องจาก 1.1) ภาระรายจ่ายมาก 1.2) ภาระหนี้สินมาก
 1.3) อื่นๆ โปรดระบุ.....
 2) มี ครัวเรือนของท่าน “ฝากเงิน/เงินออม” กับองค์กรใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

แหล่งเงินฝาก/เงินออม	จำนวน (บาท)		รวมทั้งสิ้น (บาท)	เหตุผลในการฝากเงินหรือออมเงิน
	ต่อเดือน	ต่อปี		
1.ธ.ก.ส.				
2.กองทุนหมู่บ้าน				
3.กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์				
4.ฌาปนกิจสงเคราะห์				
5.สหกรณ์				
6.กลุ่มออมทรัพย์				
7.ธนาคารของรัฐ				
8.ธนาคารพาณิชย์				
9.อื่นๆ ระบุ				
10.อื่นๆ ระบุ				

เหตุผลในการฝากเงินหรือการออม

- ① เป็นเงินฝากค้ำประกันเพื่อกู้ ② เป็นเงินฝากสามารถเบิกถอนได้ ③ เป็นเงินฝากไม่สามารถเบิกถอนได้
 ④ อื่นๆ ระบุ

⑤ อื่นๆ ระบุ

⑥ อื่นๆ ระบุ

3.2 ครัวเรือนของท่านมีเงินสดพร้อมใช้ไว้ใช้เป็นค่าใช้จ่ายปกติหรือในยามฉุกเฉิน

- 1) ไม่มี 2) มี 2.1) ท่านมีไว้ใช้เพียง เดือน
 (เช่น อย่างน้อย 1 เดือน หรือ อย่างน้อย 5 เดือน)
 2.2) แหล่งที่มาของเงินสด.....

3.3 การมีเงินสดพร้อมใช้เพียงพอต่อความต้องการสำหรับการใช้จ่ายของครัวเรือน

- 1) ไม่เพียงพอ เนื่องจาก

2) เพียงพอ

ส่วนที่ 4 แหล่งเงินทุน ภาวะหนี้สิน และเงินเชื่อ ของครัวเรือนเกษตรกร

4.1 ปัจจุบันท่านมีหนี้สินหรือไม่

- 1) ไม่มีหนี้สิน
 2) มีหนี้สิน

4.2 ในปี พ.ศ. 2566 ครัวเรือนเกษตรกรของท่านมีแหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้ หนี้สิน และเงินกู้ยืมค้าง กับแหล่งใดต่อไปนี้

- รหัสวัตถุประสงค์ ① ซื้อ/เช่าซื้อที่ดิน ② ซื้อยานพาหนะ ③ ซื้อปัจจัยการผลิต ④ เงินทุนทำเกษตร
 ⑤ ใช้จ่ายประจำวัน ⑥ ค่ารักษาพยาบาล ⑦ การศึกษาลูกหลาน ⑧ บรรเทาเหตุฉุกเฉินและจำเป็นเร่งด่วน
 ⑨ ลดหนี้สินคงค้างหรือรวมหนี้เป็นก้อนเดียว ⑩ อื่นๆ ระบุ

แหล่งเงินทุน	มี ☒	วัตถุประสงค์ (ใส่รหัส)	วงเงิน (บาท)	อัตรา ดอกเบี้ย (ร้อยละต่อปี)	ระยะเวลาในการ ผ่อนชำระ (ปี)		เงินกู้ยืมเหลือ หรือหนี้สินค้าง ชำระ (บาท)	รูปแบบค้า ประกัน	การใช้เงินในแต่ละปี (เพียงพอ ☒ และไม่เพียงพอ ☐)	วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (กรณีตอบไม่เพียงพอ ☐)
					เดือน	ปี				
1. แหล่งเงินทุนที่เป็นรายได้										
1.1 รายได้ที่ได้จาก การทำเกษตร					ไม่ระบุ					☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ ทางการเงิน ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
1.2 รายได้ที่ได้จาก นอกภาคเกษตร					ไม่ระบุ					☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ ทางการเงิน ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
1.3 เงินโอนจากครอบครัว					ไม่ระบุ					☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ ทางการเงิน ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....

แหล่งเงินทุน	มี ☒	วัตถุประสงค์ (ใส่รหัส)	วงเงิน (บาท)	อัตรา ดอกเบี้ย (ร้อยละต่อปี)	ระยะเวลาในการ ผ่อนชำระ (ปี)		เงินกู้คงเหลือ หรือหนี้สินค้าง ชำระ (บาท)	รูปแบบคำ ประกัน	การใช้เงินในแต่ละปี (เพียงพอ ☒ และไม่เพียงพอ ☒)	วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (กรณีตอบไม่เพียงพอ ☒)
					เดือน	ปี				
2. เงินกู้/หนี้สิน										
2.1 ธ.ก.ส.								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ ทางการเงิน ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2.2 กองทุนหมู่บ้าน								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ ทางการเงิน ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2.3 กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ ทางการเงิน ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2.4 กลุ่มออมทรัพย์ /								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ ทางการเงิน ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2.5 สหกรณ์								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ ทางการเงิน ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....

แหล่งเงินทุน	มี ☒	วัตถุประสงค์ (ใส่รหัส)	วงเงิน (บาท)	อัตรา ดอกเบี้ย (ร้อยละต่อปี)	ระยะเวลาในการ ผ่อนชำระ (ปี)		เงินกู้คงเหลือ หรือหนี้สินค้าง ชำระ (บาท)	รูปแบบคำ ประกัน	การใช้เงินในแต่ละปี (เพียงพอ ☒ และไม่เพียงพอ ☒)	วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (กรณีตอบไม่เพียงพอ ☒)
					เดือน	ปี				
2.6 ญาติ/เพื่อน								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ หางานทำ ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2.7 ธนาคารของรัฐ (เช่น ไทย ออมสิน ธอส เป็นต้น)								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ หางานทำ ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2.8 ธนาคารพาณิชย์ (เช่น ไทยพาณิชย์ กรุงเทพ เป็นต้น)								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ หางานทำ ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2.9 นายทุนเงินกู้นอกระบบ								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ หางานทำ ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2.10 เงินเชื่อล่วงหน้ากับ ร้านค้า								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ หางานทำ ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินกู้ยืม) ☐ อื่นๆ ระบุ.....

แหล่งเงินทุน	มี ☒	วัตถุประสงค์ (ใส่รหัส)	วงเงิน (บาท)	อัตรา ดอกเบี้ย (ร้อยละต่อปี)	ระยะเวลาในการ ผ่อนชำระ (ปี)		เงินกู้คงเหลือ หรือหนี้สินค้าง ชำระ (บาท)	รูปแบบคำ ประกัน	การใช้เงินในแต่ละปี (เพียงพอ ☒ และไม่เพียงพอ ☒)	วิธีการแก้ไขเงินไม่พอใช้ (กรณีตอบไม่เพียงพอ ☒)
					เดือน	ปี				
2.11 เงินเชือล่วงหน้า (เงินเกี่ยว) กับโรงงาน รับซื้อผลผลิต								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ หางานทำ ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินเกี่ยว) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2.12 อื่นๆ ระบุ.....								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ หางานทำ ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินเกี่ยว) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2.13 อื่นๆ ระบุ.....								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ หางานทำ ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินเกี่ยว) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2.14 อื่นๆ ระบุ.....								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ หางานทำ ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินเกี่ยว) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
2.15 อื่นๆ ระบุ.....								☐ หลักทรัพย์ ☐ บุคคล ☐ ไม่ต้องใช้		☐ ยืมหรือขอเงินจากครอบครัว ☐ ขาย/จำหน่ายทรัพย์สิน ☐ กู้ใน/นอกระบบ ☐ หางานทำ ☐ ใช้เงินเชื่อ (เงินเกี่ยว) ☐ อื่นๆ ระบุ.....

4.3 ในรอบปีที่ผ่านมา ส่วนใหญ่ท่านมีปัญหาในการชำระเงินกู้จากแหล่งเงินหรือไม่ อย่างไร

แหล่งเงินกู้	สถานภาพการชำระหนี้ ☒				
	ชำระตรงเวลา (ทั้งเงินต้นและ ดอกเบี้ย)	ชำระตรงเวลา (เฉพาะ ดอกเบี้ย)	ผิดนัดชำระ แต่ยังชำระหนี้ได้	ค้างชำระหนี้	เป็นหนี้ NPL (ถูกฟ้องคดี)
1. ธ.ก.ส.					
2. กองทุนหมู่บ้าน					
3. กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์					
4. กลุ่มออมทรัพย์					
5. สหกรณ์					
6.ญาติ/เพื่อน					
7. ธนาคารของรัฐ (เช่น กรุงไทย ออมสิน ธอส เป็นต้น)					
8. ธนาคารพาณิชย์ (เช่น ไทยพาณิชย์ กรุงเทพ เป็นต้น)					
9. นายทุนเงินกู้นอกระบบ					
10. เงินเชื่อล่วงหน้ากับร้านค้า					
11. เงินเชื่อล่วงหน้า (เงินเกี่ยว) กับโรงงานรับซื้อผลผลิต					
12. อื่นๆ ระบุ.....					
13. อื่นๆ ระบุ.....					

4.4 ท่านคิดว่ารายได้จากการทำการเกษตรของครัวเรือนในปัจจุบันสามารถส่งผลให้ท่านผ่านพ้นภาระหนี้สินได้หรือไม่

- 1) ได้ เพราะ (ระบุ) ท่านคิดว่าจะพ้นหนี้สินภายในเวลา.....ปี
- 2) ไม่ได้ เพราะ (ระบุ).....

4.5 การที่ท่านประสบปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอ ท่านคิดว่า อะไรเป็นสาเหตุ

ประเด็นปัญหา	น้อยที่สุด → มากที่สุด				
	1	2	3	4	5
1. ภาคเกษตร					
1.1 ภัยธรรมชาติ โรคระบาด ผลผลิตเสียหาย					
1.2 ราคาผลผลิตตกต่ำและรายได้ไม่แน่นอน					
1.3 ผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอต่อการจำหน่ายเพื่อสร้าง					
1.4 ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น					
1.5 ขาดผลผลิตไม่ได้ ไม่มีตลาดรองรับ หรือคู่แข่งทางการค้ามี					
1.6 ขาดแคลนแรงงานในการทำการเกษตร					
1.7 อื่นๆ ระบุ					
1.8 อื่นๆ ระบุ					
2. นอกภาคเกษตร					
2.1 ค่าใช้จ่ายครัวเรือนมากเกินไป					
2.2 มีภาระค่าใช้จ่ายพิเศษ เช่น ค่าเล่าเรียนลูก					
2.3 ชราภาพ เจ็บป่วย					
2.4 ไม่มีเงินออมไว้ใช้ในยามจำเป็น					
2.5 มีภาระหนี้สินหลายแห่ง ชำระหนี้สินไม่ทัน					
2.6 ระยะเวลากำหนดชำระหนี้สินน้อยเกินไป					
2.7 วงเงินที่ได้จากการกู้ยืมเงินเชื่อจากสถาบันไม่เพียงพอ					
2.8 ขาดหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้/อัตราดอกเบี้ยสูง					
2.9 ขาดความรู้ในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน					
2.10 อื่นๆ ระบุ					
2.11 อื่นๆ ระบุ					

4.6 ท่านต้องการเงินทุนหมุนเวียนเพื่อลดปัญหาเงินทุนไม่เพียงพอหรือเสริมสภาพคล่องหรือไม่

- 1) ไม่ต้องการ เพราะ (ระบุ)
- 2) ต้องการ (ชำระหนี้ภายใน 1 ปี ถัดไป)
- 2.1) สำหรับการผลิตในภาคเกษตร (ระบุ) จำนวน..... บาท ต่อปี ต่อไร่
- 2.2) สำหรับกิจกรรมนอกภาคเกษตร (ระบุ) จำนวน..... บาท ต่อปี ต่อครัวเรือน
(นอกภาคเกษตร เช่น การค้าขายหรือธุรกิจส่วนตัว ค่าเล่าเรียน
ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น)

ส่วนที่ 5 แนวทางการบริหารจัดการเงินทุนของเกษตรกรรายย่อย/ชุมชน

5.1 ในความคิดเห็นท่าน ท่านคิดว่า แนวทางการบริหารจัดการเงินทุน (เงินกองทุน) ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งในระดับครัวเรือนเกษตรกรและชุมชนไปพร้อมกัน ควรเป็นอย่างไร

แนวทางการบริหารจัดการ	น้อยที่สุด → มากที่สุด				
	1	2	3	4	5
1. ปรัชญาหรือหลักการสำคัญของเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร					
1.1 ท่านเห็นว่าเงินกองทุนทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน					
1.2 ท่านเห็นว่าเงินกองทุนเกื้อกูลประโยชน์ต่อสมาชิกครัวเรือนได้					
1.3 ท่านเห็นว่าควรมีการบริหารจัดการเงินกองทุนร่วมกันระหว่างสมาชิกเกษตรกร ภาครัฐ ภาคเอกชนและเครือข่ายประชาสังคม					
1.4 ท่านเห็นว่าเกษตรกรควรเสนอความคิดเห็นในการบริหารเงินกองทุน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ครัวเรือนและชุมชน					
1.5 อื่นๆ					
2. วัตถุประสงค์ในการบริหารเงินทุน (เงินกองทุน) เพื่อการเกษตร					
2.1 ท่านเห็นว่าเงินกองทุนสามารถพัฒนาอาชีพ ปรับเปลี่ยนระบบการผลิต และลดต้นทุนการผลิตการเกษตรได้					
2.2 ท่านเห็นว่าเงินกองทุนส่งเสริมการพึ่งพาตนเองในครัวเรือนเกษตรกร ทั้งในด้านการเรียนรู้ และการคิดริเริ่ม เพื่อแก้ไขปัญหาในการพัฒนาอาชีพ และส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในท้องถิ่น					
2.3 ท่านเห็นว่าเงินกองทุนนำมาใช้เสริมสภาพคล่องหรือความต้องการใช้เงินในครัวเรือนเกษตรกร (ฉุกเฉิน)					
2.4 ท่านเห็นว่าควรมีเงินกองทุนที่สามารถนำมาใช้ เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย					
2.5 อื่นๆ.....					
3. แนวทางการบริหารจัดการเงินทุน (กองทุน) เพื่อการเกษตร					
3.1 ท่านต้องการให้มีการจัดประชุมชี้แจงแผนบริหารเงินกองทุนให้สมาชิกได้รับทราบ และแสดงความคิดเห็นต่างๆ					
3.2 ท่านต้องการให้มีการติดตามผลการบริหารการเงินกองทุน (ผลประกอบการ) อย่างสม่ำเสมอ					
3.3 เกษตรกรควรมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอและมีแผนการชำระหนี้เงินกองทุน					
3.4 เกษตรกรควรมีปรับพฤติกรรมการใช้เงินกองทุนภายในครัวเรือนให้มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เช่น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ การพนัน เป็นต้น					
3.5 เกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีแผนส่งเสริมให้เกษตรกรพึ่งพาตัวเองได้ โดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น ประหยัดค่าใช้จ่าย เพิ่มการออม การสร้างพื้นที่หรือระบบการผลิตสำหรับผลิตอาหารสำหรับครัวเรือน เป็นต้น					
3.6 ท่านต้องการสร้างเครือข่ายเพื่อให้เกิดกลไกการเข้าถึงเงินทุนและติดตามการใช้เงินกองทุนที่มีประสิทธิภาพ					
3.7 อื่นๆ					

**** ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ****

ภาพกิจกรรมในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน (6 จังหวัด)

ภาพกิจกรรมในกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน (7 จังหวัด)

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่
ภายในบริเวณสถานีพัฒนาที่ดินเชียงใหม่ ตำบลตอนแก้ว
อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ 50180
โทรศัพท์ : 0-5312-1318-9 E-mail : zone1@oae.go.th
Website : www.zone1.oae.go.th
Facebook / YouTube : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 1 จังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 3 จังหวัดอุดรธานี
หมู่ 4 บ้านข้าวสาร ถนนมิตรภาพ ตำบลโนนสูง
อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี 41330
โทรศัพท์ : 0-4229-2557 E-mail : zone3@oae.go.th
Website : www.zone3.oae.go.th
Facebook / YouTube : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 3 จังหวัดอุดรธานี